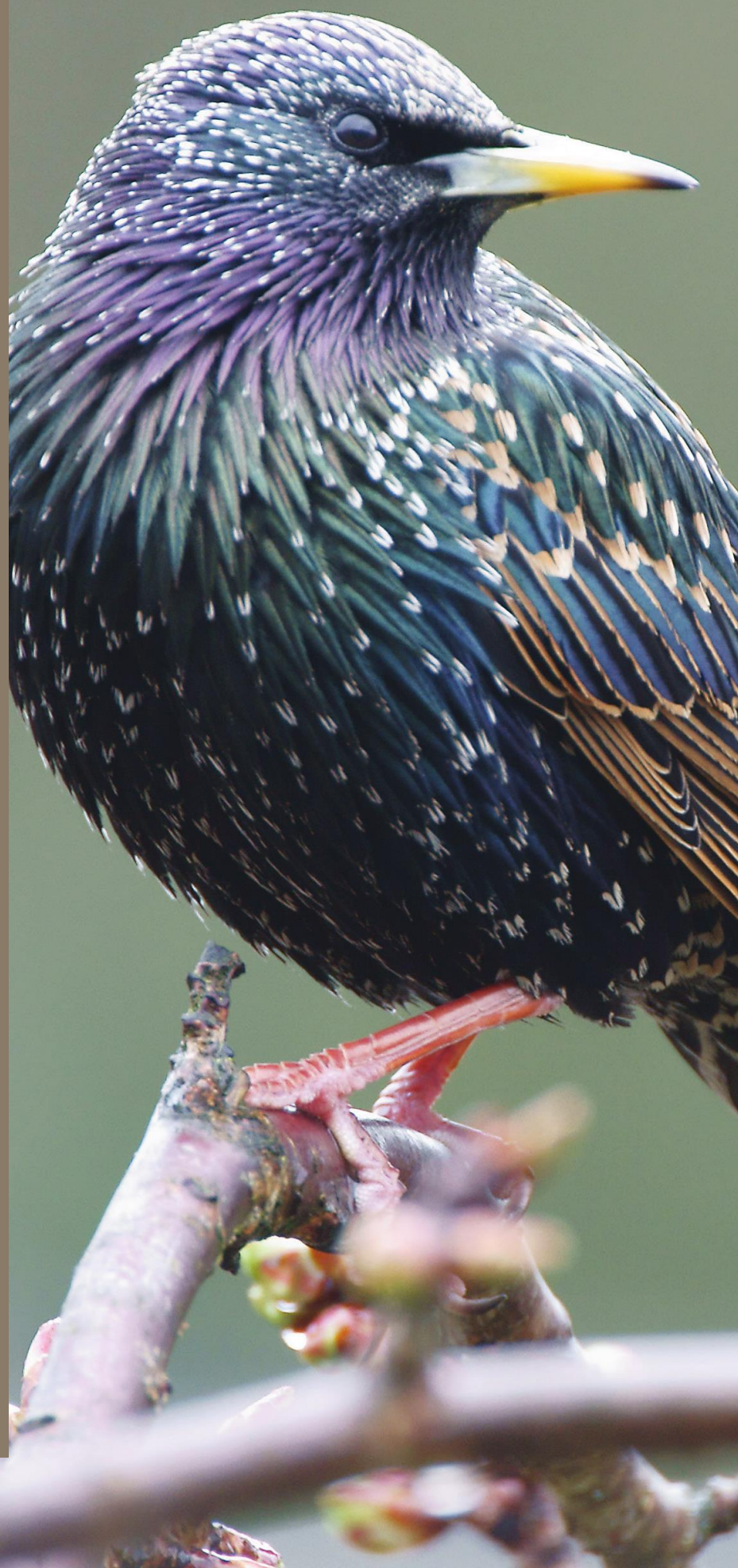

FAUNABEHEERPLAN
NOORD-HOLLAND
2017-2023

Naar een planmatig
en effectief beheer

faunabeheereenheid
NOORD-HOLLAND

Opgesteld door CLM en
Van Bommel Faunawerk
in opdracht van
Faunabeheereenheid
Noord-Holland

Auteur(s):
A. Guldemon, J. Thissen,
H. Kloen, D. Keuper, B. Al-
lema, W. van Dijk en F. van
Bommel

© CLM, publicatienummer 917,
mei 2017

Disclaimer : CLM Onderzoek en Advies en Van
Bommel FAUNAWERK zijn niet aansprakelijk
voor gevolgschade, alsmede schade welke
voortvloeit uit toepassingen van de resultaten
van werkzaamheden of andere gegevens
verkregen van CLM Onderzoek en Advies en
Van Bommel FAUNAWERK; opdrachtgever
vrijwaart CLM Onderzoek en Advies en Van
Bommel FAUNAWERK voor aanspraken van
derden in verband met deze toepassing.

Deze uitgave is mede mogelijk gemaakt
door de provincie Noord-Holland

Van Bommel FAUNAWERK

Ecologisch advies, veldwerk, projectuitvoering

FAUNABEHEERPLAN ALGEMENE SOORTEN NOORD-HOLLAND 2017-2023 VOOR EEN PLANMATIG EN EFFECTIEF BEHEER

Abstract:

In het faunabeheerplan Algemene Soorten wordt voor 15 soorten aangegeven en onderbouwd hoe het faunabeheer zou moeten plaatsvinden in 2017-2023. Het betreft 5 wildsoorten (wilde eend, houtduif, fazant, haas en konijn), 5 landelijk vrijgestelde soorten (houtduif, kauw, zwarte kraai, konijn en vos, waarvan 2 ook wildsoort zijn), 6 provinciaal vrijgestelde soorten (wilde eend, knobbelzwaan, meerkoet, spreeuw, gaai en ekster waarvan 1 ook wildsoort is), en smient en nijlgans.

Er is nog nooit een kok gevonden die koken kan naar alle monden

Auteurs:

A. Guldemon, J. Thissen, H. Kloen, D. Keuper, B. Allema, W. van Dijk en F. van Bommel

Dit Faunabeheerplan is door het bestuur van de FBE vastgesteld in haar vergadering van 1 juni 2017 en door Gedeputeerde Staten goedgekeurd in haar vergadering van (p.m. datum)

Opdrachtgever is de Faunabeheereenheid Noord-Holland
www.faunabeheereenheid.nl/noordholland

INHOUD

SAMENVATTING VOOR BEHEERDERS	6
Leeswijzer	6
Samenvatting voor beheerders	7
1 INLEIDING	23
1.1 Aanleiding en maatschappelijke betrokkenheid	23
1.1.1 Aanleiding: Wet natuurbescherming	23
1.1.2 Maatschappelijk kader	23
1.1.3 Totstandkoming faunabeheerplan: betrokkenheid maatschappelijke partijen en wetenschappelijke inbreng	24
1.2 Visie FBE	25
1.3 Maatschappelijk betekenis van schadebestrijding, faunabeheer en jacht	29
1.3.1 Jacht als onderdeel van schadebestrijding en beheer	29
1.3.2 Bijdrage aan veiligheid	30
1.3.3 Faunabeheer en dierenwelzijn	30
1.3.4 Bijdrage jacht aan schadebestrijding en faunabeheer	31
2 ORGANISATIE	33
2.1 Beheerorganisatie: FBE, WBE's en jachthouders	33
2.1.1 Faunabeheereenheid (FBE)	33
2.1.2 Wildbeheereenheden (WBE's)	34
2.1.3 Jachtrecht en jachthouders	35
2.1.4 Terreinbeherende organisaties	35
2.1.5 Grondeigenaren en gebruikers	36
2.1.6 Andere beheerders	36
2.2 Werkgebied	37
2.3 Eisen aan faunabeheerplan	39
2.4 Duur van het faunabeheerplan	43
2.5 Gehanteerde begrippen	43
3 WETGEVING EN BELEID	45
3.1 Rijksbeleid	45
3.1.1 Wet natuurbescherming	45
3.1.2 Criterium 'staat van instandhouding'	47
3.1.3 Natura 2000-gebieden	50
3.2 Provinciaal beleid	52
3.2.1 Verordening faunabeheer	52
3.2.2 Verordening vrijstelling soorten	52

3.2.3	Verordening tegemoetkoming schade	53
3.2.4	Verordening Natura 2000-gebieden	53
3.2.5	Beleidsregel natuurbescherming	53
3.2.6	Beleidsregel tegemoetkoming schade	54
3.3	Overgangsbeleid Flora- en faunawet naar Wet natuurbescherming	55
3.4	Uitvoeringsregels faunabeheereenheid	55
3.5	Relatie met andere faunabeheerplannen	56
3.5.1	Ganzenbeheerplan Noord-Holland 2015-2020	57
3.5.2	Ganzenbeheerplan omgeving Schiphol	57
3.5.3	Faunabeheerplan damherten 2016-2020	57
3.5.4	Aanwijzing wildaanrijdingen	57
4	UITVOERING EN BEHEER	58
4.1	Escalatieladder	58
4.2	Voorkomen schade door grondgebruiker	58
4.3	Jacht	59
4.4	Landelijke en provinciale vrijstelling	59
4.5	Ontheffing	60
4.6	Opdracht	60
4.7	Gebruik van ontheffingen: procedure	60
4.8	Inzet toegestane middelen	63
4.9	Diersoorten en beheervormen	64
5	MONITORING	67
5.1	Populatieontwikkeling en tellingen	66
5.1.1	Huidige tellingen	66
5.1.2	Bepaling populatietrends en -schattingen	67
5.2	Schade aan belangen	69
5.2.1	Gewasschade	69
5.2.2	Schademeldingen voor vrijgestelde soorten	69
5.2.3	Risico in het belang van de openbare veiligheid	69
5.2.4	Risico in het belang van de volksgezondheid	70
5.2.5	Bescherming van flora en fauna	70
5.2.6	Overlastsituaties	70
5.2.7	Bescherming overige belangen	70
5.3	Beheermaatregelen	70
6	EFFECTIVITEIT	72
6.1	Preventieve maatregelen	72
6.2	Inrichting en aanpassing van het leefgebied	77
6.3	Effectiviteit verjaging met ondersteunend afschot	78

7	DIERSOORTEN	81
7.1	Wilde eend	82
7.1.1	Soortbeschrijving	82
7.1.2	Populatiegrootte en –ontwikkeling	83
7.1.3	Ontwikkeling schade aan belangen	85
7.1.4	Resultaten beheer afgelopen periode	86
7.1.5	Evaluatie afgelopen beheerperiode	87
7.1.6	Wettelijke status en provinciaal beleid	88
7.1.7	Doelstelling	88
7.1.8	Beheermaatregelen	89
7.1.9	Uitvoering beheermaatregelen	89
7.1.10	Effectiviteit beheermaatregelen	89
7.1.11	Monitoring	90
7.1.12	Conclusies	90
7.2	Houtduif	92
7.3	Fazant	101
7.4	Haas	109
7.5	Konijn	116
7.6	Zwarte kraai	124
7.7	Kauw	133
7.8	Vos	142
7.9	Knobbelzwaan	154
7.10	Smient	163
7.11	Meerkoet	172
7.12	Nijlgans	180
7.13	Spreeuw	188
7.14	Gaai	197
7.15	Ekster	204
8	REGISTRATIE EN EVALUATIE	211
8.1	Verzameling monitoringsgegevens	211
8.2	Rapportageplicht	215
8.3	Uitgangspunten toekomstige evaluaties	216
8.4	Onderzoek en aanbevelingen	216
BRONNEN		217

VOORWOORD

Voor u ligt het Faunabeheerplan Algemene Soorten Noord-Holland 2017-2023 van de Stichting Faunabeheereenheid Noord-Holland. Dit plan biedt het kader voor de uitvoering van de schadebestrijding, het (populatie)beheer en de jacht in de provincie Noord-Holland voor een 15-tal soorten.

Het faunabeheer in Nederland en daarmee ook in Noord-Holland is aan veranderingen onderhevig. De invoering van de Wet natuurbescherming en de nieuwe provinciale verordeningen maken het noodzakelijk dat er een nieuw faunabeheerplan dient te komen.

Vrijwel alle in het wild levende inheemse vogels en zoogdieren zijn in principe beschermd. Daarom zijn handelingen die ertoe leiden dat deze dieren worden verontrust, verjaagd, gevangen, gedood of worden belemmerd zich voort te planten in principe verboden. Alleen wanneer er goede redenen zijn om hiervan af te wijken kan met instemming van het bevoegd gezag, de provinciale overheid, hiervan worden afgeweken. Dit faunabeheerplan dient ter onderbouwing van deze besluitvorming.

Het plan geeft aan dat het voor de komende jaren noodzakelijk is om bij de betrokken diersoorten in te grijpen en actief beheer te voeren. Ter voorkoming van onevenredige economische schade (waaronder schade aan gewassen), schade aan flora- en fauna, schade in verband met de verkeersveiligheid en vliegveiligheid is dit naar de mening van de Faunabeheereenheid noodzakelijk.

De Faunabeheereenheid toont met dit faunabeheerplan de noodzaak aan tot het nemen van bepaalde maatregelen, op basis waarvan het mogelijk is van de landelijke vrijstellingen (houtduif, konijn, zwarte kraai, kauw, vos) respectievelijk provinciale vrijstellingen (wilde eend, knobbelzwaan, meerkoet, spreeuw, gaai, ekster) gebruik te maken of ontheffingen en opdrachten bij het provinciaal bestuur aan te vragen. Omdat de uitoefening van de jacht (wilde eend, houtduif, fazant, haas, konijn) wettelijk is toegestaan is het voldoende om in dit plan een beschrijving te geven van de populatieontwikkeling en de gerealiseerde afschotgegevens. Het is goed om te weten dat er behalve dit plan ook aparte faunabeheerplannen zijn voor het ganzenbeheer, het ganzenbeheer rondom Schiphol en het damhertenbeheer.

In de afgelopen periode heeft het bestuur van de Faunabeheereenheid Noord-Holland zich enorm ingespannen om met behulp van de nieuwe beleidskaders en rekening houdend met de verschillende belangen draagvlak te verkrijgen bij de onderscheiden organisaties en instellingen. Daarbij is het bestuur zich terdege bewust van de toenemende vermaatschappelijking van het faunabeheer en zal in goed overleg met alle betrokken partijen zich inzetten voor een zorgvuldige en kwalitatief goede uitvoering van voorliggend Faunabeheerplan Algemene Soorten Noord-Holland 2017-2023.

Haarlem, 1 juni 2017

Namens het bestuur van de Stichting Faunabeheereenheid Noord-Holland

drs. J.P.J. Lokker
Voorzitter

SAMENVATTING VOOR BEHEERDERS

LEESWIJZER

Voor u ligt een uitgebreid faunabeheerplan Algemene Soorten Noord-Holland 2017-2023.

Allereerst is er de samenvatting voor beheerders, waarin per soort een overzicht wordt gegeven van de mogelijkheden van beheer en de gewenste aanvulling daarop.

Hoofdstuk 1 beschrijft de maatschappelijke context van het faunabeheer en de visie van de faunabeheereenheid hierop.

Hoofdstuk 2 beschrijft de organisatie: wat is de rol van alle betrokkenen en welke eisen worden er aan een faunabeheerplan gesteld.

Hoofdstuk 3 gaat over de wettelijke en beleidsmatige inkadering van het faunabeheer, zowel landelijk als provinciaal.

Hoofdstuk 4 geeft een overzicht van de uitvoering van het beheer, waarin de inzet van preventieve middelen, jacht, vrijstellingen, ontheffingen en opdrachten worden besproken. Tot slot is er een overzichtstabel met een samenvatting van de beheervormen.

Hoofdstuk 5 behandelt de monitoring, zowel van de verschillende diersoorten, de gewasschade, schade aan andere belangen, waaronder vliegveiligheid, volksgezondheid en flora en fauna.

Hoofdstuk 6 gaat over de effectiviteit van preventieve maatregelen (het weren en verjagen), het inrichten van het leefgebied en verjaging met ondersteunend afschot.

Hoofdstuk 7, het grootste hoofdstuk, behandelt alle 15 soorten. De beschrijving van de soorten is als volgt opgebouwd: Status; Soortbeschrijving; Populatiegrootte en ontwikkeling; Schade aan belangen; Resultaten beheer; Evaluatie; Wettelijke status en provinciaal beleid; Doelstelling; Beheermaatregelen; Uitvoering beheermaatregelen; Effectiviteit; Monitoring en Conclusie.

Hoofdstuk 8 bespreekt de (toekomstige) monitoring en evaluatie van het faunabeheerplan en geeft (onderzoeks)aanbevelingen.

SAMENVATTING VOOR BEHEERDERS

Welke soorten?

Dit Faunabeheerplan Algemene Soorten Noord-Holland 2017-2023 heeft betrekking op 15 diersoorten. Dit zijn: wilde eend, houtduif, fazant, haas, konijn, zwarte kraai, kauw, vos, knobbelzwaan, smient, nijlgans, meerkoet, spreeuw, gaai en ekster.

Het betreft 5 wildsoorten, 5 landelijk vrijgestelde soorten (waarvan 2 ook wildsoort zijn), 6 op basis van een provinciale verordening vrijgestelde soorten (waarvan 1 ook wildsoort is), de smient en de nijlgans.

Als wildsoorten zijn aangewezen:

- wilde eend, houtduif, fazant haas en konijn.
- Landelijk zijn vrijgesteld: houtduif, konijn, zwarte kraai, kauw en vos.¹
- Provinciaal vrijgesteld zijn: wilde eend, knobbelzwaan, meerkoet, spreeuw, gaai en ekster.²
- En verder: smient en nijlgans.

Hoe beheren?

Het beheer is opgebouwd volgens de escalatieladder. Uitoefening van de jacht en de landelijke vrijstellingen zijn de eerste mogelijkheden om ervoor te zorgen dat de betreffende soorten geen schade veroorzaken of dat de schade wordt beperkt.

Bij de provinciale vrijstellingen moeten eerst maatregelen genomen worden om schade te voorkomen met preventieve maatregelen, waarna ook verjaging met ondersteund afschot mogelijk is. Wanneer het een wildsoort buiten het jachtseizoen betreft, of een soort waarvoor in de gegeven situatie, geen landelijke of provinciale vrijstelling geldt (kan ook een wildsoort zijn), kan een ontheffing worden verleend.

Een ontheffing kan dan afschot of anderszins doden van beschermde soorten mogelijk maken, of ruimere maatregelen mogelijk maken voor het beheer van wild- of vrijgestelde soorten. Tot slot kan een opdracht door de provincie worden gegeven om in situaties, die door de hierboven genoemde maatregelen nog niet worden afgedekt, in te grijpen.

Aanpassing leefgebied

Er zijn mogelijkheden om via aanpassingen aan het leefgebied schade te voorkomen. Dit geldt met name voor vos en zwarte kraai die weidevogels en andere bodembroeders schade kunnen berokkenen. Deze mogelijkheden worden besproken bij de betreffende soorten maar maken geen onderdeel uit van dit faunabeheerplan omdat de faunabeheereenheid hierover geen zeggenschap heeft.

¹ De Canadese gans is ook landelijk vrijgesteld, maar geen onderwerp van dit faunabeheerplan.

² Grauwe gans, brandgans en kolgans zijn ook provinciaal vrijgesteld, maar geen onderwerp van dit faunabeheerplan.

Preventieve werende maatregelen

Voor de provinciaal vrijgestelde soorten geldt dat altijd als eerste maatregel om schade te voorkomen preventieve werende maatregelen genomen moeten worden, conform de provinciale vrijstelling, volgens de Faunaschade Preventie Kit van BIJ12-Faunafonds. Dit wordt bij de betreffende soorten aangegeven en dit is een primaire verantwoordelijkheid van de grondgebruiker.

Verjaging met ondersteunend afschot en andere maatregelen

Vervolgens is op basis van de provinciale vrijstelling verjaging met ondersteunend afschot een optie. Per soort is aangegeven welke andere middelen ingezet moeten worden.

Aanvullend beheer via ontheffingen

Indien de provinciale of landelijke vrijstelling, en jacht wat betreft de wildsoorten, onvoldoende voorzien in de gewenste beheermogelijkheden, dan is er de mogelijkheid ontheffing aan te vragen en deze via een machtiging beschikbaar te stellen aan de uitvoerders. Per soort is aangegeven in welke situaties ook andere middelen ingezet zouden kunnen worden.

Monitoring

Het monitoren van maatregelen wordt steeds belangrijker om het beheer te kunnen evalueren. Sinds 1 januari 2017 is er de verplichting om alle gedode dieren te rapporteren bij de faunabeheereenheid. In Noord-Holland verloopt dat via het Fauna Registratie Systeem (FRS), dus ook voor het rapporteren van het aantal nesten en aantal eieren in het kader van nestbehandeling.

De soorten

Hieronder staat per soort aangegeven wat de status is van de soort, welke beheermogelijkheden er zijn en welke voorwaarden gelden (periode in het jaar en periode op de dag). Tot slot is vermeld of er een tegemoetkoming mogelijk is via BIJ12-Faunafonds³.

Bij 'Gewenste ontheffing' staat aangegeven welke ontheffingen de faunabeheereenheid van plan is aan te vragen. Het betreft dus de gewenste ontheffingen. Wanneer ontheffingen zijn verleend, wordt dat via de nieuwsbrief van de faunabeheereenheid en in FRS hierover gecommuniceerd.

³ Aanvragen voor een tegemoetkoming worden getoetst aan de Verordening tegemoetkoming schade Noord-Holland en de beleidsregels tegemoetkoming schade Noord-Holland.

1. WILDE EEND

Preventieve maatregelen

Module Eenden van de Faunaschade Preventie Kit. Zie

<http://www.bij12.nl/bij12units/faunafonds/faunaschade-preventiekit-fpk/module-eenden/>

BEHEERMOGELIJKHEDEN EN GEWENSTE ONTHEFFING

	Jacht	Vrijstelling	Gewenste ontheffing
	Ja	Ja, provinciaal	Ja
Voorwaarden	Binnen het werkgebied van de WBE door jachthouders die handelen conform het FBP algemene soorten 2017-2023	(Dreigende) schade in graan, van 1 juli tot 15 augustus Door grondgebruikers/uitvoerders	(Dreigende) schade aan gewassen, preventieve maatregelen verplicht. Veiligheid van het vliegverkeer
Periode jaar	15 augustus – 31 januari	van 1 juli - 15 augustus	Nader bepaald in ontheffing
Periode dag	Half uur voor zonsopkomst – half uur na zonsondergang	Een uur voor zonsopkomst – een uur na zonsondergang	Nader bepaald in ontheffing
Beheermaatregelen	Doden en vangen met geweer, eendenkooi of jachtvogel	Aan verjaging ondersteunend doden met geweer per actie niet meer dan vier dieren per ingezet geweer door maximaal vijf geweerdragers	Verjagen Aan verjaging ondersteunend doden
Tegemoetkoming schade	Niet in het jachtseizoen	Van 1 juli tot 15 augustus niet voor graan	Voorwaarde: voldoende gebruik van de ontheffing

2. HOUTDUIF

Preventieve maatregelen

Module Duiven van de Faunashade Preventie Kit. Zie:

<http://www.bij12.nl/bij12units/faunafonds/faunashade-preventiekit-fpk/module-duiven/>

BEHEERMOGELIJKHEDEN EN GEWENSTE ONTHEFFING

	Jacht	Vrijstelling	Gewenste ontheffing
	Ja	Ja, landelijk	Ja
Voorwaarden	Binnen het werkgebied van de WBE door jachthouders die handelen conform het FBP algemene soorten 2017-2023	Voor grondgebruikers/uitvoerders die handelen conform het FBP algemene soorten 2017-2023. (Dreigende) schade aan gewassen	Veiligheid van het luchtverkeer
Periode jaar	15 oktober - 31 januari	Gehele jaar	Gehele jaar
Periode dag	Zonsopkomst – zonsondergang	Zonsopkomst – zonsondergang	Nader bepaald in ontheffing
Beheermaatregelen	Doden met geweer of jachtvogel	Doden met geweer of jachtvogel	Verjagen Aan verjaging ondersteunend doden
Tegemoetkoming schade	Geen, want landelijk vrijgesteld	Geen, want landelijk vrijgesteld	N.v.t. voor dit belang

3. FAZANT

Preventieve maatregelen

Handreiking Faunaschade van het Faunafonds. Zie: <http://www.bij12.nl/assets/Handreiking-Faunaschade-2009.pdf>

BEHEERMOGELIJKHEDEN EN GEWENSTE ONTHEFFING

	Jacht	Vrijstelling	Gewenste ontheffing
	Ja	Nee	Ja
Voorwaarden	Binnen het werkgebied van de WBE door jachthouders die handelen conform het FBP algemene soorten 2017-2023	nvt	(Dreigende) schade aan gewassen, preventieve maatregelen verplicht. Veiligheid van het luchtverkeer.
Periode jaar	Haan: 15 oktober - 31 januari Hen: 15 oktober – 31 december	nvt	Nader bepaald in ontheffing
Periode dag	Zonsopkomst – zonsondergang	nvt	Nader bepaald in ontheffing
Beheermaatregelen	Doden met geweer of jachtvogel	nvt	Verontrusten Aan verjaging ondersteunend doden
Tegemoetkoming schade	Nee	nvt	Nee

4. HAAS

Preventieve maatregelen

Module Haasachtigen van de Faunaschade Preventie Kit. Zie:

<http://www.bij12.nl/bij12units/faunafonds/faunaschade-preventiekit-fpk/module-haasachtigen/>

BEHEERMOGELIJKHEDEN EN GEWENSTE ONTHEFFING

	Jacht	Vrijstelling	Gewenste ontheffing
	Ja	Nee	Ja
Voorwaarden	Binnen het werkgebied van de WBE in door jachthouders die handelen conform het FBP algemene soorten 2017-2023	nvt	(Dreigende) schade aan gewassen, preventieve maatregelen verplicht. Veiligheid van het luchtverkeer.
Periode jaar	15 oktober – 31 december	nvt	Nader bepaald in ontheffing
Periode dag	Zonsopkomst – zonsondergang	nvt	Nader bepaald in ontheffing
Beheermaatregelen	Doden met geweer en jachtvogels	nvt	Verontrusten Aan verjaging ondersteunend doden
Tegemoetkoming schade	Nee	nvt	Nee

5. KONIJN

Preventieve maatregelen

Module Haasachtigen van de Faunaschade Preventie Kit. Zie:

<http://www.bij12.nl/bij12units/faunafonds/faunaschade-preventiekit-fpk/module-haasachtigen/>

BEHEERMOGELIJKHEDEN EN GEWENSTE ONTHEFFING

	Jacht	Vrijstelling	Gewenste ontheffing
	Ja	Ja, landelijk	Ja
Voorwaarden	Binnen het werkgebied van de WBE door jachthouders die handelen conform het FBP algemene soorten 2017-2023	Voor grondgebruikers/ uitvoerders die handelen conform het FBP algemene soorten 2017-2023 (Dreigende) schade of overlast, met inbegrip van schade aan sportvelden, schietterreinen, industrieterreinen, kazernes of begraafplaatsen	(Dreigende) schade of overlast, preventieve maatregelen verplicht Veiligheid van het luchtverkeer
Periode jaar	15 augustus - 31 januari	Gehele jaar	Nader bepaald in ontheffing
Periode dag	Zonsopkomst – zonsondergang	Zonsopkomst – zonsondergang	Schemer en nacht
Beheermaatregelen	Doden met geweer, fret en buidel, aardhonden en jachtvogels.	Verontrusten Doden met geweer, fret en buidel, kastvallen, vangkooien, aardhonden en jachtvogels	Doden met geweer met kunstlicht, restlicht- en warmtebeeldversterking en geluiddemper
Tegemoetkoming schade	Geen, want landelijk vrijgesteld	Geen, want landelijk vrijgesteld	Geen, want landelijk vrijgesteld

6. ZWARTE KRAAI

Preventieve maatregelen

Module Kraaiachtigen van de Faunaschade Preventie Kit. Zie:

<http://www.bij12.nl/bij12units/faunafonds/faunaschade-preventiekit-fpk/kraaiachtigen/>

BEHEERMOGELIJKHEDEN EN GEWENSTE ONTHEFFING

	Jacht	Vrijstelling	Gewenste ontheffing
	Nee	Ja, landelijk	Ja
Voorwaarden	nvt	Voor grondgebruikers/uitvoerders die handelen conform het FBP algemene soorten 2017-2023. (Dreigende) schade aan gewassen.	1) Voor vangkooi met lokvogels. (Dreigende) schade aan fauna of gewassen, preventieve maatregelen verplicht. Veiligheid van het luchtverkeer. 2) Aan verjaging ondersteunend doden in de schemerperiodes
Periode jaar	nvt	Gehele jaar	Nader bepaald in ontheffing
Periode dag	nvt	Zonsopkomst – zonsondergang	Ook in de ochtend- en avondschemer
Beheermaatregelen	nvt	Doden met geweer of jachtvogel.	1) Vangkooi met lokvogels 2) Verjagen en aan verjaging ondersteunend doden met geweer of jachtvogel
Tegemoetkoming schade	nvt	Geen, want landelijk vrijgesteld	Geen, want landelijk vrijgesteld

7. KAUW

Preventieve maatregelen

Module Kraaiachtigen van de Faunaschade Preventie Kit. Zie:

<http://www.bij12.nl/bij12units/faunafonds/faunaschade-preventiekit-fpk/kraaiachtigen/>

BEHEERMOGELIJKHEDEN EN GEWENSTE ONTHEFFING

	Jacht	Vrijstelling	Gewenste ontheffing
	Nee	Ja, landelijk	Ja
Voorwaarden	nvt	Voor grondgebruikers/ uitvoerders die handelen conform het FBP algemene soorten 2017-2023. (Dreigende) schade aan gewassen.	1) Voor vangkooi met lokvogels. (Dreigende) schade aan fauna of gewassen, preventieve maatregelen verplicht. Veiligheid van het luchtverkeer. 2) Aan verjaging ondersteunend doden in de schemerperiodes.
Periode jaar	nvt	Gehele jaar	Nader bepaald in ontheffing
Periode dag	nvt	Zonsopkomst – zonsondergang	Ook in de ochtend- en avondschemer
Beheermaat- regelen	nvt	Doden met geweer of jachtvogel.	1) Vangkooi met lokvogels 2) Verjagen en aan verjaging ondersteunend doden met geweer of jachtvogel
Tegemoet- koming schade	nvt	Geen, want landelijk vrijgesteld	Geen, want landelijk vrijgesteld

8. VOS

Preventieve maatregelen

Handreiking Faunaschade van het Faunafonds. Zie: <http://www.bij12.nl/assets/Handreiking-Faunaschade-2009.pdf>

BEHEERMOGELIJKHEDEN EN GEWENSTE ONTHEFFING

	Jacht	Vrijstelling	Gewenste ontheffing
	Nee	Ja, landelijk	Ja
Voorwaarden	nvt	Voor grondgebruikers/uitvoerders die handelen conform het FBP algemene soorten 2017-2023 (Dreigende) schade aan pluimvee en fauna of overlast, met inbegrip van schade aan sportvelden, schietterreinen, industrieterreinen, kazernes of begraafplaatsen	(Dreigende) schade aan pluimvee of fauna of overlast. Veiligheid van het luchtverkeer
Periode jaar	nvt	Gehele jaar	Nader bepaald in ontheffing
Periode dag	nvt	Zonsopkomst – zonsondergang	Schemer en nacht
Beheermaatregelen	nvt	Doden met geweer, kastval, vangkooi, aardhonden, kunstburcht	Doden met geweer met kunstlicht, restlicht- of warmtebeeldversterking en geluiddemper
Tegemoetkoming schade	nvt	Geen, want landelijk vrijgesteld	Geen, want landelijk vrijgesteld

9. KNOBBELZWAAN

Preventieve maatregelen

Module Zwanen van de Faunaschade Preventie Kit. Zie:

<http://www.bij12.nl/bij12units/faunafonds/faunaschade-preventiekit-fpk/module-zwanen/>

BEHEERMOGELIJKHEDEN EN GEWENSTE ONTHEFFING

	Jacht	Vrijstelling	Gewenste ontheffing
	Nee	Ja, provinciaal	Ja
Voorwaarden	nvt	(Dreigende) schade aan grasland, graszaad, graan, mais en groenten. NB: FBE zal GS verzoeken om toevoeging van ingezaaid grasland	Veiligheid van het luchtverkeer. NB: Indien vrijstelling daarvoor niet wordt verkregen zal ontheffing voor ingezaaid grasland gevraagd worden
Periode jaar	nvt	Hele jaar	Nader bepaald in ontheffing
Periode dag	nvt	Een uur voor zonsopkomst – een uur na zonsondergang	Nader bepaald in ontheffing
Beheermaatregelen	nvt	Aan verjaging ondersteunend doden met geweer, per actie niet meer dan vier dieren per ingezet geweer door maximaal vijf geweerdragers Legselreductie	Verontrusten Aan verjaging ondersteunend afschot Legselreductie
Tegemoetkoming schade	nvt	Niet voor grasland, graszaad, graan, mais en groenten	Nvt voor dit belang

10. SMIENT

Preventieve maatregelen

Module Eenden van de Faunaschade Preventie Kit. Zie

<http://www.bij12.nl/bij12units/faunafonds/faunaschade-preventiekit-fpk/module-eenden/>

BEHEERMOGELIJKHEDEN EN GEWENSTE ONTHEFFING

	Jacht	Vrijstelling	Gewenste ontheffing
	Nee	Nee	Ja
Voorwaarden	nvt	nvt	(Dreigende) schade aan gewassen, preventieve maatregelen verplicht. Veiligheid van het luchtverkeer.
Periode jaar	nvt	nvt	Nader bepaald in ontheffing
Periode dag	nvt	nvt	Van zonsopgang tot twee uur daarna en van twee uur voor zonsondergang tot zonsondergang. Eén uur voor zonsopgang mag het veld worden betreden en tot één uur na zonsondergang mag het veld worden verlaten.
Beheermaatregelen	nvt	nvt	Verjagen Aan verjaging ondersteunend doden
Tegemoetkoming schade	nvt	nvt	Voorwaarde: voldoende gebruik van de ontheffing

11. MEERKOET

Preventieve maatregelen

Handreiking Faunaschade van het Faunafonds. Zie: <http://www.bij12.nl/assets/Handreiking-Faunaschade-2009.pdf>

BEHEERMOGELIJKHEDEN EN GEWENSTE ONTHEFFING

	Jacht	Vrijstelling	Gewenste ontheffing
	Nee	Ja, provinciaal	Ja
Voorwaarden	nvt	(Dreigende) schade aan gewassen	Veiligheid van het luchtverkeer.
Periode jaar	nvt	1 oktober – 1 juni	Nader bepaald in ontheffing
Periode dag	nvt	Een uur voor zonsopkomst- een uur na zonsondergang	Nader bepaald in ontheffing
Beheermaatregelen	nvt	Aan verjaging ondersteunend doden met geweer, per actie niet meer dan vier dieren per ingezet geweer door maximaal vijf geweerdragers	Verjagen Aan verjaging ondersteunend doden
Tegemoetkoming schade	nvt	Niet van 1 oktober tot 1 juni	Nvt voor dit belang

12. NIJLGANS

Preventieve maatregelen

Module Ganzen van de Faunaschade Preventie Kit. Zie:

<http://www.bij12.nl/bij12units/faunafonds/faunaschade-preventiekit-fpk/ganzen/>

GEWENSTE BEHEERMOGELIJKHEDEN

Opdracht om met geweer de populatie te reduceren

13. SPREEUW

Preventieve maatregelen

Module Kleine zangvogels van de Faunaschade Preventie Kit. Zie:

<Http://Www.Bij12.Nl/Bij12units/Faunafonds/Faunaschade-Preventiekit-Fpk/Kleine-Zangvogels/>

BEHEERMOGELIJKHEDEN EN GEWENSTE ONTHEFFING

	Jacht	Vrijstelling	Gewenste ontheffing
	Nee	Ja, provinciaal	Ja
Voorwaarden	nvt	(Dreigende) schade aan fruit	(Dreigende) schade aan gewassen, preventieve maatregelen verplicht. Veiligheid van het luchtverkeer.
Periode jaar	nvt	1 juli tot 1 november	Nader bepaald in ontheffing
Periode dag	nvt	Een uur voor zonsopkomst – een uur na zonsondergang	Nader bepaald in ontheffing
Beheermaatregelen	nvt	Aan verjaging ondersteunend doden met geweer, per actie niet meer dan vier dieren per ingezet geweer door maximaal vijf geweerdragers.	Verjagen Aan verjaging ondersteunend doden
Tegemoetkoming schade	nvt	Niet voor fruit van 1 juli tot 1 november Geen tegemoetkoming voor schade door vogels aan fruit	Voorwaarde: adequaat gebruik van de ontheffing

14. GAAI

Preventieve maatregelen

Module Kraaiachtigen van de Faunaschade Preventie Kit. Zie:

<http://www.bij12.nl/bij12units/faunafonds/faunaschade-preventiekit-fpk/kraaiachtigen/>

BEHEERMOGELIJKHEDEN EN GEWENSTE ONTHEFFING

	Jacht	Vrijstelling	Gewenste ontheffing
	Nee	Ja, provinciaal	Ja
Voorwaarden	nvt	(Dreigende) schade aan appels en peren	(Dreigende) schade aan gewassen, preventieve maatregelen verplicht. Veiligheid van het luchtverkeer.
Periode jaar	nvt	15 juni - 15 november.	Nader bepaald in ontheffing
Periode dag	nvt	Een uur voor zonsopkomst – een uur na zonsondergang	Nader bepaald in ontheffing
Beheermaatregelen	nvt	Aan verjaging ondersteunend doden met geweer, per actie niet meer dan vier dieren per ingezet geweer door maximaal vijf geweerdragers	Verjagen Aan verjaging ondersteunend doden
Tegemoetkoming schade	nvt	Niet voor appels en peren van 15 juni tot 15 november Geen tegemoetkoming voor schade door vogels aan fruit	Voorwaarde: adequaat gebruik van de ontheffing

15. EKSTER

Preventieve maatregelen

Module Kraaiachtigen van de Faunaschade Preventie Kit. Zie:

<http://www.bij12.nl/bij12units/faunafonds/faunaschade-preventiekit-fpk/kraaiachtigen/>

Beheermogelijkheden en gewenste ontheffing

	Jacht	Vrijstelling	Gewenste ontheffing
	Nee	Ja, provinciaal	Ja
Voorwaarden	nvt	(Dreigende) schade aan appels en peren	(Dreigende) schade aan gewassen, preventieve maatregelen verplicht. Veiligheid van het luchtverkeer.
Periode jaar	nvt	15 juni - 15 november.	Nader bepaald in ontheffing
Periode dag	nvt	Een uur voor zonsopkomst – een uur na zonsondergang	Nader bepaald in ontheffing
Beheermaatregelen	nvt	Aan verjaging ondersteunend doden met geweer, per actie niet meer dan vier dieren per ingezet geweer door maximaal vijf geweerdragers.	Verjagen Aan verjaging ondersteunend doden
Tegemoetkoming schade	nvt	Niet voor appels en peren van 15 juni tot 15 november Geen tegemoetkoming voor schade door vogels aan fruit	Voorwaarde: adequaat gebruik van de ontheffing

1. INLEIDING

1.1 AANLEIDING EN MAATSCHAPPELIJKE BETROKKENHEID

1.1.1 AANLEIDING: WET NATUURBESCHERMING

Het in werking treden van de Wet natuurbescherming per 1 januari 2017, als opvolger van onder andere de Flora- en faunawet, was aanleiding voor de Faunabeheereenheid Noord-Holland om een nieuw Faunabeheerplan Algemene Soorten te laten opstellen.

Onder de Wet natuurbescherming (art 3.12, met name lid 1) en in het verlengde hiervan onder de Verordening faunabeheer Noord-Holland (hoofdstuk 2, met name artikel 2.3) hebben faunabeheereenheden een belangrijke ondersteunende en coördinerende rol in de uitvoering van het planmatige faunabeheer, inclusief jacht op de wildsoorten en de landelijke vrijstellingen, en provinciale vrijstellingen, ontheffingen en opdrachten. Onder de Flora- en faunawet was dat alleen ten aanzien van provinciale vrijstellingen, ontheffingen en aanwijzingen.⁴ Een ander belangrijk verschil met de Flora- en faunawet is de vermaatschappelijking van het faunabeheer, waarbij aspecten als dierenwelzijn belangrijker zijn geworden.

1.1.2 MAATSCHAPPELIJK KADER

Nederland kenmerkt zich door haar bijzondere samenstelling; het is één van de dichtstbevolkte landen ter wereld, ons land heeft in relatie tot haar oppervlak de meest intensieve landbouw ter wereld en kent een zeer dichte infrastructuur. De druk op de ruimte is groot en dat geldt ook in hoge mate voor de provincie Noord-Holland, vooral in het deel dat tot de Randstad hoort. Dit gegeven kan leiden tot conflicten, in combinatie met de maatschappelijke wens voor natuurbescherming en de versterkte aandacht voor dierenwelzijn, ook van in het wild levende dieren.

Dergelijke conflicten manifesteren zich bijvoorbeeld in schade aan landbouwgewassen door beschermde dieren en in het aantal aanrijdingen met in het wild levende hoefdieren. Landelijk wordt jaarlijks een stijgend bedrag aan tegemoetkomingen voor gewasschade uitgekeerd van €11,8 mln. in 2013 tot €21,1 mln. in 2016. Voor Noord-Holland bedraagt dit ca. vijf miljoen euro per jaar, vergeleken met andere provincies een hoog bedrag. Grauwe ganzen veroorzaken de laatste jaren ongeveer 70% van de schade in Noord-Holland. De schade door grauwe gans, smient en knobbelzwaan is in Noord-Holland hoger dan in de andere provincies (Jaarverslagen BIJ12-Faunafonds en Jaarverslagen Faunabeheereenheid Noord-Holland, 2010 tot en met 2015). Jaarlijks

zijn er in Noord-Holland aanrijdingen met reeën en damherten. Risico op letsel of erger voor bestuurder en inzittenden is hierbij niet uitgesloten.

⁴ 'Aanwijzingen' onder de Flora- en faunawet komen overeen met 'opdrachten' via art. 3.18 Wet natuurbescherming.

De bescherming van in het wilde levende dieren is niet absoluut, voor bepaalde belangen en/of omstandigheden heeft de wetgever uitzonderingen benoemd. Zo is het mogelijk om met het oog op de in de wet genoemde belangen onder voorwaarden af te wijken van het beschermingsregime. De faunabeheereenheid stelt een faunabeheerplan op, waarin wordt aangegeven of een afwijking van het beschermingsregime verantwoord is. Op basis van dit plan kan aan Gedeputeerde Staten verzocht worden om vrijstellingen, ontheffingen en opdrachten te verlenen.

1.1.3 TOTSTANDKOMING FAUNABEHEERPLAN: BETROKKENHEID MAATSCHAPPELIJKE PARTIJEN EN WETENSCHAPPELIJKE INBRENG

Concepten van dit faunabeheerplan zijn besproken met de plancommissie, bestaande uit vertegenwoordigers van de Jagersverenigingen, de Samenwerkende Vogelwerkgroepen Noord-Holland (SVN, met 14 aangesloten werkgroepen), Dierenbescherming, Hollands Particulier Grondbezit, de collectieven agrarisch natuur- en landschapsbeheer Noord-Holland, BIJ12-Faunafonds, LTO afdeling Noord-Holland en een vertegenwoordiger namens alle terreinbeherende organisaties. Een wetenschappelijke commissie heeft commentaar geleverd, bestaande uit prof. dr. Bart Nolet (NIOO, met name vogels) en drs. Jaap Mulder (Bureau Mulder-natuurlijk, met name de vos). Luuk Boerema (Bureau Boerema&vdBrink) heeft juridisch advies gegeven. De wildbeheereenheden (WBE's) zijn gehoord door tussenkomst van het provinciaal bestuur van de Jagersvereniging. Nationaal Overleg Valkerij Organisaties, Orde der Nederlandse Valkeniers en Nederlandse Kooikersvereniging (afdeling Noord-Holland) zijn geraadpleegd. Ook zijn separaat Dierenbescherming, Vogelbescherming en Faunabescherming formeel om een reactie gevraagd. Het eindconcept is besproken met vertegenwoordigers van de provincie en de RUD. Al deze personen en organisaties danken we hartelijk voor hun inbreng.

Op deze manier zijn niet alleen de traditionele partijen bij de totstandkoming van het faunabeheerplan betrokken, maar ook, zoals de Wet natuurbescherming en de provinciale verordening dat aangeeft, partijen die een andere maatschappelijke visie hebben op het faunabeheer, zoals Dierenbescherming, Samenwerkende Vogelwerkgroepen Noord-Holland en Faunabescherming. Dat heeft een bijzonder proces van het opstellen van het faunabeheerplan opgeleverd, omdat visies over het al dan niet aanwezig zijn van schade en de manier waarop schade voorkomen kan en moet worden heel verschillend zijn tussen de partijen. Voor alle duidelijkheid zij vermeld dat dit niet betekent dat alle betrokken partijen vertegenwoordigd in de

plancommissie, die een adviserende rol heeft, verantwoordelijk zijn voor de inhoud van dit plan en achter de gemaakte keuzes (hoeven te) staan. Dit geldt ook voor de wetenschappelijke commissie. Het bestuur van de faunabeheereenheid is uiteindelijk eindverantwoordelijke en heeft het plan vastgesteld. Dit proces maakte eveneens duidelijk dat het lastig is een evenwicht te vinden tussen wat enerzijds het wettelijk kader en toegestane mogelijkheden zijn en anderzijds de maatschappelijke opvattingen en wensen, die soms anders liggen. Het kader, bestaande uit de Wet natuurbescherming en provinciale verordeningen, is door de faunabeheereenheid als uitgangspunt genomen.

De marges om sommige opvattingen in het faunabeheerplan op te nemen zijn dan klein en soms afwezig. Immers een belangrijk deel van maatschappelijke discussies kan niet in het kader van uitvoering (*in casu* het faunabeheerplan) gevoerd worden, laat staan geregeld, maar dient beleidsmatig op landelijk (zoals de jacht) en provinciaal niveau plaats te vinden. Maatschappelijke afwegingen met betrekking tot wet- en regelgeving vinden in een politiek bestuurlijk kader plaats.

Een belangrijke ervaring is dat het gewenst is deze vorm van samenwerking en overleg met al deze partijen te blijven voortzetten. Deze maatschappelijke betrokkenheid bij jacht en faunabeheer zal toenemen. Duidelijk is dat dit niet altijd gemakkelijk zal zijn en tegelijkertijd is de verwachting dat dit een (groei-)proces is, waarbij de verscheidenheid elkaar zal moeten gaan versterken en we gezamenlijk kunnen komen tot afgewogen, bewuste vormen van faunabeheer in onze provincie. Het faunabeheer en de faunabeheereenheid staan aan het begin van een ontwikkeling waarin de maatschappelijke betrokkenheid zijn vorm zal gaan krijgen.

1.2 VISIE FBE

De Stichting Faunabeheereenheid Noord-Holland (FBE) is opgericht in 2002 en is de organisatie voor het planmatig beheer van beschermde inheemse diersoorten en het voorkómen dan wel beperken van schade door dieren in de provincie en faciliteert, vanaf 1 januari 2017, de uitoefening van de jacht. Zij speelt daarbij een ondersteunende en coördinerende rol.

De faunabeheereenheid vindt haar wettelijke bestaansrecht in artikel 3 lid 12 van de Wet natuurbescherming. De FBE is een zelfstandige (netwerk)organisatie, waarbinnen geregeld tegengestelde belangen spelen. Hiermee is de FBE afhankelijk van de samenwerking van en met de aangesloten organisaties. Dit betekent dat het bestuur de koers bepaalt, de keuzes maakt en sturing geeft aan het planmatige faunabeheer. Dit betekent dat de bij het bestuur van de FBE aangesloten organisaties de doelstelling van de FBE moeten onderschrijven en andersom dat de FBE rekening houdt met de belangen van de aangesloten organisaties.

De FBE levert toegevoegde waarde door de belangen van de in de FBE verenigde partijen en hun achterbannen af te wegen, om vervolgens tot een onderling compromis te komen ten behoeve van de uitvoering van planmatig faunabeheer. Het is wezenlijk om te beseffen dat de FBE per definitie een compromisorganisatie is, doordat de belangen lang niet altijd samenvallen en soms zelfs tegengesteld zijn. Hiermee wordt bovendien maatschappelijk draagvlak beoogd. Deze toegevoegde waarde is van belang voor elk van de bij de FBE aangesloten organisaties en hun achterbannen.

Het kader waarbinnen de FBE opereert, wordt bepaald door nationale wetgeving en provinciaal beleid vastgelegd in regelgeving. Daarbinnen kan de FBE eigen aanpak ontwikkelen voor de uitvoering van het faunabeheer.

Doelstelling

De FBE Noord-Holland heeft in 2016 haar centrale doelstelling als volgt geformuleerd.⁵

Het maken en vaststellen van faunabeheerplannen voor het planmatig en verantwoord faunabeheer, en het ondersteunen en coördineren van de uitvoering ervan door derden.

De FBE is de spin in het web met betrekking tot het faunabeheer in onze provincie. De FBE wil faciliteren en coördineren. Ondersteunen betekent hier uitvoering van het faunabeheerplan *mogelijk maken* door knelpunten te inventariseren, problemen (indien mogelijk) op te lossen en de achterban van de betrokken organisaties van informatie te voorzien over mogelijkheden en onmogelijkheden. Hiervoor is het noodzakelijk om de vinger aan de pols te houden, het oor te luisteren te leggen en te weten wat er speelt en waar men bij de uitvoering van het faunabeheer tegen aan loopt.

Coördineren betekent hier de uitvoering *aanjagen*, hetgeen zal inhouden dat de FBE actief de WBE's en andere uitvoerders benadert en de helpende hand biedt om gezamenlijke activiteiten te organiseren.

Dit alles vindt plaats vanuit een maatschappelijke verantwoordelijkheid, om tot een bewust en verantwoord, afgewogen faunabeheer te komen.

Kerntaken en verantwoordelijkheden

In het verlengde van het juridische kader en de doelstelling (zie hiervoor Wet natuurbescherming en provinciale verordening) heeft de FBE de volgende kerntaken en –verantwoordelijkheden benoemd:

- Bepalen en prioriteren van soorten die faunabeheer vergen middels verkenning van de problematiek of evaluatie van het bestaande faunabeheerplan.
- Opstellen van (haalbare en uitvoerbare) faunabeheerplannen.
- Verzoek aan GS voor het verkrijgen van vrijstellingen/ontheffingen/opdrachten en eventueel andere vergunningen (bijv. Natura 2000).
- Het doormachtigen van ontheffingen, inclusief het expliciet beheren van de machtigingen en rapportages hierover.

Procesbegeleiding : begeleiden en aanjagen van de uitvoering van de faunabeheerplannen, door zicht te houden op de voortgang van de uitvoering, om eventuele knelpunten te signaleren en daarvoor naar oplossingen te zoeken, door uitvoerende partijen te voorzien van de juiste informatie, te wijzen op mogelijkheden en dit aan te moedigen, en waar mogelijk om partijen ten aanzien van uitvoering van het faunabeheerplan aan te spreken op hun verantwoordelijkheden of gemaakte afspraken, om eventuele knelpunten te adresseren en te agenderen.

Op basis van het voorgaande kent de FBE een aantal afgeleide taken en verantwoordelijkheden, die ondersteunend zijn aan het voornoemde primaire proces. Dit betreft o.a. communicatie, databeheer, overhead en organisatie. De FBE kent een aantal producten waarop ze aanspreekbaar is voor derden.

⁵ Zie Strategisch Meerjarenprogramma (SMJP) 2017-2021 van de FBE Noord-Holland.

Faunabeheerplannen zijn daarin een heel belangrijke en om die reden ook als kerntaak benoemd. Mede omdat op basis daarvan de uitvoering van het faunabeheer plaatsvindt.

De FBE is géén uitvoeringsorganisatie of verlengstuk van de Provincie, onder meer omdat ze zelf haar prioriteiten bepaalt en richting geeft aan de invulling van het planmatige faunabeheer, dit binnen de juridische en beleidskaders van Rijk en Provincie⁶. De FBE kan aan GS het verzoek doen voor het verkrijgen van vrijstellingen, ontheffingen en opdrachten op basis van de door haar goedgekeurde Faunabeheerplannen. Voor de uitvoering zet de provincie vervolgens toezicht en handhaving in.

Samenwerking, belangen en drijfveren

Gezien de aard van de FBE als organisatie is de onderlinge samenwerking cruciaal voor haar effectiviteit. De energie en inzet bij die samenwerking is op haar beurt afhankelijk van de toegevoegde waarde, nut en noodzaak, van de organisatie voor de aangesloten organisaties.

Deelname in de FBE biedt elke aangesloten organisatie de mogelijkheid om het planmatig faunabeheer te beïnvloeden op basis van haar argumenten en belangen. En dus om op deze manier de belangen van haar achterban te behartigen. De drijfveren van deelnemende partijen en belangen waarop zij sturen zullen (en mogen) hierbij uiteenlopen.

De grootste belangen (niet uitputtend) die bij het vormen van het compromis een rol spelen zijn:

- het beperken van wildschade en ecologische schade;
- duurzaam en planmatig populatiebeheer (met oogmerk beperken schade én instandhouding van de soort);
- voorkómen van risico's voor het verkeer, waaronder het vliegverkeer, en volksgezondheid;
- realiseren van natuurdoelen;
- behoud van (eigendoms-/jacht-)rechten.

Commitment aan compromis

Aangezien de belangen deels tegengesteld zijn, is voor alle partijen evident dat dit vraagt om compromissen. Dit betekent dat de producten en besluiten van de FBE niet altijd voor elke deelnemende partij afzonderlijk volledig tegemoet zal komen aan het eigen belang. Juist daarom vraagt het om (het uitdragen van) een gezamenlijk besluit, ook indien dit voor sommige achterbannen suboptimaal is.

Indien dit commitment aan het gesloten compromis ontbreekt, zal de effectiviteit van de FBE en daarmee de toegevoegde waarde voor elke aangesloten organisatie onder druk komen te staan; de FBE bestaat bij de gratie van haar compromissen en de overeenstemming die over die compromissen, als zijnde het op dat moment maximaal haalbare resultaat, wordt bereikt.

Indien geen compromis wordt bereikt (*worst case*), zal worden vastgelegd dat geen compromis is bereikt. De consequenties daarvan zullen per geval verschillen en de vervolgstappen zullen gezamenlijk worden verkend, om zodoende betrokken te kunnen worden bij het besluit.

⁶ Zie Strategisch Meerjarenprogramma (SMJP) 2017-2021 van de FBE Noord-Holland.

Bestuurssamenstelling FBE Noord-Holland

De FBE Noord-Holland bestaat uit verschillende partijen, die grondeigenaar zijn of het jachtrecht hebben. Het bestuur van de faunabeheereenheid komt voort uit organisaties op het gebied van natuurbeheer, landbouw, het particuliere eigendom en de jachtsector. De verschillen maken dat het beleid van de FBE breed wordt gedragen. Het bestuur wordt onder leiding van een onafhankelijke voorzitter gevormd door vier geledingen:

- De Land- en Tuinbouworganisatie Noord, Noord-Holland;
- De Jagersvereniging, Nederlandse Organisatie voor Jacht en Grondbeheer en de WBE's in Noord-Holland;
- Terreinbeherende organisaties: Staatsbosbeheer, Landschap Noord-Holland, Natuurmonumenten, Waternet, PWN Waterleidingbedrijf Noord-Holland, Goois Natuurreservaat;
- Hollands Particulier Grondbezit.

Iedere geleding wordt in het bestuur vertegenwoordigd door één persoon.

Op grond van artikel 2.2. van de Verordening Faunabeheer Noord-Holland worden Dierenbescherming, Faunabescherming en Vogelbescherming uitgenodigd voor de vergaderingen van het bestuur.

Maatschappelijke rolopvatting

De faunabeheereenheid is zich ten eerste bewust van de maatschappelijke verankering van het faunabeheer. Dit blijkt o.a. uit de samenstelling van het bestuur en de in dat kader in te nemen positie. Bij toekomstige planvorming en uitvoering zal de FBE de maatschappelijke organisaties actief blijven betrekken.

De FBE zal dit doen vanuit en op basis van de wettelijk bepaalde doelstellingen en het daaraan gekoppelde takenpakket, hetgeen de uitkomst is van een maatschappelijke, bestuurlijke en politieke afweging en behalve de democratische legitimatie van de FBE ook het kader vormt voor het faunabeheer in Nederland. Vanuit die basis zal de FBE het gesprek aan willen gaan met maatschappelijke en bestuurlijke partijen.

De FBE is zich bewust dat over het faunabeheer diverse opvattingen aanwezig zijn. De verwachting is dat door toenemende betrokkenheid van partijen en de verschillende momenten van uitwisseling van kennis en informatie, de maatschappelijke betrokkenheid zich ook verder zal ontwikkelen. Dit alles zal kunnen bijdragen tot meer begrip tussen partijen. Doelstelling blijft om gezamenlijk tot een afgewogen en gedragen besluitvorming en uitvoering te komen inzake het faunabeheer in onze provincie.

De FBE wil daarin transparant opereren en communiceren. De FBE zal zich in het provinciale bestuurlijke spectrum actief presenteren en communiceren. Naast dat er sprake is van overleg met Gedeputeerde Staten wil de FBE ook met de Provinciale Staten communiceren door zich met enige regelmaat te presenteren in de daartoe bestemde commissie.

De FBE zet zich ook in om meer dan voorheen niet alleen de diverse bij het faunabeheer betrokken maatschappelijke partijen bij het faunabeheer te betrekken, maar ook een breder publiek te

informereren, bijvoorbeeld door gebruik te maken van de FBE-website. Dat blijkt ook uit de samenstelling van de plancommissie van dit plan. Of zoals bij de tellingen zet de FBE in op samenwerking tussen tellers van verschillende geledingen (bijv. vogelwerkgroepen, jagers en natuurbeheerders). In de uitvoering van het beheer zijn we gericht op samenwerking tussen alle betrokkenen zoals agrariërs, jagers, natuurbeheerders, agrarische natuurverenigingen, wegbeheerders e.d. De WBE's spelen hier een belangrijke rol in.

1.3 MAATSCHAPPELIJK BETEKENIS VAN SCHADEBESTRIJDING, FAUNABEHEER EN JACHT

1.3.1 JACHT ALS ONDERDEEL VAN SCHADEBESTRIJDING EN BEHEER

De jachthouder of jager doet veel meer dan wildsoorten bejagen. Hij heeft een wettelijke inspanningsverplichting om een redelijke wildstand in het jachtveld te handhaven of te bereiken. Dat houdt in dat het niveau van de wildstand zodanig dient te zijn dat schade voorkómen wordt, zonder dat de staat van instandhouding van de soort daar onder te lijden heeft.

Schade aan gewassen door wildsoorten kan in het jachtseizoen mede voorkomen worden door reguliere bejaging. Tijdens het jachtseizoen dienen jachthouders te streven naar een dusdanige stand dat schade ook buiten het jachtseizoen wordt voorkomen. Dit geldt in de eerste plaats voor de drie wildsoorten, die verder geen landelijke vrijstelling hebben: wilde eend, fazant en haas.

Maar ook schade veroorzaakt door de twee wildsoorten met tevens landelijke vrijstelling voor bestrijding gedurende het hele jaar – houtduif en konijn - speelt jacht in het jachtseizoen een grote rol in het voorkomen van schade.

Jacht op wildsoorten en het voorkomen en bestrijden van schade van deze én andere soorten zijn nauw met elkaar verweven. Jagers spelen een belangrijke rol in voorkómen en bestrijden van schade door zowel wildsoorten als andere soorten. Dat blijkt uit dit en voorgaande Faunabeheerplannen. Het doden met het geweer, al dan niet met het oogmerk om verjaging te ondersteunen, speelt een belangrijke rol bij de meeste van de in dit faunabeheerplan opgenomen soorten.

Landelijk wordt jaarlijks een stijgend bedrag aan tegemoetkomingen voor faunaschade uitgekeerd van €11,8 mln. in 2013 tot €21,1 mln. in 2016 (Jaarverslag BIJ12-Faunafonds 2016). Voor Noord-Holland bedraagt dit over de periode 2010-2015 ca. €5 miljoen per jaar (Jaarverslagen BIJ12-Faunafonds en Jaarverslagen Faunabeheereenheid Noord-Holland, 2010 tot en met 2015). De uitgekeerde tegemoetkomingen zijn echter slechts een deel van de totale opgetreden schade en de schade stijgt (sinds de jaren 90, gegevens BIJ12-Faunafonds). Op grond van onderzoek over de periode 2008-2010 werd de totale landelijke faunaschade in de landbouw geschat op €96 mln. per jaar (Guldmond e.a.

2013)⁷, ongeveer een factor zes hoger dan wat uitgekeerd is. Naar analogie zou de totale werkelijke schade in Noord-Holland 30 mln. euro per jaar kunnen zijn.

Schade aan andere belangen dan gewasschade zijn lastig of vrijwel onmogelijk te kwantificeren maar kunnen ook in de miljoenen lopen. Jaarlijks zijn er in Noord-Holland ongeveer 80-100 aanrijdingen met reeën en damherten. Risico op letsel of erger voor bestuurder en inzittenden is hierbij niet uitgesloten.

De totale tijdsinvestering voor schadebestrijding en populatiebeheer door jagers in Nederland wordt geschat op 11.300 FTE. Als dit zou moeten worden betaald op basis van cao-loon (€22,80 per uur voor de land- en bosbouw en visserij, inclusief sociale lasten, 2012) zou dit €548 miljoen kosten (Keuper & Guldemond, 2014).

1.3.2 BIJDRAGE AAN VEILIGHEID

Heel direct dragen jagers bij aan populatiebeheer van een aantal soorten dieren die gevaar voor de verkeersveiligheid opleveren, met name grote hoefdieren en ganzen.

Daarnaast komen jagers veelvuldig in hun jachtgebied en houden gevraagd en ongevraagd toezicht op ongewenste activiteiten, die belangen van natuur of van de grondgebruikers schaden, van stroperij tot diefstal, van verstoren van wild tot storten van afval. Juist nu politie en toezichthouders van gemeenten en terreinbeheerders hiervoor minder tijd beschikbaar hebben, wordt deze rol in het landelijk gebied steeds belangrijker.

Ca. 18% van de WBE's in Nederland heeft zelf een BOA (buitengewoon opsporingsambtenaar) in dienst om een oogje te houden op het buitengebied. Veel van dit werk vindt ook plaats tijdens andere activiteiten van jagers in het veld. In heel Nederland zijn ruim 27.000 jagers actief, hun vrijwillige tijdsinzet is geschat op bijna 13.000 FTE per jaar (Keuper & Guldemond, 2014).

1.3.3 FAUNABEHEER EN DIERENWELZIJN

Jacht en faunabeheer zullen altijd een inbreuk opleveren voor dierenwelzijn. Dieren worden verjaagd, gevangen en kunnen uiteindelijk worden gedood. Dat komt het dierenwelzijn van het betrokken dier niet ten goede. Maar jagers zorgen er wel voor dat de impact op dierenwelzijn minimaal is. Bovendien zorgen zij bij aanrijdingen met wild dat gewonde dieren niet onnodig hoeven te lijden.

Allereerst is er de wettelijke verplichting dat 'een ieder die een in het wild levend dier doodt of vangt voorkomt dat het dier onnodig lijdt' (Wet natuurbescherming artikel 3.24 lid 1). Er is een wettelijke zorgplicht. Ook kan de jacht in de winter worden gesloten, wanneer de weersomstandigheden daartoe aanleiding geven. Daarnaast zijn er de weidelijkheidsregels van de jagers zelf (de gedragscode: <https://www.jagersvereniging.nl/jagen/de-jachtpraktijk/gedragscode/#de-gedragscode>), die rekening

⁷ Uit onderzoek over de periode 2008-2010 blijkt dat de totale faunaschade in de landbouw wordt geschat op € 96 mln. Gemiddeld 23% hiervan wordt door de overheid vergoed, nl. € 22,3 mln. Veel schade wordt niet opgegeven (€ 13 mln); is van zogenaamde vrijgestelde soorten, waar geen schadevergoeding voor wordt gegeven (€ 35 mln); of bestaat uit niet-vergoede bijkomende schade (€ 5,6 mln). Andere kosten betreffen schadepreventie (€ 2,7 mln) en de arbeidskosten voor het verjagen (€ 17,7 mln).

houden met de omstandigheden waarin een dier verkeert, het dier met redelijke zekerheid geschoten kan worden en dat dieren niet onnodig mogen lijden.

Verder betreft het geen gehouden landbouwhuisdieren, maar vrij levende dieren waarbij het dierenwelzijn door de natuurlijke leefomstandigheden wordt bepaald.

1.3.4 BIJDRAGE JACHT AAN SCHADEBESTRIJDING EN FAUNABEHEER

Jacht is zo oud als de mensheid en vormde van oudsher een belangrijk bron van voedsel en grondstoffen voor kleding en gebruiksvoorwerpen. Ook in de huidige tijd is jacht⁸ niet alleen een hobby en passie van jagers, maar dient de jacht op verschillende manieren het maatschappelijk belang.

Jachthouders en jagers spelen een centrale rol in schadebestrijding en faunabeheer (1.3.1). Deze rol zouden zij ook kunnen spelen zonder jacht op wildsoorten, maar is wel verweven met jacht. Jacht vormt een belangrijke motivatie voor de vrijwillige inzet van jagers om zich breder voor faunabeheer in te zetten. Daarmee dragen zij bij aan:

- voorkomen en bestrijden van schade
- natuurbeheer
- dierenwelzijn in relatie tot wildaanrijdingen
- veiligheid van het (lucht)verkeer
- toezicht en het algemene gevoel veiligheid

Economische aspecten

De verhuur van de jachtrechten levert de jachthouder, in de meeste gevallen de eigenaar van de gronden, inkomsten op. Voorts brengt de jacht werkgelegenheid en dus inkomen aan hen die direct en indirect betrokken zijn bij de jacht, zoals jachttopzichters, poeliers, winkeliers in jachtbenodigdheden, jachtorganisaties, uitgeverijen etc. En voor de handel in wild betreft dit wildgroothandels, poeliers, speciaalzaken en restaurants.

Wild als voedsel

Van zowel wildsoorten als soorten die in het kader van andere belangen van faunabeheer worden gedood, komt vlees beschikbaar voor consumptie. Een deel nuttigen jagers zelf of geven ze aan kennissen, en een deel wordt in de handel gebracht. De consument erkent de speciale waarde van wild in toenemende mate, uit oogpunt van gezondheid, dierenwelzijn (liever vlees van een dier dat een vrij leven heeft gehad dan een dier uit de bio-industrie) en beleving van de natuur. Het vlees van de damherten die in het Noord-Hollandse duingebied worden geschoten, vindt gretig aftrek.

Bijdrage aan natuurbeheer

Jachthouders zijn er aan gehouden om een gunstige staat van instandhouding van de populaties van wildsoorten te verzorgen. In het kader daarvan zetten zij zich gedurende het hele jaar in, vooral buiten het jachtseizoen.

⁸ Jacht wordt hier niet alleen in de juridische betekenis gebruikt, maar omvat ook andere vormen van beheer en schadebestrijding.

- Zij leveren een bijdrage in biotoopbeheer door aanleg en beheer van bijvoorbeeld bosjes, houtwallen, faunaranden en poelen.
- Zij verzorgen op basis van een opdracht van de provincie voor afschot of anderszins doden van exoten of verwilderde dieren die ongewenst zijn in de natuur.
- Bestrijding van predatoren, zoals vos en zwarte kraai, in gebieden met kwetsbare bodembroeders, zoals weidevogelgebieden.
- Zij voeren ieder jaar een aantal keren tellingen uit van verschillende diersoorten, zoals ganzen, reeën, damherten en kraaien, welke worden ingevoerd in het faunaregistratiesysteem en zo beschikbaar komen voor faunabeleid. Hiermee worden bijna alle soorten van dit faunabeheerplan geteld.

Volgens Keuper & Guldmond (2014) wordt jaarlijks door jagers, gecoördineerd door de WBE's, 12 hectare nieuwe natuur aangelegd en 1.000 hectare natuur onderhouden in Nederland. De totale tijdsinzet aan natuurbeheer landelijk wordt op 1.300 FTE geschat. In monitoring gaat naar schatting nog eens 100 FTE aan arbeid zitten.

Cultuurhistorisch belang

Naast het 'jagen met geweer' dat op zichzelf ook vele cultuurhistorische aspecten kent, is er ook sprake van andere ambachtelijke vormen van jacht die een grote cultuurhistorische betekenis hebben. Daaronder valt de jacht met een jachtvogel, de valkerij, die ook in Noord-Holland wordt uitgeoefend. Dit is door Unesco erkend als immaterieel erfgoed. In Noord-Holland zijn 14 eendenkooien in bedrijf. Dit is een traditionele ambachtelijke vorm van jacht waar, net als bij de valkerij, het samenspel tussen mens en dier(en) uniek is. Eendenkooien vormen bovendien belangrijke natuurgebieden met landschappelijk betekenis. Een aantal daarvan heeft ook een educatieve en recreatieve betekenis, omdat deze toegankelijk zijn voor het publiek. Het kooibedrijf draagt tevens bij aan wetenschappelijk onderzoek aan verschillende eendensoorten door het ringwerk en het onderzoek naar vogelgriepvirussen (Karelse & Mandigers, 2013).

2. ORGANISATIE

2.1 BEHEERORGANISATIE: FBE, WBE'S EN JACHTHOUDERS

De uitvoering van het faunabeheer zelf is geen publieke taak; hiervoor zijn de grondgebruikers en jachthouders, gestimuleerd en ondersteund door de faunabeheereenheid, primair verantwoordelijk. De Faunabeheereenheid Noord-Holland heeft als rechtsvorm een stichting.

2.1.1 FAUNABEHEEREENHEID (FBE)

In Noord-Holland is één faunabeheereenheid. De faunabeheereenheid weegt als zelfstandig samenwerkingsverband af welk faunabeheer wenselijk is, legt dit vast in een faunabeheerplan en ondersteunt het planmatig beheer. Op basis van haar faunabeheerplan vraagt de faunabeheereenheid om uitbreiding dan wel aanpassing van de provinciale vrijstellingen of ontheffingen, als die noodzakelijk zijn voor een effectief beheer. Omdat de faunabeheereenheid in Noord-Holland geen één-loketfunctie heeft gekregen van de provincie, is het mogelijk dat ook derden rechtstreeks een verzoek om ontheffing indienen bij Gedeputeerde Staten. Gedeputeerde Staten hebben de mogelijkheid om opdrachten te geven via art. 3.18 Wet natuurbescherming.

De Wet natuurbescherming stelt in artikel 3.12 (lid 2 en lid 3) de volgende eisen aan een faunabeheereenheid.

Een faunabeheereenheid kent als rechtsvorm een vereniging met volledige rechtsbevoegdheid of een stichting. Art. 2.2 Verordening faunabeheer Noord-Holland regelt de samenstelling van het bestuur als volgt:

1. In het bestuur van een faunabeheereenheid zit ten minste een vertegenwoordiger vanuit ieder van de volgende collectieven van jachthouders of jachtaktehouders werkzaam binnen het werkgebied van de betreffende faunabeheereenheid:

- agrariërs;
- particuliere grondeigenaren;
- terreinbeherende organisaties;
- verenigingen van jagers.

2. Een faunabeheereenheid nodigt in ieder geval de volgende organisaties uit bij haar vergaderingen aanwezig te zijn en hen te adviseren:

- Dierenbescherming;
- Faunabescherming;
- Vogelbescherming.

Het bestuur kan verder wetenschappers op het gebied van faunabeheer uitnodigen.

Faunabeheereenheden stellen een of meer faunabeheerplannen vast voor hun werkgebied.

Op basis van de Verordening faunabeheer Noord-Holland worden de volgende eisen aan een faunabeheereenheid gesteld.

Artikel 2.1 Eisen aan een faunabeheereenheid

Aanvullend op de eisen gesteld in artikel 3.12, tweede lid, van de wet voldoet een faunabeheereenheid aan de volgende eisen:

- a. Bij of krachtens de statuten van de faunabeheereenheid worden de rechten en plichten opgenomen die de bij de faunabeheereenheid aangesloten jachthouders hebben met betrekking tot de uitoefening van de aan de faunabeheereenheid toekomende bevoegdheden, onderscheidenlijk de aan de faunabeheereenheid toegestane handelingen.
- b. De binnen het werkgebied van de faunabeheereenheid gelegen gronden waarop de in de faunabeheereenheid samenwerkende jachthouders gerechtigd zijn tot de jacht:
 - zijn gelegen in Noord-Holland;
 - hebben een gezamenlijke oppervlakte van ten minste 7.500 hectare;
 - vormen ten minste 75% van de totale oppervlakte van het werkgebied van de faunabeheereenheid en;
 - zijn zo veel mogelijk aaneengesloten.

Het werkgebied van een faunabeheereenheid strekt zich niet uit tot het gebied waarover zich de zorg van een andere faunabeheereenheid uitstrekt.

2.1.2 WILDBEHEEREENHEDEN (WBE'S)

De feitelijke uitvoering van het faunabeheer in Noord-Holland gebeurt door ca. 2.175 jagers verenigd in nu nog 27 wildbeheereenheden (WBE's). Het aantal WBE's zal de komende jaren nog verminderen aangezien de provinciale verordening aangeeft dat deze een werkgebied van minimaal 7.500 ha dienen te hebben en niet meer in meer dan één provincie mogen liggen. De WBE's beschikken over uitgebreide gebiedskennis, hebben ruime ervaring in het faunabeheer en hebben overzicht wat er in hun werkgebied precies speelt. Zij zijn het eerste aanspreekpunt voor grondgebruikers en burgers en ondersteunen hen bij het voorkomen van faunaschade en het beheren van populaties in het wild levende dieren. Ook verzamelen ze afschot- en telgegevens van een groot aantal diersoorten. Ze leggen wildakkers aan, onderhouden terreinen, geven voorlichting op scholen en organiseren natuurwerkdagen. Het vrijwilligerswerk van de WBE vormt zodoende een belangrijke en onmisbare schakel in de uitvoering van het faunabeheer.

In de Wet natuurbescherming (art. 3.14 lid 1) is bepaald dat een WBE onder meer tot doel heeft uitvoering te geven aan het door de faunabeheereenheid vastgestelde faunabeheerplan. Dit om te bevorderen dat een duurzaam beheer van populaties van in het wild levende dieren, bestrijding van schadeveroorzakende dieren en jacht worden uitgevoerd in samenwerking met en ten dienste van grondgebruikers of terreinbeheerders.

Onder de Wet natuurbescherming (art. 3.14 lid 1) moet iedere jachthouder met een jachtakte zich aansluiten bij een WBE. TBO's van natuurterreinen zijn niet verplicht om zich aan te sluiten bij een WBE en kunnen het faunabeheer desgewenst in eigen regie uitvoeren.

In de Verordening Faunabeheer Noord-Holland (artikel 4.2) wordt voor de samenwerking tussen WBE's en terreinbeherende organisaties gesteld dat iedere WBE minimaal twee keer per jaar een platform organiseert waarin de relevante terreinbeherende organisaties en grondeigenaren samenkomen om de uitvoering van het faunabeheerplan onderling af te stemmen. In art 4.4 van de verordening is bepaald dat het secretariaat van de WBE haar leden op adequate wijze informeert over de uitvoering van de aan de wildbeheereenheid toegestane handelingen, regelgevende en ecologische feiten en ontwikkelingen op het gebied van faunabeheer.

In het kader van dit faunabeheerplan betekent dat ook dat de FBE leden van de WBE, door administratieve tussenkomst van de WBE, voorziet van de zogenoemde algemene machtigingen voor schadebestrijding door middel van populatiebeheer.⁹ Waarbij de machtigingshouders ook gewezen worden op hun rapportageplicht aan de FBE.

2.1.3 JACHTRECHT EN JACHTHOUDERS

Het jachtrecht is een zakelijk recht, verbonden met het eigendomsrecht. Daarmee is iedere grondeigenaar in beginsel jachthouder. Dat wil niet zeggen dat deze de jacht per definitie zelf uitvoert of uit kan voeren. Door middel van pacht van grond of verhuur van de jachtrechten kunnen deze over gaan naar andere personen dan de eigenaar. De eigenaar doet daarbij afstand van het jachtrecht.

Een jachthouder is de persoon of organisatie die vanuit eigendom, pacht of huur beschikt over de jachtrechten. Het jachtrecht geeft, privaatrechtelijk, het recht om de jacht uit oefenen gedurende het jachtseizoen, ten aanzien van de in de Wet natuurbescherming benoemde vijf wildsoorten. Het is de jachthouder, en degenen in zijn gezelschap, wettelijk toegestaan om in zijn jachtveld wild te vangen, te doden en te verontrusten, en met het oog daarop op te sporen ter uitoefening van de jacht (Wet natuurbescherming art. 3.20 lid 1). Alle overige maatregelen in het kader van faunabeheer, buiten de jacht, vallen onder directe schadebestrijding of populatiebeheer. Niet de jachthouder, maar de grondgebruiker (eigenaar of agrariër) is gerechtigd tot directe schadebestrijding op grond van een vrijstelling via art. 3.15 Wet natuurbescherming of op grond van een perceelsgebonden machtiging om gebruik te maken van een ontheffing, waarover de faunabeheereenheid beschikt. Het samenwerkingsverband van jachthouders, de WBE, is verantwoordelijk voor het populatiebeheer.

2.1.4 TERREINBEHERENDE ORGANISATIES

Voor de TBO's is het van belang dat het faunabeheerplan de mogelijkheid biedt in te grijpen bij schade aan flora en fauna en ter beperking van risico's voor de veiligheid op hun terreinen en ook met het oog op de belangen van anderen vanwege goed nabuurschap. Voor hen zijn de natuurdoelen voor de afzonderlijke terreinen of het belang van de waterwinning leidend, in balans met andere

⁹ **Machtigingen voor perceelsgebonden schadebestrijdingen worden direct verstrekt aan de grondgebruikers, zonder tussenkomst van de WBE.**

maatschappelijke belangen. TBO's zijn als organisatie niet verplicht om zich aan te sluiten bij een WBE en kunnen het faunabeheer in eigen regie uitvoeren.¹⁰

2.1.5 GRONDEIGENAREN EN GEBRUIKERS

De grondeigenaar gaat over het jachtrecht, een zakelijk recht verbonden met het eigendomsrecht. Daarmee is iedere grondeigenaar in beginsel jachthouder. Dat wil niet zeggen dat deze de jacht altijd zelf uitvoert of uit kan voeren. Door middel van verhuur van de jachtrechten kunnen deze over gaan naar andere personen dan de eigenaar. In deze contracten kunnen afspraken worden opgenomen en vastgelegd over de uitoefening van de jacht en te handelen overeenkomstig de wet en regelgeving.

Met betrekking tot beheer en voorkoming en bestrijding van schade ligt de situatie enigszins anders omdat verlening van toestemming hiervoor bij de grondgebruiker ligt. De grondgebruiker hoeft niet per definitie de grondeigenaar te zijn, maar kan ook een pachter zijn. Daar waar grondgebruiker en grondeigenaar niet een en dezelfde persoon zijn, kunnen via het pachtcontract afspraken worden vastgelegd met betrekking tot de uitvoering van beheer en voorkoming en bestrijding van schade. Zo kan de grondeigenaar er voor kiezen dat in een pachtcontract wordt opgenomen dat dat onderdeel alleen voorbehouden blijft aan de jachthouder.

Grondgebruikers zijn als eerste verantwoordelijk schade aan hun gewassen te voorkomen dan wel te beperken. Grondgebruikers, met name agrariërs, zien het faunabeheer als ondersteuning van hun bedrijfsvoering. Hun belang is primair gericht op het voorkomen en bestrijden van schade aan gewassen en bedrijfsmatig gehouden vee. Van hen wordt verwacht dat ze waar nodig invulling geven aan de voorschriften over het gebruik van (preventieve) en verjagende middelen en in voldoende mate uitvoerders in de gelegenheid stellen het faunabeheer uit te voeren, bijvoorbeeld door het afgeven van grondgebruikersverklaringen.

2.1.6 ANDERE BEHEERDERS

In de provincie Noord-Holland zijn ook andere beheerders actief, die niet vertegenwoordigd zijn in het bestuur van de FBE, zoals luchthaven Schiphol, Defensie, Domeinen, waterschappen, Rijkswaterstaat en Prorail. Desgewenst kunnen zij zich aansluiten bij een WBE. Daarnaast kunnen er ook particuliere grondeigenaren zijn met een perceel van minder dan 40 hectare welk niet als jachtveld kan worden aangemerkt. Voor zover dit faunabeheerplan niet in het gewenste beheer voorziet hebben zij de mogelijkheid om rechtstreeks bij Gedeputeerde Staten ontheffingen aan te vragen.

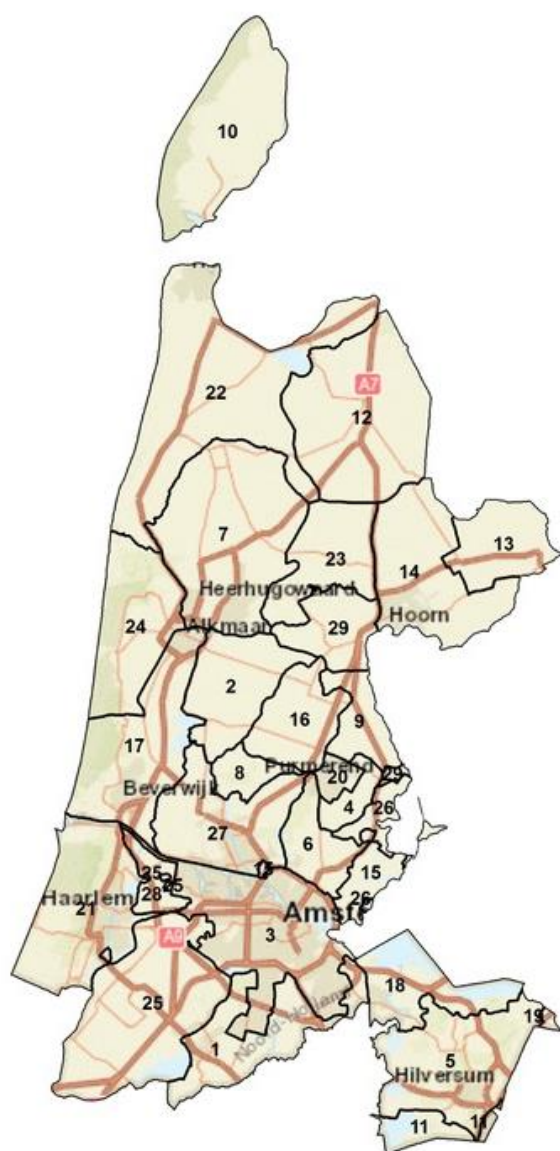
¹⁰ Art. 3.14 lid 1 Wet natuurbescherming heeft alleen betrekking op natuurlijke personen.

2.2 WERKGEBIED

Het werkgebied van het faunabeheerplan is het hele grondgebied van de provincie Noord-Holland (ca. 2.670 km²; figuur 2.1). Ook de bebouwde kom is onderdeel van het werkgebied van de FBE en van WBE's. Rond de grillige grens met de provincie Utrecht liggen vijf WBE's met werkgebied in Noord-Holland en Utrecht: Noorderpark, Gooi en Vechtstreek, IJmeer en Vechtstreek, Amstelland en De Eem. Op grond van de nieuwe provinciale verordening mogen WBE's echter niet meer provincie-overschrijdend zijn. In de loop van 2017 en 2018 zullen de WBE's daarop hun grenzen aanpassen. De begrenzing van een WBE wordt door tussenkomst van GS gepubliceerd in het provinciaal blad (art. 4.3 lid 5 Verordening faunabeheer Noord-Holland).

Anders dan eerdere faunabeheerplannen gaat dit plan ook over de gronden die zijn gelegen binnen de bebouwde kommen van gemeenten. De bebouwde kommen zijn ook onderdeel van het werkgebied van WBE's. Gemeenten kunnen binnen de bebouwde kommen jachtrechten verhuren en als grondgebruiker gebruik maken van vrijstellingen ex art. 3.15 Wet natuurbescherming of de FBE om machtiging vragen tot gebruik van een ontheffing ex art. 3.17. Voor handelingen die binnen de bebouwde kom worden uitgevoerd geldt net als buiten de bebouwde kom voor de jachthouder registratieplicht (melding bij RUD en rapportage in FRS).

Figuur 2.1 Ligging van de wbe's in Noord-Holland. In tabel 2.1 staan de namen van de wbe's (kaart en data Jagersvereniging, maart 2017). Amsterdam (3), Purmerend (20) en Edam (29) zijn wel als WBE ingetekend maar zijn dit niet, omdat het stedelijke gebied betreft. Deze kaart is aan veranderingen onderhevig door toekomstige samenvoeging van WBE's. De begrenzing van een WBE wordt door tussenkomst van GS gepubliceerd in het provinciaal blad (art. 4.3 lid 5 Verordening faunabeheer Noord-Holland).

Tabel 2.1

Namen van de WBE's in Noord-Holland (nummers corresponderen met figuur 2.1).

nr	naam WBE	nr	naam WBE
1	Amstelland	16	Beemster Jagersvereniging
2	De Schermeer en omstreken	17	Wijcker- en Langemeer
3	(Amsterdam)	18	IJmeer en Vechtstreek
4	De Purmer	19	de Eem
5	Gooi en Vechtstreek	20	(Purmerend)
6	Waterland e.o.	21	Zuid-Kennemerland
7	Grootgeestmerambacht	22	De Noordkop
8	Banne Wormer, Jisp en Neck	23	't Ouwe Land
9	Zeevang	24	Noord-Kennemerland
10	Texel	25	Haarlemmermeer e.o. St. Jacht- en Faunabeheer
11	Noorderpark	26	Waterland
12	Wieringermeer	27	Zaanstreek e.o.
13	Het Grootslag	28	Spaarnwoude
14	Noorder-Koggenland e.o.	29	(Edam)
15	De Dieën		

2.3 EISEN AAN FAUNABEHEERPLAN

Op basis van de Verordening faunabeheer Noord-Holland worden de volgende eisen aan een faunabeheerplan gesteld.¹¹

Artikel 3.4.1 Eisen aan een faunabeheerplan - algemeen

- Een faunabeheerplan bevat ten minste de volgende gegevens:
 - a. de omvang van het werkingsgebied van het faunabeheerplan;
 - b. een kaart waarop de begrenzing van het werkingsgebied van het faunabeheerplan is aangegeven,
- Een faunabeheerplan voldoet voorts aan het navolgende:
 - a. er is sprake van een heldere en logische opbouw van het plan;

¹¹ De Wet natuurbescherming (art. 3.12) en de Regeling Natuurbescherming (art. 3.32 lid 2) voegen daar geen andere vereisten aan toe.

- b. resultaten, gevolgtrekkingen en conclusies zijn logisch, herleidbaar en op wetenschappelijk verantwoorde en kritische wijze tot stand gekomen;
- c. er is sprake van een ter zake doende lijn van argumentatie, heldere en logische relaties worden gelegd en conclusies en resultaten worden in een breder kader geplaatst;
- d. in het plan gebruikte gegevens zijn gevalideerd en op kloppende en congruente wijze overgenomen uit de gebruikte bronnen;
- e. gebruikte telgegevens van voorgaande jaren zijn gebaseerd op een gevalideerde telmethode en zijn gecontroleerd door de verschillende partijen in het bestuur van een faunabeheereenheid, in samenspraak met de rechtstreeks aan het bestuur adviserende partijen als bedoeld in artikel 2.2, tweede lid;
- f. relevante wetenschappelijke literatuur is gebruikt om conclusies te ondersteunen; bronvermeldingen en referenties zijn conform wetenschappelijke richtlijnen op heldere en gestructureerde wijze vermeld en een literatuurlijst is aanwezig.

Artikel 3.4.2 Eisen aan een faunabeheerplan – duurzaam beheer van populaties

Onverminderd artikel 3.4.1 bevat een faunabeheerplan indien sprake is van duurzaam beheer van populaties, tevens:

- a. een beschrijving van de wijze waarop de planmatigheid en de coördinatie van de uitvoering van het duurzaam beheer van populaties is gewaarborgd;
- b. kwantitatieve gegevens over de populatie van de diersoorten ten aanzien waarvan een duurzaam beheer noodzakelijk wordt geacht, met inbegrip van gegevens over de aanwezigheid van de populaties in het betrokken gebied gedurende het jaar;
- c. een onderbouwing van de noodzaak van een duurzaam beheer van populaties van de in onderdeel b bedoelde diersoorten, waaronder een onderbouwing van de schade aan de belangen als bedoeld in artikel 3.1 van deze verordening;
- d. een beschrijving van de mate waarin de in onderdeel c bedoelde belangen in de 6 jaren voorafgaand aan het ter goedkeuring indienen van het faunabeheerplan zijn geschaad;
- e. de gewenste stand van de in onderdeel b bedoelde diersoorten;
- f. per diersoort en gewas een beschrijving van de handelingen die in de 6 jaren voorafgaand aan het ter goedkeuring indienen van het faunabeheerplan zijn verricht om het schaden van de in het tweede lid bedoelde belangen te voorkomen, alsmede, voor zover daarover redelijkerwijs kwantitatieve gegevens beschikbaar zijn, een beschrijving van de effectiviteit van die handelingen;
- g. per diersoort een beschrijving van de aard, omvang en noodzaak van de handelingen die zullen worden verricht om de gewenste stand, bedoeld in onderdeel e, te bereiken;
- h. voor zover daarover kwantitatieve gegevens beschikbaar zijn, een onderbouwde inschatting van de verwachte effectiviteit van de in onderdeel g bedoelde handelingen;
- i. een beschrijving van de wijze waarop de effectiviteit van de voorgenomen handelingen zal worden bepaald;
- j. voor zover het faunabeheerplan betrekking heeft op het beheer van edelherten, damherten, reeën of wilde zwijnen, een beschrijving van het voedselaanbod, de relatie tussen dit voedselaanbod en de grootte van de populatie van de betrokken diersoorten alsmede de mogelijkheden van uitwisseling met aangrenzende terreinen;

- k. een beschrijving van de plaatsen in het werkgebied van de faunabeheereenheid waar en de perioden in het jaar waarin de in onderdeel g bedoelde handelingen zullen plaatsvinden;
- l. bepalingen over de voorwaarden waaronder het mogelijk is om gebruik te maken van een aan de faunabeheereenheid verleende ontheffing op gronden van jachthouders die niet bij de faunabeheereenheid zijn aangesloten, mits die gronden binnen het werkgebied van de faunabeheereenheid vallen en voor zover die gronden plaatsen als bedoeld in onderdeel k omvatten waar planmatig beheer noodzakelijk is;
- m. per beheermaatregel een aanduiding welk wettelijk belang, als bedoeld in artikel 3.3, vierde lid en 3.8, vijfde lid van de wet, deze activiteit dient, waarbij wordt aangegeven of sprake is van het behartigen van een publiek dan wel privaat doel en welke organisaties hierbij belanghebbend zijn.

Artikel 3.4.3 Eisen aan een faunabeheerplan - bestrijding van schade

Onverminderd artikel 3.4.1 bevat een faunabeheerplan indien sprake is van schadebestrijding, tevens:

- a. een beschrijving van de wijze waarop de planmatigheid en de coördinatie van de uitvoering van schadebestrijding is gewaarborgd;
- b. kwantitatieve gegevens over de populatie van de diersoorten ten aanzien waarvan sprake is van schadebestrijding door grondgebruikers met inbegrip van gegevens over de aanwezigheid van de populaties in het betrokken gebied gedurende het jaar;
- c. een onderbouwing van de noodzaak van schadebestrijding van de in onderdeel b bedoelde diersoorten, waaronder een onderbouwing van de schade aan de belangen als bedoeld in artikel 3.1 van deze verordening;
- d. een beschrijving van de mate waarin de in onderdeel c bedoelde belangen in de 6 jaren voorafgaand aan het ter goedkeuring indienen van het faunabeheerplan zijn geschaad;
- e. per diersoort en gewas een beschrijving van de handelingen die in de 6 jaren voorafgaand aan het ter goedkeuring indienen van het faunabeheerplan, zijn verricht om het schaden van de in onderdeel b bedoelde belangen te voorkomen, alsmede, voor zover daarover redelijkerwijs kwantitatieve gegevens beschikbaar zijn, een beschrijving van de effectiviteit van die handelingen;
- f. een beschrijving van de gunstige staat van instandhouding en hoe deze gewaarborgd wordt;
- g. per diersoort een beschrijving van de aard, omvang en noodzaak van de handelingen die zullen worden verricht om de schade zoals bedoeld in onderdeel c te voorkomen dan wel te beperken;
- h. voor zover daarover kwantitatieve gegevens beschikbaar zijn, een onderbouwde inschatting van de verwachte effectiviteit van de in onderdeel g bedoelde handelingen;
- i. een beschrijving van de wijze waarop de effectiviteit van de voorgenomen handelingen zal worden bepaald;
- j. een beschrijving van de plaatsen in het werkgebied van de faunabeheereenheid waar en de perioden in het jaar waarin de in onderdeel g bedoelde handelingen zullen plaatsvinden;
- k. bepalingen over de voorwaarden waaronder het mogelijk is om gebruik te maken van een aan de faunabeheereenheid verleende ontheffing op gronden van jachthouders die niet bij de faunabeheereenheid zijn aangesloten, mits die gronden binnen het werkgebied van de faunabeheereenheid vallen en voor zover die gronden plaatsen als bedoeld in het tiende lid omvatten waar planmatig beheer noodzakelijk is;

- l. per beheermaatregel een aanduiding welk wettelijk belang, zoals uiteengezet in artikel 3.3, vierde lid en 3.8, vijfde lid van de wet, deze activiteit dient, waarbij wordt aangegeven of sprake is van het behartigen van een publiek belang dan wel een privaat belang en welke organisaties hierbij belanghebbend zijn;
- m. een gestructureerd plan waarin de inzet van passende en doeltreffende preventieve maatregelen wordt beschreven waarmee schade wordt voorkomen.

Artikel 3.4.4 Eisen aan een faunabeheerplan – uitoefening jacht

Onverminderd artikel 3.4.1 bevat een faunabeheerplan, met betrekking tot de uitoefening van de jacht, tevens:

- a. kwantitatieve gegevens over de populatieontwikkeling van de diersoorten ten aanzien waarvan de uitoefening van de jacht plaatsvindt;
- b. een overzicht van de gerealiseerde afschotgegevens per diersoort in de looptijd van het voorgaande faunabeheerplan.

Het woord 'tevens' in de artikelen 3.4.2, 3.4.3 en 3.4.4, vóór de opsomming van de eisen aan de inhoud, maakt duidelijk dat deze eisen cumulatief zijn. Het lijstje eisen gesteld aan een wildsoort, in art. 3.4.4, is kort, maar aangezien voor alle soorten van dit faunabeheerplan (behalve de onbeschermde nijlgans) ofwel een vrijstelling is voor schadebestrijding of tenminste de mogelijkheid open wordt gehouden om ad hoc ontheffingen daarvoor aan te vragen, gelden de hierboven geciteerde lange lijsten van eisen aan de inhoud, met name van artikel 3.4.3.¹² Overigens zonder dat deze wijze van beschrijven juridische gevolgen heeft voor de status 'wildsoort' en de uitoefening van de jacht.

Zie de kop van de tabel in paragraaf 3.1 van dit faunabeheerplan welke eisen gelden voor de inhoud van een soorttekst:

- de combinatie van jacht (artikel 3.4.4) plus schadebestrijding (artikel 3.4.3);
- de combinatie van schadebestrijding (artikel 3.4.3) met populatiebeheer (artikel 3.4.2);
- alleen populatiebeheer (artikel 3.4.2).

Kortom, omdat iedere wildsoort (uitgezonderd de houtduif, landelijke vrijstelling) in Noord-Holland ook als vorm van faunabeheer 'schadebestrijding' kent, is er qua inhoud van de tekst in het faunabeheerplan weinig verschil tussen de wildsoorten en de andere soorten met schadebestrijding.

¹² De combinatie wildsoort en populatiebeheer komt niet voor.

2.4 DUUR VAN HET FAUNABEHEERPLAN

Dit faunabeheerplan is zes jaar geldig, van 2017-2023, conform de in de Provinciale verordening faunabeheer (art. 3.3) bepaalde maximum termijn.

2.5 GEHANTEERDE BEGRIPPEN

- *belangrijke schade*: gewasschade van tenminste €250 per schadegeval per getroffen bedrijf.
- *faunabeheereenheid*: samenwerkingsverband van jachthouders, zoals beschreven in art 3.12 lid 2 Wet natuurbescherming
- *gemachtigde*: Een persoon die belast is met de uitvoering van het Faunabeheerplan en voor dit doel in het bezit is gesteld van een machtiging: de toestemming van de faunabeheereenheid tot het gebruik van een namens GS aan de faunabeheereenheid verleende ontheffing.
- *grondgebruiker*: Degene die gerechtigd is de grond te gebruiken krachtens een zakelijk of persoonlijk recht.
- *Habitatrichtlijn*: richtlijn 92/43/EEG van de Raad van 21 mei 1992 inzake de instandhouding van de natuurlijke habitats en de wilde flora en fauna (Publicatieblad van de Europese Gemeenschappen 1992, L 206).
- *jachthouder*: Diegene die krachtens art. 3.23 Wet natuurbescherming gerechtigd is tot het gehele of gedeeltelijke genot van de jacht.
- *kwetsbare gewassen*: alle gewassen, met uitzondering van weide-, hooi- of graszaadpercelen waarvan het grasgewas minimaal zes maanden oud is en granen en graszaad in de periode waarin het gewas afrijpt. De Verordening vrijstellingen soorten Noord-Holland hanteert voor afrijping de periode vanaf 1 juni.
- *staat van instandhouding van een soort*: effect van de som van de invloeden die op de betrokken soort inwerken en op lange termijn een verandering kunnen bewerkstelligen in de verspreiding en de grootte van de populaties van die soort op het grondgebied, bedoeld in artikel 2 van de Habitatrichtlijn.
- *gunstige staat van instandhouding van een soort*: staat van instandhouding van een soort waarvoor geldt dat:
 - a. uit populatiedynamische gegevens blijkt dat de betrokken soort nog steeds een levensvatbare component is van de natuurlijke habitat waarin hij voorkomt, en dat vermoedelijk op lange termijn zal blijven,
 - b. en het natuurlijke verspreidingsgebied van die soort niet kleiner wordt of binnen afzienbare tijd lijkt te zullen worden, en
 - c. er een voldoende grote habitat bestaat en waarschijnlijk zal blijven bestaan om de populaties van die soort op lange termijn in stand te houden.
- *preventief middel*: middel dat kan worden ingezet om de in het geding zijnde belangen te beschermen zonder de betrokken dieren te doden of te verwonden.
- *RUD (NHN)*: Regionale Uitvoeringsdienst Noord-Holland Noord, de instantie waaraan de provincie vergunningverlening, toezicht en handhaving op het gebied van de Wet natuurbescherming heeft gemandateerd.

- *Verdrag van Bern*: op 19 september 1979 te Bern tot stand gekomen verdrag inzake het behoud van wilde dieren en planten en hun natuurlijke leefmilieus (Tractatenblad 1980, 60), naar de tekst zoals deze bij dat verdrag is vastgesteld.
- *Verdrag van Bonn*: op 23 juni 1979 te Bonn tot stand gekomen verdrag inzake de bescherming van trekkende wilde diersoorten (Tractatenblad 1980, 145) naar de tekst zoals deze bij dat verdrag is vastgesteld.
- *Vogelrichtlijn*: richtlijn 2009/147/EG van het Europees Parlement en de Raad van 30 november 2009 inzake het behoud van de vogelstand (Publicatieblad van de Europese Unie 2010, L 20).
- *vrijgestelde soorten*: soorten die krachtens art. 3.15 Wet natuurbescherming met het oog op schadebestrijding op landelijk of provinciaal niveau zijn vrijgesteld van bepaalde beschermingsbepalingen, met name verboden op doden en vangen en vernielen van rustplaatsen, nesten en eieren.
- *wildbeheereenheid*: een formele vereniging van jacht(akte)houders en anderen die tot doel heeft om het faunabeheerplan uit te voeren en om te bevorderen dat een duurzaam beheer van populaties van in het wild levende dieren, bestrijding van schadeveroorzakende dieren en jacht worden uitgevoerd in samenwerking met en ten dienste van grondgebruikers of terreinbeheerders (art. 3.14 lid 1 Wet natuurbescherming)
- *wildsoorten*: de vijf soorten waarop de jacht is toegestaan (wilde eend, houtduif, fazant, haas, konijn)

3. WETGEVING EN BELEID

3.1 RIJKSBELEID

3.1.1 WET NATUURBESCHERMING

De Wet natuurbescherming beschermt verreweg de meeste in Nederland voorkomende vogels en zoogdieren, maar niet alle. Alle van nature in Nederland in het wild levende vogels van soorten als bedoeld in artikel 1 van de Vogelrichtlijn zijn beschermd. Dat betekent dat bijv. de nijlgans als uitheemse soort niet beschermd is. Er zijn geen aanwijzingen dat nijlganzen ooit Europa zonder tussenkomst van de mens bereikt hebben. De Canadese gans is daarentegen wel beschermd, omdat dergelijke aanwijzingen er voor die soort wel zijn.

Verder zijn onder de Wet natuurbescherming de soorten van Bijlage IV van de Habitatrichtlijn, Bijlage II van het Verdrag van Bern en Bijlage I van het Verdrag van Bonn beschermd. Maar geen van deze soorten is onderdeel van dit faunabeheerplan. De vanuit nationaal oogpunt beschermde zoogdieren staan in onderdeel A van de bijlage van de Wet natuurbescherming. Zoogdieren, die niet in de drie genoemde bijlagen van internationale wetgeving en ook niet in de bijlage van de Wet natuurbescherming staan, zijn niet beschermd. Dit geldt niet alleen voor exoten, maar ook voor de inheemse zoogdieren huismuis, bruine rat, zwarte rat en mol. Verder zijn ook bosmuis, huisspitsmuis en veldmuis niet beschermd voor zover deze dieren zich in of op gebouwen of daarbij behorende erven of roerende zaken bevinden.

De bescherming is niet absoluut, voor bepaalde belangen kan onder voorwaarden van het beschermingsregime worden afgeweken.

Wildsoorten

De Wet natuurbescherming kent vijf wildsoorten waarop de jacht is geopend: wilde eend, fazant, houtduif, haas en konijn. Ook onder de Flora- en faunawet waren dit wildsoorten. In de Memorie van Toelichting van de Wet natuurbescherming (Kamerstukken II 2011/12, 33 348, nr. 3, blz. 171) is als volgt toegelicht waarom die soorten voldoen aan de criteria voor de status als wild: 'de wilde eend, de fazant, de houtduif, het konijn en de haas bevinden zich in een goede staat van instandhouding, met de laatste jaren een stabiele of zelfs toenemende populatieomvang. Voor deze soorten geldt dat zij schade veroorzaken. Daarom blijven zij op de wildlijst opgenomen.' Aldus de staatssecretaris in september 2012.

De jachthouder heeft een wettelijke inspanningsverplichting om een redelijke wildstand in het jachtveld te handhaven of te bereiken. Dat houdt in dat het niveau van de wildstand zodanig dient te zijn dat deze bijdraagt aan het voorkomen van schade zonder dat de staat van instandhouding van de soort daar onder te lijden heeft (Kamerstukken I, 2015/16, 33 384 X, p. 6). Dit betekent dat jacht, al of niet met het oogmerk op het voorkomen of beperken van schade, ook mogelijk is bij een ongunstige staat van instandhouding, zolang die toestand door de jacht maar niet verder verslechtert. De inspanningsverplichting (Wet natuurbescherming art. 3.20 lid 3) houdt in dat de jachthouder overmatige benutting moet voorkomen, rekening houdt met een goede leeftijdsopbouw (waar relevant) van de wildpopulaties in zijn veld en, in overleg met de grondgebruiker, zo nodig biotoopverbeterende maatregelen neemt (Memorie van Toelichting Wet natuurbescherming, Kamerstukken II, 2011/12, 33

348, nr. 3, p. 171). De maatregelen om het leefgebied van de soort te verbeteren kunnen bestaan uit het bieden van dekking, voedsel, rust en broedgelegenheid en het verkleinen van het risico op predatie. De praktijk leert dat jachthouders de jacht op een wildsoort in hun jachtveld beperken of zelfs geheel stoppen zodra het duurzaam voortbestaan in het gebied in het geding komt.

In de memorie van antwoord bij de behandeling in de Eerste Kamer verwoordde de Staatssecretaris van Economische Zaken het als volgt: 'De jachthouder kent als geen ander zijn jachtveld en kan daarom inschatten wat er, gegeven de aanwezige populaties van dieren in zijn veld, nodig is aan afschot om een redelijke wildstand te handhaven, zodat er geen negatief effect op natuurwaarden is en dat jacht duurzaam is. Dat is in het eigen belang van de jachthouder, omdat bij overmatig afschot het voortbestaan van de wildpopulaties in zijn veld in gevaar komt en omdat hij bij te weinig afschot aansprakelijk is voor de schade die het wild in zijn jachtveld [...] aanricht (Kamerstukken I 2015/16, 33 348, nr. D, p. 21).' Alleen voor schade door de vijf wildsoorten binnen het jachtseizoen kan de grondgebruiker op grond van de wet de jachthouder aansprakelijk stellen, voor zover deze aantoonbaar nalatig is geweest. Voor schade door andere in het wild levende dieren kan dat niet.

Vrijgestelde soorten

Zes soorten (Canadese gans, houtduif, kauw, zwarte kraai, konijn en vos; Canadese gans wordt niet in dit faunabeheerplan behandeld) zijn landelijk vrijgesteld van bepaalde beschermingsbepalingen van de Wet natuurbescherming, omdat ze in het hele land schade aanrichten. Houtduif en konijn zijn dus zowel wildsoort als landelijk vrijgesteld. In paragraaf 4.1 van de nota van toelichting bij het Besluit natuurbescherming (Staatsblad 2016, nr. 383, 28 oktober 2016) is, zoals hieronder wordt uiteengezet, dat deze soorten aan alle vereisten voor de landelijke vrijstellingslijst voldoen, zoals geformuleerd in de Wet natuurbescherming.

Voor de landelijk vrijgestelde vogelsoorten geldt dat zij in het gehele land belangrijke schade aan gewassen, vee, bossen, visserij of wateren veroorzaken. De houtduif, kauw en zwarte kraai veroorzaken vraatschade, pikschade, krabschade en schade door vervuiling aan mais, graan, verschillende soorten groenten en fruit, bloemen en zaaibedden in de bosbouw; de schade in 2010 werd op circa €6,6 miljoen per jaar geschat bij houtduiven en op €13,7 miljoen per jaar bij kauwen en zwarte kraaien (Guldmond e.a., 2013). De kauw en zwarte kraai veroorzaken daarnaast ook schade door predatie van eieren en jonge vogels. In alle gevallen gaat het om soorten die niet in hun voortbestaan zijn bedreigd en die dat gevaar ook niet lopen; er is sprake van stabiele populaties (zwarte kraaien) of matig groeiende populaties (houtduif en kauw).

Ook het konijn en de vos veroorzaken in het gehele land schade. Konijnen veroorzaken vraat- en graafschade aan allerhande teelten; daarnaast brengen zij ziekten over op tamme konijnen. De omvang van de schade werd in 2013 geschat op €6,3 miljoen per jaar. De omvang van de populatie konijnen is de laatste jaren matig toegenomen. De schade die vossen veroorzaken bestaat uit predatie van kippen, ganzen, eenden, konijnen en lammeren in buitenrennen; daarnaast brengen zij ziekten over, zoals hondsdolheid en de vossenlintworm. De belangrijkste door de vos veroorzaakte schade betreft evenwel de fauna. Predatie door vossen van weidevogels heeft een negatieve invloed op de populatieontwikkeling van deze vogels. De stand van de weidevogels, met name die van de grutto, is in Nederland al zeer kwetsbaar en gaat de laatste jaren sterk achteruit. Het konijn en de vos worden niet in hun voortbestaan bedreigd en zij lopen dat gevaar ook niet.

Voor de landelijk vrijgestelde dieren geldt dat er – gezien hun kenmerken en de omvang van hun populaties – geen effectieve middelen zijn om schade te voorkomen zonder overtreding van de verbodsbepalingen. Het ontwikkelen van deze middelen en methoden heeft de aandacht van de wetenschap, maar volgens de nota van toelichting is er geen zicht op dat dergelijke middelen en methoden op korte termijn beschikbaar zullen komen (paragraaf 4.1 van de nota van toelichting bij het Besluit natuurbescherming, (Staatsblad 2016, nr. 383, 28 oktober 2016).

Bij vogels moet het verder gaan om specifieke schade, namelijk belangrijke schade aan gewassen, vee, bossen, visserij of wateren of om schade aan flora en fauna (art. 3.15 lid 6 onderdeel a Wet natuurbescherming). Bij konijn en vos moet het gaan om 1) schade aan de wilde flora of fauna, of natuurlijke habitats, 2) ernstige schade aan met name gewassen, veehouderijen, bossen, visgronden, wateren of andere vormen van eigendom, 3) ter voorkoming van schade of overlast, met inbegrip van schade aan sportvelden, schietterreinen, industrieterreinen, kazernes of begraafplaatsen (art. 3.1 lid 3 Regeling Natuurbescherming, met verwijzing naar art. 3.10 lid 2¹³ onderdeel b en art. 3.15 lid 6 onderdeel b Wet natuurbescherming).

Ook de provincie kan vrijstelling verlenen van bepaalde beschermingsbepaling van de Wet natuurbescherming. Onder de Flora- en faunawet was er een limitatieve lijst van soorten waarvoor provinciale vrijstelling met het oog op schadebestrijding mogelijk was. Zo'n lijst is er niet meer onder de Wet natuurbescherming en een provincie is vrij in het bij verordening aanwijzen van soorten die in hun provincie schade veroorzaken, mits deze voldoen aan de bovengenoemde vereisten, zoals die ook gelden voor landelijke vrijstelling. De provincie Noord-Holland heeft vrijstellingen verleend voor de volgende soorten van dit faunabeheerplan: wilde eend, knobbelzwaan, meerkoet, spreeuw, gaai en ekster.

3.1.2 CRITERIUM 'STAAT VAN INSTANDHOUDING'

De teksten in de Wet natuurbescherming over staat van instandhouding sluiten aan op de Europese richtlijnen (voor Vogelrichtlijn zie Wet natuurbescherming artikel 3.3, lid 4, onderdeel c; voor Habitatrichtlijn zie Wet natuurbescherming artikel 3.8, lid 5, onderdeel c). Soorten, die alleen vanuit Nederlands oogpunt beschermd worden, krijgen via artikel 3.10 lid 2 op het punt van het streven naar een gunstige instandhouding, als randvoorwaarde voor ontheffing (art. 3.17 Wet natuurbescherming), vrijstelling (art. 3.15 Wet natuurbescherming) of een opdracht (art. 3.18 Wet natuurbescherming), hetzelfde beschermingsniveau als de soorten van Bijlage 4 van de Habitatrichtlijn. Alle zoogdieren van dit faunabeheerplan worden alleen beschermd vanuit Nederlands oogpunt. In de Flora- en faunawet werd hier niet aangesloten bij de Europese richtlijnen. De provincie dient bij het verlenen van ontheffingen en vrijstellingen en het geven van opdrachten rekening te houden met de staat van instandhouding (art. 3.3 lid 4 onderdeel c en art. 3.8 lid 5 onderdeel c Wet natuurbescherming). De provincie geeft dit in haar Verordening faunabeheer (134, 2016) weer in artikel 3.4.3 lid f: 'een beschrijving van de gunstige staat van instandhouding en hoe deze gewaarborgd wordt'.

¹³ In de regeling staat per abuis lid 1.

Systematiek beoordeling staat van instandhouding

Voor soorten van de Habitatrichtlijn heeft de Europese Commissie een systematiek ontwikkeld voor de bepaling van de staat van inhouding. Voor vogelsoorten onder de Vogelrichtlijn is dat echter niet het geval, aangezien de Lidstaten niet hoeven te rapporteren over de staat van instandhouding van deze soortgroep, in tegenstelling tot over de soorten van de Habitatrichtlijn. Voor de bepaling van instandhoudingsdoelstellingen voor vogels paste het toenmalige ministerie van LNV in het Natura 2000-doelendocument de Europese systematiek voor soorten van de Habitatrichtlijn ook toe op vogels (Ministerie van LNV, 2006). Voor vogels wordt gesproken over de *indicatieve* staat van instandhouding. Voor vogels zonder een Natura 2000-doelstelling hebben Vogel et al. (2013) de indicatieve staat van instandhouding bepaald. Foppen et al. (2016) hebben de indicatieve staat van instandhouding van vogels met een Natura 2000-instandhoudingsdoelstelling onlangs geactualiseerd en de systematiek iets aangepast. Er wordt vanuit gegaan dat de aanpak voor de bepaling van de indicatieve staat van instandhouding de manier is om de staat van instandhouding van soorten onder de Vogelrichtlijn te bepalen. Hiermee worden de meest recente wetenschappelijke inzichten gebruikt over de staat van instandhouding, waarbij zij opgemerkt dat de indicatieve staat van instandhouding niet een wettelijk of beleidsmatig vastgelegde staat van instandhouding is. De staat van instandhouding is gebaseerd op een beoordeling van vier aspecten: populatie, verspreiding, leefgebied en toekomst. De aspecten worden ingedeeld in een van de drie categorieën 'gunstig', 'matig ongunstig' en 'zeer ongunstig'. De aspecten leefgebied en toekomst worden met deskundigenoordeel beoordeeld. De aspecten populatie en verspreiding worden kwantitatief beoordeeld. Cruciaal is de grens tussen gunstig en matig ongunstig. Vogel et al. (2013) nemen voor het aspect *populatie* hiervoor de grens tussen 'stabiel' en 'matige afname' zoals bepaald in het Netwerk Ecologische Monitoring: voor niet-broedende watervogels sinds 1981 (meetnet Watervogels) en voor broedvogels sinds 1990 (het meetnet Broedvogels). Foppen et al. (2016) hanteren die grens ook en voegen als criterium toe of een populatie minder of meer dan 1% lager is dan de landelijke Natura 2000-doelstelling. Voor het aspect verspreiding nemen Vogel et al. (2013) als grens tussen 'gunstig' en 'matig ongunstig' een afname van minder of meer dan 0,75% per jaar, Foppen et al. (2016) gaan uit van een grens van 1% per jaar.

De gunstige staat van instandhouding van een soort (Artikel 1.1, Wet natuurbescherming): staat van instandhouding van een soort waarvoor geldt dat:

- a. uit populatiedynamische gegevens blijkt dat de betrokken soort nog steeds een levensvatbare component is van de natuurlijke habitat waarin hij voorkomt, en dat vermoedelijk op lange termijn zal blijven, en
- b. het natuurlijke verspreidingsgebied van die soort niet kleiner wordt of binnen afzienbare tijd lijkt te zullen worden, en
- c. er een voldoende grote habitat bestaat en waarschijnlijk zal blijven bestaan om de populaties van die soort op lange termijn in stand te houden;

Cruciaal is op welk schaalniveau de staat van instandhouding als randvoorwaarde voor vrijstelling, ontheffing of opdracht gehanteerd dient te worden. In haar handreiking aan de lidstaten over de bescherming van de soorten van Bijlage IV van de Habitatrichtlijn¹⁴ wijst de Europese Commissie er op dat dit schaalniveau in de richtlijnen niet gedefinieerd is. In de handreiking stelt de Europese Commissie voor om bij afwijking van het beschermingsregime (in hun termen derogatie) rekening te houden met de staat van instandhouding op het niveau van de betreffende netwerkpopulatie (metapopulatie), met de beperking dat dit niet landsgrensoverschrijdend geldt.

Over een gunstige staat van instandhouding geeft Alterra in haar rapport “Beoordeling provinciale vrijstellingslijst” een vergelijkbare interpretatie (Vos et al., 2016): “Daarbij is wel de vraag wat een populatie is, omdat dit bepaalt op welk schaalniveau de gunstige staat van instandhouding voor HR-soorten moet worden gegarandeerd. Vanuit de ecologie is het verdedigbaar om hierbij uit te gaan van de netwerkpopulatie (metapopulatie).”

Vogelrichtlijn

Artikel 7, lid 1: De lidstaten zien erop toe dat de jacht [...] de pogingen tot instandhouding die in hun verspreidingsgebied worden ondernomen, niet in gevaar brengt.

Artikel 13: De toepassing van de krachtens deze richtlijn getroffen maatregelen mag niet leiden tot verslechtering van de huidige situatie met betrekking tot de instandhouding van alle in artikel 1 bedoelde vogelsoorten.

Habitatrichtlijn

Art. 16, lid 1: Wanneer er geen andere bevredigende oplossing bestaat en op voorwaarde dat de afwijking geen afbreuk doet aan het streven de populaties van de betrokken soort in hun natuurlijk verspreidingsgebied in een gunstige staat van instandhouding te laten voortbestaan, mogen de Lidstaten afwijken van het bepaalde in de artikelen [...].

De teksten tonen een algemeen verschil in strekking tussen beide richtlijnen. De Vogelrichtlijn is er op gericht om de staat van instandhouding niet te laten verslechteren, terwijl de Habitatrichtlijn ook gericht is op verbetering van de staat van instandhouding. Het woord ‘streven’ laat zien dat de verbetering slechts een inspanningsverplichting is. ‘Behoud’ zou een resultaatsverplichting zijn. De conclusie is dat jacht op de wildsoorten, al of niet met het oogmerk voorkomen of beperken van schade, ook mogelijk is bij een ongunstige staat van instandhouding, zolang die toestand door de jacht maar niet verder verslechtert. Dit geldt ook voor vrijstellingen en ontheffingen.

Van de vijf aangewezen wildsoorten en de landelijk vrijgestelde soorten is door het ministerie van EZ vastgesteld dat de gunstige staat van instandhouding op dit moment niet in het geding is en dat benutting door middel van jacht of afschot onder de vrijstelling geen gevolgen heeft voor hun staat van instandhouding (paragraaf 4.1 van de nota van toelichting bij het Besluit natuurbescherming).

¹⁴ http://ec.europa.eu/environment/nature/conservation/species/guidance/pdf/guidance_en.pdf

Voor provinciaal vrijgestelde vogelsoorten en vogelsoorten waarvoor een ontheffing wordt aangevraagd, wordt getoetst of de maatregelen bij vrijstelling of ontheffing niet leiden tot verslechtering van de staat van instandhouding van de desbetreffende soort (Wet natuurbescherming Artikel 3.3 lid 4) [dus geen toetsing of de staat van instandhouding *gunstig* is of niet].

Er zijn in Noord-Holland geen provinciale vrijgestelde zoogdiersoorten. Voor zoogdiersoorten waarvoor een ontheffing wordt aangevraagd, wordt getoetst of de verlangde maatregelen niet leiden tot afbreuk aan het streven de populaties van de betrokken soort in hun natuurlijke verspreidingsgebied in een gunstige staat van instandhouding te laten voortbestaan (Wet natuurbescherming, Artikel 3.8 en 3.10) [dus geen toetsing of de staat van instandhouding *gunstig* is of niet].

Een randvoorwaarde voor vrijstelling en ontheffing is verder dat er geen andere bevredigende oplossing is. Dit alles wordt bij de afzonderlijke soorten beschreven.

Op basis hiervan wordt in dit faunabeheerplan op de volgende manier de staat van instandhouding (Svl) getoetst per soort (Tabel 3.1). Van wildsoorten en landelijk vrijgestelde soorten wordt de Svl niet getoetst, maar wanneer er aanvullend ontheffingen voor dergelijke soorten worden verleend, wordt de Svl wel getoetst (voor de maatregelen van de ontheffing). Van provinciaal vrijgestelde soorten en soorten met ontheffing wordt de Svl getoetst.

Tabel 3.1

Toetsing staat van instandhouding (Svl) voor de verschillende categorieën van soorten

Wildsoorten	Svl door minister getoetst
Landelijk vrijgestelde soorten	Svl door minister getoetst
Provinciaal vrijgestelde soorten:	Svl toetsen in faunabeheerplan
Soorten met een ontheffing	Svl toetsen in faunabeheerplan

3.1.3 NATURA 2000-GEBIEDEN

Voor elk aangewezen Natura 2000-gebied moet het bevoegd gezag een Natura 2000-beheerplan vaststellen. Natura 2000-beheerplannen hebben een looptijd van maximaal zes jaar. In het beheerplan staan onder andere de maatregelen die ervoor moeten zorgen dat de instandhoudingdoelen worden gerealiseerd. Het Natura 2000-beheerplan gaat ook in op activiteiten in en rond het gebied. Voor activiteiten die als niet significant in het beheerplan zijn beschreven is geen vergunning nodig op grond van hoofdstuk 2 van de Wet natuurbescherming. Jacht en faunabeheer worden echter in geen enkel beheerplan van Natura 2000-gebieden in Noord-Holland bestempeld als een niet vergunningplichtige activiteit.

Voor twaalf van de negentien Natura 2000-gebieden is de provincie bevoegd gezag voor het beheerplan. De provincie Noord-Holland wijst er in de betreffende Natura 2000-beheerplannen op dat activiteiten die op grond van een afgegeven ontheffing en vrijstelling voor faunabeheer (hoofdstuk 3 van de Wet natuurbescherming) zijn toegestaan, daarmee nadrukkelijk nog niet tevens toegestaan zijn in het kader van de gebiedsgerichte bescherming van Natura 2000 (hoofdstuk 2 van de Wet natuurbescherming). Voor die activiteiten is dus in beginsel een aparte toetsing nodig aan de Natura

2000-doelen voor het gebied. Significante effecten zijn, gezien de aard van de activiteiten, volgens de provincie zeker niet op voorhand uit te sluiten en kunnen verschillen per schadeveroorzakende soort of in te zetten middelen en jachtperiode alsmede de periode van het jaar waarin beoogd wordt deze in te zetten. De toetsing vergt daarom maatwerk. Omdat de provincie bevoegd gezag is voor de verlening van Natura 2000-vergunningen in alle Natura 2000-gebieden, kan worden aangenomen dat jacht en faunabeheer in alle Natura 2000-gebieden in Noord-Holland een toetsing en eventueel een passende beoordeling moeten ondergaan onder

hoofdstuk 2 van de Wet natuurbescherming. Vanwege externe werking geldt dit ook voor jacht en faunabeheer buiten een Natura 2000-gebied, als een wezenlijk negatief effect op het gebied niet uit te sluiten is.

Voor de bestrijding van schade door jaarrond verblijvende ganzen heeft die toetsing plaatsgevonden en is een vergunning onder de oude Natuurbeschermingswet afgegeven, waarin voorwaarden voor de schadebestrijding zijn opgenomen (besluit van 13-06-2014). Voor andere vormen van jacht en faunabeheer is tot op heden geen formele toestemming verleend. Daarom heeft de faunabeheereenheid separaat opdracht gegeven een effectenanalyse (toetsing) uit te voeren van deze andere vormen van jacht en faunabeheer. De uitkomsten hiervan zijn (mede-) bepalend voor de mogelijkheden van het faunabeheer in Natura 2000-gebieden.

In de provincie Noord-Holland zijn 19 gebieden aangewezen als Natura 2000-gebied, hiervan liggen er 13 geheel of vrijwel geheel in Noord-Holland en 6 gedeeltelijk (Noordzeekustzone, Waddenzee, IJsselmeer, Markermeer & IJmeer, Eemmeer & Gooimeer Zuidoever en Kennemerland zuid) (tabel 3.2).

Tabel 3.2 Aangewezen Natura 2000 gebieden in de provincie Noord-Holland

NAAM GEBIED	NR.	STATUS¹⁾	BEHEERPLAN
Waddenzee	1	VRL, HRL, Wetland	Rijkswaterstaat
Duinen en Lage Land Texel	2	VRL, HRL, Wetland	Ministerie EZ
Noordzee kustzone	7	VRL, HRL, Wetland	Rijkswaterstaat
IJsselmeer	72	VRL, HRL, Wetland	Rijkswaterstaat
Markermeer, IJmeer	73	VRL, HRL, Wetland	Rijkswaterstaat
Eemmeer en Gooimeer zuidoever	77	VRL	Rijkswaterstaat
Duinen Den Helder Callantsog	84	HRL	provincie
Zwanewater/Pettemerduinen	85	VRL, HRL, Wetland	provincie
Schoolse Duinen	86	HRL	Ministerie EZ
Noord-Hollands Duinreservaat	87	HRL	provincie
Kennemerland zuid	88	HRL	provincie
Eilandspolder	89	VRL, HRL	provincie
Wormer en Jisperveld & Kalverpolder	90	VRL, HRL	provincie
Polder Westzaan	91	HRL	provincie
Ijperveld, Varkensland, Oostzanerveld & Twiske	92	VRL, HRL	provincie

(vervolg tabel 3.2)

Polder Zeevang	93	VRL	provincie
Naardermeer	94	VRL, HRL, Wetland	provincie
Oostelijke Vechtplassen	95	VRL, HRL, Wetland	provincie
Abtskolk & de Putten	162	VRL, HRL	provincie

¹⁾ VRL=Vogelrichtlijngebied; HRL=Habitatrichtlijngebied

3.2 PROVINCIAAL BELEID

Provinciale Staten hebben op 3 oktober 2016 de Agenda Groen uit 2013 aangemerkt als provinciale natuurvisie als bedoeld in artikel 1.7 van de Wet natuurbescherming.¹⁵ De tekst van de Agenda Groen is voor faunabeheer deels achterhaald omdat de provincie per 1 juli 2016 vergunningverlening, toezicht en handhaving op het gebied van de Wet natuurbescherming in mandaat heeft ondergebracht bij de Regionale Uitvoeringsdienst Noord-Holland Noord (RUD NHN). Aan hand van de Wet natuurbescherming en met inachtneming van het provinciale beleid beoordeelt de RUD NHN ontheffingsaanvragen voor beheer en schadebestrijding. De RUD NHN verleent enkel een ontheffing wanneer de aanvraag voldoende is onderbouwd en deugdelijk is gemotiveerd dat er geen andere bevredigende oplossingen zijn.

3.2.1 VERORDENING FAUNABEHEER

Met de Verordening faunabeheer (Provinciaal Blad 2016 | 134) worden regels gesteld aan faunabeheereenheden, hun faunabeheerplannen en aan wildbeheereenheden. Die regels betreffen onder meer de samenstelling van het bestuur van de faunabeheereenheden en de uitvoering van taken.

3.2.2 VERORDENING VRIJSTELLING SOORTEN

De Verordening vrijstelling soorten (Provinciaal Blad 2016 | 109) is mede gericht op het voorkómen en beperken van schade aan gewassen. Op grond van deze verordening mogen grondgebruikers nesten en eieren van brandgans, grauwe gans, kolgans en knobbelzwaan rapen, opzettelijk vernielen en beschadigen, en wegnemen ter voorkoming van belangrijke schade aan gewassen. Verder mag de grondgebruiker brandgans, ekster, gaai, grauwe gans, knobbelzwaan, kolgans, meerkoet, spreeuw en wilde eend ondersteunend aan verjaging afschieten met het oog op de bestrijding van schade aan specifiek benoemde gewassen onder bepaalde voorwaarden en in bepaalde perioden van het jaar. Een van de voorwaarden is dat per actie niet meer dan vier vogels per ingezet geweer gedood worden, door maximaal vijf geweerdragers.

¹⁵ Provinciaal Blad 2016 | 105 d.d. 10 november 2016

Over het algemeen geeft de grondgebruiker schriftelijk toestemming¹⁶ aan een jager/jachthouder, wildbeheereenheid of anderen om de krachtens de vrijstelling toegestane handelingen uit te voeren. Zie voor detailinformatie over de provinciale vrijstellingen de soortteksten in hoofdstuk 6 van dit faunabeheerplan.

De genoemde provinciale vrijstelling geldt ook voor iedere gans die slechts deels de kenmerken vertoont van één van de wilde vormen van brandgans, grauwe gans en kolgans: de zogenoemde gedomesticeerde en hybride vormen.

3.2.3 VERORDENING TEGEMOETKOMING SCHADE

De Verordening tegemoetkoming schade (Provinciaal Blad 2016 | 108) regelt het indienen van een aanvraag om een tegemoetkoming in geleden schade aan gewassen of landbouwhuisdieren door een aantal in het wild levende zoogdieren en vogels.

3.2.4 VERORDENING NATURA 2000-GEBIEDEN

De Verordening Natura 2000-gebieden (Provinciaal Blad 2016 nr. 6109) is gebaseerd op art. 2.9 lid 3 van de Wet natuurbescherming en bepaalt onder welke voorwaarden voor bepaalde handelingen geen Natura 2000-vergunning nodig is. De in de verordening genoemde handelingen hebben echter geen betrekking op jacht en faunabeheer, wat betekent dat toetsing aan de instandhoudingsdoelstellingen van het Natura 2000-gebied noodzakelijk blijft. In deze toetsing per gebied zal de faunabeheereenheid voorzien zodat duidelijk is welke handelingen wel of niet zijn toegestaan en zo ja of daaraan nog nadere voorschriften zijn gesteld. Zodra dit duidelijk is zal hierover worden gecommuniceerd.

3.2.5 BELEIDSREGEL NATUURBESCHERMING

In hoofdstuk 3 (artikelen 5 en 6) van de Beleidsregel natuurbescherming (Provinciaal Blad 2016 |103) is vastgelegd op welke wijze invulling wordt gegeven aan de bevoegdheden van de provincie, gemandateerd aan de RUD, voor verlening van ontheffingen bij schade aan belangen. Aanvragen worden in elk geval beoordeeld op nut, noodzaak en effectiviteit van de aangevraagde middelen en methoden, waarbij de mogelijkheid van de toepassing van andere bevredigende oplossingen wordt meegewogen. Bij de weging of er geen andere bevredigende oplossingen voorhanden zijn, kunnen in ieder geval naast de effectiviteit ook het effect op het landschap en de kosten worden meegewogen. GS verlenen een ontheffing gericht op **beschermde vogels** ter voorkoming van belangrijke schade aan gewassen, vee, bossen, visserij of wateren uitsluitend indien sprake is van belangrijke schade (meer dan €250 per schadegeval) of aannemelijk gemaakt wordt dat die belangrijke schade is te verwachten. Voor kwetsbare gewassen dient een grondgebruiker minimaal twee soorten preventieve werende of verjagende maatregelen (een akoestisch en een visueel) per schadeperceel op een

¹⁶ De zogenoemde grondgebruikersverklaring, krachtens art. 3.15 lid 7 Wet natuurbescherming.

effectieve wijze toe te passen om in aanmerking te komen voor een ontheffing of voor een machtiging om gebruik te maken van een bij de faunabeheereenheid beschikbare ontheffing. Verder kunnen ontheffingen gericht op vogels en zoogdieren verleend worden in het belang van de veiligheid van het luchtverkeer en om schade aan flora en fauna te voorkómen.

GS verlenen een ontheffing gericht op **beschermde vogels of zoogdieren** in het belang van de volksgezondheid of de openbare veiligheid bij voorkeur aan bestuursorganen. GS achten deze twee belangen in het geding wanneer onveilige situaties voor grote groepen mensen ontstaan of dreigen te ontstaan. Aan andere instanties kan ook ontheffing worden verleend maar dan kan een ondersteunende verklaring van de gemeente, Keuringsdienst van Waren, GGD of andere instanties worden geëist.

GS verlenen een ontheffing gericht op **beschermde vogels of zoogdieren** in het belang van de bescherming van de wilde flora of fauna of de instandhouding van natuurlijke habitats uitsluitend als de aanvraag wordt onderbouwd met gevalideerde gegevens.

GS verlenen een ontheffing gericht op **beschermde zoogdieren** ter voorkoming van belangrijke schade aan gewassen, vee, bossen, visserij of wateren uitsluitend indien sprake is van een belangrijke schade (meer dan €250 per schadegeval) of aannemelijk gemaakt wordt dat die belangrijke schade is te verwachten. Bij zoogdieren geldt voor een ontheffing de eis van inzet van preventieve maatregelen.

3.2.6 BELEIDSREGEL TEGEMOETKOMING SCHADE

In de Beleidsregel tegemoetkoming schade Noord-Holland (Provinciaal Blad 2016 | 101) zijn de inhoudelijke eisen opgenomen die bepalen in welke gevallen er recht bestaat op een tegemoetkoming in faunaschade en hoe hoog deze tegemoetkoming is. De provincies hebben de uitvoering van deze beleidsregels gemandateerd aan BIJ12-Faunafonds.

Van de grondgebruiker wordt verlangd dat hij de ontheffing adequaat heeft gebruikt en een aantal van de in de Faunaschade Preventiekit voor het betreffende gewas of teelt opgesomde maatregelen heeft genomen of eventueel andere maatregelen om schade te voorkomen of te beperken, waarvan de effectiviteit naar het oordeel van BIJ12-Faunafonds afdoende wordt onderbouwd.

Het eigen risico is gesteld op 5% van de getaxeerde schade met een minimum van €250 per grondgebruiker per meldingsjaar. Dit betekent dat een eigen risico van €250 berekend wordt over het totale aantal aanvragen van een grondgebruiker per jaar, tot een bedrag van €5.000 is getaxeed. Boven dit bedrag zal 5% van de getaxeerde schade als eigen risico berekend worden. Om de administratieve lasten te beperken worden tegemoetkomingen die lager zijn dan €50 niet uitgekeerd. Bij het aanvragen van een tegemoetkoming moet sinds oktober 2014 een behandelbedrag (leges) van €300 worden betaald. Voor diersoorten die op geen enkele wijze mogen worden ver- of bejaagd kunnen Gedeputeerde Staten besluiten om de schade volledig te vergoeden, dus zonder eigen risico, en de leges terug te betalen.

In artikel 6 van de beleidsregel is een niet-limitatief aantal gevallen vastgesteld waarvoor Gedeputeerde Staten geen tegemoetkoming verlenen. Deze gevallen sluiten aan bij de mogelijkheden die wet en regelgeving bieden om schade te voorkomen of te beperken.

3.3 OVERGANGSBELEID FLORA- EN FAUNAWET NAAR WET NATUUR-BESCHERMING

Artikel 9.3 Wet natuurbescherming bevat overgangsbepalingen. Aanwijzingen via artikel 67, eerste lid, van de Flora- en faunawet gelden nu als besluiten tot het geven van opdracht als bedoeld in artikel 3.18, eerste lid, van de Wet natuurbescherming. Ontheffingen via artikel 68, eerste lid, van de Flora- en faunawet gelden nu als ontheffingen via artikel 3.17, eerste lid, van de Wet natuurbescherming. Daarom hanteert de faunabeheereenheid de aan haar verleende rechtsgeldige ontheffingen totdat op basis van dit nieuwe faunabeheerplan eventuele nieuwe ontheffingen zijn verkregen.

Goedkeuringen van faunabeheerplannen als bedoeld in artikel 30, eerste lid, van de Flora- en faunawet gelden voor het tijdvak waarvoor de desbetreffende faunabeheerplannen van kracht zijn als goedkeuringen als bedoeld in artikel 3.12, zevende lid, van de Wet natuurbescherming.

3.4 UITVOERINGSREGELS FAUNABEHEERENHEID

Er is in Noord-Holland één faunabeheereenheid opgericht voor de gehele provincie. Vanwege de integrale benadering van het soortenbeheer hanteert de faunabeheereenheid in het gehele werkgebied dezelfde randvoorwaarden en uitgangspunten.

Eerst vrijstellingen

In principe kan eerst gebruik gemaakt worden van de beschikbare landelijke en provinciale vrijstellingen. Mochten deze met betrekking tot diersoort, gewas, belang,

periode of middelen hierin niet voorzien, dan staat de faunabeheereenheid de mogelijkheid open tot een verzoek van aanpassing van de provinciale vrijstelling of de aanvraag tot een ontheffing of opdracht.

Machtigingen op basis van ontheffing

De faunabeheereenheid kan jachtaktehouders of grondgebruikers door middel van een machtiging gebruik laten maken van de aan de faunabeheereenheid verleende ontheffingen. Bij directe schadebestrijding krijgt de grondgebruiker na aanvraag, op basis van een schademelding en na beoordeling of aan de voorwaarden van de ontheffing is voldaan, rechtstreeks een zogenoemde perceelsgebonden machtiging (PM). Bij schadebestrijding door middel van populatiebeheer machtigt de faunabeheereenheid jachthouders en schadebestrijders door tussenkomst van de WBE met een zogenoemde algemene machtiging (AM).

Voor het doormachtigen van ontheffingen hebben de provincie en de RUD ten behoeve van uniformiteit administratieve regels opgesteld. Voor de uitvoering hiervan heeft de faunabeheereenheid een overeenkomst afgesloten met Natuurnetwerk BV. Hiermee worden de WBE's en andere uitvoerders in de gelegenheid gesteld om machtigingen voor gebruik van een ontheffing digitaal aan te vragen en de daaruit volgende rapportages digitaal in te dienen via het Fauna Registratie Systeem (FRS).

Grondgebruikers kunnen daarvoor gebruik maken van het Fauna Schade Registratie Systeem (SRS). Samenvattend zijn de regels als volgt:

Gebruik ontheffingen

- Alleen digitaal ingediende machtigingsverzoeken voor gebruik van een aan de faunabeheereenheid verleende ontheffing worden in behandeling genomen. De aanvrager maakt daarbij gebruik van de formulieren, die via de FRS of SRS website digitaal ingevuld moeten worden.
 - Na ontvangst, beoordeling, controle (door RUD) en acceptatie van het verzoek ontvangt de afzender een door de faunabeheereenheid geactiveerde toestemming voor het gebruik van de ontheffing, voorzien van een geldigheidstermijn (machtiging).
 - De uitvoerders zijn verplicht om te rapporteren over de uitvoering en omvang van de handelingen op het digitaal in het FRS systeem voorhanden zijnde formulier, en binnen de gestelde periode van maximaal één maand na uitvoering. Deze verplichting wordt aangegaan op het moment dat de machtiging is verleend. Bij niet tijdig rapporteren wordt de verkregen machtiging door de faunabeheereenheid geschorst.
 - De uitvoerders dienen bij gebruik van de ontheffing in het bezit te zijn van:
 - een door de faunabeheereenheid ondertekende machtiging voor het gebruik van de ontheffing; te weten bij een perceelsgebonden machtiging (PM): handtekeningen van FBE-secretaris, grondgebruiker en uitvoerder en bij een algemene machtiging (AM): handtekeningen van FBE-secretaris, WBE-secretaris en machtiginghouder (uitvoerder);
 - een afschrift van het ontheffingsbesluit;
 - de schriftelijke toestemming van de grondgebruiker om zijn gronden te mogen betreden (de zogenoemde grondgebruikersverklaring);
 - bij het gebruik van een geweer een geldige jachtakte;
 - bij gebruik van een jachtvogel een geldige valkeniersakte;
 - bij gebruik van een eendenkooi een geldig kooikersdiploma.
1. De uitvoerder mag zich (conform de voorschriften van de ontheffing) bij de uitvoering laten vergezellen door mede-uitvoerders.
 2. De machtiging vervalt per direct als de faunabeheereenheid, als houder van de ontheffing, de machtiging schorst. Dat gebeurt over het algemeen digitaal, bijv. per mail. Naast de machtigingshouders, zal ook de handhavende instantie hiervan op de hoogte worden gesteld.
 3. Er wordt verzocht om ringen die aan gedode vogels worden aangetroffen te melden op www.vogeltrekstation.nl.

3.5 RELATIE MET ANDERE FAUNABEHEERPLANNEN

Naast dit Faunabeheerplan zijn eveneens vigerend:

- Het 'Ganzenbeheerplan Noord-Holland 2015-2020', goedgekeurd door GS op 3 maart 2015.
- Het 'Ganzenbeheerplan omgeving Schiphol' van de Faunabeheereenheden Noord- en Zuid-Holland en Utrecht, goedgekeurd door GS van Noord-Holland op 2 april 2013.
- Het 'Faunabeheerplan damherten in het Noord- en Zuid-Hollandse duingebied 2016-2020' van de Faunabeheereenheden Noord- en Zuid-Holland, goedgekeurd door GS van Noord-Holland op 17 november 2015.

3.5.1 GANZENBEHEERPLAN NOORD-HOLLAND 2015-2020

Het Ganzenbeheerplan bevat de doelstelling om door middel van populatiebeheer de populatie van de nijlgans in Noord-Holland te reduceren tot enkele tientallen broedparen. De nijlgans is niet beschermd, toch is voor het gebruik van het geweer een opdracht noodzakelijk.¹⁷ Het plan gaat verder in hoofdzaak over andere wel beschermde zomerganzen, die geen onderwerp zijn van dit nieuwe faunabeheerplan Algemene Soorten.

Het Ganzenbeheerplan meldt uitdrukkelijk dat de verleende ontheffingen op basis van het 'Ganzenbeheerplan omgeving Schiphol' gehanteerd worden naast ontheffingen op basis van het Ganzenbeheerplan.

3.5.2 GANZENBEHEERPLAN OMGEVING SCHIPHOL

In overleg met Schiphol en de provincies Noord-Holland, Utrecht en Zuid-Holland en de Faunabeheereenheden binnen deze provincies is een specifiek faunabeheerplan Ganzenbeheerplan omgeving Schiphol uitgewerkt. De 'omgeving Schiphol' bestaat uit de zogenoemde 10 km zone en de 20 km zone met ieder een eigen aanpak. Het Faunabeheerplan Algemene Soorten heeft daar een specifieke relatie omdat de nijlgans in beide plannen behandeld wordt. Op grond van het Ganzenbeheerplan omgeving Schiphol wordt gestreefd naar een nulstand van de nijlgans in de 10 km zone.

3.5.3 FAUNABEHEERPLAN DAMHERTEN 2016-2020

Dit faunabeheerplan heeft geen relatie met het faunabeheerplan damhert.

3.5.4 AANWIJZING WILDAANRIJDINGEN

Bij besluit 39 (2014) beschikt de faunabeheereenheid over een aanwijzing onder de Flora- en faunawet voor de afhandeling van wildaanrijdingen van ree en damhert. Deze aanwijzing (sinds 1 januari 2017 te zien als opdracht in de zin van de Wet natuurbescherming) heeft geen relatie met dit faunabeheerplan.

¹⁷ Deze noodzaak vervalt mogelijk zodra het rijk de bestrijding van exoten geregeld heeft op grond van art. 3.10 lid 1 Wet natuurbescherming.

4. UITVOERING BEHEER

4.1 ESCALATIELADDER

Voordat handelingen worden verricht ten nadele van beschermde soorten dient te worden bezien of er andere bevredigende oplossingen zijn om schade aan de in de wet genoemde belangen te voorkomen en te beperken. Bij het voorkomen en beperken van schade worden de beheervormen in een bepaalde volgorde gehanteerd volgens de zogenaamde escalatieladder. Wanneer schade niet is te voorkomen door preventieve *werende of verjagende maatregelen* (4.2), zoals afschermen van gewassen of de inzet van akoestische en visuele preventieve middelen, die in redelijkheid verlangd kunnen worden, of de dreiging van schade toch groot blijft, dan dient voor de *wildsoorten* eerst gekeken te worden naar de mogelijkheden die de *jacht* biedt (4.3). Vanzelfsprekend is dit van toepassing tijdens het jachtseizoen, maar van de jachthouders wordt ook verwacht dat zij streven naar een zodanige wildstand dat schade ook buiten het jachtseizoen niet optreedt. Vervolgens wordt gekeken naar de mogelijkheden die landelijke en provinciale *vrijstellingen* bieden (4.4), waaronder verjaging met ondersteunend afschot. Bij landelijk vrijgestelde soorten is het niet nodig om preventieve middelen in te zetten om schade te voorkomen. Ook is de inzet van preventieve middelen alleen verplicht bij kwetsbare gewassen (zie 4.2). Als de soort niet vrijgesteld is dan wel de vrijstelling onvoldoende mogelijkheden biedt, kan de RUD, als gemandateerde van de provincie, op verzoek *onthefing* verlenen voor het doden van dieren (4.5). Als uiterste middel kan de RUD, als gemandateerde van de provincie, via art. 3.18 Wet natuurbescherming *opdracht* geven aan bepaalde organisaties, zoals de faunabeheereenheid, of categorieën van personen (4.6).

4.2 VOORKOMEN SCHADE DOOR GRONDGEBRUIKER

Uitgangspunt is dat het voorkómen en beperken van schade begint met preventieve werende en/of verjagende maatregelen door de grondgebruiker, die in redelijkheid verlangd kunnen worden. Er zijn kwetsbare- en minder kwetsbare gewassen. Bij niet kwetsbare gewassen kan in redelijkheid niet van een grondgebruiker worden verwacht dat hij allerlei preventieve middelen inzet en hij is daarvan dan ook vrijgesteld. Dit is het geval bij weide- hooi- en graszaad percelen waarvan het grasgewas tenminste 6 maanden oud is en granen en graszaad in de periode van afrijping (1 juni tot oogst). Bij kwetsbare gewassen zijn preventieve maatregelen het afschermen van gewassen en de inzet van middelen die dieren afschrikken. Deze laatste bestaan uit visuele middelen en akoestische middelen en combinaties hiervan, en andere specifieke maatregelen. Het weren van soorten door het aanbrengen van middelen als rasters, netten, linten of vogelverschrikkers beschouwt de provincie niet als opzettelijk verstoren. Deze preventieve maatregelen kunnen daarom zonder ontheffing worden toegepast, mits wordt voldaan aan de andere wettelijke eisen, zoals in het kader van de wet Ruimtelijke Ordening.¹⁸ Voor vogels geldt verder dat sinds 1 januari 2017 het opzettelijk verstoren van vogels niet meer verboden is, indien de storing niet van wezenlijke invloed is op de staat van instandhouding van de

¹⁸ Zie beleidsnota Flora- en faunawet Noord-Holland (2007)

desbetreffende vogelsoort (art. 3.1 lid 5 Wet natuurbescherming). Bij landelijk vrijgestelde soorten is het niet nodig om preventieve middelen in te zetten om schade te voorkomen.

4.3 JACHT

De FBE volgt inzake de jacht de uitgangspunten van de wet en de provinciale verordening. Daarmee is in voldoende mate aangegeven op welke wijze de uitoefening van de jacht kan plaatsvinden.

De FBE ziet de jacht naast benutting van het wild verder enerzijds als een onderdeel van de schadebestrijding en anderzijds als kader voor extra beheermaatregelen ter verbetering van het leefgebied van wildsoorten (zie 1.2). Deze maatregelen zijn niet alleen voor wildsoorten van belang, maar voor een breder scala aan soorten, waarvoor in het agrarische gebied steeds minder ruimte is. Dit geldt onder andere voor akker- en weidevogels.

De jacht op wildsoorten (haas, konijn, houtduif, wilde eend en fazant) is mogelijk tijdens de voor deze soorten opengestelde jachtseizoenen. De jachthouder heeft krachtens de Wet natuurbescherming (art. 3.20 lid 3) een inspanningsverplichting om een redelijke wildstand in zijn jachtveld te handhaven of te bereiken. Dat houdt in dat het niveau van de wildstand zodanig dient te zijn dat deze bijdraagt aan het voorkomen van schade zonder dat de staat van instandhouding van de soort daar onder te lijden heeft. Schade aan gewassen door wildsoorten kan in het jachtseizoen mede voorkomen worden door reguliere bejaging. Tijdens het jachtseizoen dienen jachthouders te streven naar een dusdanige stand dat schade ook buiten het jachtseizoen voorkomen wordt. Dit past bij het streven naar een redelijke stand van de wildsoorten. Dit geldt vooral voor de drie wildsoorten, die verder geen landelijke vrijstelling hebben: wilde eend, fazant en haas. Schade veroorzaakt door de twee wildsoorten met tevens landelijke vrijstelling (houtduif en konijn) kan het gehele jaar door bestreden worden.

4.4 LANDELIJKE EN PROVINCIALE VRIJSTELLING

Vijf soorten van dit faunabeheerplan, die niet in hun voortbestaan worden bedreigd of dat gevaar lopen en in het gehele land schade veroorzaken, zijn landelijk vrijgesteld: houtduif, kauw, zwarte kraai, konijn en vos.¹⁹ Konijn en houtduif zijn dus zowel (jacht)wildsoort als landelijk vrijgesteld. De vrijstelling geldt jaarrond voor opzettelijk doden, vangen en beschadigen of vernielen van rustplaatsen en voortplantingsplaatsen, inclusief nesten en eieren.

De provincie heeft zes soorten van dit faunabeheerplan vrijgesteld: knobbelzwaan, wilde eend, meerkoet, spreeuw, gaai en ekster. Deze provinciale vrijstelling voor doden geldt voor specifieke combinaties van gewassen en perioden van het jaar. Zie voor detailinformatie de soortteksten in hoofdstuk 6.

Maatregelen op grond van een landelijke of provinciale vrijstelling moeten gericht zijn op voorkoming van in het lopende of daarop volgende jaar dreigende schade (art. 3.15 lid 5 Wet natuurbescherming). Voor de in totaal elf vrijgestelde soorten, landelijk of provinciaal, zal de RUD, daartoe gemandateerd

¹⁹ De Canadese gans is ook landelijk vrijgesteld, maar geen onderwerp van dit faunabeheerplan.

door de provincie, alleen ontheffing verlenen, als aangetoond wordt dat de vrijstelling onvoldoende mogelijkheden biedt.

4.5 ONTHEFFING

De faunabeheereenheid volgt het provinciaal beleid dat eerst gebruik gemaakt kan worden van de beschikbare vrijstellingen en aanvullend daarop van ontheffingen. Dit faunabeheerplan biedt de basis voor door de FBE aan te vragen aanvullende ontheffingen.

Op basis van de verkregen ontheffingen²⁰ machtigt de faunabeheereenheid derden die invulling geven aan de uitvoering hiervan.

De faunabeheereenheid hanteert hiervoor verschillende soorten machtigingen:

- De perceelsgebonden machtiging (PM): voor directe schadebestrijding, op aanvraag van de grondgebruiker of een jachtaktehouder, door de FBE rechtstreeks te verlenen aan de grondgebruiker.
- De algemene machtiging (AM): voor schadebestrijding door populatiebeheer, door tussenkomst van de WBE te verlenen aan uitvoerders zoals jachthouders en schadebestrijders.

4.6 OPDRACHT

Het is beleid van de provincie om een opdracht via art. 3.18 Wet natuurbescherming slechts als laatste middel in te zetten. Met een opdracht kan onder andere de toegang tot terreinen geregeld worden.

Om niet beschermde soorten, zoals exoten, te kunnen doden met het geweer is ook een opdracht van de provincie noodzakelijk, voor zover het rijk dit voor de invasieve exoten niet geregeld heeft in een aanwijzing via art. 3.19 lid 1 Wet natuurbescherming. Dit laatste is nog niet gebeurd (mei 2017).

Van de soorten van dit faunabeheerplan geldt alleen voor de nijlgans populatiebeheer. Dit is op grond van een opdracht gebaseerd op het Ganzenbeheerplan omgeving Schiphol (Lensink & Boudewijn 2013). Het populatiebeheer vindt plaats in de zogenoemde 10 km zone rond Schiphol, om risico's voor de vliegveiligheid te beperken. In de periode 2010-2015 zijn er vier incidenten geweest met nijlganzen op Schiphol. Dit faunabeheerplan stelt eveneens een opdracht voor voor het beheer van nijlganzen.

4.7 GEBRUIK VAN ONTHEFFINGEN: PROCEDURE

Hoe werkt het proces van het gebruik van een ontheffing? Aan de hand van het – dreigend of te verwachten - optreden van gewasschade beschrijven we de huidige procedure, zoals die momenteel functioneert. Te allen tijde zal volgens de op dat moment geldende procedure gewerkt moeten worden. Een aan de faunabeheereenheid verleende ontheffing wordt op aanvraag via een machtiging doorgegeven aan de grondgebruiker. De grondgebruiker kan zelf aanvragen of een jachtaktehouder

²⁰ Zie de indeling op <https://www.faunabeheereenheid.nl/noordholland/PUBLICATIES>

kan dit doen, nadat deze via het Fauna Schade Registratie Systeem (SRS) per email een koppeling heeft gelegd met een grondgebruiker.

Een grondgebruiker heeft een perceel waarop schade dreigt of is ontstaan. Nu is van belang of het een kwetsbaar – of niet kwetsbaar gewas betreft zoals vermeld bij 4.2. In geval van een niet kwetsbaar gewas kan zonder meer een ontheffing worden aangevraagd. Er zijn geen preventieve maatregelen vereist. Betreft het een kwetsbaar gewas dan stelt hij als voorzorg tegen dreigende schade volgens de voorschriften van de provinciale beleidsregels en de Faunaschade Preventie Kit (BIJ12, 2016) voldoende akoestische en visuele middelen op (dit is in de vrijstellingsverordening en bij de ontheffing verplicht).

Wanneer er toch schade dreigt of optreedt, nodigt de grondgebruiker via het Fauna Schade Registratie Systeem een in het Fauna Registratie Systeem (FRS) geregistreerde uitvoerder (jager/schadebestrijder) uit, die de dieren moet verjagen met behulp van ondersteunend afschot. Op de dag van constatering van de eerste belangrijke schade moet de uitvoerder komen. Dit heet het adequaat gebruik van de ontheffing, waarbij er minimaal 2 keer per week een schadebestrijdingsactie wordt uitgevoerd. Voordat de uitvoerder de eerste keer het veld ingaat moet deze dit melden bij de RUD NHN. Vervolgens volstaat één melding per kalenderweek. De RUD controleert in alle gevallen of de uitvoerder zich aan de regels houdt en bij kwetsbaar gewas of de preventieve middelen aanwezig zijn. De uitvoerder moet in FRS zijn maatregelen rapporteren. Al deze handelingen zijn erop gericht om schade te voorkomen.

Met de hierboven beschreven procedure wordt gewaarborgd dat er voldoende inzet is geweest om schade te voorkomen dan wel te beperken. Naast de inzet van preventieve middelen betreft dit ook een adequaat gebruik van de ontheffing. In de Faunaschade Preventie Kit (BIJ12, 2016) worden per soortgroep richtlijnen aangegeven welke middelen geschikt zijn voor het weren.

Welke gevolgen heeft dit voor de relatie tussen inzet preventieve middelen, verjagend afschot en schade?

Als het systeem 'perfect' zou werken, zou geen (noemenswaardige) schade optreden.

1) Inzet preventieve middelen.

Als de preventieve middelen effectief zijn, treedt er geen schade op. In gevallen dat preventieve middelen afdoende werken, wordt dit niet geregistreerd. In de praktijk kan blijken dat ondanks de inzet van de aangegeven preventieve middelen er toch nog schade optreedt / dreigt op te treden. Er worden dan namelijk nog steeds schadeveroorzakende diersoorten gezien op het perceel. De grondgebruiker neemt dan stap 2.

2) Inzet uitvoerder.

De grondgebruiker meldt aan zijn uitvoerder (jager/schadebestrijder) dat er schade dreigt. De uitvoerder kan de schade zonder meer bestrijden indien er sprake is van een landelijk vrijgestelde soort. Er kan geen schadevergoeding worden verkregen. Betreft het een provinciaal vrijgestelde soort dan kan de uitvoerder conform de voorwaarden genoemd in de vrijstellingsverordening eveneens de schade bestrijden. Ook hier kan geen schadevergoeding worden verkregen. Is geen sprake van vrijstelling, dan dient de schade bestreden te worden op basis van een ontheffing. Bij gebruik van de Provinciale vrijstelling of ontheffing dient de jager vooraf aan de RUD-NHN te melden.

De uitvoerder moet de schadeveroorzakende dieren nu verjagen met ondersteunend afschot als de grondgebruiker voor een tegemoetkoming faunaschade in aanmerking wil komen. Dit houdt in dat er één of enkele dieren geschoten worden (volgens de verordening: maximaal 4 dieren per geweer door maximaal 5 geweerdragers per actie; dit geldt niet wanneer er sprake is van populatiebeheer), waardoor de andere dieren van het perceel worden verjaagd of er niet landen. De jager dient vooraf aan de RUD-NHN te melden wanneer en waar hij het veld in gaat. (Nota bene: afschot op basis van de landelijke vrijstelling hoefde niet gemeld te worden; nu wel, inclusief verjagingsacties waarbij geen afschot plaatsvindt). De gegevens over dit zogenaamde gebruik van deze toestemming en welk gewas het betreft zijn echter niet zodanig geregistreerd dat deze data beschikbaar zijn voor analyse. Wanneer de uitvoerder ook daadwerkelijk dieren schiet, rapporteert hij dat via het Fauna Registratie Systeem (FRS) aan de FBE. Wanneer het een ontheffing betreft die rechtstreeks aan derden, niet zijnde de FBE, is afgegeven door de RUD, moet de uitvoerder afschot melden aan de RUD. Daarmee zijn de data van het afschot beschikbaar en worden deze in het jaarverslag en het faunabeheerplan opgenomen.

Op basis van deze gegevens (RUD NHN/FRS) kunnen we geen uitspraak doen hoeveel schade voorkomen wordt door verjagen met ondersteunend afschot. Zonder specifiek onderzoek is hierover geen uitspraak te doen. Uit de literatuur en op basis van expert judgement blijkt dat verjaging met ondersteunend afschot een effectieve, aanvullende manier is om schade te voorkomen (zie verder 6.3). Ook uit ervaringen van BIJ12-Faunafonds, de grondgebruiker en jager blijkt dat deze methode een goede aanvulling is op het verjagen en is daarom een voorwaarde voor het verkrijgen van een tegemoetkoming in de faunaschade.

Op basis van deze gegevens (RUD NHN/FRS) kunnen we geen uitspraak doen hoeveel schade voorkomen wordt door verjagen met ondersteunend afschot. Zonder specifiek onderzoek is hierover geen uitspraak te doen. Uit de literatuur en op basis van expert judgement blijkt dat verjaging met ondersteunend afschot een effectieve, aanvullende manier is om schade te voorkomen (zie verder 6.3). Ook uit ervaringen van BIJ12-Faunafonds, de grondgebruiker en jager blijkt dat deze methode een goede aanvulling is op het verjagen en is daarom een voorwaarde voor het verkrijgen van een tegemoetkoming in de faunaschade.

3) Aanvraag tegemoetkoming faunaschade bij BIJ12-Faunafonds

Voor alle informatie voor het aanmelden van schade en de voorwaarden zie: <http://www.bij12.nl/bij12units/faunafonds/tegemoetkoming/verzoekschrift-faunaschade/>.

De grondgebruiker vraagt een tegemoetkoming faunaschade aan bij BIJ12-Faunafonds (www.faunaschade.nl, het Fauna Schade Registratie Systeem, SRS, waarbij ook moet worden aangegeven welke preventieve middelen zijn ingezet en of, indien nodig, een machtiging of ontheffing is aangevraagd. Bij kwetsbare gewassen wordt de inzet van zowel visuele en akoestische middelen in voldoende aantallen vereist (Handreiking Faunaschade, 2009; voor bepaalde diersoorten vervangt de Faunaschade Preventiekit de Handreiking Faunaschade;

zie website BIJ12-Faunafonds: <http://www.bij12.nl/bij12units/faunafonds/faunaschade-preventiekit-fpk/>). Daarbij geldt dat een leges (behandelbedrag) van €300 per aanvraag tegemoetkoming faunaschade voldaan moet worden (vanaf 1 oktober 2014). Op basis van de taxatie wordt het schadebedrag vastgesteld. Als de procedure correct is doorlopen, er voldoende inspanning is geleverd

om schade te voorkomen of te beperken en het een diersoort betreft waarvoor een tegemoetkoming wordt gegeven, zal BIJ12-Faunafonds overgaan tot uitkering van de tegemoetkoming. Het eigen risico is 5% met een minimum van €250 per bedrijf per jaar. Bij een eventuele tweede schademelding of ander gewas is er geen sprake van een inhouding van €250, totdat het schadebedrag van €5.000,- wordt overschreden, dan gaat de 5% weer meetellen. Zo wordt bij €10.000 het eigen risico 5% van dit bedrag, namelijk €500. Bedragen van minder dan €50 worden vanwege de administratieve lasten niet uitbetaald. (In de ganzenrustgebieden en Natura-2000 gebieden wordt in de winterperiode de leges (behandelbedrag) en 100% van de schade vergoed.) Dit geldt voor diersoorten waarvoor BIJ12-Faunafonds een tegemoetkoming verleent. Voor vrijgestelde en onbeschermden soorten wordt geen tegemoetkoming gegeven, tenzij er beperkingen opgenomen zijn in de vrijstellingen. Voor wildsoorten wordt vanaf midden 2014 geen tegemoetkoming meer gegeven, behalve voor de wilde eend.

Het Fauna Registratie Systeem (FRS) en het Schade Registratie Systeem (SRS) van BIJ12-Faunafonds zijn aan elkaar gekoppeld, waardoor informatie gedeeld kan worden.

Dit komt er op neer dat een agrariër bij een eerste melding meer dan €600 schade moet hebben, voordat het loont om bij BIJ12-Faunafonds een tegemoetkoming aan te vragen (€300+€250+€50). Dit betekent dat sinds oktober 2014 waarschijnlijk minder schadegevallen van relatief geringe schades worden gemeld bij BIJ12-Faunafonds. Bij een tweede melding onder de €5.000 is de drempel de leges.

4.8 INZET TOEGESTANE MIDDELEN

In art. 3.21 Wet natuurbescherming worden de middelen benoemd die mogen worden ingezet bij doden en vangen in het kader van de jacht: geweren, honden (niet zijnde lange honden), jachtvogels (havik en slechtvalk), eendekooien, fretten, buidels en schermen. In art. 3.3 Regeling natuurbescherming staan de middelen voor de uitvoering van de landelijke vrijstellingen. Voor vogels zijn dat geweren, honden (niet zijnde lange honden), havik, slechtvalk en woestijnbuizerd en voor konijn en vos worden daaraan kastvallen, vangkooien, fretten en buidels toegevoegd. In art 3.9 Besluit natuurbescherming staan de middelen voor het doden of vangen van vogels krachtens ontheffing of provinciale vrijstelling: geweren, honden (niet zijnde lange honden), jachtvogels, kastvallen, vangkooien, vangnetten, eendekooien, bal-chatri en slag-, snij- of steekwapens. Slag-, snij- of steekwapens zijn alleen toegestaan voor het doden van in nood verkerende, gewonde vogels. De provincie Noord-Holland heeft in haar Verordening vrijstelling soorten (art. 3.9) alleen geweer en hond opgenomen. Het is onduidelijk waarom jachtvogels niet opgenomen zijn.

In art 3.9 Besluit natuurbescherming worden als hulpmiddelen lokvogels (om te vangen) en middelen waarmee lokgeluiden worden gemaakt toegevoegd. Deze wettelijke bepalingen over middelen voor het doden en vangen van vogels komen voort uit de Vogelrichtlijn. Uit de toelichting van het Besluit natuurbescherming (blz. 77-78) blijkt dat hulpmiddelen die niet in de richtlijnen worden genoemd niet behoeven te worden gereguleerd. Die hulpmiddelen mogen worden gebruikt. Zo mogen lokvogels gebruikt worden om vogels binnen schot te krijgen, niet alleen om te vangen. Onder het begrip lokvogels worden verstaan levende lokvogels, met name houtduiven en wilde eenden, inclusief zijn kweekvormen, zoals het zogenoemde 'kwakertje', dode lokvogels, zoals geschoten houtduiven, en imitatie (kunstmatige) lokvogels.

Om een effectieve uitvoering mogelijk te maken, wordt in veel gevallen ook gebruik gemaakt van schuilhutten en andere camouflage middelen. Deze kunnen van kunstmatige en natuurlijke materialen gemaakt zijn. In relatie tot de veiligheid kunnen ook kunstmatige verhogingen worden gebruikt. Het betreft dan alle vormen van verplaatsbare of vaste hoogzitten.

Voor zover er gebruik van lokvoer gemaakt wordt, mag er alleen lokvoer worden gebruikt dat voorkomt binnen het werkgebied van de lokale wildbeheereenheid. Hieronder worden verstaan lokaal geteelde gewassen zoals granen en mais, maar ook ontweidse en lokaal gedode dieren. Dode dieren uit de veehouderij of delen daarvan zijn niet toegestaan.

4.9 DIERSOORTEN EN BEHEERVORMEN

Dit plan heeft betrekking op 15 diersoorten. In onderstaand schema worden de soorten van dit faunabeheerplan en hun *gewenste* vormen van faunabeheer in Noord-Holland samengevat.

Soort	Jacht	Schadebestrijding			Populatiebeheer		
		vrijstelling: landelijk	vrijstelling: provinciaal	onthefing	opdracht	onthefing	opdracht
wilde eend	X		Afschot in het belang van schadebestrijding in graan van 1 juli tot 15 augustus, van een uur voor zonsopgang tot een uur na zonsondergang	ad hoc			
houtduif	X	X		ad hoc			
fazant	X			ad hoc			
haas	X			ad hoc			
konijn	X	X		ad hoc			
zwarte kraai		X		op voorhand voor vangkooi			
kauw		X		op voorhand voor vangkooi			
vos		X		op voorhand voor afschot in de schemer en de nacht			

vervolg	Jacht	Schadebestrijding		Populatiebeheer			
knobbelzwaan			Afschot vanwege schade aan grasland, graszaad, graan, mais en groenten, van een uur voor zonsopgang tot een uur na zonsondergang. Legselreductie.	op voorhand voor doden en vangen in de schemer			
smient				op voorhand voor doden en vangen, ook in de schemerperiodes			
meerkoet			Doden vanwege schade aan grasland en graan, 1 oktober – 1 juni, van een uur voor zonsopgang tot een uur na zonsondergang				
nijlgans (onbeschermd)							Gebruik geweer
spreeuw			Doden vanwege schade aan fruit, 1 juli tot 1 november, van een uur voor zonsopgang tot een uur na zonsondergang	ad hoc			
gaai			Doden vanwege schade aan appels en peren, van 15 juni tot 15 november, van een uur voor zonsopgang tot een uur na zonsondergang	ad hoc			
ekster			Doden vanwege schade aan appels en peren, van 15 juni tot 15 november, van een uur voor zonsopgang tot een uur na zonsondergang	ad hoc			

5. MONITORING

Ter voorbereiding en uitvoering van planmatig, duurzaam beheer van de in het faunabeheerplan genoemde soorten is het van groot belang om inzicht te hebben in: aantallen, verspreiding en trend van soorten, beheermaatregelen en het effect van beheermaatregelen.

De verantwoordelijkheid van de faunabeheereenheid in dit kader is 1) specifiek (te laten) monitoren van soorten waarvoor planmatig duurzaam beheer wordt uitgevoerd en 2) monitoren van de beheermaatregelen waarvoor de provincie ontheffing heeft verleend.

5.1 POPULATIEONTWIKKELING EN TELLINGEN

5.1.1 HUIDIGE TELLINGEN

Uitgangspunt bij het monitoren van populatietrends is dat de faunabeheereenheid zoveel mogelijk gebruik zal maken van lopende monitoringprojecten binnen het Netwerk Ecologische Monitoring: het samenwerkingsverband van overheidsorganisaties voor de monitoring van de natuur. Betrokken overheidsorganisaties zijn onder meer het ministerie van Economische Zaken, CBS en BIJ12. De eenheid Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu in Wageningen is vanuit EZ gedelegeerd opdrachtgever richting de Particuliere Gegevensbeherende Organisaties, die de meeste meetnetten van het NEM uitvoeren. Voor faunabeheer zijn de relevante meetnetten 'watervogels', punt transect tellingen project (PTT-telling in december), 'broedvogels' en 'dagactieve zoogdieren' van Sovon en Zoogdierverseniging. Het CBS bewaakt de kwaliteit en verwerkt de gegevens tot natuurstatistieken. De laatste jaren komt uit de genoemde meetnetten steeds meer informatie beschikbaar op het niveau van de provincies. Naast de meetnetten wordt informatie gebruikt uit de atlasprojecten van Sovon en Zoogdierverseniging. Gegevens van het recente Atlasproject van Sovon voor broedvogels en wintervogels (gegevensverzameling 2012-2015, met nog aanvullingen in 2016) waren nog niet beschikbaar.

De faunabeheereenheid organiseert in samenwerking met de WBE's een faunatelling, die ieder jaar uitgevoerd wordt in het eerste weekeinde van april. Dit is de zogenaamde voorjaarstelling. Daarbij worden onder meer de wildsoorten (fazant, haas, wilde eend, konijn, houtduif), Canadese gans, knobbelzwaan, nijlgans, meerkoet, kauw en zwarte kraai geteld. Wildsoorten worden steekproefsgewijs in gebieden van 100 ha geteld, en de andere soorten worden integraal geteld in het hele WBE-gebied (zie Instructie voorjaarstelling 2016, Jagersvereniging). Vossenburchten worden om de twee jaar geteld. Verder organiseert de faunabeheereenheid in samenwerking met de WBE's en anderen een ganzentelling voor de hier broedende jaarrondganzen, die in de derde week van juli wordt gehouden (de zogenaamde zomerganzentelling). Het is hierbij van belang dat de telling waar mogelijk gezamenlijk wordt gehouden, waarbij jagers, terreinbeheerders en anderen de telling samen uitvoeren. De jagersvereniging levert met deze tellingen een belangrijke bijdrage aan de monitoring.

Ebbinge et al. (2014) hebben een vergelijking tussen de twee typen watervogeltellingen gemaakt (watervogeltellingen Sovon en apriltelling Jagersvereniging, zie ook 4.1.2). De tellingen van de Jagersvereniging komen vaak op hogere aantallen uit, mogelijk omdat de dekkingsgraad van deze telling groter is dan die van Sovon. Sovon schat de ontbrekende aantallen bij, maar dan zijn de

aantallen van de Jagersvereniging nog vaak hoger. Mogelijk dat de methode van bijschatting nader door Sovon onderzocht moet worden. Tot 2012 zou de telling van de Jagersvereniging een overschatting kunnen opleveren, omdat toen ook overvliegende vogels werden meegeteld. Sinds 2012 worden die niet meer meegeteld. Ebbinge et al. doen geen uitspraak welke telling de beste schatting oplevert van de absolute aantallen.

Voor dit Faunabeheerplan zijn nijlgans en knobbelzwaan (mogelijke onderschatting absolute aantallen door Sovon, trend PTT-telling en telling Jagersvereniging vergelijkbaar) en meerkoet (trends vergelijkbaar) relevant.

5.1.2 BEPALING POPULATIETRENDS EN -SCHATTINGEN

Populatietrends en populatieschattingen zijn op verschillende manieren tot stand gekomen.

Conform Wet natuurbescherming art 3.12 lid 5 zijn trendtellingen noodzakelijk voor een planmatige en doelmatige aanpak van het faunabeheerplan. Mede om die reden zal de faunabeheereenheid gebruik maken van de data die hiertoe beschikbaar zijn.

Populatietrends

Trends zijn landelijk en per provincie afkomstig van Sovon, die een website heeft waar deze trends zijn weergegeven in een figuur (Sovon, website; gegevens). Er wordt, voor zover beschikbaar, een trend voor de broedvogels en de winterpopulatie weergegeven. Afhankelijk van de soort varieert de startdatum van de reeks, van 1984 of van 1990. Voor de algemene soorten wordt de trend meestal vanaf 1984 weergegeven. Onder de figuren staat aangegeven uit welke data de figuur is bepaald. Voor broedvogels heeft Sovon het Meetnet Broedvogels ook wel het Broedvogel Monitoring Project (BMP) gebruikt. Voor wintertrends is het Punt Transect Tellingen (PTT) project gebruikt of het meetnet Watervogels (voor watervogels). In het laatste geval wordt een gemiddelde weergegeven van alle tellingen van waterrijke gebieden door het hele jaar van juli tot en met juni het jaar erop. Deze trendgegevens watervogeltellingen zijn afkomstig van: Netwerk Ecologische Monitoring, Sovon Vogelonderzoek Nederland, RWS & CBS. Voor soorten die hier overwinteren is dit een goede indicatie voor de winterpopulatie, voor vogels die hier ook broeden is het een indicatie voor de aantallen over het hele jaar. De trendfiguren hebben ook een 95% betrouwbaarheidsinterval, waarmee de spreiding van de data inzichtelijk worden gemaakt. Ook is aangegeven of er een significante trend in de aantallen is voor de laatste 10 jaar en vanaf een eerdere datum, aangegeven in het onderschrift. Wanneer de cijfers onvoldoende zijn, wordt door Sovon geen provinciale trend weergegeven. Agrarisch gebied wordt onderteld in vergelijking met de oppervlakte, maar hiervoor wordt gecorrigeerd in de cijfers. Trends worden door berekend met het programma TRIM (Boele et al., 2016, hierin staat ook uitgebreid de methodiek beschreven). Al met al zijn dit gevalideerde cijfers voorzien van een betrouwbaarheidsinterval en een statistische toets op trend.

Broedvogelaantallen

De broedvogelaantallen zijn door ons berekend op basis van de geschatte aantallen uit de Atlas van de Noord-Hollandse broedvogels (2010) in combinatie met de provinciale Sovon trend voor broedvogels (Sovon, website). Daarbij is de gemiddelde populatieschatting van de Atlas gebruikt uit de periode 2005-2009. Deze aantallen zijn vermenigvuldigd met de indexcijfers van de Sovon gegevens van de broedvogeltrend, waarmee we schattingen voor het aantal broedparen voor de periode 2010-2015

hebben. Daarmee combineren we een representatieve broedvogeltrend met de meest recente aantalsschatting in Noord-Holland. Daarmee geven we een indicatie van de broedvogelaantallen. Absolute aantallen zijn belangrijk voor het faunabeheerplan, omdat op die manier een schatting gemaakt kan worden welk deel van de populatie wordt geschoten onder ontheffing en vrijstelling.

Schatting totale populatiegrootte op basis van broedvogelaantallen

Een indicatie van de absolute grootte van de populatie, al dan niet de broedvogelpopulatie of de winterpopulatie, is van belang om een indruk te kunnen geven van welk deel van die populatie wordt afgeschoten onder ontheffing. Daarmee kan worden onderbouwd of dit afschot de staat van instandhouding al dan niet kan beïnvloeden. Voor de wildsoorten hoeft dit niet te worden bepaald, daarvoor wordt op landelijk niveau een afweging gemaakt (de minister is bevoegd de jacht te openen of te sluiten).

De meest simpele benadering is om het aantal broedparen met twee te vermenigvuldigen. Daarmee wordt een minimale populatiegrootte bepaald. Na het broedseizoen zijn de aantallen, afhankelijk van het broedsucces, toegenomen met de jaarlijkse aanwas van jongen. Dat zal in veel gevallen een verdubbeling opleveren (aantal broedparen x4). Na de winter zal het aantal door sterfte dan weer zijn gedaald naar het oorspronkelijke aantal, bij een gelijkblijvende populatie. Deze benadering geldt voor wilde eend, houtduif, fazant, spreeuw.

Soorten die niet meteen in hun tweede levensjaar (dus het jaar nadat ze zijn geboren) gaan broeden, hebben een cohort subadulte dieren. Dit is het geval bij soorten zoals kraaiachtigen, knobbelzwaan en nijlgans. Dit aantal is afhankelijk van wanneer de vogels gaan broeden, de gemiddelde leeftijd en sterfte. Dit levert voor deze soorten een nazomeraantal op dat een factor 4,5-5 x zo groot is als het aantal broedpaar (zie Lensink, 2010 voor nijlgans). Voor de knobbelzwaan is dit nog hoger, omdat deze soort pas in het 4de jaar gaat broeden. De aantallen in het voorjaar zijn dan 2,5-3x het aantal broedpaar. Dit zijn grove vuistregels, die een indicatie kan geven over de absolute aantallen.

Voor soorten die in Nederland broeden en waar in de herfst/winter trekvogels bijkomen, is de berekening van de absolute aantallen niet goed mogelijk.

Berekening additionele sterfte

Om aan te geven wat het effect is van afschot onder ontheffing op de sterftcijfers van soorten, is, waar relevant, een schatting gemaakt van de additionele sterfte veroorzaakt door afschot. Demografische cijfers zijn verzameld voor de Nederlandse of anderszins de Engelse situatie (data Vogeltrekstation, NIOO; zie bronvermelding bij de afzonderlijke soorten in hoofdstuk 7; en BTO website: <https://www.bto.org/about-birds/birdfacts>).

De additionele sterfte is berekend door het aantal dieren dat geschoten is onder ontheffing te delen door een schatting van de populatiegrootte. Daarmee wordt het sterftepercentage berekend. Dat getal is dan vergelijkbaar met de sterftcijfers die uit demografische studies bekend zijn.

Hierbij wordt opgemerkt dat in de demografische cijfers al verdisconteerd zit dat er sterfte door afschot (jacht, vrijstelling, ontheffing) plaatsvindt. Ook wordt verondersteld dat afschot *additionele* sterfte oplevert, terwijl dit ook gecompenseerd kan worden door minder sterfte van de overgebleven individuen (Nicols et al., 2007). Daarmee is de bepaalde additionele sterfte een maximale schatting.

5.2 SCHADE AAN BELANGEN

Monitoring en registratie van (gewas)schade, overlast, risico voor openbare veiligheid, vliegveiligheid en verkeersveiligheid, als preventieve maatregelen die hiervoor worden genomen, dient bij voorkeur te allen tijde door of vanuit de belanghebbende te worden geregistreerd. Immers deze informatie is van betekenis voor de onderbouwing en daarmee nut en noodzaak van de eventueel gewenste maatregelen. Zonder deze informatie is de uitvoering van het hieraan gerelateerde faunabeheer niet of lastig te motiveren.

Het gaat bij ontheffingverlening ex art. 3.17 Wet natuurbescherming niet langer meer om enkel schade aan belangen: het kan ook gaan om een ontheffing 'in het belang van'. Dan hoeft er strikt genomen geen sprake te zijn van schade op een bepaalde locatie, maar wel dat bestrijding in het kader van dat belang noodzakelijk is. Bij belangen zoals volksgezondheid, openbare veiligheid, bescherming van flora- en fauna kunnen dan in een groter gebied maatregelen worden genomen dan alleen op de betreffende locatie. Daarbij kan worden gedacht aan een groter gebied rond Schiphol in verband met de veiligheid van het luchtverkeer of een groter gebied voor het verlagen van de populatie van de vos rond weidevogelgebieden. Onderbouwd moet worden dát ingrijpen daadwerkelijk de schade aan het belang in kwestie beperkt of voorkomt.

5.2.1 GEWASSCHADE

BIJ12-Faunafonds taxeert in, opdracht van de provincie, schades aan bedrijfsmatig geteelde gewassen in het kader van de tegemoetkoming in faunaschade.

Bij de afzonderlijke soorten in hoofdstuk 7 is aangegeven wat de getaxeerde schade is per gewas voor de periode 2010-2015. Bij de gewassen is alleen belangrijke schade van groter of gelijk aan €250 opgenomen.

5.2.2 SCHADEMELDINGEN VOOR VRIJGESTELDE SOORTEN

Een groot deel van de gewasschade wordt echter niet getaxeerd (Guldmond et al., 2013). Dit betreft schade veroorzaakt door vrijgestelde soorten, onbeschermden soorten en wildsoorten tijdens de jachtperiode. Agrariërs kunnen sinds 2015 ook voor soorten waarvoor geen tegemoetkoming wordt verstrekt kosteloos schade melden via www.faunaschade.nl. Op basis van steekproeven wordt de schade gevalideerd door Bij12-Faunafonds om zodoende voor deze soorten inzicht te krijgen aantal meldingen, aard en omvang van de schade. Op basis van deze gegevens kan de faunabeheereenheid beter onderbouwen wanneer het nodig is om voor bepaalde soorten een vrijstelling, ontheffing of opdracht aan te vragen. Dit systeem is recentelijk gestart, wordt nog onvoldoende gebruikt en zal pas over enkele jaren inzicht geven in schades waarvoor BIJ12-Faunafonds geen tegemoetkoming kan geven in verband met provinciaal beleid.

5.2.3 RISICO IN HET BELANG VAN DE OPENBARE VEILIGHEID

De gemeentes hebben een centrale rol bij het bewaken van de openbare veiligheid. Risico en overlast in het kader van de vliegveiligheid wordt door/vanuit de luchthavenbeheerder Schiphol geregistreerd.

Risico's en overlast op het spoor en voor water- en wegbeheerders worden geacht door de beheerders te worden geregistreerd.

5.2.4 RISICO IN HET BELANG VAN DE VOLKSGEZONDHEID

Het RIVM, het Dutch Wildlife Health Centre en de GGD-en registreren risico's voor de volksgezondheid veroorzaakt door in het wild levende dieren.

5.2.5 BESCHERMING VAN FLORA EN FAUNA

Vooraf terreinbeherende organisaties als Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten, Landschap Noord-Holland, Goois Natuurreservaat, Waternet, PWN Waterleidingbedrijf Noord-Holland en particuliere grondeigenaren zullen schade aan flora en fauna registreren. De agrarische natuurverenigingen/collectieven monitoren de schade (predatie) aan met name weidevogelpopulaties. Dit alles gebeurt mede het oog op de instandhouding van natuurlijke habitats.

5.2.6 OVERLASTSITUATIES

De gemeentes hebben een centrale rol bij het registreren van overlast. In nader overleg met betrokken partijen dient te worden bepaald hoe hier mee kan worden omgegaan en welke maatregelen gewenst zijn.

5.2.7 BESCHERMING OVERIGE BELANGEN

Overlast en schade treden ook op bij sportvelden, industrieterreinen, dijklichamen, taluds van wegen en spoor, begraafplaatsen en dergelijke. Ook kan schade ontstaan aan cultuurhistorische elementen, zoals grafheuvels. De betreffende grondeigenaren of grondgebruikers zijn verantwoordelijk om dit te registreren.

5.3 BEHEERMAATREGELEN

Op grond van artikel 3.13, lid 1, van de Wet natuurbescherming zijn uitvoerders (jagers) vanaf 1 januari 2017 verplicht om de faunabeheereenheden gegevens te verstrekken over de aantallen dieren, onderscheiden naar soort, die zij hebben gedood. Dat houdt in dat ook afschotcijfers van wildsoorten en vrijgestelde soorten gerapporteerd moeten gaan worden, anders dan voorheen op grond van de Flora- en faunawet. Provincies namen al wel in ontheffingen via art. 68 en aanwijzingen via art. 67 van de Flora- en faunawet als voorwaarde op dat gegevens verstrekt worden over de aantallen gedode dieren. De faunabeheereenheid maakt deze rapportage voor afschot, vangst, nestbehandeling e.d. beschikbaar via het Fauna Registratie Systeem (FRS).

De faunabeheereenheid machtigt via het Fauna Registratie Systeem WBE's en jachthouders om gebruik te maken van een ontheffing. Hierbij zit voor alle uitgevoerde maatregelen - niet alleen voor afschot - een meldings- en rapportageplicht voor de jachthouder/uitvoerder (jager) via dat systeem. Voor grondgebruikers en gemachtigden met een grondgebruikersverklaring loopt dit via de website

www.faunaschade.nl. In specifieke, individuele schade situaties stelt de RUD NHN echter rechtstreeks ontheffingen ter beschikking, los van de faunabeheereenheid.

Bepaling afschotcijfers onder vrijstelling/jacht

Er was geen verplichting om afschotcijfers van dieren die onder vrijstelling of jacht worden geschoten te registreren. Op vrijwillige basis hebben een aantal WBE's dat wel gedaan tot het seizoen 2010/11, waarbij voor wildsoorten het aantal geschoten dieren per 100 ha wordt bepaald. Voor Noord-Holland zijn cijfers van 2010/11 beschikbaar (via de secretaris van de provinciale afdeling van de Jagersvereniging van Noord-Holland). Op basis van deze beperkte gegevens is een ruwe schatting gemaakt van het aantal dieren dat in dat seizoen is geschoten onder de landelijke vrijstelling status en in het kader van jacht.

De aangeleverde gegevens voor Noord-Holland betreffen een deel van de totale oppervlakte van alle WBE gezamenlijk (data over 94.748 ha, totale oppervlakte WBE's

243.747 ha). Er kan echter geen simpele extrapolatie plaatsvinden, want binnen de WBE liggen gebieden die geen jachtveld zijn, en waar dus niet wordt gejaagd, zoals de bebouwde kom, industrieterreinen, sommige natuurterreinen e.d. Bij de schatting hanteren we twee percentages van een WBE waar wel kan worden gejaagd, namelijk op 75% of op 50% van de oppervlakte. De cijfers die in de tabellen worden genoemd zijn hierop gebaseerd (tabel 5.1). Ter vergelijking de cijfers van afschot/100 ha uit 2000/01 en 2007/08 (Montizaan & Siebenga, 2010). Deze liggen in dezelfde orde van grootte als die van 2010/11, wat indiceert dat de getallen uit 2010/11 gebruikt kunnen worden.

Tabel 5.1.

Schatting van aantal geschoten dieren op basis van extrapolatie van basisgegevens (blauwe cellen).

Noord-Holland	oppervlakte (ha)	haas	wilde eend	konijn	fazant	houtduif
2010/11 (afschot/100 ha)	94.748	9	15,9	1	0,8	27
totaal aantal geschoten NH (in telgebied)		8.527	15.065	947	758	25.582
Correctie bruto opp. -25%	182.810	16.453	29.067	1.828	1.462	49.359
Correctie bruto opp. -50%	121.874	10.969	19.378	1.219	975	32.906
2000/2001 (afschot/100 ha)		9,6	22,7	0,9	1,6	19,1
2007/2008 (afschot/100 ha)		12,2	20,9	0,7	1,5	28,3
totale bruto opp. wbe's	243.747					

6. EFFECTIVITEIT

Preventieve maatregelen hebben als doel soorten te weren of te verjagen die schade veroorzaken. Deze worden onderverdeeld in visuele middelen en akoestische middelen en combinaties hiervan, inrichtingsmaatregelen en andere specifieke maatregelen. In dit hoofdstuk wordt mede een beschrijving gegeven van 'passende en doeltreffende maatregelen ter voorkoming en bestrijding van schade aangericht door in het wild levende dieren'. Het betreft de maatregelen die moeten worden gezien en beoordeeld bij de door de Wet natuurbescherming vereiste motivering van het al dan niet bestaan van de andere bevredigende oplossingen.

6.1 PREVENTIEVE MAATREGELEN

De Faunaschade Preventie Kit van BIJ12-Faunafonds geeft voor 12 soorten/soortgroepen welke preventieve middelen ingezet kunnen worden.

Voorbeelden van passieve visuele preventieve middelen zijn vogelverschrikkers, wapperende linten en vlaggen, vliegers (eventueel in de vorm van roofvogels) en bewegende afweer- of spandraden. Actieve visuele middelen zijn lasers, honden, robots, drones en verjaging via menselijke aanwezigheid. Passieve akoestische middelen zijn knalapparaten, alarmgeluiden van dieren en geluidsgolven. Een actief akoestisch middel is het vogelafweerpistool.

Voor alle passieve middelen geldt dat de reikwijdte beperkt is en dat gewenning vrij snel optreedt, vaak binnen 14 dagen (Handreiking Faunabeheer, 2009; Ganzenakkoord Gereedschapskist, 2013). Preventief gebruik van vlaggen, linten en dergelijke, akoestisch kanon en ultrasoon geluid is zelfstandig gebruikt niet effectief (Melman et al., 2011). Afwisseling in tijd en ruimte (bijvoorbeeld verplaatsen) en tussen verschillende middelen is belangrijk. Dit vergroot de effectiviteit, maar ook de te verrichten inspanning.

Van de meeste preventieve maatregelen die hieronder worden genoemd is de effectiviteit in de meeste gevallen uitgetest op ganzen, soms op kraaiachtigen en kleine zangvogels (mezen). Wetenschappelijke uitspraken over de effectiviteit van preventieve middelen voor andere soorten zijn schaars of ontbrekend. De adviezen verwoord in de Faunaschade Preventie Kits van BIJ12-Faunafonds voor de inzet van preventieve middelen is de meest uitgewerkte informatie over preventieve middelen.

A. Passief weren/verjagen

Voorbeelden van effectieve middelen zijn (Melman et al., 2011): GooseBuster (alarmroep van (Canadese) gans), goed zichtbare linten, vuurpijlen in combinatie met vlaggen en vogelverschrikkers. De GooseBuster verminderde het aantal ganzen met meer dan 50% in de sojateelt en bij een Rioolwaterzuiveringsinstallatie in de Verenigde Staten. Gedurende de proef van 90 dagen trad geen gewenning op bleek uit gesprekken met betrokkenen van de proef (Whitford, 2008). Op een koolzaadveld in

Engeland waren 85-100% minder knobbelzwanen aanwezig in een proef in de winterperiode met goed zichtbare linten (Parrot en Wattola, 2008). Bos en Stahl (2003) beschrijven een proef op

Schiermonnikoog met vuurpijlen²¹ in combinatie met vlaggen en vogelverschrikkers. Zonder deze maatregel waren drie keer zo veel ganzen aanwezig. Tegelijkertijd weet men uit de praktijk dat alleen linten schade niet voorkomt.

Andere middelen die op schadegevoelige percelen toegepast kunnen worden om schade te voorkomen zijn reflecterende ballonnen, vliegers in de vorm van een roofvogel bevestigd aan een hoge paal; flitsmolens, op een verticale as draaiende molen met drie wieken die deels van reflecterend materiaal zijn voorzien; schriklinten, linten die strak gespannen onder invloed van wind geluid maken; klappermolens en rammelblikken; spandraden, dat zijn draden die met een afstand van ongeveer 12 meter op ca. 80 cm hoogte over het hele perceel gespannen zijn en landing door vogels hinderen; boommanchetten of geurstoffen voor op boomstammen of geur- of smaakstoffen op planten of zaden; FireFly bakenkaarten, dat zijn bordjes die in boomgaarden opgehangen worden en die zonlicht en UV-licht reflecteren, dat laatste is ook zichtbaar voor vogels; krekels of angstkreten, afgespeeld van geluidsopnames.

Passieve maatregelen van een andere orde, alleen toe te passen op hoog salderende gewassen zijn het afschermen van bij voorbeeld oogstrijp fruit met afdeknetten en toepassen van vliesdoek op recent gekiemde groente.

Het ophangen van dode vogels is een matig effectieve maatregel om soortgenoten af te schrikken. Zo is pikschade aan kuilvoer en zaaibedden te voorkomen. De werking is van beperkte duur; er treedt vrij snel gewenning op. Alleen ophangen van landelijk vrijgestelde soorten is toegestaan. Deze methode kan een negatief beeld creëren.

Visuele middelen zijn in de nacht over het algemeen niet effectief. Dit werkt dus slecht bij nachtactieve zoogdieren zoals haas, konijn en vos. Ook de wilde eend foerageert vooral 's nachts (Kleyheeg et al., 2017). Het is in de nacht ook moeilijk om akoestische preventieve middelen in te zetten vanwege de nachtrust.

Verjaging is bij de vos nauwelijks te doen, want hij vertoont zich nauwelijks. Bij de vos kan afschot als op zichzelf staande maatregel effectief zijn en daarnaast eventueel rasters plaatsen (zoals rond pluimvee met vrije uitloop en weidevogelgebieden). De vos is in 2006 op de landelijke vrijstellingslijst geplaatst onder meer vanwege schade aan weidevogels. In meerdere provincies, waaronder Noord-Holland, zijn de ontheffingen voor afschot van de vos met behulp van kunstlicht gericht op het voorkomen van schade aan weidevogels en andere bodembroeders. Het effectief afrasteren van voldoende grote oppervlakten gebied voor weidevogels is echter in de praktijk niet mogelijk en zou bovendien schadelijk zijn voor andere fauna in weidevogelgebieden, zoals hazen.

B. Actief weren/verjagen

Voorbeelden van actieve akoestische en visuele maatregelen zijn bestuurbare robots of drones. Deze bevinden zich in de ontwikkelfase, waardoor er geen wetenschappelijk bewijs is voor de werking. Een test met de robotroofvogel van Clear Flight Solutions zorgde voor 75% minder meeuwen op een vuilnisbelt (volgens de firma: website Clear Flight Solutions). De ontwikkelaars ervaren een langduriger effect dan lasers, vanwege het meer natuurlijke gevaar dat dreigt. Een andere test in de teelt van blauwe bessen hield spreeuwen uit het perceel. Onbemande vliegtuigjes ('drones') zouden ook ganzen

²¹ Vuurpijlen zijn niet toegestaan als verjagingsmiddel.

kunnen verjagen. Deze mogen niet zonder vergunning gebruikt worden. Een vogelafweerpistool is een andere methode. Deze is ook arbeidsintensief en vergt een vergunning voor wapenbezit.

Laser

Een ander voorbeeld van een visuele maatregel is de laser. De laser is het effectiefst tijdens de schemer en bij bewolkt, regenachtig of mistig weer (en 's nachts, maar dat kan overlast veroorzaken). Uit een experiment van Blackwell et al. (2002) blijkt dat 96% van de Canadese ganzen door een handmatig te bedienen apparaat verjaagd kunnen worden naar een onbestraald deel van het perceel. De effectiviteit verschilt per vogelsoort. Cepek et al. (2001) geeft een anekdotische beschrijving van een succesvolle verjaging van ganzen in de Verenigde Staten. In vier nachten nam het aantal ganzen af van 18.000 naar 1.600.

Op Schiphol wordt momenteel het automatische lasersysteem getest op effectiviteit en vliegveiligheid. Op het vliegveld in Southampton worden lasers gebruikt.

In een proef op een appel- en perenperceel zijn kraaiachtigen na inzet van de automatische laser niet meer waargenomen. Kraaiachtigen vlogen op van de hoogspanningsmasten- en draden als de laser hen daar bescheen. Na een tijdje streken ze echter weer neer in de masten en op de draden. Ze kwamen niet meer in de buurt van de percelen; een enkele keer vloog nog wel een kraaiachtige over maar voor zover gezien zijn ze niet neergestreken in het perceel (ongepubliceerde gegevens CLM).

Er is beperkt onderzoek gedaan naar verjaging van ganzen met laserstralen. Vogels vliegen weg als zij door een laserstraal worden beschenen. Zij komen wel terug in de omgeving, maar minder op de percelen waar zij verjaagd zijn. Onbekend is of er gewinning optreedt. Momenteel loopt er vanuit BIJ12-Faunafonds een meerjarig onderzoek naar automatische lasers. Gezien de reikwijdte van laserapparatuur kan een relatief groot oppervlak worden bestreken. Het is momenteel in onderzoek bij BIJ12 in hoeverre de laser ook niet-doelwitsoorten verjaagd, zoals weidevogels. Afhankelijk van deze uitkomst kan de laser meer of minder selectief worden ingezet. De weersomstandigheden zijn bepalend voor de effectiviteit; hoe lichter de omstandigheden, hoe beperkter de zichtbaarheid van het laserlicht. Op plekken met hoog salderende gewassen zouden (automatische) lasers een rol kunnen spelen om vogels te verjagen. Niet-automatische lasers zijn arbeidsintensief in het gebruik.

Honden

Het effect van honden (border collies) blijkt uit onderzoek is van korte duur en afhankelijk van externe factoren, zoals de aanwezigheid van schapen, wegen en verspreide groepen ganzen waar de verjaagde ganzen zich bij aansluiten. Het is daarom in zijn algemeenheid geen effectieve verjagingsmethode. Wanneer de ganzen - gecoördineerd - naar een rustgebied verjaagd kunnen worden, is de methode effectiever (Kleijn et al., 2009; Faunafonds, 2010).

Roofvogels

Sturingsmogelijkheden in het bevorderen van roofvogels zijn gering. Daarom kan dit niet als een actieve maatregel worden ingezet. Bovendien zal het effect gering zijn, behalve wanneer de zeearend ten tonele verschijnt. Deze predeert op en verjaagt ganzen. In 2014 broedden er vijf paar in Nederland en de verwachting is dat dit aantal zal stijgen. Gedacht kan worden aan een zitpaal voor roofvogels.

Daarnaast kan een getrainde roofvogel ingezet worden voor verjaging. Ook kan de aanwezigheid van een roofvogel nagebootst worden door bij voorbeeld een plukplaats van een gevangen duif aan te leggen.

Inrichtingsmaatregelen (zie ook 6.2)

Inrichtingsmaatregelen maken het schadegevoelige gebied ontoegankelijk voor een schadesoort. Hieronder vallen alle vormen van rasters, netten en vliesdoeken, maar ook aanplant of juist verwijderen van bomen of mogelijkheden om een gebied toegankelijk te maken voor predatoren zoals vossen. Ook andere teelten, zoals olifantsgras, dragen bij aan het onaantrekkelijk maken van een gebied, in dit geval voor ganzen.

Rasters

Rasters van gaas zijn in sommige situaties een effectieve manier om konijnen en hazen te weren. Onder rasters vallen gaasrasters en (mobiele) elektrische rasters. Rasters worden vooral ingezet om schade door zoogdieren te voorkomen door schadegevoelige percelen uit te rasteren en zo niet meer toegankelijk te maken voor schadesoorten. De kosten zijn echter hoog en het permanente karakter van gaasrasters maakt deze vooral geschikt voor meerjarige teelten (bijvoorbeeld fruitpercelen, boomteelt). In een aantal gevallen zijn de kosten zo hoog in vergelijking met de opbrengsten van de teelt, dat het aanbrengen van dergelijke voorzieningen niet redelijkerwijs verlangd kan worden.

Rasters tegen bijvoorbeeld konijnen kunnen ook effectief worden ingezet om schade en overlast op sportvelden en begraafplaatsen te voorkomen (Nagtegaal & Giesen, 2014.)

Afhankelijk van de soort die tegen gehouden dient te worden, wordt de hoogte van de afrastering aangepast. Mits goed geïnstalleerd, zijn rasters een zeer effectieve methode dieren van landbouwpercelen vandaan te houden. Let op: onderbrekingen in rasters weten dieren feilloos te vinden. Rekening moet worden gehouden dat rasters ook onbedoelde negatieve effecten op andere soorten kunnen hebben.

Uitrasteren broedgebieden ganzen

Het plaatsen van een raster zorgt ervoor dat in de broedgebieden van ganzen het broedsucces zal verminderen, er minder jongen vliegvlug worden en daardoor uiteindelijk de populatie kan afnemen. Ook de directe schade in de omgeving kan daardoor afnemen (Voslamber, 2010, Van Wijk, 2016). In sommige aangrenzende gebieden bleef de schade door ganzen uit andere gebieden echter hoog of door broedparen met kuikens die toch kans zagen uit het afgerasterde broedgebied te komen. In verband met de kosten is deze maatregel vooral effectief in gebieden met hoog salderende gewassen, waar een broedgebied goed uitgerasterd kan worden en het raster onderhouden kan worden. Dit is vooral ook in te zetten als populatieregulerende maatregel om de schade structureel te verminderen door een kleinere populatie ganzen.

Uitrasteren weidevogelgebieden tegen vos

Het (elektrisch) afrasteren van weidevogelgebieden vindt al op kleine schaal plaats (zie verder 3.8 Vos) en kan effectief zijn. Vossen uit grote weidevogelgebieden buiten sluiten is in de praktijk niet (goed) mogelijk (kosten en controle op werking) en zou bovendien schadelijk kunnen zijn voor andere fauna in weidevogelgebieden, zoals hazen.

Bevorderen van predatoren: de vos

Het bevorderen van de vos om ganzenpopulaties te verminderen door aanleg van bruggetjes of het niet meer bestrijden van de vos zal alleen na een zorgvuldige afweging plaats kunnen vinden en zal per gebied bepaald moeten worden. Voorkomen moet worden dat andere natuurwaarden er schade door ondervinden (andere bodembroeders, waaronder weidevogels). Daardoor zal deze maatregel naar verwachting beperkt lokaal en alleen na zorgvuldige afweging toegepast kunnen worden.

Sturen met voer

Een methode om schade op percelen te voorkomen is afleidend voer te plaatsen rond het perceel. Dit kan toegepast worden om vraatschade door haasachtigen te voorkomen door bij voorbeeld vers snoeihout van fruitbomen rond het perceel te plaatsen. Het effect is van korte duur omdat ingedroogd snoeihout niet meer aantrekkelijk is.

Een laatste methode om het voedselaanbod voor dieren te beperken is het dieper poten van bij voorbeeld bloembollen. Ze worden zo onbereikbaar voor dieren. Dit moet teelttechnisch echter mogelijk zijn.

Rond Schiphol worden de stoppels van het net geogoste graan meteen ondergewerkt, om te voorkomen dat ganzen op de gevallen graankorrels gaan foerageren. Hiervoor hebben akkerbouwers een overeenkomst met het Ministerie van I&M afgesloten en worden zij hiervoor vergoed (Guldmond & den Hollander, 2010; Kraakman et al., 2011).

Concluderend

Onderzoek is voornamelijk gedaan naar de effectiviteit van preventieve middelen op ganzen (gedeeltelijk ook voor knobbelzwaan, eenden), en in mindere mate kraaien en mezen. Daarmee is de effectiviteit voor de soorten in dit faunabeheerplan slechts gedeeltelijk aangetoond.

Verjaging met passieve visuele of akoestische middelen *alleen* is in veel gevallen ineffectief. Verschillende middelen zullen of tegelijkertijd of opeenvolgend moeten worden gebruikt. Meer effectieve middelen zijn duurder dan gemiddeld en/of moeten in combinatie worden ingezet. Alleen bij toepassingen waar de schade of de dreiging door aanwezigheid van vogels groot is (hoog salderende gewassen, golfbanen, vliegvelden) loont de inzet van deze middelen. Effecten van robotroofvogels zijn nog niet breed getest en wetenschappelijk beschreven. Praktijkproeven op beperkte schaal laten wel een sterk effect zien. Toepassing is echter duur.

Nadeel van akoestische middelen is dat ze ook overlast voor de omgeving veroorzaken (mensen en dieren) en dat hier ook gewenning optreedt. Voor knalapparaten en het vogelafweerpistool is een vergunning nodig. Voor een overzicht van de effectiviteit zie tabel 6.1., volgende pagina.

Tabel 6.1

Effectiviteit van preventieve maatregelen (hoofdzakelijk voor ganzen).

Maatregel	Effectiviteit: perceel en lokaal *	Effectiviteit: gebied (circa 4-5 km)*
Verjaging		
Visueel (linten/vlaggen)	+	-
Vlaggen + kanon	+	-
Vlaggen + vuurpijlen ¹	++	-
Vlaggen + Scarey man	++	-
GooseBuster (akoestisch, VS)	++?	-
Robot vogelverjagers	++?	-
Lasers handmatig	+	-
Lasers autonoom	+	-
Border collies	+ (kort)	-
Broedbiotoop ongeschikt maken		
Door vossen	+ (voor ganzen:++)	++
Door roofvogels	+	+
Broedsucces verminderen		
Afrasteren broedgebied	++	-

* Legenda: ++ is effectief, + is redelijk effectief, - is niet effectief, ? is niet bewezen.

6.2 INRICHTING EN AANPASSING VAN HET LEEFGEBIED

Bij de beschrijving van maatregelen gericht op lokaal aanpassen van het leefgebied van de soorten van dit faunabeheerplan beperken we ons tot de soorten die grote gewasschade veroorzaken en waarvoor deze maatregelen haalbaar zijn en een aanzienlijk positief effect kunnen hebben. Dit zijn ganzen in de broedtijd (zie Van Wijk, 2016; voor dit faunabeheerplan betreft dit alleen de nijlgans) en de smient. Daarnaast kijken we naar mogelijkheden om predatie van weidevogels door vos en kraaiachtigen te verminderen via aanpassing van het leefgebied van weidevogels.

Nijlgans

Voor ganzen zijn er relatief veel maatregelen beschreven die effectief kunnen zijn (zie van der Jeugd et al., 2006; Boudewijn et al., 2009; Voslamber, 2010; Vulink et al., 2010; Voslamber et al., 2012; referenties in Van Wijk, 2016). In dit faunabeheerplan is alleen de nijlgans opgenomen, die eigenlijk een eendensoort is. Daarom bespreken we hier alleen maatregelen die voor de nijlgans van toepassing zouden kunnen zijn.

Aangezien nijlgansen onder andere in bomen broeden, vaak buiten moerasgebieden, zullen maatregelen ter voorkoming van de migratie van jongen van moerasgebied naar grasland (Voslamber et al., 2012), weinig effect op nijlgansenpullenoverleving hebben. Vermindering van de voedselrijkdom

van graslandgebieden zal wel effect kunnen hebben op nijlgans, maar is in de gangbare landbouw geen optie.

Smient

Smienten hebben de hoogste voedselopname op vrij kort gras en een lagere bij hoger gras (12 cm) (Durant et al., 2003). Dit zou kunnen betekenen dat gras dat langer de winter ingaat, minder aantrekkelijk is voor smienten. De zogenaamde polder smienten, die gedurende de hele dag zich in de polder bevinden, bevinden zich vaak in brede sloten en tochten en gaan van hieruit het land op om te foerageren (Boudewijn et al., 2009). Wanneer de slootkanten hoger gras hebben en wat ruiger zijn, zou dit mogelijk foerageren door smienten kunnen verminderen. Mogelijk valt hiermee enige sturing te geven aan voorkomen van smienten, maar dit is niet onderzocht.

Weidevogels

Predatie in weidevogelgebieden door kraaiachtigen kan verminderd worden door het open houden / open maken van het weidevogelgebied. Dit betekent het verwijderen van bomen en struiken waar zwarte kraaien en eksters in kunnen broeden (Oosterveld, 2013; 2014). Dit kan tevens de vestiging van roofvogels (buiszard, havik) tegengaan, en tevens worden zo uitzichtpunten voor kraaiachtigen en roofvogels voorkomen.

Vossen houden minder van natte gebieden (al is dit geen absoluut gedrag) en door het waterpeil in weidevogelgebieden te verhogen kan de kans op de aanwezigheid van vossen worden verkleind. Dit is bovendien voor weidevogels ook een goede maatregel. Ook helpt het verwijderen van zoveel mogelijk plekken waar vossen hun jongen kunnen werpen: takken- en riethopen, kleine hoge plekken, rommelhoekjes (ook op erven), enzovoort. Maar goede voedselgebieden blijven voor de vos aantrekkelijk, nat of niet.

6.3 EFFECTIVITEIT VERJAGING MET ONDERSTEUNEND AFSCHOT

Hoe effectief is verjaging met behulp van ondersteunend afschot, met andere woorden, als er enkele dieren worden geschoten om deze te verjagen. Experts (medewerkers BIJ12-Faunafonds; ecooloog Jagersvereniging; Faunabeheereenheid Zuid-Holland; ambtelijk medewerkers Provincie Zuid-Holland, afdeling Water en Groen) wijzen erop dat verjaging met ondersteunend afschot een heel effectieve manier van verjagen is, effectiever dan andere vormen van verjaging/wering. Bovendien treedt hier geen gewenning op (Guldmond et al., 2016). Volgens experts leggen vogels en zoogdieren de relatie tussen een schot en een soortgenoot die wordt gedood, waardoor het effect van verjaging met afschot sterker wordt. Dit werkt logischerwijs het beste bij sociaal georganiseerde diersoorten, die in groepsverband foerageren (bijv. wild zwijn, ganzen, eenden, kraaiachtigen etc.). Het gevolg is dat de bewuste groep niet of minder snel terugkomt naar de plek waar geschoten is. Publicaties die dit onderschrijven zijn onder andere Drees & Kuiper (2007); Madsen (1998a en b); Smith et al. (1997); Tracey et al. (2007); Hall, website; Tichenell & Lynch, website, Rey & Liechtli, 2015. Ook wordt daarin aangegeven dat afschot andere verjagings/weringstechnieken effectiever maakt. Soorten die in deze onderzoeken specifiek worden genoemd zijn smient, knobbelzwaan, meerkoet, Canadese gans meeuwen en kraaiachtigen, waaronder zwarte kraai en ekster. Het betreft studies in o.a. Denemarken, Verenigde Staten en Australië. Deens, Noors, Zweeds en Nederlands onderzoek toont bovendien aan dat de intensiteit van verschrikking door afschot ook een positief effect heeft op de hoeveelheid

verjaagde ganzen en de veroorzaakte schade (Madsen, 2001; Månsson, 2017; Ernberg & Simonsen et al., 2016; Lensink et al., 2014). De inzet van mobiele posten voor verjaging met ondersteunend afschot van watervogels werkt ook beter dan vaste posten (Madsen, 1998a). Verjagen met ondersteunend afschot kan overlast geven aan mensen en verstoring van (niet-doelwit) dieren veroorzaken, maar dat is geringer dan bij de inzet van akoestische preventieve middelen, omdat de geluidsfrequentie minder is.

Uit onderzoek is gebleken dat deze effecten gebieds- en soortspecifiek kunnen zijn. In een experiment op Engelse vuilnisbelten is aangetoond dat afschrikken met behulp van losse flodders met aanvulling van selectief afschot met succes de aanwezigheid van meeuwen deed afnemen met 97% en dat dit effect tot 4 weken na beëindiging van het beheer effect bleef houden (Baxter, 2008). Hierbij werd minder dan 2% van de meeuwenpopulatie afgeschoten. Terwijl bij alleen maar afschrikking met losse flodders al na 2 weken na de start van het afschrikingsbeheer gewinning op trad en de vogeldichtheden gelijk waren als voor het beheer. Echter, voor kraaiachtigen is in hetzelfde Engelse experiment geen effect gevonden van verjaging met afschot, wat resulteerde in een afschot van meer dan de helft van de populatie en eenzelfde

dichtheid kraaiachtigen aan het einde van de periode met afschrikingsbeheer als daarvoor. In een ander experiment waarbij meeuwen van JFK airport in de VS verjaagd werden door middel van verjaging met afschot werd ook een effect gevonden (Dolbeer et al., 1993). De onderzoekers hebben twee mogelijke verklaringen hiervoor. Ten eerste kan de afwezigheid van alternatieve foerageerplaatsen ervoor zorgen dat de verjaagde vogels geen keuze hebben terug te keren, ondanks het risico op afschot. Een alternatieve verklaring is dat het verjagen van de ene soort kan leiden tot een verminderde competitie met een andere soort, in de context van de Engelse studie kan het afschrikken van de meeuwen er voor gezorgd hebben dat de foerageerlocatie voor de kraaien aantrekkelijker is geworden waardoor laatstgenoemde niet afgeschrikt worden (Baxter, 2008).

Conclusie

De inzet van verjaging met ondersteunend afschot lijkt voor ganzen, wilde eend en smient effectief, maar voor meeuwen en kraaiachtigen zijn de resultaten niet consistent. Soms wel en soms geen effect. Het effect is situatie/locatiespecifiek. In situaties waar geen effect wordt gevonden zou de aantrekkelijkheid van de locatie (vuilnisbelt), het ontbreken van alternatieve voedselbronnen of het wegvallen van competitie met een andere soort om voedsel (meeuwen) de reden kunnen zijn dat geen effect wordt gevonden. Voor meerkoet en knobbelzwaan werd geen effect geconstateerd (tabel 6.2). Wanneer uit een studie blijkt dat verjaging met ondersteunend afschot niet is aangetoond, betekent dit, wetenschappelijk gezien, nog niet dat het *nooit* werkt; evenzeer betekent het aantonen van de werking in een studie niet dat het *altijd* werkt.

Meer (experimenteel) onderzoek naar de effectiviteit van zowel preventieve middelen als naar verjaging met behulp van ondersteunend afschot is wenselijk en urgent.

Tabel 6.2

Effectiviteit van ondersteund afschot op basis van referenties.

Soort	Effect	Referentie
ganzen	+	Madsen, 2001; Drees & Kuiper, 2007; Lensink et al., 2014; Smith et al., 1997; Tichenell & Lynch, website; Månsson, 2017; Ernberg & Simonsen et al., 2016
smient	+	Madsen, 1998b
wilde eend	+	Madsen, 1998b
meerkoet	-	Madsen, 1998b
knobbelzwaan	-	Madsen, 1998b
meeuwen	+	Baxter, 2008; Dolbeer et al., 1993
zwarte kraai	+/-	Baxter, 2008, Tracey et al., 2007
ekster	+	Hall, website

Ganzen: Canadese gans, grauwe gans, kleine rietgans; effect: +=werkt; +/-=werkt soms wel, soms niet; -=werkt niet

7. DIERSOORTEN

De volgorde van de soorten in het faunabeheerplan is als volgt.

1. wildsoorten
2. landelijk en provinciaal vrijgestelde soorten
3. overige soorten.

Binnen deze groepen worden eerst de vogels en dan de zoogdieren behandeld. De vogels worden in volgorde behandeld zoals deze meestal in de vogelboeken staan, dus eerst de watervogels, vervolgens de overige soorten.

De beschrijving van de soorten is als volgt opgebouwd:

1. Status: onder welke categorie (wildsoort, landelijk of provinciaal vrijgesteld) viel de soort in het oude faunabeheerplan en onder welke in het nieuwe faunabeheerplan.
2. Soortbeschrijving: een korte biologisch beschrijving met o.a. verspreiding en voedsel.
3. Populatiegrootte en ontwikkeling: populatietrends en waar mogelijk populatieaantallen, gebaseerd op Sovon-gegevens en de Atlas van de Noord-Hollandse broedvogels 2005-2009.
4. Schade aan belangen: gewasschade via gegevens van BIJ12-Faunafonds en van andere partijen waar beschikbaar schade aan andere belangen.
5. Resultaten beheer: welke beheerinspanningen zijn er verricht, data o.a. faunabeheereenheid.
6. Evaluatie: hoe is het beheer geweest in de afgelopen 6 jaar.
7. Wettelijke status en provinciaal beleid.
8. Doelstelling: wat wil de faunabeheereenheid bereiken voor de soort?
9. Beheermaatregelen: welke maatregelen worden ingezet.
10. Uitvoering beheermaatregelen: hoe worden de maatregelen ingezet.
11. Effectiviteit: wat is de te verwachte effectiviteit van de maatregelen.
12. Monitoring: op welke manier worden gegevens nodig voor de evaluatie van het beheer verzameld.
13. Conclusie: wat is de conclusie van de faunabeheereenheid over de noodzakelijke maatregelen.

7.1 WILDE EEND

Status 2011-2016: Wildsoort waarop de jacht is geopend van 15 augustus tot en met 31 januari. Provinciale vrijstelling voor aan verjaging ondersteunend doden gericht op schadebestrijding in graan van 1 juli tot 15 augustus. Natura 2000-instandhoudingsdoelstelling voor het leefgebied als niet-broedvogel.

Status per 1 januari 2017: Wildsoort waarop de jacht is geopend van 15 augustus tot en met 31 januari. Provinciale vrijstelling voor aan verjaging ondersteunend afschot gericht op schadebestrijding in graan van 1 juli tot 15 augustus. Natura 2000-instandhoudingsdoelstelling voor het leefgebied als niet-broedvogel.

7.1.1 SOORTBESCHRIJVING

De wilde eend komt algemeen voor in Nederland. De Nederlandse broedvogels zijn over het algemeen standvogels. Wilde eenden die broeden in Scandinavië en het noorden van Rusland trekken na het broedseizoen naar West- en Zuidwest-Europa. Een deel van deze eenden brengt de winter binnen onze landgrenzen door. In Nederland verblijven in de winter circa 1 miljoen exemplaren.

Wilde eenden eten groene plantendelen, zaden, wortelstokken, wortelknolletjes en ongewervelden. Vanwege de vruchtbare landbouwgebieden en zachte winters is er in Nederland een continu aanbod van voedsel. Bovendien is er in ons land veel water, waar de vogels veilig kunnen verblijven. De wilde eend kan schade aanrichten aan onder andere grasland, graszaad, peulvruchten, vollegrondsgroenten

en granen. Wilde eenden foerageren vooral in de schemer en de nacht, overdag rusten ze veel op het water (Bauer & Glutz von Blotzheim, 1968).

Wilde eenden broeden een keer per jaar en leggen meestal zeven tot elf eieren. In juli-augustus kunnen ze door rui van alle vliegveren ongeveer een maand niet vliegen. In de winter treden ze in grote groepen op, vaak gemengd met andere eendensoorten.

7.1.2 POPULATIEGROOTTE EN –ONTWIKKELING

In verband met de schade en schadebestrijding is het aantal eenden in zowel zomer als herfst relevant. In Nederland daalt de broedpopulatie wilde eenden sinds 2002, en dit is ook in Noord-Holland het geval (figuur 7.1.1). Het aantal broedparen in Noord-Holland wordt geschat op 35-75.000 in de periode 2005-2009. Dit zijn gemiddeld ruwweg 104.000 volwassen vogels (gemiddeld aantal broedpaar x2), en daar komen in het nazomer/herfst nog de volgroeide jongen bij (gemiddeld 1-2 jongen, circa 150-200.000 individuen).

De achteruitgang van de wilde eend in Nederland is waarschijnlijk het gevolg van lage overleving van de kuikens, veroorzaakt door hetzij voedselgebrek, hetzij predatie of van emigratie naar omliggende landen (van den Bremer et al., 2015). Europees gezien is de populatie van wilde eend stabiel of licht stijgend (van den Bremer et al., 2015).

In de (na)zomer wordt de broedpopulatie uitgebreid met trekvogels. Daarvoor zijn de gemiddelde winteraantallen een indicatie. Landelijk is de afgelopen tien jaar het aantal wilde eenden in de winter afgenomen. In Noord-Holland is dit aantal ook gedaald, van een gemiddelde/maximum van ca. 67-75.000 in 2009/10 naar 55-61.000 in 2013/14 (figuur 7.1.2). De aantallen van de broedpopulatie en de winterpopulatie zijn gebaseerd op andere tellingen en kunnen niet met elkaar worden vergeleken. Er is een verschil in geschatte aantallen in de herfst (150-200.000) en de winter (55-61.000), wat mogelijk wordt veroorzaakt door de grove schatting van het aantal broedparen in 2005-2009 of de onderschatting van de aantallen in de winter (de soort komt zeer verspreid over de provincie voor in heel verschillende biotopen, en is daardoor moeilijker 'bij te schatten'). Daarom hanteren we voor de nazomerpopulatie het gemiddelde van beide schattingen: 102-130.000.

De landelijke staat van instandhouding van de wilde eend als broedvogel is matig ongunstig (Vogel et al., 2013). Zie voor nadere toelichting 3.1.2.

Populatie	Verspreiding	Leefgebied	Toekomst	Eindoordeel
+	-	+	+	-

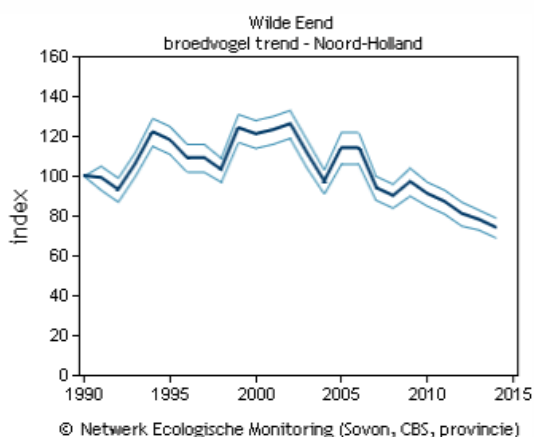
De landelijke staat van instandhouding van de wilde eend als niet-broedvogel is zeer ongunstig (Foppen et al., 2016). Zie voor nadere toelichting 3.1.2.

Populatie	Verspreiding	Leefgebied	Toekomst	Eindoordeel
--	+	-	-	--

faunabeheereenheid

NOORD-HOLLAND

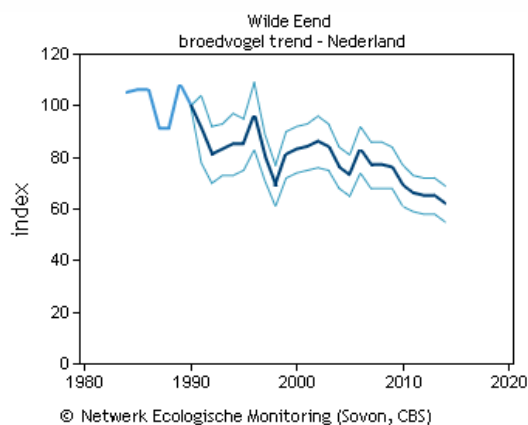
© Netwerk Ecologische Monitoring (Sovon, CBS, provincie)

Noord-Holland

Deze grafiek is gebaseerd op het Meetnet Broedvogels (BMP). Weergegeven is de jaarlijkse index van de broedpopulatie t.o.v. 1990 en de standaardfout. [Project informatie](#)

vanaf 1990: significante afname van <5% per jaar (-)

laatste 10 jaren: significante afname van <5% per jaar (-)

© Netwerk Ecologische Monitoring (Sovon, CBS)

Nederland

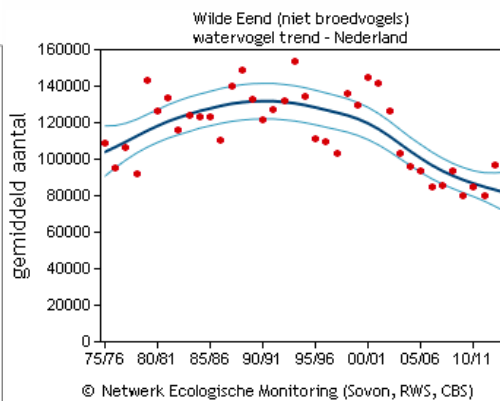
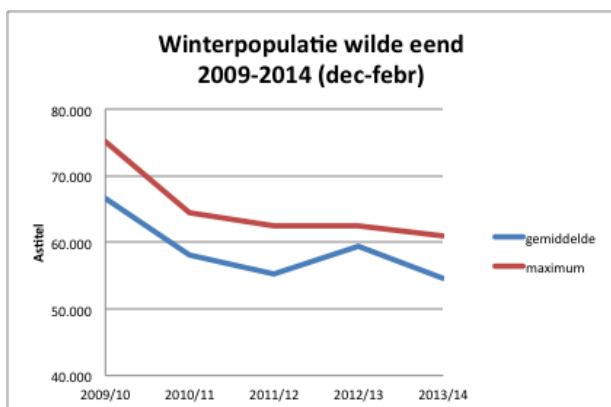
Deze grafiek is gebaseerd op het Meetnet Broedvogels (BMP). Weergegeven is de jaarlijkse index van de broedpopulatie t.o.v. 1990 en de standaardfout. [Project informatie](#)

vanaf 1990: significante afname van <5% per jaar (-)

laatste 10 jaren: significante afname van <5% per jaar (-)

Fig. 7.1.1

Populatie-ontwikkeling wilde eend in Noord-Holland (1990-2014) en Nederland (1984-2014) als broedvogel (bron: Sovon, website)

Nederland

Deze grafiek is gebaseerd op het Meetnet Watervogels (seizoen juli t/m juni). Weergegeven is het seizoensgemiddelde (rode punten), de trendlijn (donker gekleurde lijn) en het 95% betrouwbaarheidsinterval van de trendlijn (lichtgekleurde lijn). [Project informatie](#)

vanaf 1980: significante afname van <5% per jaar (-)

laatste 10 seizoenen: significante afname van <5% per jaar (-)

Fig. 7.1.2

Winterpopulatie wilde eend in Noord-Holland (2009-2014) (december-februari) (bron: Sovon, eigen data winter) en jaartrend in Nederland (1975-2011) (bron: Sovon, website)

7.1.3 ONTWIKKELING SCHADE AAN BELANGEN

Gewasschade

Wilde eenden veroorzaken in de landbouw schade aan een breed palet van gewassen (tabel 7.1.1). De meeste schade treedt op aan groenten (zoals sla, ijsbergsla en spruitkool) in het voorjaar, en granen en koolzaad in zomer (voor 15 augustus, wanneer de jacht wordt geopend). Dit levert ieder jaar €5.000 -10.000 aan schade op volgens de taxaties en is tamelijk constant over jaren. Mogelijk komt daar nog schade bij die niet geregistreerd wordt tijdens de jachtperiode. De schade kan zeer lokaal optreden, zoals is af te lezen uit de vrij hoge schade per melding, rond de €1.500. 75% van de meldingen (98% van totaal getaxeerde bedrag) betreft belangrijke schade van groter of gelijk aan €250.

Belang van de vliegveiligheid van het luchtverkeer

Wilde eenden vormen een risico voor de vliegveiligheid. In de periode 2010-2015 zijn er op Schiphol 31 incidenten met wild eend voorgevallen. Er zijn dan ook ontheffingen ten behoeve van de vliegveiligheid afgegeven (tabel 7.1.2).

Aantal fauna incidenten en aandeel birdstrikes op Schiphol. Fauna incidenten betreffen zowel birdstrikes (vliegtuig heeft aanvaring gehad met vogel) als dieren die op/langs de banen dood zijn gevonden.

Wilde eend		
Jaar	Fauna incident	Waarvan birdstrike
2010	10	5
2011	15	12
2012	7	3
2013	6	5
2014	7	5
2015	3	1
Eindtotaal	48	31

Bron: Bird Control Schiphol

Overige schade aan belangen

Schade door wilde eenden aan andere belangen zijn niet geregistreerd.

Tabel 7.1.1.

Getaxeerde gewasschade (in €) door wilde eenden

Jaar	Aantal schade meldingen (≥ €250)		Totaal ≥ €250	Spruitkool	Ijsbergsla	Groenten	Koolzaad	Wintergraan	Sla	Zomergraan	Graszaad	Blijvend grasland
	9 (8)	8.426										
2010	9 (8)	8.426	8.412		3.280	5.132						
2011	10 (5)	6.896	6.348					1.675	3.227	914	532	
2012	3 (3)	8.135	8.135		3.104		5.031					
2013	4 (2)	6.664	6.452	6.050								402
2014	3 (3)	5.482	5.482	4.360				1.122				
2015	3 (3)	9.581	9.581	7.819				1.762				

De kolom 'totaal' geeft de totale getaxeerde schade weer. De kolommen per gewas geven de getaxeerde schade ≥ €250 weer.

7.1.4 RESULTATEN BEHEER AFGELOPEN PERIODE

Het aantal ontheffingen dat de RUD heeft afgegeven is over de beheerperiode min of meer stabiel en betreft zowel schade aan gewassen als vliegveiligheid (tabel 7.1.2).

Over afschot op basis van ontheffingen zijn beperkt gegevens beschikbaar. Het aantal reguleringen (afschot op basis van ontheffing) ligt ruwweg tussen de 100 en 750 dieren. Dit afschot op basis van deze ontheffingen zal bijgedragen hebben aan een beperking van de ontstane schade. Afschot ten

behoefte van jacht vindt in de winter plaats, dus buiten het seizoen dat schade optreedt, en zal ook trekvogels betreffen die buiten Noord-Holland broeden.

Tabel 7.1.2.

Afschot wilde eend op basis van jacht en van ontheffingen van FBE en RUD. () aantal beschikbare ontheffingen. * afschot jacht betreft 2010/2011 en is een schatting op basis van een extrapolatie van afschotcijfers per 100 ha jachtveld (zie 5.3).

Wilde eend					
Jaar	Jacht	Totaal	FBE	RUD	
		Alle ontheffingen	Ontheffingen	Schade gewassen	Vliegveiligheid
2010	19 - 29.000 *	210	105	105 (1)	
2011	onbekend	min. 141	36	105 (1) onbekend	onbekend (1)
2012	onbekend	min. 134	33	(2)	101 (2)
2013	onbekend	609	6	217 (2)	386 (2)
2014	onbekend	754	8	489 (3)	257 (2)
2015	onbekend	520	21	489 (2)	10 (1)

NB: Afschotcijfers onvolledig. Afschot op basis van provinciale vrijstelling hoefde niet aan FBE te worden gemeld. De ontheffing wilde eend is slechts beperkt actief geweest vanaf 18-04-14 en in de loop van 2015 geschorst en in april 2016 vernietigd.

7.1.5 EVALUATIE AFGELOPEN BEHEERPERIODE

De populatie wilde eenden laat in zowel zomer als winter een dalende trend zien, zowel in Nederland als Noord-Holland. Voor de niet-broedvogelpopulatie geldt als Natura2000-soort een instandhoudingsdoelstelling.

De schade door wilde eend in landbouwgewassen is lokaal, maar soms wel aanzienlijk voor de individuele getroffen grondgebruiker. De belangrijkste schade treedt vooral op in het voorjaar (groente) en in tweede helft van de zomer (wanneer met name graan kwetsbaar is), en is dan dus gerelateerd aan het aantal broedvogels plus hun vliegvlugge jongen. De gegevens over zowel optredende schade als aantal afgeschoten dieren op basis van ontheffing laten een min of meer stabiel beeld zien over de periode 2010-2015.

De overleving van juvenielen en adulten in Nederland is 79% resp. 64% (mortaliteit 21% resp. 36%) (van den Bremer et al., 2015). Het afschot op basis van ontheffing van ca. 100-750 dieren per jaar is zeer gering (additionele sterfte 0,08- 0,7%) ten opzichte van de totale populatie van ca. 102-130.000 individuen (gemiddelde van de geschatte nazomer en winterpopulatie, zie 7.1.2). Bovendien zit in het berekende sterftecijfer ook al afschot (door jacht e.d.), waardoor het de vraag is of het afschot onder ontheffing als additioneel opgeteld moet worden. Ook hoeft sterfte door afschot niet additioneel te zijn, maar kan gecompenseerd worden door een grotere overleving van de overgebleven dieren (Nichols et al., 2007). Het betreft dus een maximum schatting van de additionele sterfte. Daarom is het

onwaarschijnlijk dat het afschot onder ontheffing leidt tot een verlaging van de populatie op langere termijn en dat dit de staat van instandhouding beïnvloed.

Van afschot tijdens de jachtperiode en onder de provinciale vrijstelling ontbreken (gedetailleerde) gegevens, maar duidelijk is dat afschot tijdens de jacht een veelvoud is van wat er onder de vrijstelling wordt geschoten. Afschot onder de vrijstelling kan de 'trek' van wilde eenden naar een graanperceel tegengaan en voorkomt daardoor schade. Volgens praktijkervaring is afschot effectief als methode voor verjaging en als versterking van andere weringsmethoden.

Het afschot van wilde eenden is in de periode 1996-2015 afgenomen vergeleken met de periodes 1911-1965 en 1966-1995, en de overleving is toegenomen. Daarmee vormt de jachtdruk momenteel geen factor voor de achteruitgang van de broedvogel populatie (van den Bremen et al., 2015). Daarmee heeft afschot onder de provinciale vrijstelling geen invloed op de staat van instandhouding.

Vanwege de positieve effecten op de schadebeperking is continuering van verjaging met ondersteunend afschot onder de provinciale vrijstelling en onder de ontheffing wenselijk.

Tijdens het jachtseizoen dienen jachthouders te streven naar een dusdanige stand dat schade ook buiten het jachtseizoen voorkomen wordt. Dit past bij het streven naar een redelijke stand van de wildsoorten.

7.1.6 WETTELIJKE STATUS EN PROVINCIAAL BELEID

Wildsoort waarop de jacht is geopend van 15 augustus tot en met 31 januari, vanaf een half uur voor zonsopgang en tot een half uur na zonsondergang. Provinciale vrijstelling voor aan verjaging ondersteunend afschot van een uur voor zonsopgang tot een uur na zonsondergang gericht op bestrijding van schade aan graan, van 1 juli tot 15 augustus.

Schade door wilde eenden buiten de periode waarin de jacht op de eend is geopend komt in Noord-Holland in aanmerking voor een tegemoetkoming, als enige van de vijf wildsoorten (Beleidsregel tegemoetkoming schade artikel 6e).

De wilde eend is als niet-broedvogel een Natura 2000-soort. In Noord-Holland heeft alleen het Natura 2000-gebied IJsselmeer (provincie-overschrijdend) een instandhoudingsdoelstelling voor de wilde eend: behoud van de omvang en de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 3.800 vogels. Het landelijke Natura 2000-doel is behoud van de omvang en de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor een populatie. Dit betreft gemiddeld 128.000 vogels (seizoensgemiddelde waterrijke gebieden uit het Meetnet Watervogels, Sovon).

7.1.7 DOELSTELLING

- Behoud van een redelijke wildstand en het voorkomen van schade in het jachtveld.
- Voorkómen dan wel beperken van belangrijke gewasschade (meer dan €250 per geval per bedrijf per jaar).
- Verminderen en zo mogelijk voorkomen van risico's voor de veiligheid van het vliegverkeer.

7.1.8 BEHEERMAATREGELEN

Preventieve middelen worden ingezet volgens de Handreiking Faunabeheer en de module Eenden van de Faunaschade Preventie Kit. Zie <http://www.bij12.nl/bij12units/faunafonds/faunaschade-preventiekit-fpk/module-eenden/>

Het beheer wordt uitgevoerd door bejaging en verstoring in het jachtseizoen (15 augustus – 31 januari) en bij graan met aan verjaging ondersteunend doden in de periode van provinciale vrijstelling (1 juli – 15 augustus). Doden in het kader van de jacht is er mede op gericht om schade aan gewassen te voorkomen dan wel te beperken. In de rest van het jaar (1 februari – 14 augustus) mag de wilde eend ook verstoord worden, indien noodzakelijk met ad hoc ontheffing voor aan verjaging ondersteunend doden.

Slootkantbeheer gericht op voorkómen van predatie en ter bevordering van een rijker insectenleven als voedsel van jonge eenden. Plaatsen van broedkorven om de eenden een veilige broedplek te bieden.

7.1.9 UITVOERING BEHEERMAATREGELEN

Verstoring gebeurt met visuele en akoestische preventieve middelen zoals vermeld in de Handreiking Faunaschade en de Faunaschade Preventiekit, zoals vogelschrikkers, vlaggen, linten, ballonnen, vliegers, afweerpistolen en knalapparaten. Op kwetsbare gewassen is verjaging met zowel een akoestisch als een visueel middel verplicht voordat verjaging met ondersteunend afschot mag plaatsvinden.

Tijdens het jachtseizoen mogen jachthouders wilde eenden doden met het geweer. Bij de jacht mogen levende lokeenden, gedode wilde eenden en imitatie (kunststof) wilde eenden en het gebruik van wettelijk toegestane lokmiddelen worden ingezet.

Personen met een kooikersdiploma mogen wilde eenden vangen en doden in een eendenkooi. Personen met een valkeniersakte mogen tijdens het jachtseizoen eenden doden met een jachtvogel. Schade aan gewassen kan in die periode mede voorkomen worden door reguliere bejaging. Tijdens het jachtseizoen dienen de genoemde categorieën van personen te streven naar een dusdanige stand dat schade ook buiten het jachtseizoen voorkomen wordt. Dit past bij het streven naar een redelijke stand van de wildsoorten.

Op basis van de provinciale vrijstelling is aan verjaging ondersteunend afschot toegestaan op graan in bedrijfsmatige teelt in de periode van 1 juli tot 15 augustus, ook in het uur voor zonsopgang en het uur na zonsondergang. Wilde eenden foerageren het meest in de schemer en de nacht (Bauer & Glutz von Blotzheim, 1968). Op grond van artikel 3.1 lid 5 van de Wet natuurbescherming mogen wilde eenden het hele jaar door opzettelijk verstoord worden, indien de storing niet van wezenlijke invloed is op de staat van instandhouding van de desbetreffende vogelsoort. De provincie kan ontheffing verlenen voor verjaging met ondersteunend afschot, bijv. voor de veiligheid van het luchtverkeer of om gewasschade te voorkomen.

Maatregelen om schade te beperken of te voorkomen hebben betrekking op lokale situaties bij schadegevoelige percelen. Schadegevoelige gewassen komen binnen de gehele provincie voor.

7.1.10 EFFECTIVITEIT BEHEERMAATREGELEN

Zowel visuele als akoestische preventieve middelen werken maar gedurende een korte periode. Daarna wennen wilde eenden er aan. Door deze middelen af te wisselen wordt de effectiviteit verhoogd

en gewenning zoveel mogelijk uitgesteld. Aan verjaging ondersteunend afschot is een noodzakelijke aanvulling.

7.1.11 MONITORING

De jaarlijkse aantalsontwikkeling van de wilde eend wordt gevolgd in de meetnetten 'broedvogels', 'PTT-tellingen in december' en 'watervogels', onderdelen van het Netwerk Ecologische Monitoring. Dit betreft trends, geen schatting van absolute aantallen. Daarnaast blijven we gebruik maken van de landelijk en provinciaal beschikbare cijfers zoals deze ook in dit faunabeheerplan zijn gebruikt.

De registratie van het afschot vindt plaats door rapportage via het faunaregistratiesysteem (FRS) van de FBE. Sinds 1 januari 2017 zijn uitvoerders (jagers) wettelijk verplicht om gedode dieren te melden bij de faunabeheereenheid. Daarmee wordt een beter inzicht verkregen in de relatie tussen beheer en populatie-ontwikkeling.

7.1.12 CONCLUSIES

De status als wild en als provinciaal vrijgestelde soort (voorafgaand aan het jachtseizoen: vanaf 1 juli) met het oog op schadebestrijding in graan, was de laatste jaren niet voldoende basis voor een effectief beheer van de wilde eend.

De faunabeheereenheid wenst voor de looptijd van dit faunabeheerplan de mogelijkheid open te houden om in incidentele schadesituaties aanvullende ontheffingen aan te laten vragen. Met goede motivering door de initiatiefnemer zullen daarmee incidenteel ad hoc ontheffingen aangevraagd kunnen worden bij de RUD bij dreiging van gewasschade tussen 31 januari en 1 juni en voor andere gewassen dan graan tussen 1 juni en 15 augustus. Ontheffing op voorhand voor het belang veiligheid van het luchtverkeer blijft noodzakelijk. De faunabeheereenheid zal de provincie verzoeken om de provinciale vrijstelling uit te breiden met de inzet van jachtvogels, zoals in het jachtseizoen al mogelijk is. Het is niet logisch dat een jachtvogel wel voor de jacht en voor landelijk vrijgestelde soorten kan worden ingezet en daarmee een toegestaan middel, maar niet voor provinciaal vrijgestelde soorten. Bovendien vormt het een aanvulling op de al toegestane middelen, die kan worden ingezet in situaties waar de andere middelen minder goed toe te passen zijn, zoals afschot met geweer in of in de omgeving van stedelijk gebied. Of als alternatief voor gebieden waarin het hanteren van het geweer relatief onveilig zou kunnen zijn.

Met goede motivatie door de initiatiefnemer zullen eveneens aanvragen ingediend kunnen worden voor een ontheffing via art. 3.26 lid 3 Wet natuurbescherming om het geweer te gebruiken op gronden die alleen door fysieke barrières niet kunnen voldoen aan de in het Besluit natuurbescherming gestelde regels voor een jachtveld, indien op die gronden belangrijke schade optreedt en de schade niet op andere wijze bestreden kan worden.²²

²² Bij andere redenen dan fysieke barrières acht de provincie het noodzakelijk dat door lokale afspraken toch gekomen wordt tot een jachtveld dat wel voldoet.

Het overgrote deel van het afschot vindt plaats in het jachtseizoen: 15 augustus tot en met 31 januari. Het afschot op grond van de provinciale vrijstelling en ontheffingen is dermate gering dat dit geen risico is voor het duurzaam voortbestaan van de wilde eend in Noord-Holland. Het faunabeheer, onder ontheffing of provinciale vrijstelling, van de afgelopen periode heeft geen invloed gehad op de staat van instandhouding (zie voor onderbouwing 7.1.5). Continuering van dit beheer voor de komende faunabeheerplanperiode is noodzakelijk. Daarom wordt geconcludeerd dat dit toekomstige beheer geen invloed zal hebben op de staat van instandhouding van de wilde eend. De achteruitgang van de wilde eend in Nederland is waarschijnlijk een gevolg van slechte overleving van de kuikens of immigratie naar buurlanden, terwijl de jachtdruk geen invloed heeft op deze achteruitgang (van den Bremer et al., 2015).

Tabel 7.1.3

Status van de wilde eend in jacht en faunabeheer

	Jacht	Vrijstelling	Gewenste ontheffing
	Ja	Ja, provinciaal	Ja
Voorwaarden	Binnen het werkgebied van de WBE door jachthouders die handelen conform het FBP algemene soorten 2017-2023	(Dreigende) schade in graan, van 1 juli tot 15 augustus Door grondgebruikers/uitvoerders	(Dreigende) schade aan gewassen, preventieve maatregelen verplicht. Veiligheid van het vliegverkeer
Periode jaar	15 augustus – 31 januari	van 1 juli - 15 augustus	Nader bepaald in ontheffing
Periode dag	Half uur voor zonsopkomst – half uur na zonsondergang	Een uur voor zonsopkomst – een uur na zonsondergang	Nader bepaald in ontheffing
Beheermaatregelen	Doden en vangen met geweer, eendenkooi of jachtvogel	Aan verjaging ondersteunend doden met geweer per actie niet meer dan vier dieren per ingezet geweer door maximaal vijf geweerdragers	Verjagen Aan verjaging ondersteunend doden
Tegemoetkoming schade	Niet in het jachtseizoen	Van 1 juli tot 15 augustus niet voor graan	Voorwaarde: voldoende gebruik van de ontheffing

7.2 HOUTDUIF

Status 2010-16: Wildsoort waarop de jacht is geopend van 15 oktober tot en met 31 januari. Landelijke vrijstelling van de verboden bedoeld in de artikelen 9, 10, 11 en 12 van de Flora- en faunawet.

Status per 1 januari 2017: Wildsoort waarop de jacht is geopend van 15 oktober tot en met 31 januari. Landelijke vrijstelling van de verboden bedoeld in artikel 3.1 van de Wet natuurbescherming.

7.2.1 SOORTBESCHRIJVING

Houtduiven eten eikels, beukenootjes en graan, andere zaden en groene plantendelen.

De meeste hier broedende houtduiven blijven jaarrond in Nederland. Een klein deel trekt in de winter weg naar het zuidwesten. Andere houtduiven komen juist vanuit het noorden naar Nederland om te overwinteren. Houtduiven foerageren veelal op landbouwgronden. Graan, peulvruchten, graszaad, vollegrondsgroenten, kersen en bessen zijn daar favoriet.

Houtduiven broeden twee tot drie keer per jaar en leggen twee eieren per keer. Broedt soms in losse kolonies. Ze kunnen grote afstanden afleggen tussen het nest en foerageerplekken. Daardoor kan ook in de broedtijd groepsvorming optreden op plekken met een gunstig voedselaanbod. Ook buiten de broedtijd veelal in groepen.

7.2.2 POPULATIEGROOTTE EN –ONTWIKKELING

Sinds de jaren negentig is de Nederlandse broedpopulatie afgenomen, evenals die in Noord-Holland (figuur 7.2.1). Op basis van de trendgegevens van Sovon is de populatie broedvogels in 2015 ca. 25.000 paar, tegenover 30.000 in de periode 2005-2009 (range aantal broedparen 20-40.000; Atlas van de Noord-Hollandse broedvogels). Dit betekent een populatie in de nazomer van circa 100-120.000 individuen (oudervogels en gemiddeld 2 jongen). De populatie wintervogels laat zowel landelijk als in Noord-Holland de laatste 5 jaar een sterke daling zien (figuur 7.2.2).

De afname in Nederland lijkt vooral het gevolg te zijn van de veranderingen in de landbouw in de overgang van graanteelt naar maïs waardoor het voedselaanbod sterk verminderde. In landen waar er een toename heeft plaatsgevonden in de verbouwing van wintergranen en rapzaad, zoals Groot-Brittannië, wordt dit als hoofdreden gegeven voor de sterke toename in houtduiven (Robinson et al. 2016, BirdLife International 2004, Gibbons et al. 1993, Inglis et al. 1997). In Nederland zien we verder dat in de omgeving van hamstergebieden in Limburg, waarin graan wordt ingezaaid en slechts gedeeltelijk geoogst, er een toename is in het nestsucces en de aanwezigheid van houtduiven (Alblas 2009).

De landelijke staat van instandhouding van de houtduif als broedvogel is matig ongunstig (Vogel et al., 2013). Zie voor nadere toelichting 3.1.2.

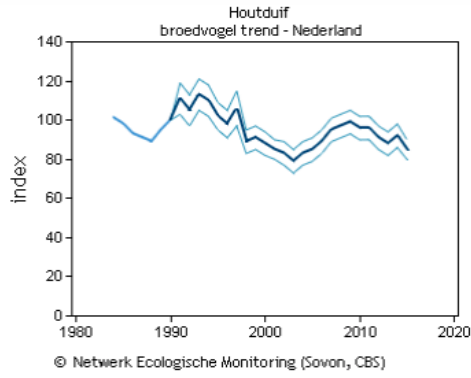
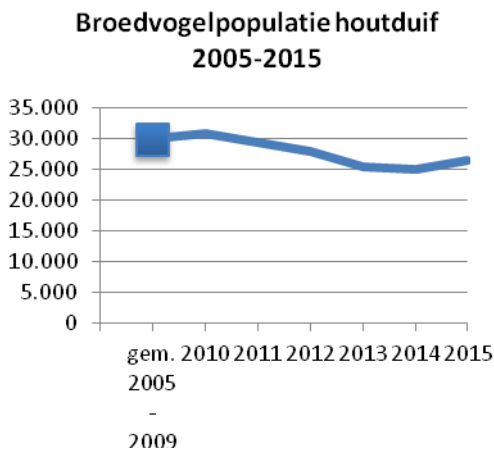
Populatie	Verspreiding	Leefgebied	Toekomst	Eindoordeel
-	-	±	+	-

De landelijke staat van instandhouding van de houtduif als niet-broedvogel is gunstig (Vogel et al., 2013). Zie voor nadere toelichting 3.1.2.

Populatie	Verspreiding	Leefgebied	Toekomst	Eindoordeel
+	+	+	+	+

faunabeheereenheid
NOORD-HOLLAND

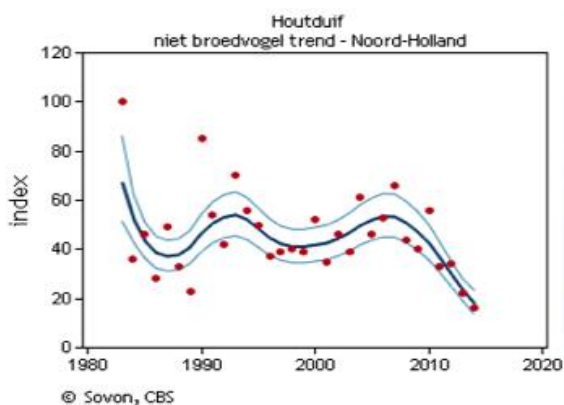
Nederland Deze grafiek is gebaseerd op het Meetnet Broedvogels (BMP). Weergegeven is de jaarlijkse index van de broedpopulatie t.o.v. 1990 en de standaardfout. [Project informatie](#)

vanaf 1990: significante afname van <5% per jaar (-)

laatste 10 jaren: significante afname van <5% per jaar (-)

Fig. 7.2.1

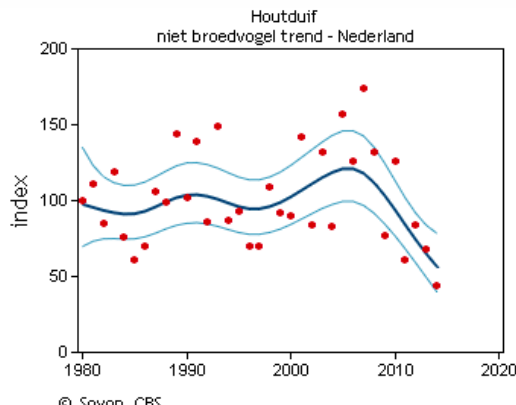
Populatie-ontwikkeling houtduif als broedvogel in Noord-Holland (2005-2015) (bron: Scharringa et al., 2010, in combinatie met trend, Sovon, website) en in Nederland (1984-2014) (bron: Sovon, website)

Noord-Holland Deze grafiek is gebaseerd op het Punt Transect Tellingen project (PTT). Weergegeven is de jaarlijkse index van de winterpopulatie in december (rode punten), de trendlijn (donker gekleurde lijn) en het 95% betrouwbaarheidsinterval **Project informatie**

vanaf 1983: significante afname van <5% per jaar (-)

laatste 10 seizoenen: significante afname van >5% per jaar (--, minimaal halvering in 15 jaar)

Nederland Deze grafiek is gebaseerd op het Punt Transect Tellingen project (PTT). Weergegeven is de jaarlijkse index van de winterpopulatie in december (rode punten), de trendlijn (donker gekleurde lijn) en het 95% betrouwbaarheidsinterval **Project informatie**

vanaf 1980: geen significante aantalsverandering (0)

laatste 10 seizoenen: significante afname van >5% per jaar (--, minimaal halvering in 15 jaar)

Fig. 7.2.2

Populatie-ontwikkeling houtduif op basis van wintertellingen in Noord-Holland (1983-2014) en in Nederland (1980-2014) (bron: Sovon, website)

7.2.3 ONTWIKKELING SCHADE AAN BELANGEN

Gewasschade

Houtduiven zijn landelijk vrijgesteld en er wordt daarom geen tegemoetkoming verleend. Taxaties van gewasschade vinden daarom ook niet regulier plaats. De toch getaxeerde schades laten het volgende beeld zien: houtduiven veroorzaken in de landbouw vooral schade aan groenten, inclusief ijsbergsla en kool, en soms ook in wintergraan (tabel 7.2.1). 67% van de meldingen betreft belangrijke schade van groter of gelijk aan €250.

Belang van de vliegveiligheid van het luchtverkeer

Houtduiven kunnen ook een risico voor de vliegveiligheid vormen. In de periode 2010-2015 zijn er op Schiphol 61 birdstrikes met houtduiven voorgevallen. Er zijn dan ook ontheffingen ten behoeve van de vliegveiligheid afgegeven (tabel 7.2.2). De omvang van deze schade is niet bekend.

Aantal fauna incidenten en aandeel birdstrikes op Schiphol. Fauna incidenten betreffen zowel birdstrikes (vliegtuig heeft aanvaring gehad met vogel) als dieren die op/langs de banen dood zijn gevonden.

Houtduif		
Jaar	Fauna incident	Waarvan birdstrike
2010	25	12
2011	10	8
2012	9	8
2013	14	12
2014	13	10
2015	14	11
Totaal	85	61

Bron: Bird Control Schiphol

Overige schade aan belangen

Schade door houtduiven aan andere belangen is niet geregistreerd.

Tabel 7.2.1.

Getaxeerde gewasschade (in €) door houtduiven (cijfers onvolledig).

Jaar	Aantal schademel dingen (≥ €250)	Totale schade	Totaal ≥ €250	Groenten	Winter graan	IJsbergsla	Overige kool
2010	3 (3)	13.013	13.013	13.013			
2011	3 (1)	1.692	1.320		1.320		
2012	1 (1)	388	388			388	
2013	1 (1)	461	461				461
2014	1 (0)	13					
2015							

De kolom 'totaal' geeft de totale getaxeerde schade weer. De kolommen per gewas geven de getaxeerde schade ≥ €250 weer.

7.2.4 RESULTATEN BEHEER AFGELOPEN PERIODE

Omdat de soort landelijk is vrijgesteld wordt het aantal geschoten houtduiven niet geregistreerd, dit was evenmin noodzakelijk voor geschoten vogels in het kader van de jacht.

De FBE heeft nooit een ontheffing gehad voor houtduif. Het aantal ontheffingen dat de RUD heeft afgegeven is over de beheerperiode min of meer stabiel en betreft schade aan vliegveiligheid en gewasschade.

Wat er van afschot bekend is, zijn de houtduiven geschoten op basis van de ontheffing voor de vliegveiligheid. Het aantal reguleringen (afschot op basis van ontheffing) was in 2012 en 2013 duidelijk hoger (rond de 500-600 individuen) dan in de jaren daarna. Afschot ten behoeve van de jacht en de landelijke vrijstelling vindt in zowel zomer als winter plaats, en zal ook trekvogels betreffen die buiten Noord-Holland broeden. Volgens een ruwe schatting gaat dit om veel grotere aantallen, 33.000-49.000 dieren.

Tabel 7.2.2. Afschot houtduif op basis van jacht/landelijke vrijstelling en van ontheffingen van RUD. (19) aantal beschikbare ontheffingen.

* afschot jacht betreft 2010/2011 en is een schatting op basis van een extrapolatie van afschotcijfers per 100 ha jachtveld (zie 5.3).

Jaar	Jacht/ landelijke vrijstelling	Totaal Totaal alle ontheffingen	FBE ontheffingen	RUD		Gewassen, vee, bossen, bedrijfsmatige visserij en wateren
				Schade gewassen	Vliegveiligheid	
2010	33.000- 49.000 *	Onbekend (2)	nvt	Onbekend (2)		
2011	onbekend	Onbekend (4)	nvt	Onbekend (3)	onbekend (1)	
2012	onbekend	502 (5)	nvt	80 (2)	306 (2)	116 (1)
2013	onbekend	645 (6)	nvt	163 (4)	482 (2)	
2014	onbekend	165 (6)	nvt	163 (4)	2 (2)	
2015	onbekend	163 (5)	nvt	163 (4)	onbekend (1)	

7.2.5 EVALUATIE AFGELOPEN BEHEERPERIODE

De houtduif is neemt zowel als broedvogel als wintervogel af. De achteruitgang in Nederland heeft waarschijnlijk met een vermindering van de graanteelt in de omgeving van de belangrijkste broedgebieden te maken (Gibbons et al. 1993, Inglis et al. 1997, Alblas 2007).

Afschot onder ontheffing zal met aantallen van 150-650 (0,13-0,6%) geen invloed hebben op de populatie, want de jaarlijkse overleving van adulten is 60,7% (mortaliteit 39,3%) en van juvenielen 52,0% (mortaliteit 48,0%) (BTO, website). De staat van instandhouding wordt daarmee niet beïnvloed. De status als wild, soort van de landelijke vrijstellingslijst én ontheffingen voor vliegveiligheid en gewasschade was tot nu toe voldoende basis voor een effectief

beheer van de houtduif. Onder de nieuwe Wet natuurbescherming blijft deze status zo. Er is op dit moment geen aanleiding hier verandering in aan te brengen.

Tijdens het jachtseizoen dienen jachthouders te streven naar een dusdanige stand dat schade ook buiten het jachtseizoen wordt voorkomen. Dit past bij het streven naar een redelijke stand van de wildsoorten.

7.2.6 WETTELIJKE STATUS EN PROVINCIAAL BELEID

Wildsoort waarop de jacht is geopend van 15 oktober tot en met 31 januari. Landelijke vrijstelling van de verboden om in het wild levende vogels te doden of te vangen en nesten, rustplaatsen en eieren te vernielen of te beschadigen, zoals omschreven in artikel 3.1 van de Wet natuurbescherming. Deze vrijstelling geldt jaarrond voor schade en dreigende schade aan gewassen, vee, bossen, visserij, wateren, flora of fauna. Zonder ontheffing mogen houtduiven alleen tussen zonsopgang en zonsondergang afgeschoten worden.

Schade veroorzaakt door de houtduif komt vanwege de landelijke vrijstelling het gehele jaar niet in aanmerking voor een tegemoetkoming.

7.2.7 DOELSTELLING

- Behoud van een redelijke wildstand en het voorkomen van schade in het jachtveld.
- Voorkomen dan wel beperken van belangrijke gewasschade, met name aan gelegerd graan (meer dan €250 per geval per bedrijf).
- Verminderen en zo mogelijk voorkomen van risico's voor de veiligheid van het vliegverkeer.

7.2.8 BEHEERMAATREGELEN

Preventieve middelen worden ingezet volgens de Handreiking Faunabeheer en de module Duiven van de Faunaschade Preventie Kit. Zie <http://www.bij12.nl/bij12units/faunafonds/faunaschade-preventiekit-fpk/module-duiven/>

Het beheer wordt uitgevoerd door verjagen, afschot en inzet van jachtvogels. Dat kan door de landelijke vrijstelling gericht op schadebestrijding in gewassen het hele jaar door. Daarnaast vindt afschot plaats in het kader van de jacht, dat er mede gericht op is om schade aan gewassen te voorkomen dan wel te beperken. Bij de jacht mogen levende en niet levende lokduiven worden ingezet. Onder de landelijke vrijstelling mogen niet levende lokduiven worden gebruikt. Voor verjagen en afschot vanwege het belang veiligheid van het luchtverkeer is een ontheffing nodig.

De aanleg van wintervogelakkers, akkerranden en faunaranden kunnen aan een redelijke stand van de houtduif bijdragen. Tevens kan laten overstaan van een graanrand (niet oogsten) effectief zijn.

7.2.9 UITVOERING BEHEERMAATREGELEN

De meest toegepaste middelen voor verstoring zijn visueel of akoestisch, als vermeld in de Faunaschade Preventie Kit, Module duiven (BIJ12, 2016), zoals–vogelverschrikkers, vlaggen, linten, ballonnen, vliegers, afweerpistolen en knalapparaten.

Tijdens het jachtseizoen mogen jachthouders houtduiven doden met het geweer. Op grond van de landelijke vrijstelling mogen grondgebruikers met het oog op schadebestrijding het gehele jaar door van zonsopgang tot zonsondergang houtduiven doden en verstoren. Tevens is het mogelijk om jachtvogels-als wettelijk erkend middel bij de jacht (havik en slechtvalk) en de schadebestrijding (havik, slechtvalk en woestijnbuizerd) in te zetten.

Maatregelen om schade te beperken of te voorkomen hebben betrekking op lokale situaties bij schadegevoelige percelen. Schadegevoelige gewassen komen binnen de gehele provincie voor.

7.2.10 EFFECTIVITEIT BEHEERMAATREGELEN

Praktijkervaring leert dat zowel visuele als akoestische preventieve middelen maar gedurende een korte periode werken. Daarna wennen houtduiven er aan. Door deze middelen af te wisselen wordt de effectiviteit verhoogd en gewinning zoveel mogelijk uitgesteld. Ervaring leert dat verjaging met ondersteunend afschot beter werkt. Dit kan op grond van de landelijke vrijstelling het gehele jaar worden toegepast.

7.2.11 MONITORING

De jaarlijkse aantalsontwikkeling van de houtduif wordt gevolgd in de meetnetten 'broedvogels' en 'PTT-tellingen in december', onderdelen van het Netwerk Ecologische Monitoring. Dit betreft trends, geen schatting van absolute aantallen. De FBE zorgt er voor dat in samenwerking met de WBE's de houtduif wordt meegenomen tijdens de voorjaarsstelling. Daarnaast blijven we gebruik maken van de landelijk en provinciaal beschikbare cijfers zoals deze ook in dit faunabeheerplan zijn gebruikt.

De registratie van het afschot vindt plaats door rapportage via het faunaregistratiesysteem (FRS) van de FBE. Sinds 1 januari 2017 zijn uitvoerders (jagers) wettelijk verplicht om gedode dieren te melden bij de faunabeheereenheid.

7.2.12 CONCLUSIES

De status als wild én soort van de landelijke vrijstellingslijst was tot nu toe voldoende basis voor een effectief beheer van de houtduif, behalve voor het belang veiligheid van het luchtverkeer. Onder de nieuwe Wet natuurbescherming blijft de status ongewijzigd. Er is op dit moment alleen aanleiding voor het verlenen van provinciale ontheffing in het kader van de veiligheid van het luchtverkeer.

Met goede motivatie door de initiatiefnemer zullen aanvragen ingediend moeten kunnen worden voor een ontheffing via art. 3.26 lid 3 Wet natuurbescherming om het geweer te gebruiken op gronden die alleen door fysieke barrières niet kunnen voldoen aan de in het Besluit natuurbescherming gestelde regels voor een jachtveld, indien op die gronden belangrijke schade optreedt en de schade niet op andere wijze bestreden kan worden.

Het grootste deel van het afschot van de houtduif op grond van de landelijke vrijstelling wordt uitgevoerd gedurende de periode dat er kwetsbare gewassen te velde staan. Daarnaast vindt gedurende het jachtseizoen (15 oktober - 31 december) afschot plaats. Afschot op grond van de

ontheffing voor het belang luchtveiligheid is zo beperkt, dat dat geen risico met zich meebrengt voor de omvang van de populatie op het niveau van de provincie.

Het faunabeheer, onder ontheffing of landelijke vrijstelling, van de afgelopen periode heeft geen invloed gehad op de staat van instandhouding (zie voor onderbouwing 7.2.5). Continuering van dit beheer voor de komende faunabeheerplanperiode is noodzakelijk. Daarom wordt geconcludeerd dat dit toekomstige beheer geen invloed zal hebben op de staat van instandhouding van de houtduif.

Tabel 7.2.3

Status van de houtduif in jacht en faunabeheer

	Jacht	Vrijstelling	Gewenste ontheffing
	Ja	Ja, landelijk	Ja
Voorwaarden	Binnen het werkgebied van de WBE door jachthouders die handelen conform het FBP algemene soorten 2017-2023	Voor grondgebruikers/uitvoerders die handelen conform het FBP algemene soorten 2017-2023. (Dreigende) schade aan gewassen	Veiligheid van het luchtverkeer
Periode jaar	15 oktober - 31 januari	Gehele jaar	Gehele jaar
Periode dag	Zonsopkomst – zonsondergang	Zonsopkomst – zonsondergang	Nader bepaald in ontheffing
Beheermaatregelen	Doden met geweer of jachtvogel	Doden met geweer of jachtvogel	Verjagen Aan verjaging ondersteunend doden
Tegemoetkoming schade	Geen, want landelijk vrijgesteld	Geen, want landelijk vrijgesteld	N.v.t. voor dit belang

7.3 FAZANT

Status 2011-2016: Wildsoort waarop de jacht is geopend van 15 oktober tot en met 31 januari (hanen) en van 15 oktober tot en met 31 december (hennen).

Status per 1 januari 2017: Wildsoort waarop de jacht is geopend van 15 oktober tot en met 31 januari (hanen) en van 15 oktober tot en met 31 december (hennen).

7.3.1 SOORTBESCHRIJVING

Fazanten eten zaden, bessen, wortelstokken, groene plantendelen en allerlei ongewervelden, zoals regenwormen, slakken en insecten, en ook soms hagedissen. Ze broeden een keer per jaar en leggen meestal acht tot twaalf eieren. Fazanten leven in het voorjaar korte tijd in harem van een haan met meerdere hennen, daarna leven ze min of meer solitair tot de winter. In de winter leven ze in kleine naar sexe gescheiden groepen.

Tot in de jaren tachtig waren de dichtheden plaatselijk zeer hoog door uitzetten van gefokte fazanten. Het uitzetten stopte in 1993.

7.3.2 POPULATIEGROOTTE EN –ONTWIKKELING

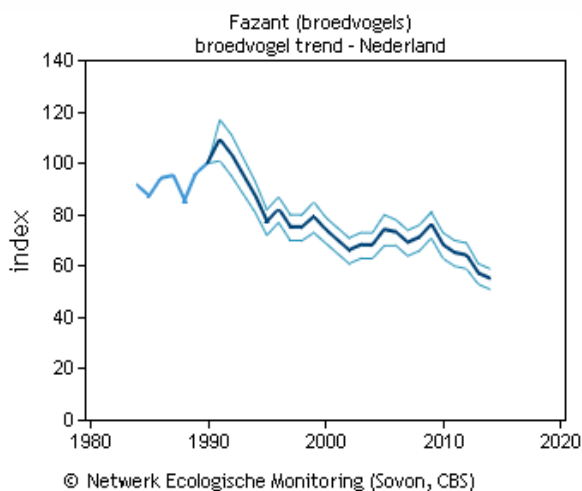
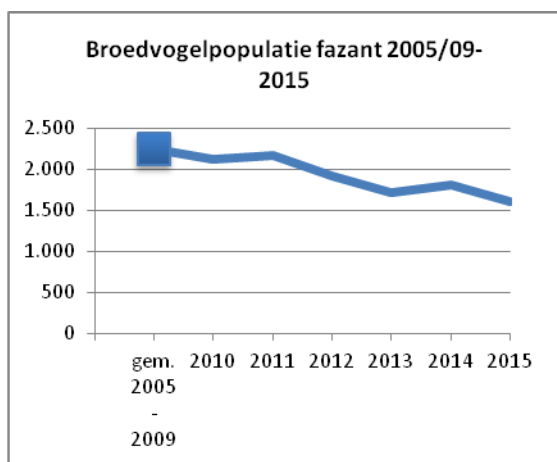
De fazantenpopulatie vertoont landelijk een lichte afname als broedvogel (figuur 7.3.1) en als wintervogel. De winterpopulatie hangt nauw samen met de broedpopulatie, daar de fazant standvogel is. In Noord-Holland is deze dalende trend over de periode 2005-2015 vrij sterk. Op basis van de

trendgegevens van Sovon is de populatie in 2015 ca. 1.600 territoria, ca. 1.000 lager dan de schatting van de Atlas van de Noord-Hollandse broedvogels voor de periode 2005-2009 (aantal broedparen 1.500-3.000). Dit komt overeen met een populatie van volwassenen van circa 3.200 individuen, in de herfst aangevuld met de jongen een populatie van circa 6.400 individuen.

De afname van de fazant is ten dele toe te schrijven aan het afbouwen van het uitzetbeleid van fazant van 1978 tot 1993. Daarnaast heeft predatie door vos, havik, zwarte kraai en verwilderde kat en enkele strenge winters verder bijgedragen aan deze afname (Sovon 2015). Ook is het leefgebied verslechterd door schaalvergroting van de landbouw (minder insecten en zaden), het verdwijnen van landschapselementen om te broeden en te schuilen en het afschaffen van de braakleggingsregeling. Dit heeft een negatief effect gehad op de populatieontwikkeling van de fazant.

Voor de fazant is geen landelijke staat van instandhouding beschikbaar (Vogel et al., 2013; Foppen et al., 2016).

- Nederland** Deze grafiek is gebaseerd op het Meetnet Broedvogels (BMP). Weergegeven is de jaarlijkse index van de broedpopulatie t.o.v. 1990 en de standaardfout. [Project informatie](#)
- vanaf 1990:** significante afname van <5% per jaar (-)
- laatste 10 jaren:** significante afname van <5% per jaar (-)

Fig. 7.3.1

Populatie-ontwikkeling fazant als broedvogel in Noord-Holland (2005-2015) (bron: Scharringa et al., 2010, in combinatie met trend, Sovon, website) en in Nederland (1984-2015) (bron: Sovon, website)

7.3.3 ONTWIKKELING SCHADE AAN BELANGEN

Gewasschade

Sinds zomer 2014 wordt schade veroorzaakt door de wildsoorten – behalve de wilde eend - helemaal niet meer tegemoetgekomen door BIJ12-Faunafonds, ook niet buiten het jachtseizoen. Schade door fazant wordt door BIJ12-Faunafonds niet getaxeerd, alleen in combinatie met een andere soort, waarvoor schade wel wordt vergoed. Daarom geven de cijfers van BIJ12-Faunafonds geen beeld van de werkelijke schade. In de gehele periode 2010-2015 is er slechts één schadetaxatie uitgevoerd, van €549 in suikerbiet in 2010.

Tabel 7.3.1.

Getaxeerde gewasschade (in €) door fazant (cijfers onvolledig).

Fazant				
Jaar	Aantal schademeldin gen (≥ €250)	Totaal	Totaal ≥ €250	Suikerbiet
2010	1 (1)	549	549	549
2011				
2012				
2013				
2014				
2015				

De kolom 'totaal' geeft de totale getaxeerde schade weer. De kolommen per gewas geven de getaxeerde schade ≥ €250 weer.

Belang van de vliegveiligheid van het luchtverkeer

De fazant is een van de risicoveroorzakers voor de vliegveiligheid, waarbij twee birdstrikes zijn opgetreden.

Aantal fauna incidenten en aandeel birdstrikes op Schiphol. Fauna incidenten betreffen zowel birdstrikes (vliegtuig heeft aanvaring gehad met vogel) als dieren die op/langs de banen dood zijn gevonden.

Fazant		
Jaar	Fauna incident	Waarvan birdstrike
2010	1	1
2011	1	1
2012		
2013		
2014		
2015		
Eindtotaal	2	2

Bron: Bird Control Schiphol

7.3.4 RESULTATEN BEHEER AFGELOPEN PERIODE

Uit tabel 7.3.2 blijkt dat in het kader van preventie van schade en risico's slechts eenmaal een ontheffing voor schade "algemeen/overig" is gegeven, en in meerdere jaren een ontheffing in verband met vliegveiligheid. Het aantal fazanten dat op basis hiervan wordt afgeschoten blijft beperkt tot enkele tientallen, en dit vooral voor vliegveiligheid.

Het aantal ontheffingen dat de RUD heeft afgegeven is over de beheerperiode min of meer stabiel en betreft zowel schade aan gewassen als vliegveiligheid.

Afschot ten behoeve van jacht vindt in de winter plaats. Daar de fazant standvogel is en nogal plaatstrouw, gaat het om dezelfde vogels die mogelijk schade of risico veroorzaken. Volgens een ruwe schatting gaat dit om veel grotere aantallen, 1.000-1.500 dieren, mogelijk ongeveer rond de 10% van de aantallen. Alleen van het jaar 2010/11 zijn gegevens bekend om een dergelijke schatting te kunnen maken.

Tabel 7.3.2.

Afschot fazant op basis van jacht en van ontheffingen van FBE en RUD. () aantal beschikbare ontheffingen. FBE had geen ontheffing.

- afschot jacht betreft 2010/2011 en is een schatting op basis van een extrapolatie van afschotcijfers per 100 ha jachtveld (zie 5.3).

Jaar	Jacht	Totaal	FBE	RUD	Vlieg- veiligheid	Gewassen, vee, bossen, bedrijfsma- ti- ge visserij en wateren
		Alle ontheffingen	Onthef- fingen	Geen ontheffing		
2010	1.000-1.500 *	onbekend	nvt	x		
2011	onbekend	onbekend	nvt		onbekend (1)	
2012	onbekend	min. 52	nvt		46 (1)	6 (1)
2013	onbekend	min. 67	nvt		67 (1)	
2014	onbekend	min. 12	nvt		12 (1)	
2015	onbekend	onbekend	nvt	x		

7.3.5 EVALUATIE AFGELOPEN BEHEERPERIODE

De fazant is de afgelopen jaren in aantal afgenomen. Afbouwen van het uitzetbeleid van fazanten, predatie door vos, havik, zwarte kraai en verwilderde kat en veranderingen in de landbouw hebben hier aan bijgedragen.

Schade aan belangen door fazanten, gewasschade en vliegveiligheid, treedt slechts incidenteel en op kleine schaal op. In voorkomende gevallen wordt een ontheffing verleend, die resulteert in zeer beperkt afschot van enkele tientallen fazanten per jaar (maximaal 1% van de herfstpopulatie). Ervaring leert dat afschot effectief is als methode voor verjaging en als versterking van andere weringsmethoden en om de schadeveroorzakende individuen te verwijderen. Het is onwaarschijnlijk dat het afschot onder ontheffing leidt tot een verlaging van de populatie op langere termijn. De jaarlijkse overleving van adulten is 41,6% en van juvenielen 18,6% (sterfte 58,4% resp. 81,4%), waarbij afschot onder ontheffing van maximaal 1% de populatie niet zal beïnvloeden.

Van afschot tijdens jachtperiode ontbreken gedetailleerde gegevens, maar duidelijk is dat dit een veelvoud is van wat er onder ontheffing wordt geschoten. Afschot tijdens het jachtseizoen heeft mogelijk bijgedragen aan het voorkomen van belangrijke gewasschade, dit is echter uit de voorliggende gegevens niet op te maken.

Het huidige beheer lijkt voldoende om de gewasschade door fazanten beperkt te houden. Het is wenselijk de mogelijkheid tot afschot met ontheffing mogelijk te houden.

Tijdens het jachtseizoen dienen jachthouders te streven naar een dusdanige stand dat schade ook buiten het jachtseizoen voorkomen wordt. Dit past bij het streven naar een redelijke stand van de wildsoorten.

7.3.6 WETTELIJKE STATUS EN PROVINCIAAL BELEID

Wildsoort, waarop de jacht is geopend van 15 oktober tot en met 31 januari (hanen) en van 15 oktober tot en met 31 december (hennen), van zonsopgang tot zonsondergang.

Op grond van artikel 3.1, lid 5, van de Wet natuurbescherming mogen fazanten het hele jaar door opzettelijk verstoord worden, indien de storing niet van wezenlijke invloed is op de staat van instandhouding van de desbetreffende vogelsoort.

Schade veroorzaakt door de fazant komt het gehele jaar niet in aanmerking voor tegemoetkoming.

7.3.7 DOELSTELLING

- Behoud van een redelijke wildstand en het voorkomen van schade in het jachtveld.
- Voorkómen van belangrijke gewasschade (meer dan €250 per geval).
- Verminderen en zo mogelijk voorkomen van risico's voor de veiligheid van het vliegverkeer.

7.3.8 BEHEERMAATREGELEN

Preventieve middelen worden ingezet volgens de Handreiking Faunabeheer (BIJ12-Faunafonds).

Het beheer wordt uitgevoerd door bejagen en verstoring in het jachtseizoen en daarbuiten door verstoring, indien noodzakelijk met aan verjaging ondersteunend doden met afschot of jachtvogels. Het doden in het kader van de jacht is er mede op gericht om schade aan gewassen te voorkomen dan wel te beperken.

Mogelijkheden om een redelijke stand van de fazant te handhaven zijn, naast predatiebestrijding, aanleg van wintervogelakkers, akkerranden en faunaranden. Ook de aanleg van houtwallen met ondergroei en struweel biedt extra broedgelegenheid voor de fazant.

7.3.9 UITVOERING BEHEERMAATREGELEN

Ter voorkoming en beperking van schade zijn diverse akoestische en visuele preventieve middelen, vermeld in de Handreiking Faunaschade (, in te zetten om fazanten weg te houden van schadegevoelige percelen, zoals vogelverschrikkers, vlaggen, linten, ballonnen, vliegers, afweerpistolen en knalapparaten. Op kwetsbare gewassen is verjaging met zowel een akoestisch als een visueel middel verplicht voordat verjaging met ondersteunend afschot mag plaatsvinden.

Tijdens het jachtseizoen mogen jachthouders fazanten doden met het geweer. Schade aan gewassen kan in die periode mede voorkomen worden door reguliere bejaging. In het jachtseizoen dienen jachthouders te streven naar een dusdanige stand dat schade ook buiten het jachtseizoen voorkomen wordt. Dit past bij het streven naar een redelijke stand van de wildsoorten.

Maatregelen om schade te beperken of te voorkomen hebben betrekking op lokale situaties bij schadegevoelige percelen. Schadegevoelige gewassen komen binnen de gehele provincie voor. Tevens is het mogelijk om jachtvogels, met name havik en slechtvalk, als wettelijk erkend middel in te zetten.

7.3.10 EFFECTIVITEIT BEHEERMAATREGELEN

Zowel visuele als akoestische preventieve middelen werken maar gedurende een korte periode. Daarna wennen fazanten er aan. Door deze middelen af te wisselen wordt de effectiviteit verhoogd en wordt gewenning zoveel mogelijk uitgesteld.

Verjaging met ondersteunend afschot werkt beter, maar lijkt niet nodig omdat de afgelopen jaren geen schade is gemeld.

7.3.11 MONITORING

De jaarlijkse aantalsontwikkeling van de fazant wordt gevolgd in de meetnetten 'broedvogels' en 'PTT-tellingen in december', onderdelen van het Netwerk Ecologische Monitoring. Dit betreft trends, geen schatting van absolute aantallen. De FBE zorgt er voor dat in samenwerking met de WBE's de fazant wordt meegenomen tijdens de voorjaarsstelling. Daarnaast blijven we gebruik maken van de landelijk en provinciaal beschikbare cijfers zoals deze ook in dit faunabeheerplan zijn gebruikt.

De registratie van het afschot vindt plaats door rapportage via het faunaregistratiesysteem (FRS) van de FBE. Sinds 1 januari 2017 zijn uitvoerders (jagers) wettelijk verplicht om gedode dieren te melden bij de faunabeheereenheid.

Daarmee wordt een beter inzicht verkregen in de relatie tussen beheer en populatie-ontwikkeling.

7.3.12 CONCLUSIES

De status als wild was de laatste jaren voldoende basis voor een effectief beheer van de fazant. Ontheffing voor het belang veiligheid van het luchtverkeer blijft noodzakelijk.

De faunabeheereenheid wenst echter voor de looptijd van dit faunabeheerplan wel de mogelijkheid open te houden om in incidentele schadesituaties aanvullende ontheffingen aan te laten vragen.

Met goede motivering door de initiatiefnemer zullen incidenteel ad hoc ontheffingen aangevraagd worden bij dreigende schade aan gewassen buiten het jachtseizoen.

Met goede motivatie door de initiatiefnemer zullen tevens aanvragen ingediend kunnen worden voor een ontheffing via art. 3.26 lid 3 Wet natuurbescherming om het geweer te gebruiken op gronden die alleen door fysieke barrières niet kunnen voldoen aan de in het Besluit natuurbescherming gestelde regels voor een jachtveld, indien op die gronden belangrijke schade optreedt en de schade niet op andere wijze bestreden kan worden.

Het overgrote deel van het afschot vindt plaats in het jachtseizoen: 15 oktober tot en met 31 januari (hanen) en van 15 oktober tot en met 31 december (hennen). Het afschot op grond van ontheffingen is met een aantal van minder dan 100 per jaar dermate gering, dat dit niet van invloed is op het duurzaam voortbestaan van de fazant (zie voor onderbouwing 7.3.6). Gezien het beheer in de afgelopen periode,

en de continuering daarvan in de komende faunabeheerplanperiode, heeft dit beheer onder ontheffing geen invloed op de populatie van de fazant.

Tabel 7.3.3

Status van de fazant in jacht en faunabeheer

	Jacht	Vrijstelling	Gewenste ontheffing
	Ja	Nee	Ja
Voorwaarden	Binnen het werkgebied van de WBE door jachthouders die handelen conform het FBP algemene soorten 2017-2023	nvt	(Dreigende) schade aan gewassen, preventieve maatregelen verplicht. Veiligheid van het luchtverkeer.
Periode jaar	Haan: 15 oktober - 31 januari Hen: 15 oktober – 31 december	nvt	Nader bepaald in ontheffing
Periode dag	Zonsopkomst – zonsondergang	nvt	Nader bepaald in ontheffing
Beheermaatregelen	Doden met geweer of jachtvogel	nvt	Verontrusten Aan verjaging ondersteunend doden
Tegemoet-koming schade	Nee	nvt	Nee

7.4 HAAS

Status 2011-2016: Wildsoort waarop de jacht is geopend van 15 oktober tot en met 31 december.

Status per 1 januari 2017: Wildsoort waarop de jacht is geopend van 15 oktober tot en met 31 december.

7.4.1 SOORTBESCHRIJVING

De haas komt algemeen voor in het agrarisch gebied. In allerlei natuurterreinen, bijv. bos, heide, duin en kwelder komt de soort ook voor, zij het over het algemeen in vrij lage dichtheden. In stedelijk gebied ontbreekt de haas. Hazen hebben een voorkeur voor kleinschalige landbouwgebieden met afwisselende gewassen. Hazen leven solitair en zijn sterk plaatsgebonden. Ze hebben geen eigen territorium, waardoor op plekken met een gunstig voedselaanbod hoge dichtheden kunnen ontstaan. Hazen eten gras en kruiden en kunnen met name in de winterperiode ook bast schillen. Ze krijgen over het algemeen drie keer per jaar jongen, meestal twee of drie per keer. Ze zijn vooral in de schemering en nacht actief.

7.4.2 POPULATIEGROOTTE EN -ONTWIKKELING

Op landelijk niveau en in Noord-Holland is de stand van de haas in de periode 1997-2015 stabiel (Meetnet Dagactieve Zoogdieren). Afschotcijfers van Noord-Holland laten ook een stabiel beeld zien in de periode 1981 – 2010. Het afschot in dit tijdvak fluctueerde rond de 10 hazen per 100 ha jachtveld

(Hoogeboom et al., 2014). In de jaren zeventig is de stand in Nederland aanzienlijk gedaald. Binnen Noord-Holland zijn er uit die tijd cijfers van de Wieringermeer beschikbaar. Eind jaren zestig werden daar zo'n 15 tot 20 hazen per 100 ha geschoten. Dat zakte naar ongeveer 8 hazen per 100 ha rond 1980 (Broekhuizen e.a. 1992). Absolute aantalsschattingen zijn niet beschikbaar.

Meerdere oorzaken voor de achteruitgang in de jaren zeventig zijn genoemd: ontwikkelingen in grondgebruik door de landbouw (te eenzijdig voedsel, te intensief grondgebruik), hogere predatie (met name door vossen, zwarte kraaien, roofvogels) en ziektes (rode maagworm, *European Brown Hare Syndrom*, toxoplasmose en *Yersinia*, pseudotuberculose). De genoemde oorzaken kunnen elkaar versterken. Zo kan te eenzijdig voedsel leiden tot vatbaarheid voor ziektes. Volgens een internationale studie (Smith et al., 2005) zit het probleem in de intensivering van de landbouw.

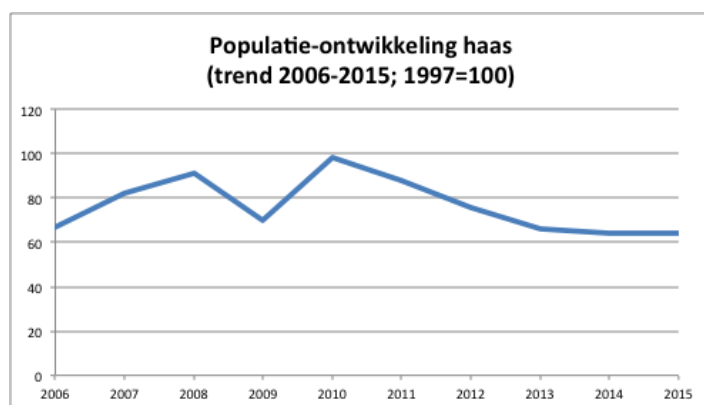

Fig. 7.4.1

Populatie-ontwikkeling haas in Noord-Holland (2006-2015) (bron: Meetnet Dagactieve Zoogdieren, NEM)

7.4.3 ONTWIKKELING SCHADE AAN BELANGEN

Gewasschade

Het aantal meldingen van gewasschade door hazen is beperkt met 0 tot 3 per jaar. De totale gewasschade is maximaal bijna €9.000, met hoge individuele schades tot circa €6.000. De hoogste schades zijn in groentes en suikerbieten geconstateerd en daarnaast in bloemkool, ijsbergsla en snijmaïs (tabel 7.4.1). Alle meldingen betreffen belangrijke schade van groter of gelijk aan €250. Tijdens de jachtperiode wordt schade niet tegemoetgekomen, maar deze is vermoedelijk gering (mogelijk in fruit- en boomteelt, bastschade). Sinds zomer 2014 wordt schade veroorzaakt door de wildsoorten helemaal niet meer tegemoetgekomen door BIJ12-Faunafonds.

Haas										
Jaar	Aantal schademel- dingen (≥ €250)	Totaal	Totaal ≥ €250			Suiker- biet	Bloem- kool	Bloem	Ijsberg- sla	Snijmaïs
			Groenten							
2010	3 (3)	8.763	8.763	6.044			1.540	1.179		
2011	1 (1)	369	369	369						
2012	1 (1)	1.960	1.960			1.960				
2013	1 (1)	987	987		987					
2014	2 (2)	3.552	3.552		2.958				594	
2015										

Tabel 7.4.1

Getaxeerde gewasschade en aantal schademeldingen veroorzaakt door hazen. De kolom 'totaal' geeft de totale getaxeerde schade weer. De kolommen per gewas geven de getaxeerde schade \geq €250 weer.

Belang van de vliegveiligheid van het luchtverkeer

Hazen vormen een risico voor de vliegveiligheid. Dit betreft hazen die zich op start- en landingsbanen bevinden. Er hebben zich 168 fauna incidenten voorgedaan. Vossen zouden hazen hier mogelijk kunnen reguleren (zie 7.8 vos).

Aantal fauna incidenten en aandeel birdstrikes op Schiphol. Fauna incidenten betreffen zowel birdstrikes (vliegtuig heeft aanvaring gehad met vogel) als dieren die op/langs de banen dood zijn gevonden.

Haas		
Jaar	Fauna incident	Waarvan birdstrike
2010	30	
2011	43	
2012	45	
2013	22	
2014	18	
2015	10	
Eindtotaal	168	0

Bron: Bird Control Schiphol

7.4.4 RESULTATEN BEHEER AFGELOPEN PERIODE

Jaarlijks worden er ontheffingen afgegeven voor gewasschade en vliegveiligheid. Het afschot op deze ontheffingen is beperkt en vooral ten behoeve van de vliegveiligheid (piek in 2014) en in mindere mate voor gewasschade (tabel 7.4.2). Uit het afschot op

ontheffingen blijkt (tabel 7.4.2) dat 83% voor vliegveiligheid is afgeschoten. De rest is hoofdzakelijk ter voorkoming van gewasschade geschoten. Dit afschot zal bijgedragen hebben aan een beperking van de ontstane schade.

De aantallen die op basis van ontheffingen worden geschoten zijn klein vergeleken met wat er tijdens de reguliere jacht wordt geschoten en zal dus weinig invloed op de populatieomvang hebben.

Jaar	Jacht	Totaal	FBE		RUD		Volksgezondheid en openbare veiligheid
			Alle ontheffingen	Onthef-fingen	Schade gewassen	Vliegveiligheid	
2010	11-16.000*	74	37	37 (1)			
2011	onbekend	min. 53	16	37 (1)	onbekend (1)		
2012	onbekend	min. 113	4	onbekend (1)	109 (1)		onbekend
2013	onbekend	min. 61	0	17 (4)	44 (1)		(1)
2014	onbekend	min. 794	0	47 (4)	745 (2)		2 (1)
2015	onbekend	min. 53	10	41 (3)			2 (1)

Tabel 7.4.2

* afschot jacht betreft 2010/2011 en is een schatting op basis van een extrapolatie van afschotcijfers per 100 ha jachtveld (zie 5.3).

Let op dat alleen de rapportage op basis van de beperkt geldige ontheffing aan de FBE verplicht was en daarmee de cijfers niet representatief zijn. De ontheffing haas is slechts beperkt actief geweest vanaf 18-04-14 en in de loop van 2015 geschorst en in april 2016 vernietigd.

7.4.5 EVALUATIE AFGELOPEN BEHEERPERIODE

De trend van de hazenpopulatie is min of meer stabiel. Schade aan gewassen is beperkt. Afschot via een ontheffing is beperkt en ligt rond de 50-100 exemplaren met een uitschieter van bijna 800 in 2014 ten behoeve van de vliegveiligheid.

Met dit beheer wordt (aanzienlijke) gewasschade voorkomen. Daarom wordt geconcludeerd dat continuering van dit beleid wenselijk is.

Tijdens het jachtseizoen dienen jachthouders te streven naar een dusdanige stand dat schade ook buiten het jachtseizoen voorkomen wordt. Dit past bij het streven naar een redelijke stand van de wildsoorten.

7.4.6 WETTELIJKE STATUS EN PROVINCIAAL BELEID

Wildsoort waarop de jacht is geopend van 15 oktober tot en met 31 december, van zonsopgang tot zonsondergang.

Schade veroorzaakt door de haas komt het gehele jaar niet in aanmerking voor een tegemoetkoming.

7.4.7 DOELSTELLING

- Behoud van een redelijke wildstand en het voorkomen van schade in het jachtveld.
- Voorkomen dan wel beperken van belangrijke gewasschade (meer dan €250 per geval bedrijf per jaar)
- Verminderen en zo mogelijk voorkomen van risico's voor de veiligheid van het vliegverkeer.

7.4.8 BEHEERMAATREGELEN

Preventieve middelen worden ingezet volgens de Handreiking Faunabeheer en de module Haasachtigen van de Faunaschade Preventie Kit. Zie <http://www.bij12.nl/bij12units/faunafonds/faunaschade-preventiekit-fpk/haasachtigen/>

Het beheer wordt uitgevoerd door bejagen en verstoring tijdens het jachtseizoen en daarbuiten door verstoring bij schadegevoelige percelen, eventueel met ondersteunend afschot of inzet van jachtvogels, bijv. op vliegvelden. Het doden in het kader van de jacht is er mede op gericht om schade aan gewassen te voorkomen dan wel te beperken.

Incidenteel worden in het kader van schadebestrijding vangnetten gebruikt.

7.4.9 UITVOERING BEHEERMAATREGELEN

Ter voorkoming en beperking van schade zijn diverse akoestische preventieve middelen, vermeld in de Handreiking Faunabeheer en de Faunaschade Preventie Kit (BIJ12, 2016) in te zetten om hazen weg te houden van schadegevoelige percelen, zoals linten, afweerpistolen en knalapparaten. Visuele middelen zijn minder geschikt, omdat hazen vooral in de schemer en de nacht actief zijn. Op kwetsbare gewassen is verjaging met zowel een akoestisch als een visueel middel verplicht voordat verjaging met ondersteund afschot mag plaatsvinden.

Schade door hazen in percelen met fruitbomen, boomkwekerijen en vollegrondsgroenten kan wat betreft omvang sterk oplopen, maar is te beperken met een raster. De kosten van een deugdelijk hazenwerend raster zijn echter hoog en het permanente karakter van gaasrasters maakt deze vooral geschikt voor meerjarige teelten (bijvoorbeeld fruitpercelen en boomteelt).

Gedurende het jachtseizoen mogen hazen gedood worden met het geweer en met jachtvogels, met name havik. Schade aan gewassen kan in die periode voorkomen worden door reguliere bejaging. In

het jachtseizoen dienen jachthouders te streven naar een dusdanige stand dat schade ook buiten het jachtseizoen voorkomen wordt. Dit past bij het streven naar een redelijke stand van de wildsoorten. Hazen mogen alleen tussen zonsopgang en zonsondergang bejaagd worden. Hazen zijn echter vooral in de schemer en de nacht actief. De provincie kan aanvullend ontheffingen verlenen voor afschot in de schemerperiode, en 's nachts met kunstlicht, restlichtversterking, warmtebeeldversterking en met het gebruik van geluiddempers.

Maatregelen om schade te beperken of te voorkomen hebben betrekking op lokale situaties bij schadegevoelige percelen. Schadegevoelige gewassen komen binnen de gehele provincie voor. Tevens is het mogelijk om jachtvogels als wettelijk erkend middel bij de jacht (havik) en de schadebestrijding (havik en woestijnbuiserd) in te zetten.

7.4.10 EFFECTIVITEIT BEHEERMAATREGELEN

Hazen kunnen effectief geweed worden met een raster. De kosten van een deugdelijk hazenwerend raster zijn echter hoog en het permanente karakter van gaasrasters maakt deze vooral geschikt voor meerjarige teelten (bijvoorbeeld fruitpercelen en boomteelt).

Akoestische preventieve middelen werken maar gedurende een korte periode. Daarna wennen hazen er aan. Door de middelen af te wisselen wordt de effectiviteit verhoogd en gewenning zoveel mogelijk uitgesteld. Verjaging werkt beter met ondersteunend afschot en bovendien worden op deze wijze de schadeveroorzakende individuen van het schadeperceel verwijderd.

7.4.11 MONITORING

De aantalsontwikkeling van de haas wordt gevolgd in het meetnet 'dagactieve zoogdieren', een onderdeel van het Netwerk Ecologische Monitoring. Dit betreft trends, geen schatting van absolute aantallen. De FBE zorgt er voor dat in samenwerking met de WBE's de haas wordt meegenomen tijdens de voorjaarsstelling. Daarnaast blijven we gebruik maken van de landelijk en provinciaal beschikbare cijfers zoals deze ook in dit faunabeheerplan zijn gebruikt.

De registratie van het afschot en de inzet van preventieve middelen vindt plaats door rapportage via het faunaregistratiesysteem (FRS) van de FBE. Sinds 1 januari 2017 zijn uitvoerders (jagers) wettelijk verplicht om gedode dieren te melden bij de faunabeheereenheid.

7.4.12 CONCLUSIES

De status als wild met een jachtseizoen is over het algemeen voldoende basis om de haas, met het oog op voorkomen van schade en risico's, effectief te beheren. Ontheffing voor het belang veiligheid van het luchtverkeer blijft wel noodzakelijk. De faunabeheereenheid wenst voor de looptijd van dit faunabeheerplan toch de mogelijkheid open te houden om in incidentele schadesituaties aanvullende ontheffingen aan te laten vragen. Met goede motivering door de initiatiefnemer zullen daarmee incidenteel ad hoc ontheffingen aangevraagd kunnen worden voor aan verjaging ondersteunend doden buiten het jachtseizoen en/of in de schemerperiode en de nacht, met kunstlicht, restlicht- en warmtebeeldversterking en het gebruik van een geluiddemper, vanwege gewasschade, met name voor vollegroondsgroente, fruitteelt en boomkwekerij. Restlicht- en warmtebeeldversterking, infraroodversterking e.d. zijn goede aanvullende en technisch verbeterde moderne middelen in

aanvulling op de inzet van kunstlicht. Hiermee kan preciezer, nauwkeuriger en minder verstorend worden gewerkt, waardoor op een nog efficiëntere en effectievere manier beheer kan plaatsvinden. Het gebruik van een geluiddemper voorkomt (geluids-)overlast zeker in meer dichtbevolkte gebieden en op nachtelijke momenten. Bovendien is het Arbo technisch beter omdat er minder terugslag is en gehoorschade voorkomt voor degene die dat geweer hanteert.

Met goede motivatie door de initiatiefnemer zullen tevens aanvragen ingediend kunnen worden voor een ontheffing via art. 3.26 lid 3 Wet natuurbescherming om het geweer te gebruiken op gronden die alleen door fysieke barrières niet voldoen aan de in het Besluit natuurbescherming gestelde regels voor een jachtveld, indien op die gronden belangrijke schade optreedt en de schade niet op andere wijze bestreden kan worden.

Ontheffingen om een beperkt aantal hazen af te schieten zijn geen risico voor het duurzaam voortbestaan van de haas in Noord-Holland, ook niet in combinatie met het doden in het kader van de jacht. De stand is in Nederland en in Noord-Holland gezien over de hele periode vanaf de start van het meetnet 'dagactieve zoogdieren' in 1997 stabiel. Het afschot als wild vindt plaats van half oktober tot 31 december. Het afschot in de genoemde aantallen in deze periode leidt niet tot een kleinere populatie bij het begin van het voortplantingsseizoen op het niveau van de provincie. De sterfte door afschot wordt deels gecompenseerd door minder natuurlijke sterfte. Jacht is geen bedreiging voor de haas. De populatiegrootte wordt bepaald door de landbouwactiviteiten in combinatie met de mate van predatie en het optreden van ziekten (Smith e.a. 2005).

Tabel 6.4.3

Status van de haas in jacht en faunabeheer

	Jacht	Vrijstelling	Gewenste ontheffing
	Ja	Nee	Ja
Voorwaarden	Binnen het werkgebied van de WBE in door jachthouders die handelen conform het FBP algemene soorten 2017-2023	nvt	(Dreigende) schade aan gewassen, preventieve maatregelen verplicht. Veiligheid van het luchtverkeer.
Periode jaar	15 oktober – 31 december	nvt	Nader bepaald in ontheffing
Periode dag	Zonsopkomst – zonsondergang	nvt	Nader bepaald in ontheffing
Beheermaatregelen	Doden met geweer en jachtvogels	nvt	Verontrusten Aan verjaging ondersteunend doden
Tegemoetkoming schade	Nee	nvt	Nee

7.5 KONIJN

Status 2011-2016: Wildsoort waarop de jacht is geopend van 15 augustus tot en met 31 januari. Landelijke vrijstelling van de verboden bedoeld in de artikelen 9, 10 en 11 van de Flora- en faunawet.

Status per 1 januari 2017: Wildsoort waarop de jacht is geopend van 15 augustus tot en met 31 januari. Landelijke vrijstelling van de verboden, bedoeld in artikel 3.10, lid 1, Wet natuurbescherming.

7.5.1 SOORTBESCHRIJVING

Het konijn komt algemeen voor, vooral op zandgronden waar voldoende dekking en korte grazige vegetaties zijn, ook in stedelijk gebied. Konijnen bewonen het gehele jaar hetzelfde gebied. Het leefgebied strekt zich uit tot een straal van 50-150 meter rond de hollen. Een deel van de jonge konijnen vindt een tijd geen plek in een konijnenbouw. Deze konijnen leven in die periode permanent bovengronds. Gedurende het jaar kunnen populaties sterk fluctueren in aantal. Konijnen worden regelmatig geplaagd door virusziekten (myxomatose en *rabbit viral haemorrhagic syndrom*, RVHD). Myxomatose is sinds 1953 in Nederland en RVHD sinds 1990. Vanaf 2015 trad een nieuw type van RVHD in ons land op, RVHD-2.

Konijnen zijn vooral in de schemer en de nacht actief en leven over het algemeen in groepen. Ze krijgen gemiddeld drie keer per jaar jongen. De worpgrootte varieert van drie tot zeven.

Konijnen eten voornamelijk gras en kruiden maar eten ook granen, mais, suikerbieten en vollegrondsgroenten, zoals sla, kool en bonen.

7.5.2 POPULATIEGROOTTE EN -ONTWIKKELING

De aantalsontwikkeling toont een grillig verloop over decennia, waarin genoemde ziektes een grote rol spelen. In 2011 is eens piek opgetreden, waarna het aantal tot 2015 is teruggelopen tot ongeveer de helft van 2011 (figuur 7.5.1). Er is geen betrouwbare schatting van absolute aantallen konijnen in de provincie.

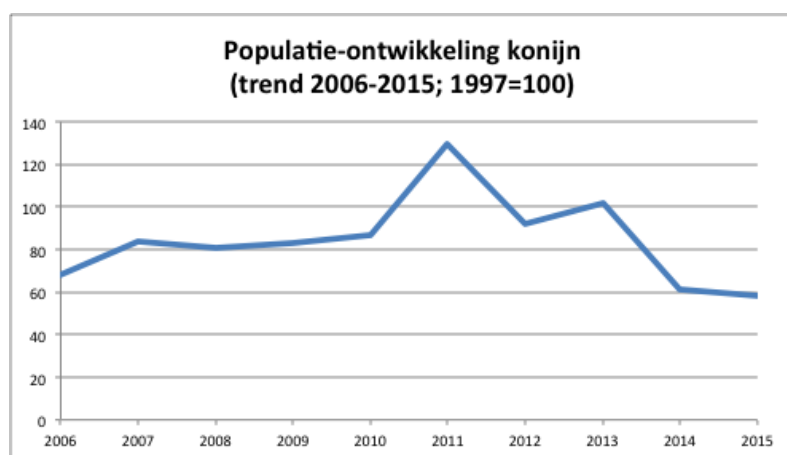

Fig. 7.5.1

Populatie-ontwikkeling konijn Noord-Holland (2006-2015) (bron: Meetnet Dagactieve Zoogdieren, NEM)

7.5.3 ONTWIKKELING SCHADE AAN BELANGEN

Gewasschade

Omdat schade door konijnen niet aanmerking komt voor een tegemoetkoming van het Faunafonds, zijn geen cijfers over de omvang van de schade beschikbaar.

Belang van de vliegveiligheid van het luchtverkeer

Konijnen kunnen op vliegvelden aanzienlijke schade aanrichten door ondergraving van verhardingen en het aanknagen van verlichtingskabels. Daarnaast trekt een grote populatie konijnen en massale sterfte bij een ziekte predatoren als buizerd, reiger, kiekendief en zilvermeeuwen aan. Deze vogels zijn een risico voor de vliegveiligheid (Klaver, 2006). Vossen zouden konijnen hier mogelijk kunnen reguleren (zie 7.8 vos). Er hebben zich zeven fauna incidenten voorgedaan.

Aantal fauna incidenten en aandeel birdstrikes op Schiphol. Fauna incidenten betreffen zowel birdstrikes (vliegtuig heeft aanvaring gehad met vogel) als dieren die op/langs de banen dood zijn gevonden.

Konijn		
jaar	fauna incident	waarvan birdstrike
2010	2	
2011	4	
2012		
2013	1	
2014		
2015		
Eindtotaal	7	

Bron: Bird Control Schiphol

Schade aan flora en fauna

Konijn vormt lokaal een probleem met kwetsbare vegetaties. Dit betreft vegetaties in het Gooi, waar een kleine populatie rozenkransje (*Antennaria dioica*) voorkomt; één van de twee laatste en zwaar bedreigde populaties buiten de Waddeneilanden.

Overige schade aan belangen

Schade treedt ook op in relatie tot volksgezondheid en openbare veiligheid (met name voor spoortaluds, dijklichamen), sportvelden, golfterreinen, industrieterreinen en begraafplaatsen (tabel 7.5.1). Daarnaast vindt ondergraving van leidingen plaats. Daarnaast vindt in het Gooi schade aan cultuurhistorische elementen, grafheuvels, waar konijnen holen in graven.

7.5.4 RESULTATEN BEHEER AFGELOPEN PERIODE

De FBE heeft nooit een ontheffing voor deze soort gehad. Registratie van aantal doorgeschreven machtigingen was daarom ook niet aan de orde. Het is een landelijk vrijgestelde soort en wildsoort, waardoor er geen plicht was tot registratie van afschot.

Afschot op basis van ontheffing via RUD was in de eerste twee jaren beperkt, circa 200-300 individuen, en ligt van 2012-2015 tussen de 1.100 en 1.800. Het grootste afschot vindt plaats ten behoeve van sportvelden en industrieterreinen (32%), vliegveiligheid (28%) en openbare veiligheid (spoortaluds en dijken). 3% van het afschot vindt plaats in verband met gewasschade, met name in de laatste drie jaar (tabel 7.5.2). Dit heeft betrekking op een ontheffing ter voorkoming van gewasschade in een situatie dat niet gebruik gemaakt kan worden van de landelijke vrijstelling. Dus bijvoorbeeld met kunstlicht of velden kleiner dan 40 ha.

Jaar	Totaal		FBE	RUD		Volksgezondheid	Openbare veiligheid	Volksgezondheid en openbare veiligheid
	Jacht/Landelijke ontheffing	Alle ontheffingen	ontheffingen	Schade gewassen	Vliegveiligheid			
2010	1.200-1.800*	188	nvt					151 (2)
2011	onbekend	min. 272	nvt		onbekend (1)			235 (3)
2012	onbekend	min. 1.789	nvt		619 (2)		448 (1)	133 (5)
2013	onbekend	min. 1.611	nvt	43 (4)	929 (2)	33 (6)		158 (4)
2014	onbekend	min. 1.518	nvt	79 (2)	257 (2)	51 (1)		292 (7)
2015	onbekend	min. 1.133	nvt	98 (4)	onbekend (1)			254 (5)

Tabel 7.5.1

afschot konijn op basis van jacht/landelijke ontheffing en ontheffingen van FBE en RUD. () aantal beschikbare ontheffingen. FBE had geen ontheffing. * afschot jacht betreft 2010/2011 en is een schatting op basis van een extrapolatie van afschotcijfers per 100 ha jachtveld (zie 5.3).

(vervolg tabel 7.5.2)

Schade begraafplaatsen	Sportvelden	Sportvelden en/of industrieterreinen	Gewassen, vee, bossen, bedrijfsmatige	
			visserij en wateren	Andere eigendommen
				37 (1)
onbekend (1)		onbekend (9)		37 (4)
109 (1)	38 (2)	327 (8)	115 (2)	onbekend (1)
	59 (1)	203 (9)	186 (1)	
	51 (1)	788 (13)		
		781 (12)		

2012: ontheffingen zijn o.a. verleend voor openbare veiligheid van spoorbanen in Noord-Holland (400).

2013: Ontheffing voor sport & industrie zijn o.a. verleend voor Velsen, Alkmaar, Zandvoort, Hilversum; voor volksgezondheid en veiligheid voor Afsluitdijk & Houtribdijk; voor gewassen voor Naarden.

2014: Ontheffingen Sport & industrie zijn o.a. verleend voor Velsen, Alkmaar, Zandvoort; voor volksgezondheid en veiligheid zijn o.a. verleend voor de Afsluitdijk en houtribdijk; ontheffing voor gewassen o.a. verleend voor Naarden.

7.5.5 EVALUATIE AFGELOPEN BEHEERPERIODE

De populatie van het konijn is onderhevig aan flinke schommelingen, voornamelijk veroorzaakt door een aantal virulente ziektes die de stand plaatselijk letterlijk kunnen decimeren. Onder goede omstandigheden kan de populatie snel groeien door de grote reproductiecapaciteit van het konijn. Afschot onder ontheffingen is gering, de laatste jaren tussen de 1.100 en 1.800. Ook het afschot tijdens de jachtperiode en onder de landelijke vrijstelling is gering, naar schatting rond de 1.200 -1.800. Afschot lijkt daardoor niet een factor die de populatieontwikkeling beïnvloedt.

De status als wild én soort van de landelijke vrijstellingslijst was nu toe voldoende basis voor een effectief beheer van het konijn. Onder de nieuwe Wet natuurbeheer blijft deze status zo. Er is aanleiding, gezien de nachtelijke leefwijze, voor het verlenen van ontheffingen voor bestrijding 's nachts. Voor vliegveiligheid, bescherming van sportvelden, industrieterreinen, treintaluds en dijklichamen vindt meer afschot plaats en is dus noodzakelijk. Daarom wordt geconcludeerd dat continuering van dit beleid wenselijk is.

Tijdens het jachtseizoen dienen jachthouders te streven naar een dusdanige stand dat schade ook buiten het jachtseizoen voorkomen wordt. Dit past bij het streven naar een redelijke stand van de wildsoorten.

7.5.6 WETTELIJKE STATUS EN PROVINCIAAL BELEID

Wildsoort waarop de jacht is geopend van 15 augustus tot en met 31 januari. Landelijke vrijstelling van de verboden om in het wild levende dieren te doden en te vangen en hun voortplantingsplaatsen of rustplaatsen te vernielen, zoals omschreven in art. 3.10 lid 1 onderdelen a en b Wet natuurbescherming. Deze vrijstelling geldt voor overlast, schade en dreigende schade aan gewassen, vee, bossen, flora, fauna en terreinen zoals sportvelden, schietterreinen, industrieterreinen, kazernes of begraafplaatsen.

Zonder ontheffing mogen konijnen alleen tussen zonsopgang en zonsondergang bestreden worden.

Schade veroorzaakt door het konijn komt het gehele jaar niet in aanmerking voor een tegemoetkoming.

7.5.7 DOELSTELLING

- Behoud van een redelijke wildstand en het voorkomen van schade in het jachtveld.
- Nulstand bij kwetsbare objecten, zoals infrastructurele dijklichamen.
- Voorkómen van risico's voor de veiligheid op begraafplaatsen, sportvelden, industrieterreinen e.d.
- Verminderen en zo mogelijk voorkomen van risico's voor de veiligheid van het vliegverkeer.
- Voorkomen dan wel beperken van belangrijke gewasschade (meer dan €250 per geval).

7.5.8 BEHEERMAATREGELEN

Preventieve middelen worden ingezet volgens de Handreiking Faunabeheer en de module Haasachtigen van de Faunaschade Preventie Kit (BIJ12, 2016). Zie <http://www.bij12.nl/bij12units/faunafonds/faunaschade-preventiekit-fpk/haasachtigen/>

Het beheer wordt uitgevoerd door bejaging met verschillende middelen (zie hieronder) en verstoring. Op grond van de landelijke vrijstelling mag dit het gehele jaar door. Daarnaast vindt afschot plaats in het kader van de jacht, dat deels er gericht op kan zijn om schade aan gewassen te voorkomen dan wel te beperken.

7.5.9 UITVOERING BEHEERMAATREGELEN

Ter voorkoming en beperking van schade zijn diverse akoestische preventieve middelen in te zetten om konijnen weg te houden, zoals linten, afweerpistolen en knalapparaten. Op kwetsbare gewassen is verjaging met zowel een akoestisch als een visueel middel verplicht voordat verjaging met ondersteunend afschot mag plaatsvinden.

Het konijn mag gedood of gevangen worden met behulp van fret en buidels, kastvallen, vangkooien, jachtvogels, met name havik en woestijnbuiserd, en het geweer. Een persluchtbuks kaliber .22 voldoet aan de definitie van een geweer in art. 3.13 lid 1 Besluit natuurbescherming. Met een geluiddemper en een magazijn van bijv. 10 kogeltjes kunnen met een persluchtbuks meerdere konijnen in korte tijd gedood worden. Verder is het bedieningsgemak beter dan van hagel- en kogelgeweren, met name door de geringe terugslag. Voor het voorhanden hebben en gebruiken van een persluchtbuks in niet afgesloten ruimten is een WM4 verlof (Wet wapens en munitie) nodig.

Op grond van de landelijke vrijstelling mogen grondgebruikers met het oog op schadebestrijding het hele jaar door konijnen doden en vangen, plus verstoren. Zonder ontheffing mogen konijnen alleen tussen zonsopgang en zonsondergang bestreden worden. Konijnen zijn echter vooral in de schemer en de nacht actief. De provincie kan aanvullend ontheffingen verlenen voor afschot in de schemerperiode, en 's nachts met kunstlicht, restlichtversterking en warmtebeeldversterking, en het gebruik van een geluiddemper. Op begraafplaatsen zal over het algemeen niet met afschot beheerd worden, maar met fret en buidels of kastvallen. Incidenteel worden vangnetten gebruikt.

Maatregelen om schade te beperken of te voorkomen hebben betrekking op lokale situaties bij schadegevoelige terreinen. Schadegevoelige gewassen komen binnen de gehele provincie voor.

Schade door konijnen in percelen met fruitbomen, boomkwekerijen en vollegrondsgroenten kan wat betreft omvang sterk oplopen, maar is te beperken met een raster. De kosten van een deugdelijk konijnenwerend raster zijn echter hoog en het permanente karakter van gaasrasters maakt deze vooral geschikt voor meerjarige teelten (bijvoorbeeld fruitpercelen en boomteelt).

Zie verder de Module Haasachtigen van de Faunaschade Preventie Kit van BIJ12-Faunafonds:<http://www.bij12.nl/bij12units/faunafonds/faunaschade-preventiekit-fpk/module-haasachtigen/>

7.5.10 EFFECTIVITEIT BEHEERMAATREGELEN

Konijnen kunnen effectief geweerd worden met een ingegraven raster. De kosten van een deugdelijk konijnenwerend raster zijn echter hoog en het permanente karakter van gaasrasters maakt deze vooral geschikt voor meerjarige teelten (bijvoorbeeld fruitpercelen en boomteelt) en voor sportvelden en begraafplaatsen (Nagtegaal & Giesen, 2014). Op sportvelden is vervanging van grasmatten door kunstgras effectief.

Visuele middelen zijn minder geschikt, omdat konijnen vooral in de schemer en de nacht actief zijn. Ook akoestische preventieve middelen werken maar gedurende een korte periode. Daarna wennen konijnen er aan. Door de middelen af te wisselen wordt de effectiviteit verhoogd en gewenning zoveel mogelijk uitgesteld. Verjaging met ondersteunend afschot werkt beter en zorgt er voor dat schadeveroorzakende individuele dieren worden verwijderd. Dit kan op grond van de landelijke vrijstelling het gehele jaar worden toegepast en met ontheffing ook 's nachts.

7.5.11 MONITORING

De aantalsontwikkeling van het konijn wordt gevolgd in het meetnet 'dagactieve zoogdieren', een onderdeel van het Netwerk Ecologische Monitoring. Dit betreft trends, geen schatting van absolute aantallen. De FBE zorgt er tevens voor dat in samenwerking met de WBE's het konijn wordt meegenomen tijdens de voorjaarstelling. Daarnaast blijven we gebruik maken van de landelijk en provinciaal beschikbare cijfers zoals deze ook in dit faunabeheerplan zijn gebruikt.

De registratie van het afschot en de inzet van preventieve middelen vindt plaats door rapportage via het faunaregistratiesysteem (FRS) van de FBE. Sinds 1 januari 2017 zijn uitvoerders (jagers) wettelijk verplicht om gedode dieren te melden bij de faunabeheereenheid. Dat geldt ook voor fretteerders en valkeniers.

7.5.12 CONCLUSIES

De status als wild en als landelijk vrijgestelde soort was de afgelopen periode niet voldoende voor een effectief beheer.

De landelijke vrijstelling en reguliere jacht kunnen alleen van zonsopkomst tot zonsondergang worden benut. Het konijn is echter vooral in de schemer en nacht actief. Aanvullende ad hoc ontheffingen, zullen op grond van een deugdelijke onderbouwing van de initiatiefnemer kunnen worden aangevraagd voor het bestrijden van konijnen met alle wettelijk toegestane middelen waar sprake is van noodzaak van voorkómen en bestrijden van belangrijke schade, bijv. voor fruitteelt en boomkwekerij, en in infrastructurele dijklichamen, waterkeringen, op sportvelden, industrieterreinen, begraafplaatsen en vliegvelden. De ontheffingen hebben betrekking op bestrijding in de schemerperiode en 's nachts met kunstlicht, restlichtversterking of warmtebeeldversterking en met een geluiddemper. Restlicht- en warmtebeeldversterking, infraroodversterking e.d. zijn goede aanvullende en technisch verbeterde moderne middelen in aanvulling op de inzet van kunstlicht. Hiermee kan preciezer, nauwkeuriger en minder verstorend worden gewerkt, waardoor op een nog efficiëntere en effectievere manier beheer kan plaatsvinden. Het gebruik van een geluiddemper voorkomt (geluids-)overlast zeker in meer dichtbevolkte gebieden en op nachtelijke momenten. Bovendien is het Arbo technisch beter omdat er minder terugslag is en voorkomt gehoorschade voor degene die dat geweer hanteert.

Ontheffingen om een beperkt aantal konijnen af te schieten zijn geen risico voor het duurzaam voortbestaan van het konijn in Noord-Holland, ook niet in combinatie met het afschot in het jachtseizoen en als soort van de landelijke vrijstellingslijst.

Tabel 7.5.3

Status van het konijn in jacht en faunabeheer

	Jacht	Vrijstelling	Gewenste ontheffing
	Ja	Ja, landelijk	Ja
Voorwaarden	Binnen het werkgebied van de WBE door jachthouders die handelen conform het FBP algemene soorten 2017-2023	Voor grondgebruikers/ uitvoerders die handelen conform het FBP algemene soorten 2017-2023 (Dreigende) schade of overlast, met inbegrip van schade aan sportvelden, schietterreinen, industrieterreinen, kazernes of begraafplaatsen	(Dreigende) schade of overlast, preventieve maatregelen verplicht Veiligheid van het luchtverkeer
Periode jaar	15 augustus - 31 januari	Gehele jaar	Nader bepaald in ontheffing
Periode dag	Zonsopkomst – zonsondergang	Zonsopkomst – zonsondergang	Schemer en nacht
Beheermaatregelen	Doden met geweer, fret en buidel, aardhonden en jachtvogels.	Verontrusten Doden met geweer, fret en buidel, kastvallen, vangkooien, aardhonden en jachtvogels	Doden met geweer met kunstlicht, restlicht- en warmtebeeldversterking en geluiddemper
Tegemoetkoming schade	Geen, want landelijk vrijgesteld	Geen, want landelijk vrijgesteld	Geen, want landelijk vrijgesteld

7.6 ZWARTE KRAAI

Status 2011-2016: Landelijke vrijstelling van de verboden bedoeld in de artikelen 9, 10, 11 en 12 van de Flora- en faunawet.

Status per 1 januari 2017: Landelijke vrijstelling van de verboden bedoeld in artikel 3.1 van de Wet natuurbescherming.

7.6.1 SOORTBESCHRIJVING

Zwarte kraaien eten ongewervelden, zaden, bessen, fruit, wortelstokken, afval, eieren, kadavers en kleine gewervelden, met name hun jongen en eieren. Ze broeden een keer per jaar en leggen twee tot zes eieren. Zwarte kraaien behoren tot de meest verspreide broedvogels en zijn zowel in landbouwgebieden als bossen en steden aanwezig.

7.6.2 POPULATIEGROOTTE EN –ONTWIKKELING

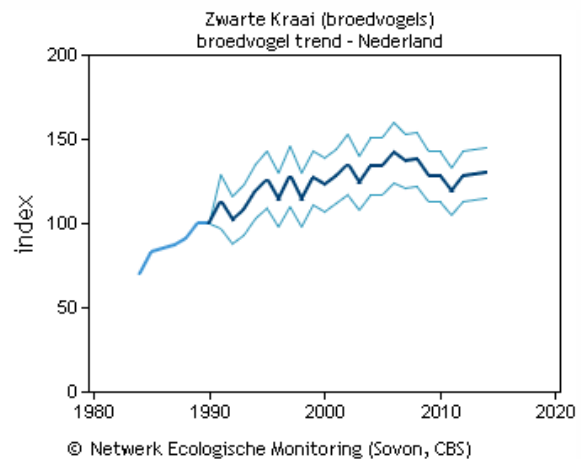
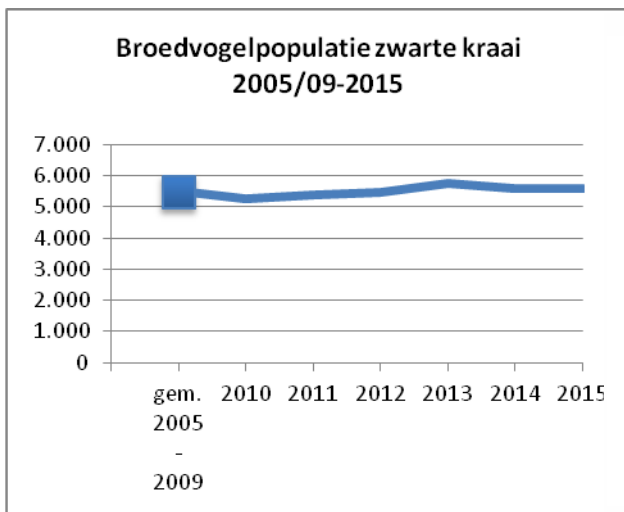
Rond 2000 kwamen er 70.000 tot 100.000 broedparen in Nederland voor. Over heel Nederland bekeken is de zwarte kraai als broedvogel vergeleken met 1990 toegenomen met enkele procenten per jaar, maar de laatste jaren neemt de broedpopulatie weer wat af (figuur 7.6.1). In Noord-Holland is de populatie van de zwarte kraai in de periode van 2010-2013 min of meer stabiel (figuren 7.6.1). Op basis van de trendgegevens van Sovon is de broedpopulatie in 2015 ca. op gelijke hoogte met de schatting van de Atlas van de Noord-Hollandse broedvogels voor de periode 2005-2009. Het aantal broedparen

bedraagt ca. 5.500 (4.000-7.000). De populatie wintervogels in Noord-Holland laat de laatste 10 jaar een stabiele populatie zien, wat in lijn is met de trend in landelijke broedvogels (figuur 7.6.2).

De landelijke staat van instandhouding van de zwarte kraai als broedvogel is gunstig (Vogel et al., 2013). Zie voor nadere toelichting 3.1.2.

Beoordeling Staat van Instandhouding				
Populatie	Verspreiding	Leefgebied	Toekomst	Eindoordeel
+	+	+	+	+

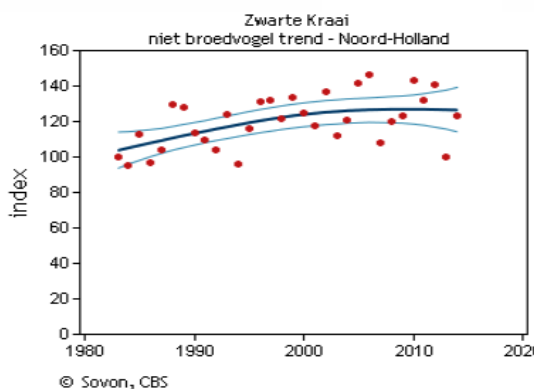
Nederland Deze grafiek is gebaseerd op het Meetnet Broedvogels (BMP). Weergegeven is de jaarlijkse index van de broedpopulatie t.o.v. 1990 en de standaardfout. [Project informatie](#)

vanaf 1990: significante toename van <5% per jaar (+)

laatste 10 jaren: significante afname van <5% per jaar (-)

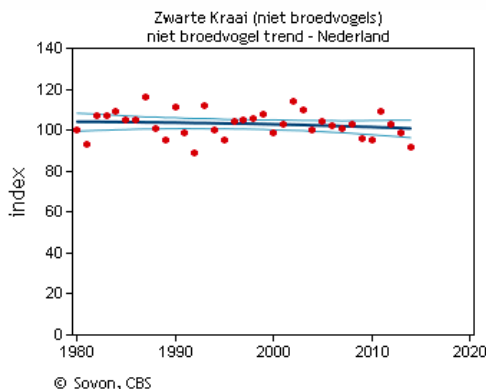
Fig. 7.6.1

Populatie-ontwikkeling broedvogels zwarte kraai in Noord-Holland (2005-2015) (bron: Scharringa et al., 2010, in combinatie met trend, Sovon, website) en in Nederland (1984-2014) (bron: Sovon, website)

Noord-Holland Deze grafiek is gebaseerd op het Punt Transect Tellingen project (PTT). Weergegeven is de jaarlijkse index van de winterpopulatie in december (rode punten), de trendlijn (donker gekleurde lijn) en het 95% betrouwbaarheidsinterval **Project informatie**

vanaf 1983: significante toename van <5% per jaar (+)
laatste 10 seizoenen: geen significante aantalsverandering (0)

Nederland Deze grafiek is gebaseerd op het Punt Transect Tellingen project (PTT). Weergegeven is de jaarlijkse index van de winterpopulatie in december (rode punten), de trendlijn (donker gekleurde lijn) en het 95% betrouwbaarheidsinterval **Project informatie**

vanaf 1980: geen significante aantalsverandering (0)
laatste 10 seizoenen: significante afname van <5% per jaar (-)

Fig. 7.6.2

Populatie-ontwikkeling winteraantallen zwarte kraai in Noord-Holland (1983-2014) en in Nederland (1980-2014) (bron: Sovon, website)

7.6.3 ONTWIKKELING SCHADE AAN BELANGEN

Gewasschade

Schade veroorzaakt door de landelijk vrijgestelde zwarte kraai komt niet in aanmerking voor een tegemoetkoming. Meldingen bij BIJ12-Faunafonds betreffen schade die optreedt in combinatie met andere soorten waarvoor wel een tegemoetkoming verleend wordt. Daarom zijn cijfers van door BIJ12-Faunafonds getaxeerde schade niet adequaat om de gewasschade te beschrijven, noch om het aandeel meldingen belangrijke gewasschade van groter of gelijk aan €250 vast te stellen.

In de periode 2010-2015 waren er jaarlijks één tot enkele schademeldingen aan gewassen, in maïs, wintergraan en in peer. Het schadebedrag per geval is meestal laag, maar incidenteel hoger, tot €800 of 1.600. Zoals gezegd: deze opgegeven schades zeggen niets over de werkelijke gewasschade. In 2009 was er bij Callantsoog een grote schade door zwarte kraaien en kauwen aan krokussen. Het Faunafonds heeft voor dat geval tegemoetkoming geweigerd.

Op basis van een enquête wordt de schade in 2010 in heel Nederland aan gewassen door zwarte kraai en kauw geschat op €13.7 mln. (Guldmond et al., 2013). In maïs, appel en peer is de schatting van de jaarlijkse schade in heel Nederland, die niet kan worden opgegeven bij BIJ12-Faunafonds, resp. €1,1-2.0 mln.; €4.0-6.6 mln.; en €3.7-6.6 mln. (Guldmond et al., 2013). Een deel van deze schade zal aan kraaien toe te rekenen zijn.

Tabel 7.6.1.

Getaxeerde gewasschade (in €) door zwarte kraai (geeft onvolledig beeld).

Zwarte kraai					
Jaar	Aantal schademel- dingen (≥ €250)	Totaal	Totaal ≥ €250	Peer	Snijmais
2010	1 (0)	142			
2011	1 (0)	102			
2012	4 (2)	2.461	2.317	1.671	646
2013					
2014	1 (0)	14			
2015					

De kolom 'totaal' geeft de totale getaxeerde schade weer. De kolommen per gewas geven de getaxeerde schade ≥ €250 weer.

Belang van de vliegveiligheid van het luchtverkeer

De zwarte kraai is een van de risicoveroorzakers voor de vliegveiligheid. Er hebben zich acht birdstrikes voorgedaan.

Aantal fauna incidenten en aandeel birdstrikes op Schiphol. Fauna incidenten betreffen zowel birdstrikes (vliegtuig heeft aanvaring gehad met vogel) als dieren die op/langs de banen dood zijn gevonden.

Zwarte kraai		
Jaar	Fauna incident	Waarvan birdstrike
2010	3	1
2011	3	2
2012	4	3
2013	2	
2014		
2015	3	2
Eindtotaal	15	8

Bron: Bird Control Schiphol

Schade aan flora- en fauna

Zwarte kraaien zijn mede verantwoordelijk voor predatie bij weidevogels en andere bodembroeders. Predatie is in veel gebieden een belangrijke mortaliteitsfactor voor weidevogels (Teunissen et al., 2005). Staatsbosbeheer Noord-Holland neemt in uitzonderlijke situaties maatregelen tegen zwarte kraaien die schade aanrichten aan weidevogels.

Overige schades

Schade treedt op aan opgeslagen ruwvoer, beschadiging van folie van ingekuuld voer, schade aan opstallen.

Incidenteel treedt ook schade op aan sportterreinen en industrieterreinen.

7.6.4 RESULTATEN BEHEER AFGELOPEN PERIODE

Voor zowel schade aan gewassen als voor risico voor vliegveiligheid worden jaarlijks 1-2 ontheffingen verleend (tabel 7.6.2). Incidenteel wordt ook voor andere belangen een ontheffing verleend. De ontheffingen betreffen doden met geweer. Waarschijnlijk gaat het bij schade aan gewassen om ontheffingen voor gebruik van het geweer in terreinen die niet voldoen aan de regels voor een jachtveld volgens het Jachtbesluit.

Regulering (afschot) op basis van de verschillende typen ontheffingen betreft jaarlijks circa 100-200 kraaien. Omdat de zwarte kraai een landelijk vrijgestelde soort is wordt er buiten deze geregistreerde ontheffingen een veelvoud van dit aantal geschoten. Deze aantallen hoeven niet verplicht geregistreerd te worden en zijn daarmee niet bekend. Het beperkte afschot onder ontheffing heeft geen invloed op de staat van instandhouding van de zwarte kraai.

Tabel 7.6.2. Aantal ontheffingen en afschot zwarte kraai op basis van ontheffingen van FBE en RUD. () aantal beschikbare ontheffingen.

Jaar	FBE	RUD		Vliegveiligheid	Sportvelden en/of industrieterreinen	Gewassen, vee, bossen, bedrijfsmatige visserij en wateren
	Alle ontheffingen	Geen onthefing	Schade gewassen			
2010	nvt	x				
2011	nvt		onbekend (1)	onbekend (2)		
2012	nvt		90 (2)	onbekend (2)		35 (1)
2013	nvt		90 (1)	52 (2)		
2014	nvt		60 (1)	59 (2)	onbekend (1)	
2015	nvt		60 (1)	onbekend (1)		

7.6.5 EVALUATIE AFGELOPEN BEHEERPERIODE

Schade aan belangen door kraaien treedt veelvuldig op maar meestal slechts op kleine schaal. Gewassschade wordt vrijwel niet gemonitord, maar blijkt uit onderzoek aanzienlijk (Guldmond et al., 2013). Ontheffing is verleend voor het belang vliegveiligheid, dat niet onder de landelijke vrijstelling valt. Deze ontheffingen resulteren in het doden van 100-200 kraaien per jaar. Volgens onderzoek is afschot effectief als methode voor verjaging en als versterking van andere weringsmethoden, al zijn de

resultaten wisselend. Omdat afschot onder vrijstelling niet is geregistreerd, maar waarschijnlijk aanzienlijk is, kan niets worden gezegd over de effectiviteit hiervan ter voorkoming van gewasschade. De totale populatie zwarte kraaien van Noord-Holland is 5.500 broedparen, en de populatie is stabiel. Dit maakt het onwaarschijnlijk dat het afschot onder ontheffing en onder de landelijke vrijstelling, leidt tot een verlaging van de populatie op langere termijn.

Het huidige beheer is niet voldoende om de schade door zwarte kraaien beperkt te houden. Het is wenselijk het inzetten van een vangkooi mogelijk te houden.

7.6.6 WETTELIJKE STATUS EN PROVINCIAAL BELEID

Landelijke vrijstelling van de verboden om in het wild levende vogels te doden of te vangen en nesten, rustplaatsen en eieren te vernielen of te beschadigen, zoals omschreven in artikel 3.1 van de Wet natuurbescherming. Deze vrijstelling geldt voor schade en dreigende schade aan gewassen, vee, bossen, visserij, wateren, flora of fauna.

Schade door zwarte kraaien komt niet in aanmerking voor een tegemoetkoming.

7.6.7 DOELSTELLING

- Voorkomen van aanzienlijke gewasschade (meer dan €250 per geval).
- Verminderen en zo mogelijk voorkomen van risico's voor de veiligheid van het vliegverkeer.
- Voorkomen van schade aan flora- en fauna, met name weidevogels en andere bodembroeders.
- Voorkomen van overlast, zoals schade aan rieten daken en isolatiemateriaal.

7.6.8 BEHEERMAATREGELEN

Preventieve middelen worden ingezet volgens de Handreiking Faunabeheer en de module Kraaiachtigen van de Faunaschade Preventie Kit. Zie <http://www.bij12.nl/bij12units/faunafonds/faunaschade-preventiekit-fpk/kraaiachtigen/>

Het beheer wordt uitgevoerd door verjagen, afschot en inzet van jachtvogels. Dat kan door de landelijke vrijstelling gericht op schadebestrijding in gewassen het hele jaar door. Voor verjagen en afschot vanwege het belang veiligheid van het luchtverkeer en voor het inzetten van een vangkooi is echter een ontheffing nodig.

7.6.9 UITVOERING BEHEERMAATREGELEN

Ter voorkoming en beperking van schade worden diverse akoestische en visuele preventieve middelen, vermeld in de Faunaschade Preventie Kit (BIJ12, 2016), ingezet om zwarte kraaien weg te houden van schadegevoelige percelen en voerkuilen, zoals vogelverschrikkers, vlaggen, linten, ballonnen, vliegers, afweerpistolen en knalapparaten.

Op grond van de landelijke vrijstelling mogen grondgebruikers met het oog op schadebestrijding het gehele jaar door tussen zonsopgang en zonsondergang zwarte kraaien doden met het geweer of jachtvogels (havik, slechtvalk en woestijnbuizerd) en hun nesten vernielen. Zwarte kraaien veroorzaken ook in de schemerperiodes schade. Ze stoppen pas geruime tijd na zonsondergang met foerageren. Vaak is het al donker voordat ze hun slaappleatsen opzoeken (Picozzi, 1975). Daarom is schadebestrijding in de schemerperiode ook noodzakelijk.

De landelijke vrijstelling omvat niet het middel vangkooi. Om de schade aan fruit en fauna efficiënt en effectief te verminderen kan het gebruik van een kraaienvangkooi of kraaienkastvallen onmisbaar zijn. Bij het inzetten van een vangkooi is aandacht gewenst voor een specifiek probleem. Op grond van het Besluit natuurbescherming moet een lokkraai voorzien zijn van een naadloos gesloten pootring, omdat een lokkraai geen wildvang mag zijn. Zonder lokkraai is een vangkooi veel minder effectief, maar gefokte lokkraaien met gesloten pootring zijn in de praktijk vrijwel niet beschikbaar. Het doden van gevangen kraaien mag niet door omdraaien van de nek, aangezien dit uitsluitend is toegestaan bij door verwonding in nood verkerende vogels. Gevangen zwarte kraaien kunnen door middel van een kleinkaliberbuks of persluchtbuks gedood worden, met de juiste munitie of geluidsdemper levert dit geen geluidsoverlast op. Voor het voorhanden hebben van een persluchtbuks en het gebruiken buiten afgesloten terreinen is een WM4 verloop (Wet wapens en munitie) noodzakelijk. Dagelijkse controle van de vangkooi is verplicht.

Ter voorkoming en beperking van belangrijke schade aan fauna, gewassen of kuilvoer is soms lokaal een permanent beperkte stand noodzakelijk door middel van afschot, vangkooien en kastvallen.

Het middel Mesuril FS (werkzame stof methiocarbamaat) wordt gebruikt om maiszaad te coaten tegen vraatschade door kraaien en andere vogels. In de biologische landbouw mag deze preventieve maatregel echter niet toegepast worden. Hier kan wering/verjaging ook een rol spelen, waardoor het gebruik van gecoat zaad vermeden kan worden (CLM, 2014).

7.6.10 EFFECTIVITEIT BEHEERMAATREGELEN

Zowel visuele als akoestische preventieve middelen werken maar gedurende een korte periode. Daarna wennen zwarte kraaien er aan. Door deze middelen af te wisselen wordt de effectiviteit verhoogd en gewenning zoveel mogelijk uitgesteld. Verjaging met ondersteunend afschot werkt beter.

De vangkooi is gedurende de hele dag in werking. Het werkt aanvullend op afschot omdat de uitvoerder niet ter plaatse hoeft te zijn. Een bijkomend voordeel is dat een vangkooi weinig verstoort. Daardoor kan de kooi dicht bij bebouwing worden geplaatst. Met een vangkooi kan lokaal schade effectief bestreden worden. Ook in kwetsbare gebieden of in gebieden met verstoringsgevoelige soorten is het gebruik van vangkooien aan te bevelen. Er is in mindere mate verstoring van de natuur door aanwezigheid van mensen en geen verstoring door gewoenshoten.

7.6.11 MONITORING

De aantalsontwikkeling van de zwarte kraai wordt gevolgd in de meetnetten 'broedvogels' en 'PTT-tellingen in december', onderdelen van het Netwerk Ecologische Monitoring. Dit betreft trends, geen schatting van absolute aantallen. De FBE zorgt er voor dat in samenwerking met de WBE's de zwarte kraai wordt meegenomen tijdens de voorjaarsstelling. Daarnaast blijven we gebruik maken van de landelijk en provinciaal beschikbare cijfers zoals deze ook in dit faunabeheerplan zijn gebruikt.

De registratie van het afschot en de inzet van preventieve middelen vindt plaats door rapportage via het faunaregistratiesysteem (FRS) van de FBE. Een manco daarbij is dat niet gerapporteerd kan worden of de kraaien geschoten of gevangen zijn. Sinds 1 januari 2017 zijn uitvoerders (jagers) wettelijk verplicht om gedode dieren te melden bij de faunabeheereenheid.

7.6.12 CONCLUSIES

De status als landelijk vrijgestelde soort is niet voldoende om de zwarte kraai, met het oog op voorkomen van schade, effectief te beheren. Ontheffing op voorhand blijft noodzakelijk voor het belang veiligheid van het vliegverkeer. De landelijke vrijstelling omvat niet het middel vangkooi, niet schadebestrijding in de schemerperiodes en niet het belang schade aan gebouwen. Deze schade is ook geen belang waarvoor in het geval van vogels ontheffing kan worden verleend.

Dit faunabeheerplan maakt het mogelijk dat een ontheffing kan worden aangevraagd voor het gebruik van kastvallen en vangkooien met lokvogels vanwege schade aan fauna in erkende weidevogelgebieden, in gebieden met andere bodembroeders en vanwege schade aan gewassen en fruitteelt. Het is van belang dat de ontheffing inzet van lokvogels zonder naadloos gesloten pootring mogelijk maakt.

Verder maakt dit faunabeheerplan het mogelijk dat een ontheffing kan worden aangevraagd voor het doden van zwarte kraaien in de schemerperiodes. In weidevogelgebieden dient rekening te worden gehouden dat afschot geen significante verontrusting veroorzaakt voor de weidevogels.

Met goede motivatie door de initiatiefnemer zullen tevens aanvragen ingediend worden voor een ontheffing via art. 3.26 lid 3 Wet natuurbescherming om het geweer te gebruiken op gronden die alleen door fysieke barrières niet voldoen aan de in het Besluit natuurbescherming gestelde regels voor een jachtveld, indien op die gronden belangrijke schade optreedt en de schade niet op andere wijze bestreden kan worden.

Ontheffingen om een beperkt aantal zwarte kraaien te vangen en/of doden zijn geen risico voor het duurzaam voortbestaan van de zwarte kraai in Noord-Holland, ook niet in combinatie met het afschot als landelijk vrijgestelde soort. Het afschot in de genoemde aantallen als landelijk vrijgestelde soort leidt uiteindelijk niet tot een kleinere populatie op het niveau van de provincie. Daarmee wordt de staat van instandhouding van de zwarte kraai niet beïnvloed.

Tabel 7.6.3

Status van de zwarte kraai in faunabeheer

	Jacht	Vrijstelling	Gewenste ontheffing
	Nee	Ja, landelijk	Ja
Voorwaarden	nvt	Voor grondgebruikers/uitvoerders die handelen conform het FBP algemene soorten 2017-2023. (Dreigende) schade aan gewassen.	1) Voor vangkooi met lokvogels. (Dreigende) schade aan fauna of gewassen, preventieve maatregelen verplicht. Veiligheid van het luchtverkeer. 2) Aan verjaging ondersteunend doden in de schemerperiodes
Periode jaar	nvt	Gehele jaar	Nader bepaald in ontheffing
Periode dag	nvt	Zonsopkomst – zonsondergang	Ook in de ochtend- en avondschemer
Beheermaatregelen	nvt	Doden met geweer of jachtvogel.	1) Vangkooi met lokvogels 2) Verjagen en aan verjaging ondersteunend doden met geweer of jachtvogel
Tegemoetkoming schade	nvt	Geen, want landelijk vrijgesteld	Geen, want landelijk vrijgesteld

7.7 KAUW

Status 2011-2016: Landelijke vrijstelling van de verboden bedoeld in de artikelen 9, 10, 11 en 12 van de Flora- en faunawet.

Status per 1 januari 2017: Landelijke vrijstelling van de verboden bedoeld in artikel 3.1 van de Wet natuurbescherming.

7.7.1 SOORTBESCHRIJVING

In ons land overwinteren kauwen uit Scandinavië en Oost-Europa. Onze eigen broedvogels zijn standvogels (Speek & Speek 1984).

Kauwen zijn alleseters en eten ongewervelden, groene plantendelen, graan, bessen en fruit. Ze broeden een keer per jaar en leggen vier tot zeven eieren. Broedt vaak in losse kolonies, ook in broedtijd groepsvorming. Buiten de broedtijd in grote groepen, vaak samen met roeken en zwarte kraaien.

Kauwen komen in heel Nederland voor. Het talrijkst zijn ze in stedelijk gebied en kleinschalig agrarisch gebied.

7.7.2 POPULATIEGROOTTE EN –ONTWIKKELING

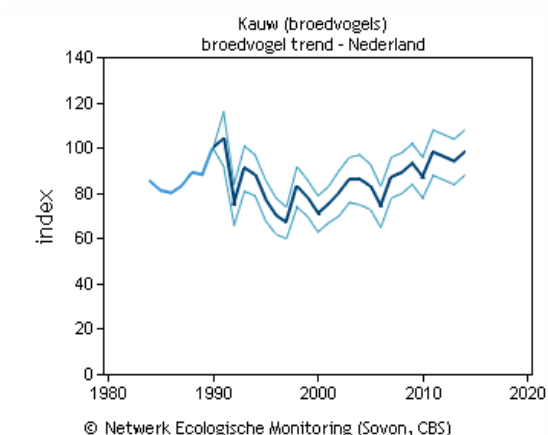
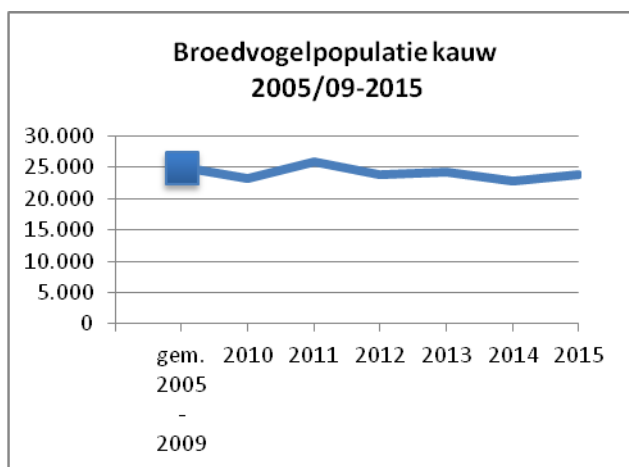
De landelijke stand is al tientallen jaren min of meer stabiel tot significant stijgend de laatste 10 jaar. Het gaat om 180.000 tot 220.000 broedparen (rond 2000, Bijlsma e.a. 2001) (figuur 7.7.1). In Noord-

Holland is de kauw stabiel. Op basis van de trendgegevens van Sovon is de populatie in 2015 ca. 24.000 broedparen, op vrijwel gelijke hoogte met de schatting van de Atlas van de Noord-Hollandse broedvogels voor de periode 2005-2009 (20-30.000). Een schatting voor totaal aantal in voorjaar is 2,50 x aantal broedparen, dat is ca. 60.000 kauwen. (figuur 7.7.1). Ook de winterpopulatie is stabiel (figuur 7.7.2; 1980-2015; Sovon website).

De landelijke staat van instandhouding van de kauw als broedvogel is matig ongunstig (Vogel et al., 2013). Zie voor nadere toelichting 3.1.2. Dit is het gevolg van de beoordeling dat de verspreiding matig ongunstig wordt genoemd. Populatie, leefgebied en toekomst worden nog steeds als gunstig beoordeeld.

Beoordeling Staat van Instandhouding				
Populatie	Verspreiding	Leefgebied	Toekomst	Eindoordeel
+	-	+	+	-

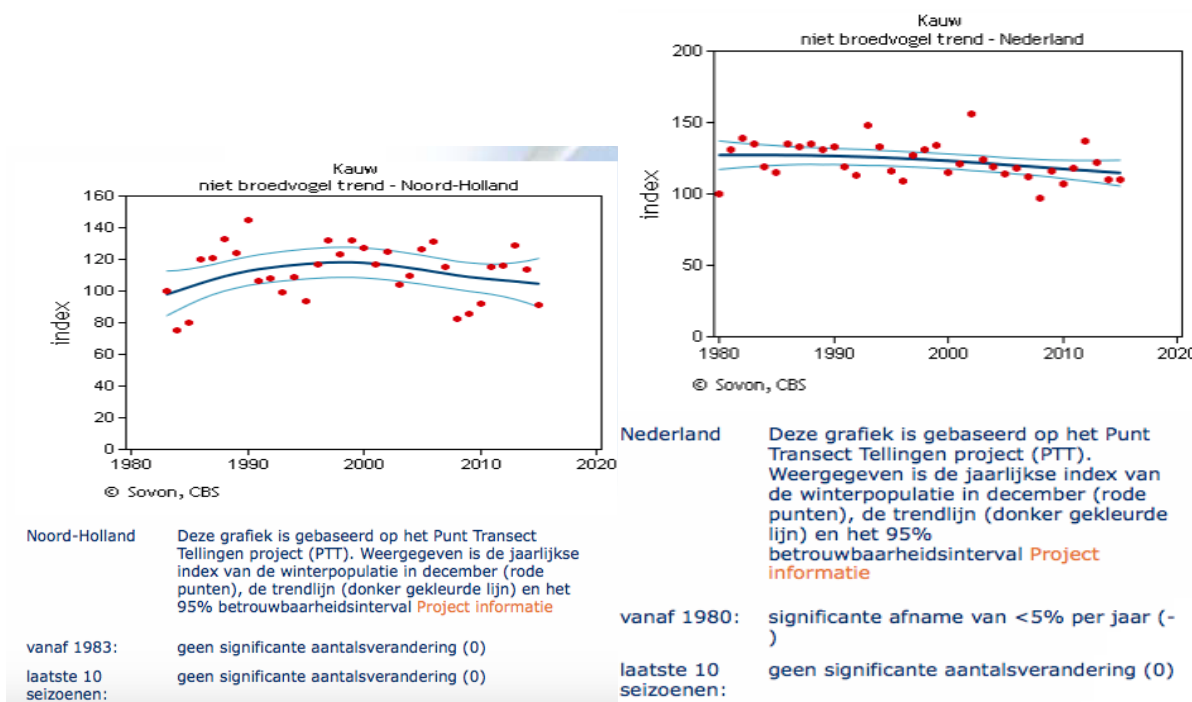

Nederland Deze grafiek is gebaseerd op het Meetnet Broedvogels (BMP). Weergegeven is de jaarlijkse index van de broedpopulatie t.o.v. 1990 en de standaardfout. [Project informatie](#)

vanaf 1990: geen significante aantalsverandering (0)
 laatste 10 jaren: significante toename van <5% per jaar (+)

Fig. 7.7.1

Populatie-ontwikkeling kauw als broedvogel in Noord-Holland (2005-2015) (bron: Scharringa et al., 2010, in combinatie met trend, Sovon, website) en in Nederland (1984-2014) (bron: Sovon, website)

Figuur 7.7.2

Winterpopulatie-ontwikkeling kauw in Noord-Holland (1984-2015) en in Nederland (1980-2015) (bron: Sovon, website).

7.7.3 ONTWIKKELING SCHADE AAN BELANGEN

Gewasschade

Schade veroorzaakt door kauwen komt niet in aanmerking voor een tegemoetkoming. Meldingen bij BIJ12-Faunafonds betreffen schade die optreedt in combinatie met andere soorten waarvoor wel een tegemoetkoming wordt verleend. Daarom zijn cijfers van door BIJ12-Faunafonds getaxeerde schade niet adequaat om de gewasschade te beschrijven, noch om het aandeel meldingen van belangrijke schade van groter of gelijk aan €250 vast te stellen.

De schademeldingen die op deze manier zijn geregistreerd laten het volgende beeld zien. In de periode 2010-2015 zijn er jaarlijks ca. 4 schademeldingen aan gewassen gedaan, het meeste in fruit (appel en peer) en beperkt ook in graan (tabel 7.7.1). Het schadeniveau in appels, pruimen en granen is laag, maar in peer vaak aanzienlijk, gemiddeld rond €1.500 per melding, met een uitschieter van meer dan €7.500 in 2012. Ook in gelegerd graan kan de schade aanzienlijk zijn, maar daarover zijn nog minder cijfers omdat dit veelal schades zijn door alleen kauwen, en dus niet worden getaxeerd.

Op basis van een enquête wordt de schade in 2010 in heel Nederland aan gewassen door zwarte kraai en kauw geschat op €13.7 mln. (Guldmond et al., 2013). In maïs, appel en peren is de schatting van de jaarlijkse schade in heel Nederland, die niet kan

worden opgegeven bij BIJ12-Faunafonds, resp. €1,1-2.0 mln.; €4.0-6.6 mln.; en €3.7-6.6 mln. (Guldmond et al., 2013). Een (klein) deel van deze schade zal aan kauwen toe te rekenen zijn.

Tabel 7.7.1.

Getaxeerde gewasschade (in €) door kauw (geeft onvolledig beeld)

Kauw						
Jaar	Aantal schademeldingen (≥ €250)	Totale schade	Totaal ≥ €250	Peer	Pruim	Zomer- graan
2010						
2011	3 (1)	579	264			264
2012	6 (6)	7.673	7.673	7.408	265	
2013	4 (0)	231				
2014	5 (3)	1.623	1.465	1.465		
2015	2 (0)	220				

De kolom 'totaal' geeft de totale getaxeerde schade weer. De kolommen per gewas geven de getaxeerde schade ≥ €250 weer.

Belang van de vliegveiligheid van het luchtverkeer

De kauw is een van de risicoveroorzakers voor vliegveiligheid. Er worden drie birdstrikes op Schiphol gemeld.

Aantal fauna incidenten en aandeel birdstrikes op Schiphol. Fauna incidenten betreffen zowel birdstrikes (vliegtuig heeft aanvaring gehad met vogel) als dieren die op/langs de banen dood zijn gevonden.

Kauw		
jaar	fauna incident	waarvan birdstrike
2010	1	
2011	2	1
2012	1	
2013		
2014	1	1
2015	1	1
Eindtotaal	6	3

Bron: Bird Control Schiphol

Schade aan flora- en fauna

Kauwen zijn mede verantwoordelijk voor predatie bij weidevogels en andere bodembroeders. Predatie is in veel gebieden een belangrijke mortaliteitsfactor voor weidevogels (Teunissen et al., 2005). In het Predatieplan van de ANV Hollands Noorden worden hiervan voorbeelden gegeven (ANV Hollands Noorden, 2017).

7.7.4 RESULTATEN BEHEER AFGELOPEN PERIODE

Jaarlijks worden 1-2 ontheffingen verleend voor de categorieën schade aan gewassen, risico voor vliegveiligheid en risico voor volksgezondheid en openbare veiligheid (tabel 7.7.2).

De ontheffingen betreffen doden met geweer en/of via vangen met vangkooien.

Regulering (afschot of vangen) op basis van de verschillende typen ontheffingen betreft jaarlijks ca. 60-150 kauwen, het meeste in verband met schade aan gewassen.

Omdat de kauw een landelijk vrijgestelde soort is, wordt er buiten deze geregistreerde ontheffingen een veelvoud van dit aantal geschoten. Deze aantallen hoefden niet verplicht geregistreerd te worden en zijn niet bekend.

Preventieve middelen worden ingezet en vormen de basis waarop aan verjaging met ondersteunend afschot mag plaatsvinden.

Tabel 7.7.2.

Aantal ontheffingen en afschot kauw op basis van ontheffingen van FBE en RUD. () aantal beschikbare ontheffingen. FBE had geen ontheffing.

Jaar	Totaal	FBE	RUD	Schade gewassen	Vlieg-veiligheid	Volks-gezondheid en openbare veiligheid	Gewassen, vee, bossen, bedrijfsmatige visserij en wateren
	Alle ontheffingen	Ontheffingen	Geen ontheffing				
2010	0	nvt	x				
2011	onbekend	nvt		onbekend (2)	onbekend (1)		
2012	61	nvt		25 (2)	5 (2)	6 (1)	25 (1)
2013	151	nvt		70 (1)	75 (2)	6 (1)	
2014	62	nvt		40 (1)	4 (2)	18 (1)	
2015	min. 58	nvt		40 (1)	onbekend (1)	18 (1)	

7.7.5 EVALUATIE AFGELOPEN BEHEERPERIODE

De kauw is een landelijk vrijgestelde soort, waarvan het afschot niet vastgelegd hoefde te worden. Schade aan belangen door kauwen treedt veelvuldig maar meestal slechts op kleine schaal op. In voorkomende gevallen wordt een ontheffing verleend, die resulteert in doden van 60-150 kauwen per jaar (0,1-0,3% van de populatie). Afschot is in zijn algemeenheid effectief als methode voor verjaging en als versterking van andere weringsmethoden.

De totale populatie kauwen van Noord-Holland is ca. 24.000 broedpaar (circa 60.000 individuen), en de populatie is stabiel tot licht groeiend. Dit maakt het onwaarschijnlijk dat het afschot onder ontheffing leidt tot een verlaging van de populatie op langere termijn. Dit geringe afschot onder ontheffing beïnvloedt de staat van instandhouding van de kauw niet.

Het huidige beheer lijkt voldoende om de schade door kauwen beperkt te houden. Wel is het nuttig de mogelijkheid tot vangen en doden met behulp van een vangkooi en kastvallen mogelijk te houden.

7.7.6 WETTELIJKE STATUS EN PROVINCIAAL BELEID

Landelijke vrijstelling van de verboden om in het wild levende vogels te doden of te vangen en nesten, rustplaatsen en eieren te vernielen of te beschadigen, zoals omschreven in artikel 3.1 van de Wet natuurbescherming. Deze vrijstelling geldt voor schade en dreigende schade aan gewassen, vee, bossen, visserij, wateren, flora of fauna.

Gewasschade door kauwen komt niet in aanmerking voor een tegemoetkoming.

7.7.7 DOELSTELLING

- Voorkomen van aanzienlijke gewasschade (meer dan €250 per geval).
- Verminderen en zo mogelijk voorkomen van risico's voor de veiligheid van het vliegverkeer.
- Voorkomen van schade aan flora en fauna, met name weidevogels en andere bodembroeders.
- Voorkomen van overlast, in de vorm van schade aan rieten daken en isolatiemateriaal en het verstoppert van schoorstenen.

7.7.8 BEHEERMAATREGELEN

Preventieve middelen worden ingezet volgens de Handreiking Faunabeheer en de module Kraaiachtigen van de Faunaschade Preventie Kit. Zie <http://www.bij12.nl/bij12units/faunafonds/faunaschade-preventiekit-fpk/kraaiachtigen/>

Het beheer wordt uitgevoerd door verjagen, afschot en inzet van jachtvogels. Dat kan door de landelijke vrijstelling gericht op schadebestrijding in gewassen het hele jaar door. Voor verjagen en afschot vanwege het belang veiligheid van het luchtverkeer en het inzetten van een vangkooi met lokvogels of kastvallen is echter een ontheffing nodig.

7.7.9 UITVOERING BEHEERMAATREGELEN

Ter voorkoming en beperking van schade zijn diverse akoestische en visuele preventieve middelen in te zetten om kauwen weg te houden van schadegevoelige percelen, zoals vogelverschrikkers, vlaggen, linten, ballonnen, vliegers, afweerpistolen en knalapparaten.

Op grond van de landelijke vrijstelling mogen grondgebruikers met het oog op schadebestrijding het gehele jaar door van zonsopgang tot zonsondergang kauwen doden met geweer of jachtvogels (havik, slechtvalk en woestijnbuiser). Kauwen veroorzaken ook in de schemerperiodes schade. Het is bekend dat ze hun jongen in het nest al voor zonsopgang voeren en dat ze hun slaappleatsen pas na zonsondergang opzoeken (Glutz von Blotzheim & Bauer, 1993). Daarom is schadebestrijding in de schemerperiode ook noodzakelijk.

De landelijke vrijstelling omvat niet het middel vangkooi. Om de schade aan fruit en de schade aan fauna efficiënt en effectief te verminderen kan het gebruik van een kauwenvangkooi of kastvallen in de periode van juni tot en met september onmisbaar zijn. Bij het inzetten van een vangkooi is aandacht gewenst voor een specifiek probleem. Op grond van het Besluit natuurbescherming moet een lokkauw voorzien zijn van een naadloos gesloten pootring, omdat een lokkauw geen wildvang mag zijn. Zonder lokkauw is een vangkooi veel minder effectief, maar gefokte lokkauwen met gesloten pootring zijn in de praktijk vrijwel niet beschikbaar. Het doden van gevangen vogels mag niet door nek omdraaien te gebeuren, aangezien dit uitsluitend is toegestaan voor gewonde vogels kleiner of qua grootte gelijk aan eenden. Gevangen kauwen kunnen door middel van een kleinkaliberbuks gedood worden, met de juiste munitie levert dit geen geluidsoverlast op. Het doden van gevangen kauwen mag niet door omdraaien van de nek, aangezien dit uitsluitend is toegestaan voor door verwonding in nood verkerende vogels. Gevangen kauwen kunnen door middel van een kleinkaliberbuks of een persluchtbuks gedood worden, met de juiste munitie of een geluiddemper levert dit geen geluidsoverlast op. Voor het voorhanden hebben van een persluchtbuks en het gebruiken buiten afgesloten terreinen is een WM4 verloop (Wet wapens en munitie) noodzakelijk. Dagelijkse controle van de vangkooi is verplicht.

Ter voorkoming en beperking van belangrijke schade aan gewassen of kuilvoer is soms lokaal een permanent beperkte stand noodzakelijk door middel van afschot, vangkooien of kastvallen.

Het middel Mesurol FS (werkzame stof methiocarbamaat) wordt gebruikt om maiszaad te coaten tegen vraatschade door kauwen en andere vogels. In de biologische landbouw mag deze preventieve maatregel echter niet toegepast worden. Hier kan wering/verjaging ook een rol spelen, waardoor het gebruik van gecoat zaad vermeden kan worden (CLM, 2014).

7.7.10 EFFECTIVITEIT BEHEERMAATREGELEN

Zowel visuele als akoestische werende middelen werken maar gedurende een korte periode. Daarna wennen kauwen er aan. Door deze middelen af te wisselen wordt de effectiviteit verhoogd en gewenning zoveel mogelijk uitgesteld. Verjaging met ondersteunend afschot is een noodzakelijke aanvullende mogelijkheid die dient te worden ingezet.

De vangkooi is gedurende de hele dag in werking. Het werkt aanvullend op afschot omdat de uitvoerder niet ter plaatse hoeft te zijn. Een bijkomend voordeel is dat een vangkooi weinig verstoort. Daardoor kan de kooi dicht bij bebouwing worden geplaatst. Met een vangkooi kan lokaal schade effectief bestreden worden. Ook in kwetsbare gebieden of in gebieden met verstoringsgevoelige

soorten is het gebruik van vangkooien aan te bevelen. Er is in mindere mate verstoring van de natuur door aanwezigheid van mensen en geen verstoring door gewerschoten.

7.7.11 MONITORING

De aantalsontwikkeling van de kauw wordt gevolgd in de meetnetten 'broedvogels' en 'PTT-tellingen in december', onderdelen van het Netwerk Ecologische Monitoring. Dit betreft trends, geen schatting van absolute aantallen. De FBE zorgt er voor dat in samenwerking met de WBE's de kauw wordt meegenomen tijdens de voorjaarstelling. Daarnaast blijven we gebruik maken van de landelijk en provinciaal beschikbare cijfers zoals deze ook in dit faunabeheerplan zijn gebruikt.

De registratie van het afschot en de inzet van preventieve middelen vindt plaats door rapportage via het faunaregistratiesysteem (FRS) van de FBE. Een manco hierbij is dat niet gerapporteerd kan worden of de kauwen geschoten of gevangen zijn. Sinds 1 januari 2017 zijn uitvoerders (jagers) wettelijk verplicht om gedode dieren te melden bij de faunabeheereenheid.

7.7.12 CONCLUSIES

De status als landelijk vrijgestelde soort is niet voldoende om de kauw, met het oog op voorkomen van schade, effectief te beheren. De landelijke vrijstelling omvat niet het middel vangkooi, niet schadebestrijding in de schemerperiodes en niet het belang schade aan gebouwen. Deze schade is ook geen belang waarvoor in het geval van vogels ontheffing kan worden verleend.

Met goede motivering door de initiatiefnemer zullen incidenteel aanvullend ad hoc ontheffingen aangevraagd kunnen worden voor kastvallen en vangkooien met lokvogels ter voorkoming van schade aan gewassen en in de fruitteelt en schade aan fauna in weidevogelgebieden en gebieden met andere grondbroeders. Het is van belang dat de ontheffing inzet van lokvogels zonder naadloos gesloten pootring mogelijk maakt. Verder maakt dit faunabeheerplan het mogelijk dat een ontheffing kan worden aangevraagd voor het doden van kauwen in de schemerperiodes. In weidevogelgebieden dient rekening te worden gehouden dat afschot geen significante verontrusting veroorzaakt voor de weidevogels.

Met goede motivering door de initiatiefnemer zullen tevens aanvragen ingediend kunnen worden voor een ontheffing via art. 3.26 lid 3 Wet natuurbescherming om het geweer te gebruiken op gronden die alleen door fysieke barrières niet voldoen aan de in het Besluit natuurbescherming gestelde regels voor een jachtveld, indien op die gronden belangrijke schade optreedt en de schade niet op andere wijze bestreden kan worden.

Verder zullen incidenteel ad hoc ontheffingen aangevraagd worden voor aan verjaging ondersteunend afschot met het oog op schade aan gebouwen.

Ontheffingen om een beperkt aantal kauwen te vangen of te doden met het geweer zijn geen risico voor het duurzaam voortbestaan van de kauw in Noord-Holland, ook niet in combinatie met het afschot als landelijk vrijgestelde soort. Het afschot als landelijk vrijgestelde soort leidt uiteindelijk niet tot een kleinere populatie. Het geringe afschot onder ontheffing beïnvloed de staat van instandhouding van de kauw niet.

Tabel 7.3.3

Status van de kauw in faunabeheer

	Jacht	Vrijstelling	Gewenste ontheffing
	Nee	Ja, landelijk	Ja
Voorwaarden	nvt	Voor grondgebruikers/ uitvoerders die handelen conform het FBP algemene soorten 2017-2023. (Dreigende) schade aan gewassen.	1) Voor vangkooi met lokvogels. (Dreigende) schade aan fauna of gewassen, preventieve maatregelen verplicht. Veiligheid van het luchtverkeer. 2) Aan verjaging ondersteunend doden in de schemerperiodes.
Periode jaar	nvt	Gehele jaar	Nader bepaald in ontheffing
Periode dag	nvt	Zonsopkomst – zonsondergang	Ook in de ochtend- en avondschemer
Beheermaatregelen	nvt	Doden met geweer of jachtvogel.	1) Vangkooi met lokvogels 2) Verjagen en aan verjaging ondersteunend doden met geweer of jachtvogel
Tegemoetkoming schade	nvt	Geen, want landelijk vrijgesteld	Geen, want landelijk vrijgesteld

7.8 VOS

Status 2011-2016: Landelijk vrijgesteld van de verboden bedoeld in de artikelen 9, 10 en 11 Flora- en faunawet.

Status per 1 januari 2017: Landelijk vrijgesteld van de verboden bedoeld in art. 3.10 lid 1 Wet natuurbescherming.

7.8.1 SOORTBESCHRIJVING

Vossen kunnen in Nederland in alle typen leefgebied leven, tot en met de stad. Door vervolging verdween de vos na de Middeleeuwen uit west-Nederland. Door vermindering van de bestrijding, zoals het verbod op de klem in 1969, spontane uitbreiding (en loslaten in de duinen, vlak voor de vos die zelf zou koloniseren) koloniseerde de vos na 1970 weer heel Nederland, behalve de Waddeneilanden.

Alleen in de voortplantingstijd zijn vossen echt gebonden aan burchten. In natte gebieden vindt de vos soms geen geschikte plek voor een burcht. In gebieden met een hoge grondwaterstand graaft de vos geen burchten voor de voortplanting, maar zoekt hier beschutting en rust in legers onder struikgewas, in dichte vegetaties zoals droge rietvelden, in hooistapels etc. In die bovengrondse legers worden de jongen geboren. De ranstijd heeft zijn hoogtepunt in januari-februari.

Dichtheid is gelimiteerd door het territoriale systeem, waarbij het gemiddelde voedselaanbod over de jaren bepalend is. Het sociale systeem is flexibel, waarbij de groepsomvang kan variëren tussen twee vossen in een natuurlijke omgeving en 10 vossen of meer in stedelijke omgeving. De vos heeft een grote dispersiecapaciteit. Open plekken in de populatie worden snel opgevuld. Vooral de rekels tot één

jaar vertonen een grote neiging tot dispersie. Vossen werpen een keer per jaar jongen in de periode maart-april met een gemiddelde worpgrootte van vier tot zes. Vossen eten vooral muizen en andere zoogdieren en verder vogels, eieren, ongewervelden, aas, bessen, fruit en afval.

7.8.2 POPULATIEGROOTTE EN –ONTWIKKELING

De cijfers van het Meetnet Dagactieve Zoogdieren (CBS, Sovon en Zoogdierverseniging, onderdeel van het Netwerk Ecologische Monitoring) laten zien dat het aantal vossen in de provincie Noord-Holland vrij stabiel is, met een uitschieter naar boven in 2010 (figuur 7.81).

Er is geen betrouwbare schatting van absolute aantallen vossen in de provincie.

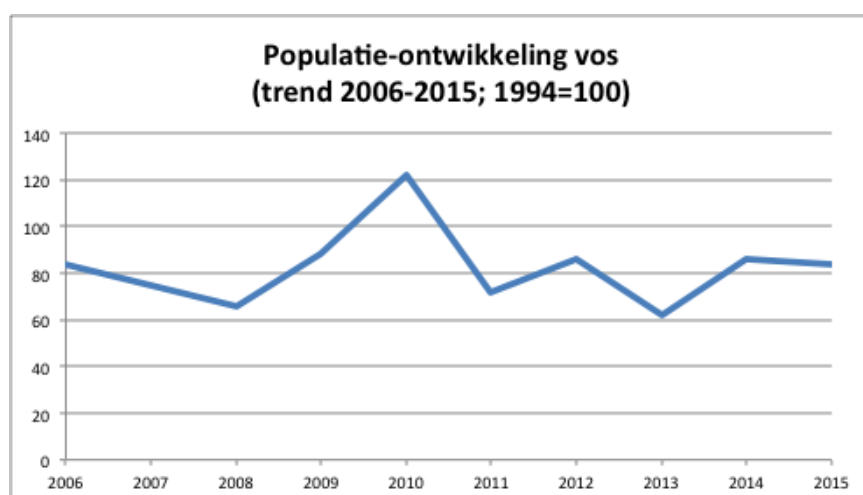

Fig. 7.8.1

Populatie-ontwikkeling vos in Noord-Holland (2006-2015) (bron: Meetnet Dagactieve Zoogdieren, NEM)

7.8.3 ONTWIKKELING SCHADE AAN BELANGEN

Landbouwschade

Landbouwschade is voor de vos in Noord-Holland niet gemeld. Deze wordt ook niet door BIJ12-Faunafonds tegemoetgekomen. Uit andere provincies zijn wel enkele schadegevallen aan pluimvee met een vrije uitloop bekend. In Noord-Holland lammeren de schapen grotendeels binnen, waardoor er weinig vossenschade optreedt (Mulder, 2005b).

Belang van de vliegveiligheid van het luchtverkeer

Vossen zijn op Schiphol niet echt een probleem. In de periode 2010-2015 zijn er twee individuen geschoten (tabel 7.8.1). Ze kunnen bovendien door predatie de populatie hazen en konijnen verkleinen.

Schade aan flora en fauna

Vossen kunnen lokaal aanzienlijke schade aanrichten aan natuurwaarden, met name weidevogels maar breder aan allerlei bodembroeders, zoals patrijs. Lepelaars in het Zwanenwater zijn vanuit het riet in bomen gaan broeden om vossenpredatie te ontlopen en zijn uiteindelijk verhuisd naar Texel. Maar niet alle soorten hebben die flexibiliteit of alternatieve locaties (zoals eilandjes) tot hun beschikking. Een kolonie op het Balgzand die zich in 2000 had gevestigd, is door vossenpredatie sterk in aantal afgenomen (Tanger in Scharringa et al., 2010). Andere broedvogels op het Balgzand, zoals kluut, kokmeeuw en visdief, hebben een laag broedsucces vanwege vossenpredatie (gegevens broedvogelinventarisatie 2014, Natuurmonumenten). Er zijn dan ook ontheffingen verleend ter bescherming van (flora en) fauna. Ook graspieper en roodborsttapuit hebben in de duinen te maken met een hoge predatie van hun legsels (die zich op de grond bevinden): 80% resp. 92% ging door predatie verloren, waarvan in zeker driekwart van de gevallen de vos verantwoordelijk was (Van Oosten, 2016).

Naast de WBE's nemen terreinbeheerders in Noord-Holland maatregelen (afschot en/of rasters) tegen vossen die prederen op weidevogels. Landschap Noord-Holland noemt het bestrijding van de vos in weidevogelgebieden, een sleutel tot succesvol weidevogelbeheer, met als voorbeeld de westelijke Eilandspolder. Hierdoor kunnen de weidevogels zich ongestoord vestigen en is de overlevingskans van de legsels hoger. Een jager uit WBE Schermer e.o. zorgt op verzoek van Landschap Noord-Holland dat de vossenstand in de Eilandspolder acceptabele is.

Invloed vos op weidevogels

Vossen kunnen op verschillende manieren invloed hebben op broedsucces en overleving van weidevogels.

- Predatie van legsels
- Predatie van jonge weidevogels (pullen)
- Predatie van broedende oudervogels op het nest
- Verstoring van een heel gebied door deze activiteiten van vossen

Landelijk onderzoek laat zien dat van alle gepredeerde nesten van Kievit en grutto, waarvan de 'dader' bekend is, de vos voor 58% verantwoordelijk is. Voor de gepredeerde pullen is dat 2% (Teunissen et al., 2008; Oosterveld, 2011).

In Noord-Holland zijn er enkele gebieden waar, als voorbeeld, gedetailleerde gegevens zijn over de invloed van vossen, met name op de grutto. Deze gegevens zijn verzameld door de collectieven voor agrarische natuur- en landschapsbeheer (Collectief Noord-Holland zuid en Collectief Noord-Holland midden; gegevens M. Kuiper).

Effect predatie vos: Wijdewormer Zuidoost

In 2015 waren in het gebied Wijdewormer Zuidoost (450 hectare) tenminste enkele families met vossen aanwezig tijdens het broedseizoen. In totaal werden 238 nesten geregistreerd. Door de vos werd 40% van de beschermde nesten gepredeerd (tabel 7.8.1). Op percelen met uitgesteld maaien (met de hoogste dichtheden weidevogels) werden geen nesten beschermd via nestbescherming. Ook op deze percelen was het in mei erg stil, een aanwijzing dat ook op deze percelen weinig nesten waren uitgekomen. Uiteindelijk kwam slechts 30% van de nesten uit (tabel 7.8.1). Bovendien is het daadwerkelijk aantal gepredeerde nesten door de vos waarschijnlijk hoger. Reeds gepredeerde nesten kunnen niet meer worden gevonden en worden zodanig ook niet geregistreerd en een deel van de 'predatie onbekend' zal ook aan de vos toe te schrijven zijn geweest. Vossenpredatie heeft hier een belangrijke rol gespeeld in het slechte broedresultaat.

Tabel 7.8.1.

Nestresultaat van weidevogels in de Wijdewormer Zuidoost 2015

Nestresultaat	Aantal nesten	%
Uit	72	30%
Predatie onbekend	47	20%
Predatie vogel	11	5%
Predatie marter	1	0,4%
Predatie Vos	95	40%
Verlaten	9	4%
Agrarische werkzaamheden	3	1%
Totaal nesten	238	

Effect aanwezigheid vos: Schaalsmeer

De Schaalsmeer is een uitstekend weidevogelgebied. Het beheer is uitmuntend voor weidevogels: zeer kruidenrijk grasland dat pas in de loop van juni wordt gemaaid. In 2015 waren hier 25 paar grutto's. In de periode eind april/begin mei wordt geregeld een vos gezien die een schuilplaats heeft onder een de schuur van de boerderij van Natuurmonumenten aan de oostpunt. Half mei is er in dit gebied nog één paar grutto over. Ook alle andere soorten weidevogels hebben het gebied, dat perfecte condities heeft voor weidevogels, verlaten. Invloed van de vos is dus niet allen predatie van enkele legsels, maar de aanwezigheid van de vos veroorzaakt dat de populatie geheel is verdwenen.

Dit is een geregeld voorkomende ervaring dat een weidevogelpopulatie in een polder geheel verdwijnt in het bestek van soms enkele dagen nadat een vos systematisch nesten gaat prederen.

Beheer vossen: Amstelland

In de polders de Ronde Hoep en Bovenkerkerpolder in Amstelland wordt sinds 2005 gepoogd vossen uit de weidevogelgebieden te houden. Jaarlijks worden 2 tot 6 vossen geschoten. De invloed van de vos is zo in de loop der jaren teruggedrongen.

De dagelijkse overlevingskans bij grutto en Kievit is sinds 2005 toegenomen, de predatiekans is afgenomen. BTS (Bruto Territoriaal Succes, het percentage van de grutto's die zich vestigen dat eind

mei met kuikens loopt) is in deze gebieden gestegen van rond de 30% naar rond de 80%. Vossenbeheer is een essentieel en onmisbaar onderdeel van dit succesvolle beheer.

Predatie en uitrasteren broedgebied

Onderzoek door Swaan, geciteerd door Mulder (2005a) laat zien dat de populatie weidevogels in het Vennewater bij Egmond aanvankelijk daalde door predatie van vossen. Na de plaatsing van een raster, die de vossen buiten het gebiedje hield, steeg het aantal binnen het raster, terwijl erbuiten de populatie nog verder achteruit ging.

Relatie predatie en vossenbeheer

Een 8-jarige studie van Bolton et al. (2007) naar het effect van het terugbrengen van de aantallen vossen en kraaien in 13 gebieden met kieviten, laat zien dat er een verband is tussen predatorenreductie en de dagelijkse overlevingskans van legsels, en een (zwak) verband met populatietrend, wanneer wordt gecorrigeerd voor de dichtheid van predatoren. Bij weinig predatoren heeft afschot weinig effect, wanneer er veel predatoren zijn dan heeft predatorenreductie wel effect. Fletcher et al. (2010) laten in een 8-jarige studie zien dat het terugbrengen van vossen en zwarte kraaien in een heidegebied de populaties van kievit, wulp, goudplevier en Schots sneeuwhoen weer doen toenemen, na een aanvankelijke afname.

Overige schade aan belangen

Incidenteel zijn voor dijklichamen, taluds, spoorwegen, sportvelden, industrieterreinen en begraafplaatsen ontheffingen verleend (tabel 7.8.2).

Ziekten

Vossen vormen een risico voor de overdracht van de vossenlintworm (*Echinococcus multilocularis*) naar mensen. Het is echter niet aangetoond dat bestrijding van vossen dit risico vermindert. Bovendien is de vossenlintworm binnen Nederland beperkt tot Groningen en Zuid-Limburg, ver van Noord-Holland.

7.8.4 RESULTATEN BEHEER AFGELOPEN PERIODE

De afgelopen periode zijn er jaarlijks tussen de circa 100 en 900 vossen geschoten met de ontheffing voor kunstlicht (behalve in 2014, toen er nul werden geschoten; reden: ontheffing beëindigd 4-12-2013). Er was echter geen verplichting voor het rapporteren van vossen die onder de landelijke vrijstelling werden geschoten. De cijfers zijn dus onvolledig, ze geven immers enkel de aantallen weer die geschoten zijn op basis van de ontheffingen voor kunstlicht.

Jaar	Totaal	FBE	RUD	Fauna	Flora en fauna	Sportvelden en/of industrieterreinen	Andere eigendommen
	Alle ontheffingen	Onthef-fingen	Vlieg-veiligheid				
2010	min. 886	443		443 (3)			onbekend (1)
2011	min. 1.195	751	onbekend (1)	443 (1)	onbekend (1)		1 (1)
2012	min. 399	399	onbekend (1)		onbekend (1)		
2013	min. 187	187	onbekend (1)	onbekend (1)			
2014	0	0	0 (1)				
2015	min. 96	96				onbekend (1)	

Tabel 7.8.2

afschot vos op basis van ontheffingen van FBE en RUD. () aantal beschikbare ontheffingen (onvolledige data, alleen op basis van ontheffing, niet van landelijke vrijstelling).

7.8.5 EVALUATIE AFGELOPEN BEHEERPERIODE

Het is onbekend welk deel van de vossenpopulatie wordt geschoten, maar aangezien de populatie stabiel is, lijkt afschot of geen invloed op de populatieomvang te hebben of heeft gezorgd voor een stabilisatie van de populatie. Onderzoek wijst uit dat grootschalige bestrijding van vossen (in een groot gebied) soms wel en soms geen effect op de populatieomvang heeft; lokaal geconcentreerde bestrijding heeft vaak effect (Baker, 2005).

Predatie bij weidevogels is nog steeds een groot probleem en de rol van vossen daarin staat buiten kijf. Niet alleen worden nesten, en soms pullen, gepredeerd, maar soms ook wordt de oudervogel op het nest gepakt, wat een nog grotere impact op de populatie heeft. Lokaal wordt gewerkt met een elektrisch raster om vossen buiten een weidevogelrijk gebied te houden (bij Heemskerk en Castricum; Landschap Noord-Holland in het Mosselwiel in 't Zand in 2016; Wilmerbreekpolder, Landsmeerderdijk, Waterland, 2015), maar dat is voor grote weidevogelgebieden moeilijk te realiseren (zie ook Oosterveld, 2011). Voortzetting en lokale intensivering van vossenbeheer, zeker in gebieden met een hoge weidevogelstand (weidevogelkerngebieden met een optimaal biotoop) is essentieel om in Noord-Holland levensvatbare weidevogelpopulaties te behouden. De mogelijkheid om 's nachts met kunstlicht, restlicht, warmtebeeldversterking en met behulp van geluidsdemper te werken is een aanvullende methode om vossen te reguleren, zeker in open gebieden.

7.8.6 WETTELIJKE STATUS EN PROVINCIAAL BELEID

Landelijke vrijstelling van de verboden om in het wild levende dieren te doden en te vangen en hun voortplantingsplaatsen of rustplaatsen te vernielen, zoals omschreven in art. 3.10 lid 1 onderdelen a en b Wet natuurbescherming. Deze vrijstelling geldt voor overlast, schade en dreigende schade aan gewassen, vee, bossen, flora, fauna en terreinen zoals sportvelden, schietterreinen, industrieterreinen, kazernes of begraafplaatsen. Schade door vossen komt niet in aanmerking voor een tegemoetkoming. Zonder ontheffing mogen vossen alleen tussen zonsopgang en zonsondergang geschoten worden.

7.8.7 DOELSTELLING

Minimale stand bij kwetsbare objecten, zoals infrastructurele dijklichamen.

Minimalisering schade aan bedrijfsmatig gehouden pluimvee en vee, zoals pasgeboren lammeren.

Bescherming van de wilde fauna, met name door een zo laag mogelijke stand van de vos in en rond weidevogelgebieden en vogelrichtlijngebieden met een (instandhoudings)doelstelling voor bodembroeders.

7.8.8 BEHEERMAATREGELEN

Het beheer wordt uitgevoerd door afschot en vangen. Lokaal worden weidevogelgebieden uitgerasterd met schrikdraad. Het plaatsen van een raster om pluimvee te beschermen is een waardevolle optie (Mulder, 2014).

7.8.9 UITVOERING BEHEERMAATREGELEN

Op grond van de landelijke vrijstelling mogen grondgebruikers vossen bestrijden met aardhonden, kastvallen en vangkooien en tussen zonsopgang en zonsondergang met het geweer. Dagelijkse controle van de vangkooi is verplicht. De vrijstelling geldt het hele jaar, behalve voor de inzet van aardhonden, die toegestaan is van september tot en met februari. De inzet van kunstburchten kan een effectief middel zijn om vossen in de winter en in het bijzonder in de ranstijd te beheren. Vossen zijn vooral in de schemer en de nacht actief (van Oort, 1978). De provincie heeft aanvullend ontheffing verleend voor afschot in de schemer en de nacht, inclusief gebruik van kunstlicht, bij gebieden met een doelstelling voor bodembroeders, met name weidevogels. Ter voorkoming en beperking van belangrijke schade aan erkende belangen, zoals fauna, met name weidevogels, is soms lokaal een gedurende meerdere maanden een beperkte stand noodzakelijk door middel van afschot en vangen. Waar mogelijk kunnen preventieve maatregelen worden getroffen, zoals het plaatsen van (elektrische) rasters rond weidevogelrijke percelen of pluimveebedrijven met vrije uitloop.

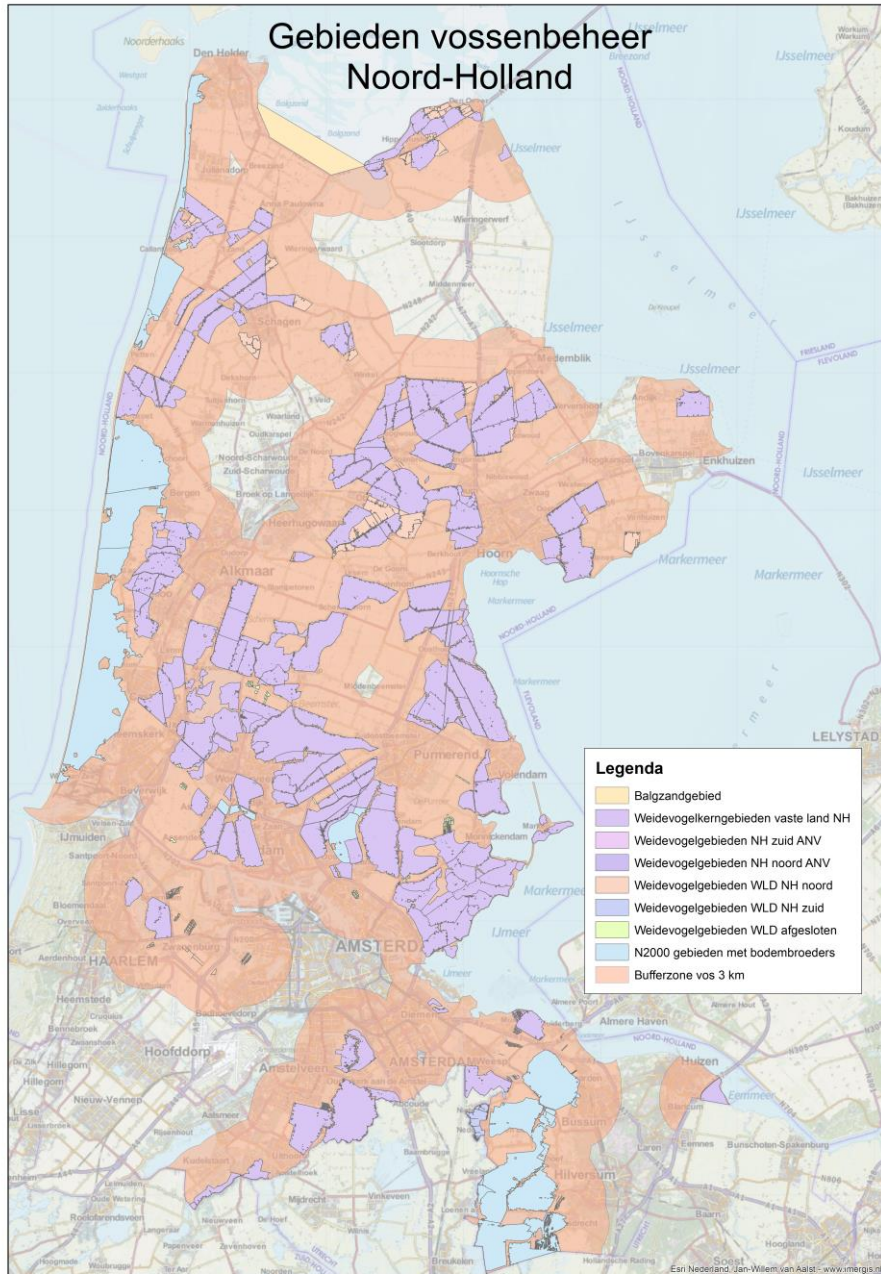
7.8.10 EFFECTIVITEIT BEHEERMAATREGELEN

Afschot kan het beste plaatsvinden in de periode februari –juni, omdat in die periode de plek van de verwijderde vos niet zo snel weer wordt opgevuld wat wel het geval is bij vossen die eerder in de winter worden geschoten (Mulder, 2007). Bovendien overlapt deze periode met (de aanloop naar) het broedseizoen van kwetsbare bodembroeders. Gezien de actieradius van territoriale vossen is een

afschotzone van 3 km rond het gebied met bodembroeders voldoende (mond. mededeling J. Mulder). Zo waren bij een goed onderzochte vossenpopulatie op de Veluwe de activiteitsgebieden van de territoriale vossen rond de drie kilometer in doorsnede (zie fig. 1 in Niewold, 1980). In de duinen zijn deze weer kleiner dan 1 km (Mulder, 2005a). De voedselsituatie is bepalend voor de omvang van vossenterritoria.

Niet-territoriale, dus zwervende vossen, kunnen grote afstanden afleggen. Per nacht kan dat meer dan tien kilometer zijn, hoewel het meestal minder is (Niewold, 1976; Mulder, 2005a, 2007, 2011). Deze vossen vullen elke opengevallen plek in de populatie snel op. Bestrijding van vossen kan andere grondpredatoren bevorderen, zoals hermelijn, wezel en bunzing. Daarbij moet wel in gedachte worden gehouden dat deze predatoren vóór de komst van de vos al aanwezig waren, maar ook bestreden mochten worden onder de toenmalige wetgeving. In figuur 7.8.2 wordt de 3 km zone aangegeven rond weidevogel- en Natura 2000-gebieden. In de uitvoering zullen de feitelijke grenzen worden gedetailleerd en vastgelegd op natuurlijke in het veld herkenbare grenzen.

Figuur 7.8.2

Zones van 3 km rond weidevogelkerngebieden (leefgebied open grasland) en andere weidevogelparels door collectieven aangewezen en Natura 2000-gebieden met bodembroeders;

Texel is buiten beschouwing gelaten, omdat daar geen vossen voorkomen.

Ter voorkoming van schade aan pluimvee en vee kunnen vossen geweerd worden met een afrastering. Een deugdelijk vossenwerend raster is echter dermate kostbaar, dat BIJ12-Faunafonds in een advies aangeeft dat dit niet redelijkerwijs verlangd kan worden van pluimveebedrijven met een grote vrije uitloop. De kosteneffectiviteit van de aanleg van een raster is dus locatiespecifiek.

Verstoren is bij de vos over het algemeen niet uitvoerbaar en evenmin effectief. Visuele middelen werken niet, omdat de vos vooral in de schemer en de nacht actief is. Verlichting, met name die aangaat bij nadering van de vos, kan wel helpen, maar zal vanwege gewenning slechts van korte duur zijn. De werking van akoestische middelen is twijfelachtig.

Onderzoek en kleinschalige experimenten hebben aangetoond dat het plaatsen van een elektrisch raster predatie op weidevogelnesten en -kuikens effectief tegengaat (Barkow et al., 2016; Rickenbach et al., 2011; <http://www.wilmkebreek.nl/grotedoc/Jaarverslag%202015.pdf>), maar het is niet reëel om dit op voldoende grote oppervlakte toe te passen. Het toepassen van het protocol predatiebeheer voor weidevogels biedt mogelijkheden om predatie stap voor stap eerst te voorkomen en vervolgens actief in te grijpen (Oosterveld, 2014).

7.8.11 MONITORING

De aantalsontwikkeling van de vos wordt gevolgd in het meetnet 'dagactieve zoogdieren', een onderdeel van het Netwerk Ecologische Monitoring. Dit levert alleen trends in aantalsontwikkeling op, geen absolute aantallen. De FBE zorgt er voor dat in samenwerking met de WBE's de vossenburchten worden geregistreerd. Daarnaast blijven we gebruik maken van de landelijk en provinciaal beschikbare cijfers zoals deze ook in dit faunabeheerplan zijn gebruikt.

De registratie van het afschot vindt plaats door rapportage via het faunaregistratiesysteem (FRS) van de FBE. Een manco is dat daarbij geen onderscheid gemaakt kan worden tussen mannetjes en vrouwtjes en of de vossen geschoten of gevangen zijn. Sinds 1 januari 2017 zijn uitvoerders (jagers) wettelijk verplicht om gedode dieren te melden bij de faunabeheereenheid. Daarmee wordt een beter inzicht verkregen in de relatie tussen beheer en populatie-ontwikkeling.

7.8.12 CONCLUSIES

De eerste stap, het voorkómen van predatie door vossen, wordt aangepakt met het toepassen van het Protocol predatiebeheer (Oosterveld, 2014). In sommige gebieden, waar de vos kan optreden als predator van ganzen, zou de bestrijding juist achterwege gelaten kunnen worden, omdat de vos hier mogelijk kan bijdragen aan de beperking van het (grouwe) ganzenprobleem (Voslamber et al., 2014). In gebieden met veel weidevogels zou de bestrijding juist zeer intensief moeten zijn. Daar dient rekening te worden gehouden dat afschot geen verontrusting veroorzaakt voor de weidevogels. In sommige, kleine, weidevogelgebieden is het toepassen van een elektrisch raster een mogelijkheid.

De status als landelijk vrijgestelde soort is niet voldoende om de vos, met het oog op voorkomen van schade, effectief te beheren. De FBE zal een ontheffing op voorhand aanvragen voor afschot in de schemerperiode en 's nachts met kunstlicht, restlichtversterking, warmtebeeldversterking en met gebruik van geluidsdemper, bij infrastructurele dijklichamen, provinciaal erkende weidevogelgebieden, vogelrichtlijngebieden met een instandhoudingsdoelstelling voor bodembroeders, bedrijven met kippen

met vrije uitloop en bedrijven waar schapen buiten lammeren. Restlicht- en warmtebeeldversterking, infraroodversterking e.d. zijn goede aanvullende en technisch verbeterde moderne middelen in aanvulling op de inzet van kunstlicht. Hiermee kan preciezer, nauwkeuriger en minder verstorend worden gewerkt, waardoor op een nog efficiëntere en effectievere manier beheer kan plaatsvinden. Het gebruik van een geluiddemper voorkomt (geluids-)overlast zeker in meer dichtbevolkte gebieden en op nachtelijke momenten. Bovendien is het Arbo technisch beter omdat er minder terugslag is en voorkomt gehoorschade voor degene die dat geweer hanteert. Daarbij geldt voor de weidevogelgebieden en de vogelrichtlijngebieden de periode 1 december-1 juni en een gebied tot 3 km rond de gebieden (zie figuur 7.8.2). Doel hiervan is om extra mogelijkheden voor bestrijding van de vos mogelijk te maken.

De onderbouwing van de 3 km zone staat in 7.8.2. De FBE is van mening dat afschot in de periode van 1 december-1 februari weliswaar kan leiden tot het weer instromen van niet-territoriale vossen, maar in gebieden met een lage dichtheid of een enigszins geïsoleerde ligging (bijv. polders met boezemwater erom heen) kan dit wel effectief zijn. Het aantal vossen zal in zo'n gebied in het meest ongunstige geval gelijk blijven door immigratie, maar kan ook afnemen. Bovendien hebben jagers dan een langere periode de tijd om vossen met ontheffing te bestrijden. De periode van 1 februari tot begin van het groeiseizoen, waarbij het zicht te zeer beperkt wordt door de opschietende vegetatie, is te kort voor intensief vossenbeheer. De effectiviteit van de vossenbestrijding is van 1 december - 1 februari geringer, de grootste inzet zal dan ook in de periode vanaf 1 februari moeten plaatsvinden.

Dit faunabeheerplan maakt het mogelijk om in incidentele schadesituaties aanvullende ontheffingen aan te vragen. Met goede motivering door de initiatiefnemer zullen daarmee incidenteel ad hoc ontheffingen aangevraagd kunnen worden bijvoorbeeld voor bedrijven met kippen met vrije uitloop en bedrijven waar schapen buiten lammeren.

Met goede motivatie door de initiatiefnemer zullen tevens aanvragen ingediend kunnen worden voor een ontheffing via art. 3.26 lid 3 Wet natuurbescherming om het geweer te gebruiken op gronden die alleen door fysieke barrières niet voldoen aan de in het Besluit natuurbescherming gestelde regels voor een jachtveld, indien op die gronden belangrijke schade optreedt en de schade niet op andere wijze bestreden kan worden.

Op Texel komen van nature geen vossen voor. Veel bodembroeders profiteren daar van. Wanneer op Texel een vos opduikt wordt een ad hoc ontheffing aangevraagd, waarmee de nulstand zo snel mogelijk wordt hersteld.

Ontheffingen gericht op een zo laag mogelijke stand in een aantal gebieden zijn geen risico voor het duurzaam voortbestaan van de vos in Noord-Holland, ook niet in combinatie met het afschot als landelijk vrijgestelde soort.

Het wordt aanbevolen om onderzoek te doen naar:

- de effectiviteit van vossenbeheer in relatie tot grondbroeders, met name weidevogels;
- maatregelen die de vossenpredatiedruk kunnen verminderen.

Tabel 7.8.3

Status van de vos in faunabeheer

	Jacht	Vrijstelling	Gewenste ontheffing
	Nee	Ja, landelijk	Ja
Voorwaarden	nvt	Voor grondgebruikers/uitvoerders die handelen conform het FBP algemene soorten 2017-2023 (Dreigende) schade aan pluimvee en fauna of overlast, met inbegrip van schade aan sportvelden, schietterreinen, industrieterreinen, kazernes of begraafplaatsen	(Dreigende) schade aan pluimvee of fauna of overlast. Veiligheid van het luchtverkeer
Periode jaar	nvt	Gehele jaar	Nader bepaald in ontheffing
Periode dag	nvt	Zonsopkomst – zonsondergang	Schemer en nacht
Beheermaatregelen	nvt	Doden met geweer, kastval, vangkooi, aardhonden, kunstburcht	Doden met geweer met kunstlicht, restlicht- of warmtebeeldversterking en geluiddemper
Tegemoet-koming schade	nvt	Geen, want landelijk vrijgesteld	Geen, want landelijk vrijgesteld

7.9 KNOBBELZWAAN

Status 2011-2016: Provinciale vrijstelling om met het oog op bestrijding van schade aan bepaalde gewassen knobbelzwanen te doden en te verstoren.²³ Provinciale vrijstelling voor legselreductie.

Status per 1 januari 2017: Provinciale vrijstelling voor aan verjaging ondersteunend afschot gericht op het bestrijden van schade aan grasland, graszaad, graan, mais en groenten. Provinciale vrijstelling voor legselreductie.

7.9.1 SOORTBESCHRIJVING

Knobbelzwanen leven in en nabij allerlei ondiepe wateren, bij voorkeur in graslandgebied. Ze maken een groot nest aan de waterkant. Knobbelzwanen eten zowel waterplanten als gras.

De in ons land broedende knobbelzwanen blijven het hele jaar hier. Trekkende populaties uit Scandinavië bereiken ons land niet en overwinteren in de Oostzee en in Denemarken.

De rui vindt vooral juli en augustus plaats.

23. Een vrijstelling voor verstoring van vogels is sinds 1 januari 2017 over het algemeen niet meer nodig, omdat in art. 3.1 lid 5 Wet natuurbescherming is bepaald dat het verbod om opzettelijk vogels te verstoren niet van toepassing is indien de storing niet van wezenlijke invloed is op de staat van instandhouding van de desbetreffende vogelsoort.

Eenmaal gevestigde broedvogels blijven hun hele leven trouw aan hetzelfde territorium (Van Dijk, 1990). Door het territoriumgedrag komt de soort over het algemeen in lage dichtheden voor. Nog niet broedende knobbelzwanen leiden een zwervend bestaan en kunnen grote groepen vormen van meer dan 100 exemplaren, met name in de ruitijd en in de winter. Deze vogels veroorzaken met name de schade. In de ruitijd zitten deze groepen op grote open wateren, in Noord-Holland onder andere op het IJsselmeer en het Noordzeekanaal (van Dijk, 1990; Cottaar, 1999). Knobbelzwanen zijn overdag en 's nachts actief (Bauer & Glutz von Blotzheim, 1968).

7.9.2 POPULATIEGROOTTE EN –ONTWIKKELING

Landelijk is er de afgelopen tien jaar een lichte daling in het aantal broedparen van de knobbelzwaan (figuur 7.9.1). In Noord-Holland is de populatie broedvogels in de periode 2005/09-2012 iets gedaald, maar sindsdien stabiel (tabel 7.9.1). Het aantal wordt rond de 1.000 broedparen geschat (in 2005/09 aantal broedparen 1.200-1.400).

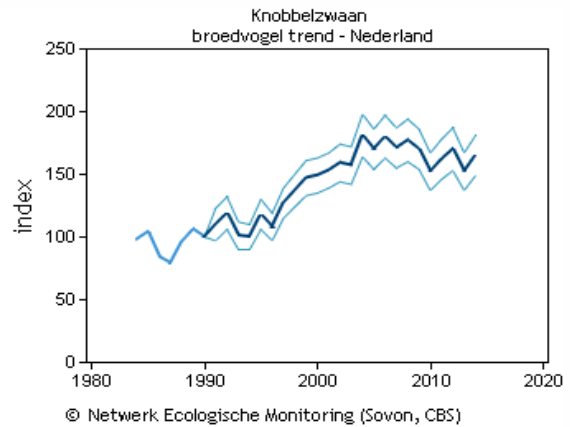
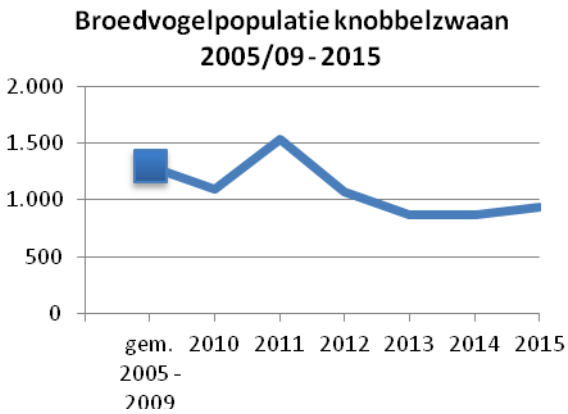
Voor gewasschade is het aantal knobbelzwanen in de winter en voorjaar het meest relevant. Daarvoor zijn de gemiddelde winteraantallen een indicatie. In Noord-Holland varieert dit aantal per jaar, maar is over langer tijd min of meer stabiel wat overeenkomt met de landelijke trend (figuur 7.9.2). Het aantal wintervogels ligt rond de 4.000-4.500 (figuur 7.9.2). De aantallen in de zomer en winter zijn dus vergelijkbaar.

De landelijke staat van instandhouding van de knobbelzwaan als broedvogel is gunstig (Vogel et al., 2013). Zie voor nadere toelichting 3.1.2.

Populatie	Verspreiding	Leefgebied	Toekomst	Totaal
++	++	+	+	+

De landelijke staat van instandhouding van de knobbelzwaan als niet-broedvogel is gunstig (Vogel et al., 2013). Zie voor nadere toelichting 3.1.2.

Populatie	Verspreiding	Leefgebied	Toekomst	Totaal
+	+	+	+	+

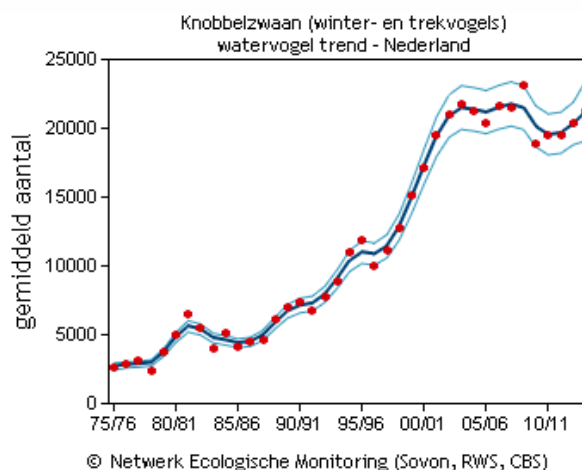
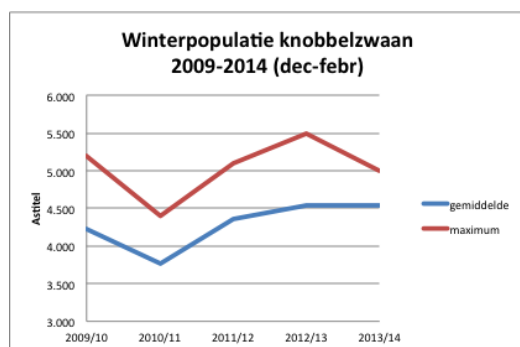
Nederland Deze grafiek is gebaseerd op het Meetnet Broedvogels (BMP). Weergegeven is de jaarlijkse index van de broedpopulatie t.o.v. 1990 en de standaardfout. [Project informatie](#)

vanaf 1990: significante toename van <5% per jaar (+)

laatste 10 jaren: significante afname van <5% per jaar (-)

Fig. 7.9.1

Populatie-ontwikkeling knobbelzwaan Noord-Holland als broedvogel (2005-2015) (bron: Scharringa et al., 2010, in combinatie met trend, Sovon, website) en in Nederland (1984-2014) (bron: Sovon, website).

Nederland Deze grafiek is gebaseerd op het Meetnet Watervogels (seizoen juli t/m juni). Weergegeven is het seizoensgemiddelde (rode punten), de trendlijn (donker gekleurde lijn) en het 95% betrouwbaarheidsinterval van de trendlijn (lichtgekleurde lijn). [Project informatie](#)

vanaf 1980: significante toename van <5% per jaar (+)

laatste 10 seizoenen: geen significante aantalsverandering (0)

Fig.7.9.2

Winterpopulatie-ontwikkeling knobbelzwaan in Noord-Holland (2009-2014) (december-februari) (bron: Sovon, eigen data winter en Sovon, website) en in Nederland (1975-2015) (bron: Sovon, website)

7.9.3 ONTWIKKELING SCHADE AAN BELANGEN

Gewasschade

Gewasschade is aanzienlijk met een bedrag dat schommelt tussen de €15.000 en €30.000, met een uitschieter in 2011 van €45.000. Het grootste deel van de schade vindt plaats op blijvend grasland (87%) en op nieuw ingezaaid grasland (10%) en verder op groenten, wintergraan, mais en zomergraan. De schade blijft min of meer stabiel (figuur 7.9.2). 60% van de meldingen betreft belangrijke schade van groter of gelijk aan €250.

Jaar	Aantal schademeldingen (≥ €250)		Totaal ≥ €250	Blijvend grasland	Nieuw ingezaaid grasland	Groenten	Wintergraan	Mais
	(≥ €250)	Totaal						
2010	57 (32)	27.939	24.985	20.267	1.375	2.772		571
2011	71 (40)	44.969	41.601	41.332			269	
2012	47 (32)	26.539	25.179	22.911	1.924		344	
2013	43 (29)	29.079	26.962	25.461	1.501			
2014	23 (12)	15.017	13.489	9.589	3.900			
2015	26 (14)	24.817	23.317	14.942	8.375			

Tabel 9.9.1

Getaxeerde gewasschade en aantal schademeldingen veroorzaakt door knobbelzwaan. De kolom 'totaal' geeft de totale getaxeerde schade weer. De kolommen per gewas geven de getaxeerde schade ≥ €250 weer.

Belang van de vliegveiligheid van het luchtverkeer

Knobbelzwanen kunnen zeer gevaarlijk zijn voor de vliegveiligheid door hun omvang en gewicht. Wanneer een knobbelzwaan in een motor belandt, kan deze uitvallen. In de periode 2010-2015 zijn er 3 birdstrikes geweest met knobbelzwanen op Schiphol. Er zijn ook ontheffingen op basis van vliegveiligheid afgegeven.

Aantal fauna incidenten en aandeel birdstrikes op Schiphol. Fauna incidenten betreffen zowel birdstrikes (vliegtuig heeft aanvaring gehad met vogel) als dieren die op/langs de banen dood zijn gevonden.

Knobbelzwaan		
Jaar	Fauna incident	Waarvan birdstrike
2010		
2011	2	
2012	1	1
2013	1	1
2014	1	
2015	2	1
Eindtotaal	7	3

Bron: Bird Control Schiphol

Schade aan overige belangen

Knobbelzwanen vliegen soms in de bovenleiding van de trein, wat leidt tot storingen in de dienstregeling en kosten voor reparatie.

7.9.4 RESULTATEN BEHEER AFGELOPEN PERIODE

Het afschot van knobbelzwanen fluctueert sterk tussen de jaren van 200 tot 1.200. Het grootste deel, 97%, wordt geschoten in het kader van de gewasschade en 3% voor de vliegveiligheid. De laatste jaren vindt meer afschot plaats, maar is gelijk aan 2010 (tabel 7.9.2). Afschot vindt vooral plaats van subadulten die in grote groepen schade veroorzaken, schade die territoriale paren nauwelijks veroorzaken. Op kwetsbare gewassen is verjaging met zowel een akoestisch als een visueel middel verplicht voordat verjaging met ondersteund afschot mag plaatsvinden.

Nestbehandeling vindt alleen incidenteel plaats en er bestond geen verplichting tot rapportage aan de FBE.

- Op basis van ontheffing gewassen: 2010: 1 nest 4 eieren; 2011: 5 nesten 19 eieren; 2012: 5 nesten 30 eieren. vanaf 2013 : niet bekend.
- In 2013 en 2015 is op basis van ontheffing vliegveiligheid in beide jaren één nest verwijderd.

Jaar	Totaal	FBE	RUD	
	Alle ontheffingen	Ontheffingen	Schade gewassen	Vliegveiligheid
2010	1.112	911	201 (1)	
2011	915	714	201 (1)	
2012	min. 218	210	onbekend (2)	8 (2)
2013	min. 1.240	1.221	onbekend (3)	19 (2)
2014	258	190	11 (4)	57 (2)
2015	min. 1.220	1.220	onbekend (3)	0 (1)

Tabel 7.9.2:

afschot knobbelzwaan op basis van ontheffingen van FBE en RUD. () aantal beschikbare ontheffingen.

7.9.5 EVALUATIE AFGELOPEN BEHEERPERIODE

De populatie van de knobbelzwaan is zowel als broedvogel als wintervogel fluctuerend/stabiel. Voor een groot deel zullen dit dezelfde vogels zijn.

Bij piekafschot van de knobbelzwaan in 2010, 2013 en 2015 werd maximaal 30% van de populatie geschoten. Op de trend van het aantal broedvogels lijkt dit geen effect te hebben, maar het afschotpercentage kan mogelijk wel een regulerend effect op de populatie hebben gehad, zodat deze niet groeit. Bij zwanen komt afschot waarschijnlijk boven op de 'gewone' sterfte (additief), dus (Cooch et al., 2014). In jaren met een laag afschot heeft dit waarschijnlijk een gering effect op de populatie. De jaarlijkse overleving van adulten is 85% en van juvenielen/subadulten tot 3 jaar 37-40%, wat een jaarlijkse mortaliteit van 15% resp. 60-63% betekent (Ebbinge et al., 1998). De 30% extra mortaliteit door afschot, die voornamelijk op juvenielen/subadulten plaats vindt, betekent dan ook een extra mortaliteit van 50%.

De gewasschade is aanzienlijk en het afschot om schade te beperken is daarom ook noodzakelijk. Volgens onderzoek en praktijkervaring is afschot effectief als methode voor verjaging en als versterking van andere weringsmethoden. Ook de mogelijkheid van een ontheffing voor de vliegveiligheid blijft essentieel.

Het afschot heeft geen invloed op de staat van instandhouding van de knobbelzwaan, die zowel voor broedvogels als niet-broedvogels gunstig is.

7.9.6 WETTELIJKE STATUS EN PROVINCIAAL BELEID

Provinciale vrijstelling voor aan verjaging ondersteunend afschot van knobbelzwanen gericht op het bestrijden van schade aan grasland, graszaad, graan, mais en groenten. In de toelichting van de Verordening vrijstellingen soorten Noord-Holland staat aangegeven waarom er geen andere bevredigende oplossingen zijn dan doden.

Provinciale vrijstelling voor legselreductie. In de toelichting van de Verordening vrijstellingen soorten Noord-Holland staat aangegeven dat legselreductie als geïsoleerde maatregel geen bevredigende oplossing is. Om voldoende effectief te zijn dient legselreductie gecombineerd te worden met doden.

7.9.7 DOELSTELLING

- Maximaal €15.000 gewasschade per jaar (gelijk aan door GS vastgestelde doelstelling vorige faunabeheerplan).
- Verminderen en zo mogelijk voorkomen van risico's voor de veiligheid van het vliegverkeer.

7.9.8 BEHEERMAATREGELEN

Preventieve middelen worden ingezet volgens de Handreiking faunabeheer en volgens de module Zwanen van de Faunaschade Preventie Kit. Zie

<http://www.bij12.nl/bij12units/faunafonds/faunaschade-preventiekit-fpk/module-zwanen/>.

Het beheer wordt uitgevoerd door verjagen/verstoren, legselreductie en afschot.

7.9.9 UITVOERING BEHEERMAATREGELEN

Op grond van artikel 3.3 lid 5 Wet natuurbescherming mag iedereen knobbelzwanen verstoren, voor zover de verstoring niet van wezenlijke invloed is op de staat van instandhouding. Op grond van de provinciale vrijstelling mogen grondgebruikers de

legsels van knobbelzwanen behandelen om uitkomen te voorkomen en knobbelzwanen doden.

Maatregelen om schade te beperken of te voorkomen hebben betrekking op lokale situaties bij schadegevoelige percelen. Schadegevoelige gewassen komen binnen de gehele provincie voor. Verstoring gebeurt met visuele en akoestische preventieve middelen zoals vermeld in de module Zwanen van de Faunaschade Preventie Kit, zoals vogelschrikkers, vlaggen, linten, ballonnen, vliegers, afweerpistolen en knalapparaten. Zie <http://www.bij12.nl/bij12units/faunafonds/faunaschade-preventiekit-fpk/module-zwanen/>

7.9.10 EFFECTIVITEIT BEHEERMAATREGELEN

Zowel visuele als akoestische preventieve middelen werken maar gedurende een korte periode. Daarna wennen zwanen er aan. Door deze middelen af te wisselen wordt de effectiviteit verhoogd en gewenning zoveel mogelijk uitgesteld. Verjaging met ondersteunend afschot is een noodzakelijke aanvullende mogelijkheid die wordt ingezet.

Uit onderzoek is gebleken dat afschot effect heeft op de populatieontwikkeling, zeker als dit na een strenge winter gebeurt (Ebbinghe et al., 1998). Afschot zou zich vooral moeten richten op juvenielen/subadulten, want adulten met een broedterritorium weren door hun territoriale gedrag andere knobbelzwanen. Deze juvenielen/subadulten houden zich ook vaak in groepen op, zodat de schade daarbij ook groter zal zijn dan van een broedpaar.

7.9.11 MONITORING

De jaarlijkse aantalsontwikkeling van de knobbelzwaan wordt gevolgd in de meetnetten 'broedvogels', 'PTT-tellingen in december' en 'watervogels', onderdelen van het Netwerk Ecologische Monitoring. De FBE zorgt er voor dat in samenwerking met de WBE's de knobbelzwaan wordt meegenomen tijdens de voorjaarstelling. Daarnaast blijven we gebruik maken van de landelijk en provinciaal beschikbare cijfers zoals deze ook in dit faunabeheerplan zijn gebruikt.

De registratie van het afschot en de inzet van preventieve middelen vindt plaats door rapportage via het faunaregistratiesysteem (FRS) van de FBE. Sinds 1 januari 2017 zijn uitvoerders (jagers) wettelijk verplicht om gedode dieren te melden bij de faunabeheereenheid.

7.9.12 CONCLUSIES

De jaarlijkse gewasschade ligt aanzienlijk boven het gestelde doel. Intensivering van het beheer is daardoor noodzakelijk, mede door meer legselreductie (behandeling van complete legfels) en afschot van een uur voor zonsopgang tot een uur na zonsondergang van met name subadulten die in groepen verblijven.

De provinciale vrijstelling omvat niet schade aan nieuw ingezaaid grasland. Op basis van het vorige faunabeheerplan beschikt de faunabeheereenheid nog wel over een ontheffing daarvoor. Gezien de schade die hier optreedt (tabel 9.9.1) is dat gerechtvaardigd. Daarom zal de faunabeheereenheid een verzoek tot aanpassing van de provinciale vrijstelling indienen, waarbij bestrijding op nieuw ingezaaid grasland mogelijk is. Ontheffing op voorhand blijft noodzakelijk voor het belang veiligheid van het vliegverkeer.

Met goede motivatie door de initiatiefnemer zullen aanvragen ingediend worden voor een ontheffing via art. 3.26 lid 3 Wet natuurbescherming om het geweer te gebruiken op gronden die alleen door fysieke barrières niet voldoen aan de in het Besluit natuurbescherming gestelde regels voor een jachtveld, indien op die gronden belangrijke schade optreedt en de schade niet op andere wijze bestreden kan worden.

Het faunabeheer, onder ontheffing of provinciale vrijstelling, van de afgelopen periode heeft geen invloed gehad op de staat van instandhouding (zie voor onderbouwing 7.9.5). Continuering van dit beheer voor de komende faunabeheerplanperiode is noodzakelijk. Daarom wordt geconcludeerd dat dit

toekomstige beheer geen invloed zal hebben op de staat van instandhouding van de knobbelzwaan. De staat van instandhouding is zowel voor broedvogels als niet-broedvogels gunstig.

De faunabeheereenheid gaat verkennen of en zo ja op welke wijze afstemming en/of samenwerking in het knobbelzwanenbeheer mogelijk is met aangrenzende provincies.

Tabel 7.9.3

Status van de knobbelzwaan in faunabeheer

	Jacht	Vrijstelling	Gewenste ontheffing
	Nee	Ja, provinciaal	Ja
Voorwaarden	nvt	(Dreigende) schade aan grasland, graszaad, graan, mais en groenten. NB: FBE zal GS verzoeken om toevoeging van ingezaaid grasland	Veiligheid van het luchtverkeer. NB: Indien vrijstelling daarvoor niet wordt verkregen zal ontheffing voor ingezaaid grasland gevraagd worden
Periode jaar	nvt	Hele jaar	Nader bepaald in ontheffing
Periode dag	nvt	Een uur voor zonsopkomst – een uur na zonsondergang	Nader bepaald in ontheffing
Beheermaatregelen	nvt	Aan verjaging ondersteunend doden met geweer, per actie niet meer dan vier dieren per ingezet geweer door maximaal vijf geweerdragers Legselreductie	Verontrusten Aan verjaging ondersteunend afschot Legselreductie
Tegemoetkoming schade	nvt	Niet voor grasland, graszaad, graan, mais en groenten	Nvt voor dit belang

7.10 SMIENT

Status 2011-2016: Provinciale vrijstelling voor opzettelijk verontrusten. Natura 2000-instandhoudingsdoelstelling voor het leefgebied als niet-broedvogel.

Status 2017: Beschermde diersoort. Natura 2000-instandhoudingsdoelstelling voor het leefgebied als niet-broedvogel.

7.10.1 SOORTBESCHRIJVING

De smient is in de winterperiode in Nederland een algemene en talrijk voorkomende vogelsoort. Belangrijke broedgebieden liggen in Scandinavië en Rusland. De eerste doortrekkers en wintergasten arriveren in september. De hoogste aantallen worden meestal bereikt in november-december. In zachte winters ligt het aantal hoger dan tijdens strenge winters. In maart verlaten de meeste smienten ons land en vindt doortrek plaats vanuit Engeland en België/Frankrijk (Speek & Speek, 1984; Lensink et al., 2002). Als broedvogel is de soort in Nederland bijzonder schaars (Sovon, 2008).

Smienten zijn uitgesproken herbivore vogels die in de winterperiode vrijwel uitsluitend in graslandgebieden voorkomen. Ze prefereren de fijnere grassoorten. In voorkomende gevallen kan ook recent ingezaaid wintergraan worden benut. Smienten foerageren vooral 's nachts. In de winter duurt het foerageren tot in de ochtend (Rijnsdorp, 1984, 1986). Overdag rusten de vogels bij voorkeur op of nabij grotere wateren. Aan het begin van de avond (ruim na zonsondergang) worden rustplaatsen verwisseld voor foerageergebieden in de omgeving. In het veld wordt dan ook onderscheid gemaakt in 'poldersmienten' en 'plassmienten'. De zogenoemde poldersmienten blijven de gehele dag in de polder

op waterlopen en foerageren overdag en 's nachts. Bij sterke verstoring overdag vertrekken ze naar grotere wateren en gaan meer in de nacht

foerageren. Hierdoor kan belangrijke schade aan kopeinden en slootkanten op blijvend grasland voorkomen worden. De plasmienten rusten overdag in grote aantallen op grote open wateren. Zij foerageren vooral 's nachts in graslanden in de omgeving.

7.10.2 POPULATIEGROOTTE EN –ONTWIKKELING

De smient is in de winterperiode in Nederland een algemene en talrijk voorkomende vogelsoort. Het aantal werd geschat in de piekperiode in de jaren 90 op meer dan 1.000.000 ex. (Bijlsma et al., 2001). De aantallen variëren sterk van jaar tot jaar, afhankelijk van vorstperioden in Nederland en omliggende landen. Sinds 1980 is de populatie toegenomen, maar de trend in Nederland is sinds 2005 licht afnemend, maar nog steeds hoger als in 1980 (figuur 7.10.1). De afgelopen jaren in de periode 2009/10 – 2013/14 fluctueren de maxima in Nederland tussen de 680.000-920.000 exemplaren (gemiddeld 800.000) (Hornman et al., 2015). In Nederland overwinterende en doortrekkende smienten broeden van IJsland tot in het oosten van Siberië. De overwinteringsgebieden liggen vooral rond de Noordzee. Het gaat hier om de populatie van de Oost-Atlantische trekroute. In Nederland verblijft in de winter gemiddeld 50% van de populatie van de trekroute, in Engeland 27%, gevolgd door Duitsland 6%, Ierland 5% en België 4%. Het aantal vogels in de Oost-Atlantische trekroute is toegenomen van rond 750.000 exemplaren in de jaren tachtig tot 1.3 – 1.5 mln. in 2003-2012. Na een aanvankelijke stijging en stabilisatie, neemt de populatie van de trekroute in de periode 2003-2012 af (Wetlands International 2016, Fox et al., 2016). Deze trend wordt waarschijnlijk veroorzaakt door een geringere reproductie in de broedgebieden (Fox et al., 2016).

In Noord-Holland is er de laatste 10 jaar geen significante aantalsverandering (data Sovon trend). De aantallen stijgen de laatste 5 jaar, maar passen bij de fluctuaties die over een langere periode optreden (figuur 7.10.1). De gemiddelde winterpopulatie in Noord-Holland in 2013/14 is ca. 240.000, bijna twee keer zo hoog als in 2009/10. Noord-Holland is voor de smient binnen Nederland een belangrijk overwinteringsgebied met 20-30% van de Nederlandse winterpopulatie. In Noord-Holland is de smient een zeldzame broedvogel in de periode 2005-2009 met 3 zekere broedgevallen (Scharringa et al., 2010).

De landelijke staat van instandhouding van de smient als niet-broedvogel is matig ongunstig (Foppen et al., 2016). Zie voor nadere toelichting 3.1.2.

Populatie	Verspreiding	Leefgebied	Toekomst	Totaal
-	+	+	-	-

Door IUCN wordt de smient van de Oost-Atlantische flyway beoordeeld als 'least concern', wat betekent dat de soort niet in gevaar is (IUCN Red List of Birds, zie BirdLife International, 2016)(zie onderstaand kader).

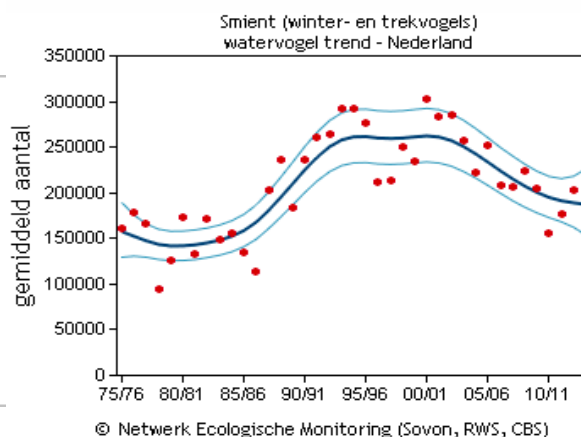
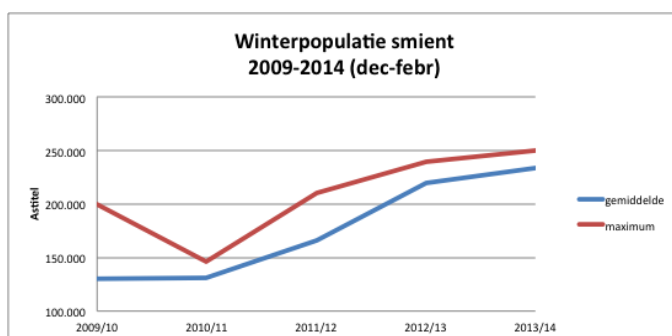
Onderbouwing BirdLife over oordeel 'least concern' smient

De smient heeft een extreem groot verspreidingsgebied >20.000 km² (en komt daarmee niet in de

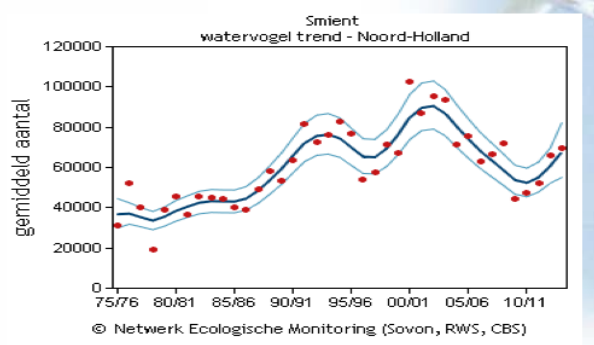

range van 'kwetsbaar' (vulnerable)). Hoewel de populatie afneemt, gebeurt dat niet zo snel om de drempel voor 'kwetsbaar' te benaderen (afname >30% in tien jaar of in drie generaties). Populatieomvang is extreem groot en benadert niet de drempel voor 'kwetsbaar' (populatie <10.000 volwassen individuen en >10% afname in 10 jaar of drie generaties). Om deze redenen is de smient als 'least concern' beoordeeld.

Daarmee lijkt het wenselijk om de kwalificatie van de landelijke staat van instandhouding als 'matig ongunstig' nader af te wegen. Op basis van bovenstaande oordeel van BirdLife ligt een beoordeling van de Staat van Instandhouding als 'gunstig' meer voor de hand.

- Nederland** Deze grafiek is gebaseerd op het Meetnet Watervogels (seizoen juli t/m juni). Weergegeven is het seizoensgemiddelde (rode punten), de trendlijn (donker gekleurde lijn) en het 95% betrouwbaarheidsinterval van de trendlijn (lichtgekleurde lijn). [Project informatie](#)
- vanaf 1980:** significante toename van <5% per jaar (+)
- laatste 10 seizoenen:** significante afname van <5% per jaar (-)

Noord-Holland Deze grafiek is gebaseerd op het Meetnet Watervogels (seizoen juli t/m juni). Weergegeven is het seizoensgemiddelde (rode punten), de trendlijn (donker gekleurde lijn) en het 95% betrouwbaarheidsinterval van de trendlijn (lichtgekleurde lijn). [Project informatie](#)

vanaf 1980: significante toename van <5% per jaar (+)
 laatste 10 seizoenen: geen significante aantalsverandering (0)

Fig. 7.10.1

Winterpopulatie-ontwikkeling smient in Noord-Holland (2009-2014) (december-februari) (bron: Sovon, eigen data winter en Sovon, website) en in Nederland (1975-2015) (bron: Sovon, website)

7.10.3 ONTWIKKELING SCHADE AAN BELANGEN

Gewasschade

Smienten veroorzaken schade in herfst, winter en met name het vroege voorjaar. De gewasschade veroorzaakt door smienten is aanzienlijk en fluctueert tussen de circa €240.000 en €410.000. Het overgrote deel van de schade vindt plaats op blijvend grasland (98%) en daarnaast op nieuw ingezaaid grasland, wintertarwe, groenten en graszaad (tabel 9.10.1). 78% van de meldingen (98% van de totale getaxeerde schade) betreft belangrijke schade van groter of gelijk aan €250. De hoeveelheid schade per jaar fluctueert, zonder dat er een trend in is te onderscheiden. Sinds 2014 is een leges (behandelbedrag) ingesteld van €300 om schade te laten taxeren. In 2014 en 2015 is het aantal schademeldingen lager dan daarvoor en is het aantal schademeldingen kleiner dan €250 ook minder (11%) dan in de periode daarvoor van 2010-2013 (25%) (tabel 7.10.1). In Zuid-Holland, waar ook veel smientenschade optreedt, blijkt dat er vanaf 2014/15 minder schademeldingen zijn en er minder kleine bedragen zijn uitgekeerd (in de periode 2004/05-2013/14 was 62% van de getaxeerde schadegevallen onder de €500, in 2014/14-2015/16 maar 28% (Faunabeheerplan smient Zuid-Holland 2014-2019, aangepast, in prep.). Dit maakt het waarschijnlijk dat de schade in Noord-Holland in 2014 en 2015 hoger is dan getaxeerd.

Jaar	Aantal schademeldingen (≥ €250)	Totaal	Totaal ≥ €250	Blijvend grasland	Nieuw ingezaaid grasland	Winter- graan	Groenten	Gras- zaad	Gras- zoden	Schape- gras- regeling
2010	238 (171)	244.378	235.761	231.225	1.371		3.165			
2011	341 (267)	540.164	531.413	523.108	5.837	1.294		894		280
2012	294 (200)	378.770	367.502	356.260	7.642	3.105				495
2013	259 (209)	411.823	404.988	396.344	7.262	1.382				
2014	188 (163)	388.511	384.567	374.140	7.788	1.988		651		
2015	147 (134)	333.960	332.134	323.698	6.740				1.696	

Tabel 9.10.1

Getaxeerde gewasschade en aantal schademeldingen veroorzaakt door smient. De kolom 'totaal' geeft de totale getaxeerde schade weer. De kolommen per gewas geven de getaxeerde schade ≥ €250 weer.

Belang van de vliegveiligheid van het luchtverkeer

Ontheffing is verleend ten behoeve van de vliegveiligheid, maar het is onbekend of daar gebruik van is gemaakt (tabel 9.10.2). Er hebben zich op Schiphol geen fauna incidenten / birdstrikes voorgedaan.

7.10.4 RESULTATEN BEHEER AFGELOPEN PERIODE

Het meeste afschot vindt plaats om gewasschade te voorkomen. Het afschot ter verjaging neemt af van 5.000 – 10.000 in 2010-2012 naar 1.000-5.000 in de periode 2013 -2015.

Jaar	Totaal Alle ontheffingen	FBE Ontheffingen	RUD Geen ontheffing	Schade gewassen	Vliegveiligheid
2010	5.196	5.196	x		
2011	10.700	10.700	x		
2012	min. 6.851	6.851			onbekend (1)
2013	min. 4.841	4.841		FBE (1)	onbekend (1)
2014	min. 2.549	2.549			onbekend (1)
2015	min. 1.041	1.041			onbekend (1)

Tabel 7.10.2

afschot smient op basis van ontheffingen van FBE en RUD. () aantal beschikbare ontheffingen.

In 2014 en 2015 was de ontheffing om smienten te schieten geschorst. In 2014 zijn bezwaren tegen de ontheffing voor de smient gegrond verklaard. Hierdoor is er tijdelijk geen ontheffing beschikbaar geweest en is het besluit ingetrokken. In september 2015 is een nieuwe aanvraag gedaan. Ook hierover is een procedure gevoerd die eveneens leidde tot schorsing en uiteindelijk vernietiging. De afschotcijfers zijn daardoor vanzelfsprekend beïnvloed.

7.10.5 EVALUATIE AFGELOPEN BEHEERPERIODE

Het afschot onder ontheffing is 0,1-7% van de winterpopulatie in Noord-Holland, waarbij de laatste jaren het percentage dat wordt geschoten minder dan 1% is. Afschot lijkt geen effect te hebben op de aantallen in Noord-Holland, want overleving van adulten is 70,1% (29,9% mortaliteit) (van der Jeugd et al., 2014), waar 1% mogelijk extra mortaliteit door afschot weinig invloed zal hebben. Bovendien is het bij eenden niet bekend of deze sterfte additief is (dus moet worden opgeteld) of wordt gecompenseerd (dus geen invloed heeft op de populatiegrootte) (Cooch et al., 2014). Bovendien zit in het sterftcijfer al afschot verdisconteerd dat de afgelopen jaren heeft plaatsgevonden. De vraag is dus of het huidige afschot als additionele sterfte aangemerkt moet worden of al 'in' het sterftcijfer zit. Dit afschot onder ontheffing zal de staat van instandhouding van de smient dus niet beïnvloeden.

Het beheer lijkt effectief te zijn: de schade is gedaald. Volgens onderzoek bij smienten is afschot ook effectief als methode voor verjaging en als versterking van andere weringsmethoden (Madsen, 1998b). Voortzetting van een, terughoudend, ondersteunend afschot voor verjaging is dan ook wenselijk.

7.10.6 WETTELIJKE STATUS EN PROVINCIAAL BELEID

Er was een ontheffing voor aan verjaging ondersteunend afschot buiten bepaalde aangewezen foerageergebieden en onder de voorwaarde dat bij gebruik van de ontheffing in of bij Natura 2000-gebieden eerst een passende beoordeling uitgevoerd wordt. Op kwetsbare gewassen was verder verjaging met zowel een akoestisch als een visueel middel verplicht voordat ondersteunend afschot plaatsvinden. De bestuursrechter heeft deze ontheffing echter eind 2016 vernietigd vanwege onvoldoende motivering van de schadehistorie in de juridische procedure.

Om in aanmerking te komen voor een tegemoetkoming in gewasschade werd wel gebruik van de ontheffing voorgeschreven, maar niet de inzet van preventieve middelen.

Schade aan blijvend grasland in oktober komt niet in aanmerking voor een tegemoetkoming. Schade aan blijvend grasland van schapenweides komt in de periode oktober tot en met januari niet in aanmerking voor een tegemoetkoming.

De smient is als niet-broedvogel een Natura 2000-soort. In Noord-Holland hebben de volgende Natura 2000-gebieden een instandhoudingsdoelstelling voor de smient: 1)

Abtskolk & De Putten, 2) Eilandspolder, 3) Eemmeer en Gooimeer Zuidoever (provincie-overschrijdend), 4) IJsselmeer (provincie-overschrijdend), 5) IJperveld, Varkensland, Oostzanerveld & Twiske, 6) Markermeer en IJmeer (provincie-overschrijdend), 7) Oostelijke Vechtplassen (provincie-overschrijdend), 8) Polder Zeevang, 9) Waddenzee (provincie-overschrijdend) en 10) Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder. Het landelijke Natura 2000-doel is behoud van de omvang en de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor een populatie. Dit betreft gemiddeld 258.200 vogels (seizoensgemiddelde van de telgebieden van het Meetnet Watervogels, Sovon).

7.10.7 DOELSTELLING

- Vermindering van de gewasschade.
- Verminderen en zo mogelijk voorkomen van risico's voor de veiligheid van het vliegverkeer.

7.10.8 BEHEERMAATREGELEN

Het beheer wordt uitgevoerd door verjaging met ondersteunend afschot.

Tevens is het mogelijk om eendenkooien en jachtvogels (slechtvalk) als wettelijk erkend middel in te zetten.

Weren en verjagen gebeurt met visuele en akoestische preventieve middelen vermeld in de module Eenden van de Faunaschade Preventie Kit, zoals vogelschrikkers, vlaggen, linten, ballonnen, vliegers, afweerpistolen en knalapparaten. Zie <http://www.bij12.nl/bij12units/faunafonds/faunaschade-preventiekit-fpk/module-eenden/>

7.10.9 UITVOERING BEHEERMAATREGELEN

Op grond van artikel 3.1 lid 5 Wet natuurbescherming mogen grondgebruikers met het oog op schadebestrijding het gehele jaar door smienten verstoren, voor zover de verstoring niet van wezenlijke invloed is op de staat van instandhouding.

Op grond van een ontheffing mochten grondgebruikers het verstoren ondersteunen met afschot. De bestuursrechter heeft de ontheffing echter eind december 2016 geschorst.

Tevens is het mogelijk om jachtvogels, met name slechtvalk, als wettelijk erkend middel in te zetten.

Maatregelen om schade te beperken of te voorkomen hebben betrekking op lokale situaties bij schadegevoelige percelen. Afschot van smienten die naar of van hun rustplaatsen op open water vliegen dient vermeden te worden. Permanent grasland, waar verreweg de meeste smientenschade optreedt, komt binnen de gehele provincie voor. Aangezien de smient op Oost-Atlantische flyway niveau en in Nederland achteruit gaat is een limiterend afschot uit voorzorg op zijn plaats. Een maximum van 5.000 individuen mag jaarlijks worden geschoten voor verjaging met ondersteunend afschot.

7.10.10 EFFECTIVITEIT BEHEERMAATREGELEN

Zowel visuele als akoestische preventieve middelen werken maar gedurende een korte periode. Daarna wennen smienten er aan. Door deze middelen af te wisselen wordt de effectiviteit verhoogd en gewenning zoveel mogelijk uitgesteld. Verjaging met ondersteunend afschot is een noodzakelijke en effectieve aanvullende mogelijkheid die wordt ingezet (Madsen, 1998b).

Een observatie (van Collectief Noord-Holland Zuid) is dat verjaging met afschot van de poldersmienten leidt tot grotere groepen plassmienten en minder poldersmienten, wat ertoe zou leiden dat de schade sterker wordt geconcentreerd (en daar ook hoog is) en er minder lokale schade optreedt (veelal van geringere en daardoor acceptabele omvang). Poldersmienten zitten dag en nacht op een bepaald perceel. De ervaring van het Faunafonds is dat de poldersmienten aanzienlijke schades veroorzaken langs de slootkanten en kopeinden, en dat verjaging met ondersteunend afschot daar juist belangrijk is.

7.10.11 MONITORING

De jaarlijkse aantalsontwikkeling van de smient wordt gevolgd in de meetnetten 'broedvogels', 'PTT-tellingen in december' en 'watervogels', onderdelen van het Netwerk Ecologische Monitoring. Dit betreft trends, geen schatting van absolute aantallen. Daarnaast blijven we gebruik maken van de landelijk en provinciaal beschikbare cijfers zoals deze ook in dit faunabeheerplan zijn gebruikt.

De registratie van het afschot en de inzet van preventieve middelen vindt plaats door rapportage via het faunaregistratiesysteem (FRS) van de FBE. Sinds 1 januari 2017 zijn uitvoerders (jagers) wettelijk verplicht om gedode dieren te melden bij de faunabeheereenheid.

7.10.12 CONCLUSIES

De jaarlijkse gewasschade is aanzienlijk. De faunabeheereenheid zal een ontheffing op voorhand aanvragen voor verjaging met ondersteunend afschot. Ontheffing zal worden aangevraagd van zonsopgang tot twee uur na zonsopgang, waarbij één uur voor zonsopgang het veld mag worden betreden, en van twee uur voor zonsondergang tot zonsondergang, waarbij tot één uur na zonsondergang het veld mag worden verlaten. In totaal is de tijd voor verjaging met ondersteunend afschot dan maximaal 4 uur per dag.

Ontheffing op voorhand blijft ook noodzakelijk voor het belang veiligheid van het luchtverkeer.

Met goede motivatie door de initiatiefnemer zullen indien nodig tevens aanvragen ingediend kunnen worden voor een ontheffing via art. 3.26 lid 3 Wet natuurbescherming om het geweer te gebruiken op gronden die alleen door fysieke barrières niet voldoen aan de in het Besluit natuurbescherming gestelde regels voor een jachtveld, indien op die gronden belangrijke schade optreedt en de schade niet op andere wijze bestreden kan worden.

Het aantal in Noord-Holland overwinterende smienten is aanvankelijk toegenomen en de laatste tien jaar gestabiliseerd. Landelijk en op het niveau van de Oost-Atlantische trekroute is er sprake van een afname, maar de aantallen zijn nog hoger dan in 1981, toen de Vogelrichtlijn van kracht werd. In het kader van Europese wetgeving kan de staat van instandhouding van de smient daarom gunstig worden genoemd. Ook BirdLife International beoordeelt de smient (in de Oost-Atlantische trekroute) als 'no concern', dat wil zeggen niet bedreigd (BirdLife, 2012; zie ook 7.10.2). Daarmee blijkt 'uit populatiedynamische gegevens dat de betrokken soort nog steeds een levensvatbare component is van de natuurlijke habitat waarin hij voorkomt, en dat vermoedelijk op lange termijn zal blijven.' (Wet natuurbescherming, artikel 1.1).

Ook is het 'natuurlijke verspreidingsgebied' niet kleiner geworden (zowel voor de Oost-Atlantische trekroute als in Nederland) en is er een 'voldoende grote habitat' voor deze soort in Nederland, en Noord-Holland, van voldoende omvang en kwaliteit om ook op langere termijn de populatie smienten te kunnen herbergen. Daarmee wordt voldaan aan de voorwaarden van een gunstige staat van instandhouding.

Gezien de lichte afname in de Oost-Atlantische trekroute en in Nederland over de laatste tien jaar is voorzichtigheid geboden. Daarom wordt een limiet gesteld van maximaal 5.000 dieren die per jaar geschoten mogen worden. Afstemming van dit beleid met andere smientenrijke provincies is hier wenselijk, om op landelijk niveau ook te garanderen dat afschot verantwoord is. Het wordt aanbevolen

om tot een adaptief beheerplan te komen (Fox et al., 2016). Het aan verjaging ondersteunend afschot dient beperkt te blijven tot de schadegevoelige percelen.

Het faunabeheer, onder ontheffing, van de afgelopen periode heeft geen invloed gehad op de staat van instandhouding (zie voor onderbouwing 7.10.5). Continuering van dit beheer voor de komende faunabeheerplanperiode is noodzakelijk. Daarom wordt geconcludeerd dat dit toekomstige beheer geen invloed zal hebben op de staat van instandhouding van de smient.

Tabel 7.10.3

Status van de smient in het faunabeheer

	Jacht	Vrijstelling	Gewenste ontheffing
	Nee	Nee	Ja
Voorwaarden	nvt	nvt	(Dreigende) schade aan gewassen, preventieve maatregelen verplicht. Veiligheid van het luchtverkeer.
Periode jaar	nvt	nvt	Nader bepaald in ontheffing
Periode dag	nvt	nvt	Van zonsopgang tot twee uur daarna en van twee uur voor zonsondergang tot zonsondergang. Eén uur voor zonsopgang mag het veld worden betreden en tot één uur na zonsondergang mag het veld worden verlaten.
Beheermaatregelen	nvt	nvt	Verjagen Aan verjaging ondersteunend doden
Tegemoetkoming schade	nvt	nvt	Voorwaarde: voldoende gebruik van de ontheffing

7.11 MEERKOET

Status 2011-2016: Ontheffing op voorhand voor doden en verontrusten, met het oog op schadebestrijding in grasland en graan. Natura 2000-instandhoudingsdoelstelling voor het leefgebied als niet-broedvogel.

Status per 1 januari 2017: Provinciale vrijstelling voor aan verjaging ondersteunend afschot, van 1 oktober tot 1 juni, gericht op bestrijding van schade aan grasland en graan. Natura 2000-instandhoudingsdoelstelling voor het leefgebied als niet-broedvogel.

7.11.1 SOORTBESCHRIJVING

De favoriete biotoop zijn grotere stilstaande of zwak stromende niet al te diepe wateren. In de zomerperiode leeft de soort veelal in paartjes of kleine groepen. Gedurende de winterperiode verblijven meerkoeten vaak in grote groepen op grote wateren en op weilanden. Meerkoeten eten hoofdzakelijk planten, 's zomers veel riet en 's winters veelal gras. Ook eten ze ongewervelden.

De meerkoet is dagactief, maar bij lichte nachten ook nachtactief, en foerageert zowel op het land als in het water.

7.11.2 POPULATIEGROOTTE EN -ONTWIKKELING

De broedvogelpopulatie is zowel landelijk als in Noord-Holland de afgelopen 10 jaar afgenomen (met < 5% per jaar, figuur 7.11.1). In Noord-Holland wordt de populatie geschat op 15-20.000 broedparen in 2006-2009 (Scharringa et al., 2010).

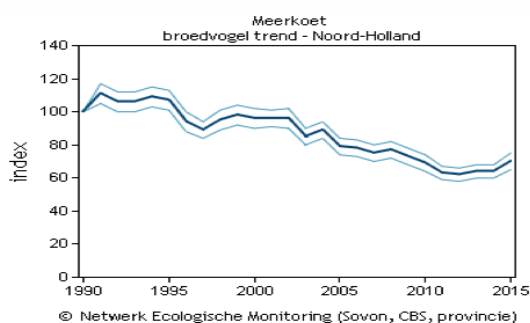
De winterpopulatie meerkoeten is in Nederland de afgelopen tien jaar stabiel. Sinds 1980 is wel een lichte daling te zien, maar als de trend vanaf 1975 wordt bekeken is de winterpopulatie stabiel (figuur 7.11.2). In Noord-Holland daalt het aantal meerkoeten. De gemiddelde winterpopulatie in Noord-Holland in 2013/14 is ca. 45-50.000 (figuur 7.11.1).

De landelijke staat van instandhouding van de meerkoet als broedvogel is gunstig (Vogel et al., 2013). Zie voor nadere toelichting 3.1.2.

Populatie	Verspreiding	Leefgebied	Toekomst	Totaal
+	±	+	+	+

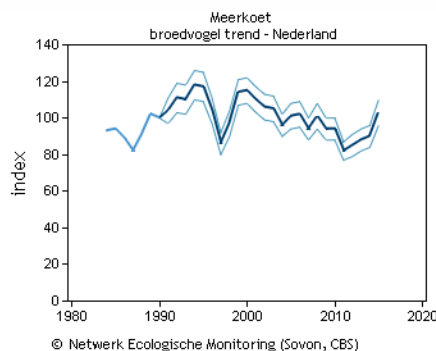
De landelijke staat van instandhouding van de meerkoet als niet-broedvogel is matig ongunstig (Foppen et al., 2016). Zie voor nadere toelichting 3.1.2.

Populatie	Verspreiding	Leefgebied	Toekomst	Totaal
-	+	-	-	-

Noord-Holland Deze grafiek is gebaseerd op het Meetnet Broedvogels (BMP). Weergegeven is de jaarlijkse index van de broedpopulatie t.o.v. 1990 en de standaardfout. [Project informatie](#)

vanaf 1990: significante afname van <5% per jaar (-)
 laatste 10 jaren: significante afname van <5% per jaar (-)

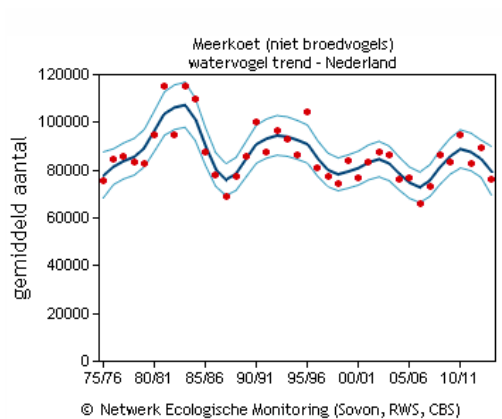
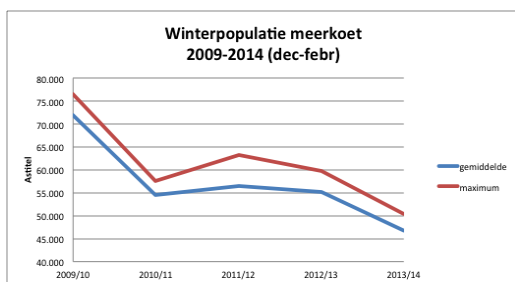

Nederland Deze grafiek is gebaseerd op het Meetnet Broedvogels (BMP). Weergegeven is de jaarlijkse index van de broedpopulatie t.o.v. 1990 en de standaardfout. [Project informatie](#)

vanaf 1990: significante afname van <5% per jaar (-)
 laatste 10 jaren: significante afname van <5% per jaar (-)

Fig. 7.11.1

Populatie-ontwikkeling meerkoet Noord-Holland als broedvogel (1990-2015) en in Nederland (1984-2014) (bron: Sovon, website).

Nederland Deze grafiek is gebaseerd op het Meetnet Watervogels (seizoen juli t/m juni). Weergegeven is het seizoensgemiddelde (rode punten), de trendlijn (donker gekleurde lijn) en het 95% betrouwbaarheidsinterval van de trendlijn (lichtgekleurde lijn). [Project informatie](#)

vanaf 1980: significante afname van <5% per jaar (-)

laatste 10 seizoenen: geen significante aantalsverandering (0)

Fig. 7.11.2

Winterpopulatie-ontwikkeling meerkoet in Noord-Holland 2009/10-2013/14 (december-februari) (bron: Sovon, eigen data winter en Sovon, website) en in Nederland (1975-2015) (bron: Sovon, website)

7.11.3 ONTWIKKELING SCHADE AAN BELANGEN

Gewasschade

De gewasschade fluctueert en ligt tussen de €1.00 en €7.500 per jaar. De belangrijkste schade treedt op blijvend grasland (60%) en wintergraan (35%) op (tabel 7.11.1). 62% van de meldingen (93% van de totale getaxeerde schade) betreft belangrijke schade van groter of gelijk aan €250.

Meerkoet							
Jaar	Aantal schademel- dingen (≥ €250)	Totaal	Totaal ≥ €250	Blijvend grasland	Winter- graan	Nieuw ingezaaid grasland	Zomer- graan
2010	9 (3)	2.958	2.097	2.097			
2011	8 (5)	6.364	5.956	2.536	2.948		472
2012	4 (2)	1.481	1.187		1.187		
2013	4 (3)	1.612	1.576	789	787		
2014	6 (5)	7.480	7.450	5.052	1.828	570	
2015	3 (3)	3.846	3.846	2.632	1.214		

Tabel 7.11.1

Getaxeerde gewasschade en aantal schademeldingen veroorzaakt door meerkoet. De kolom 'totaal' geeft de totale getaxeerde schade weer. De kolommen per gewas geven de getaxeerde schade ≥ €250 weer.

Belang van de vliegveiligheid van het luchtverkeer

Ontheffing is ook verleend voor vliegveiligheid, maar er zijn geen fauna incidenten/birdstrikes op Schiphol geconstateerd.

7.11.4 RESULTATEN BEHEER AFGELOPEN PERIODE

Afschot vindt hoofzakelijk plaats om gewasschade te voorkomen. Jaarlijks worden een fluctuerend aantal tussen de 50 en ruim 600 meerkoeten geschoten. Op kwetsbare gewassen is verjaging met zowel een akoestisch als een visueel middel verplicht voordat verjaging met ondersteund afschot mag plaatsvinden.

Minimaal vier meerkoeten zijn vanwege de luchtveiligheid geschoten.

Meerkoet					
	Totaal	FBE	RUD		
Jaar	Alle ontheffingen	Ontheffingen	Schade gewassen	Vliegveiligheid	Gewassen, vee, bossen, bedrijfsmatige visserij en wateren
2010	48	24	24 (1)		
2011	min. 148	124	24 (1)	onbekend (1)	onbekend (1)
2012	min. 493	449	onbekend (1)	onbekend (2)	44 (2)
2013	min. 278	140	138 (3)	onbekend (2)	
2014	229	106	119 (4)	4 (2)	
2015	min. 628	611	17 (3)	onbekend (1)	

Tabel 7.11.2:

afschot meerkoet op basis van ontheffingen van FBE en RUD. () aantal beschikbare ontheffingen.

7.11.5 EVALUATIE AFGELOPEN BEHEERPERIODE

De meerkoet is als broedvogel afgenomen van 2005/09 naar 2015 en als wintervogel fluctuerend binnen de natuurlijke populatieschommelingen. Gewasschade ligt jaarlijks tussen de €1.500 en €7.500, en om dat te voorkomen worden per jaar tussen de 50 en ruim 600 meerkoeten geschoten. Op de totale populatiegrootte is dit aantal geschoten dieren gering (maximaal ca. 1% van de winterpopulatie) en zal geen effect hebben op de populatiegrootte en daarmee op de staat van instandhouding of de Natura 2000 doelen. Als een deel van de broedvogelpopulatie wordt geschoten zal dit ook een gering deel van de populatie betreffen. De jaarlijkse overleving van adulten is 70,1% en van eerstejaars 38,0% (mortaliteit 29,9% resp. 62,0%) (BTO, website), wat aangeeft dat 1% afschot een gering aandeel vormt.

Volgens praktijkervaring is afschot effectief als methode voor verjaging en als versterking van andere weringsmethoden. Een relatief geringe schade en gering afschot zou kunnen betekenen dat afschot niet nodig is (alhoewel het ook kan laten zien dat meer schade hierdoor juist is voorkomen), maar gezien de beperkte impact op de populatie is continunering van verjaging met ondersteunend afschot wenselijk.

7.11.6 WETTELIJKE STATUS EN PROVINCIAAL BELEID

Provinciale vrijstelling voor aan verjaging ondersteunend afschot van een uur voor zonsopkomst tot een uur na zonsondergang in de periode 1 oktober – 1 juni gericht op het bestrijden van schade aan blijvend grasland en graan. In de toelichting van de Verordening vrijstellingen soorten Noord-Holland staat aangegeven waarom er geen andere bevredigende oplossingen zijn dan doden.

De meerkoet is als niet-broedvogel een Natura 2000-soort. In Noord-Holland hebben de volgende Natura 2000-gebieden een instandhoudingsdoelstelling voor de meerkoet: 1) Eemmeer en Gooimeer, 2) Eilandspolder, 3) IJsselmeer (provincie-overschrijdend), 4) Ilperveld, Varkensland, Oostzanerveld & Twiske en 5) Markermeer en IJmeer (provincie-overschrijdend). Het landelijke Natura 2000-doel is behoud van de omvang en de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor gemiddeld 89.700 vogels (seizoensgemiddelde van de telgebieden van het Meetnet Watervogels, Sovon).

7.11.7 DOELSTELLING

- Het voorkomen dan wel beperken van belangrijke gewasschade (€250 per geval).
- Verminderen en zo mogelijk voorkomen van risico's voor de veiligheid van het vliegverkeer.

7.11.8 BEHEERMAATREGELEN

Preventieve middelen worden ingezet volgens de Handreiking Faunabeheer.

Het beheer wordt uitgevoerd door afschot en verstoren. De provinciale vrijstelling geeft de mogelijkheid tot verjaging met ondersteunend afschot van 1 oktober tot 1 juni.

7.11.9 UITVOERING BEHEERMAATREGELEN

Op grond van de provinciale vrijstelling mogen grondgebruikers met het oog op schadebestrijding van 1 oktober tot 1 juni van een uur voor zonsopkomst tot een uur na zonsondergang meerkoeten doden en verstoren voor de gewassen blijvend grasland en graan. Meerkoeten foerageren ook in de schemer en de nacht (Cramp, 1980).

Maatregelen om schade te beperken of te voorkomen hebben betrekking op lokale situaties bij schadegevoelige percelen. Schadegevoelige gewassen komen binnen de gehele provincie voor. Tevens is het mogelijk om jachtvogels, met name havik en woestijnbuizerd, als wettelijk erkend middel in te zetten.

Verstoring gebeurt met visuele en akoestische preventieve middelen vermeld in de Faunaschade preventie kit (BIJ12, 2016), zoals vogelschrikkers, vlaggen, linten, ballonnen, vliegers, afweerpistolen en knalapparaten.

7.11.10 EFFECTIVITEIT BEHEERMAATREGELEN

Zowel visuele als akoestische preventieve middelen werken maar gedurende een korte periode. Daarna wennen meerkoeten er aan. Door deze middelen af te wisselen wordt de effectiviteit verhoogd en gewenning zoveel mogelijk uitgesteld. Verjaging met ondersteunend afschot is een noodzakelijke aanvullende mogelijkheid die wordt ingezet.

7.11.11 MONITORING

De jaarlijkse aantalsontwikkeling van de meerkoet wordt gevolgd in de meetnetten 'broedvogels', 'PTT-tellingen in december' en 'watervogels', onderdelen van het Netwerk Ecologische Monitoring. Dit betreft trends, geen schatting van absolute aantallen. De FBE zorgt er voor dat in samenwerking met de WBE's de meerkoet wordt meegenomen tijdens de voorjaarsstelling. Daarnaast blijven we gebruik maken van de landelijk en provinciaal beschikbare cijfers zoals deze ook in dit faunabeheerplan zijn gebruikt.

De registratie van het afschot en de inzet van preventieve middelen vindt plaats door rapportage via het faunaregistratiesysteem (FRS) van de FBE. Sinds 1 januari 2017 zijn uitvoerders (jagers) wettelijk verplicht om gedode dieren te melden bij de faunabeheereenheid.

7.11.12 CONCLUSIES

Vanaf 1 januari 2017 geldt een provinciale vrijstelling voor 1 oktober – 1 juni. Hiervan zal gebruik worden gemaakt. Daarom zal de faunabeheereenheid naar verwachting geen ontheffingen aanvragen. Ontheffing op voorhand blijft wel noodzakelijk voor het belang veiligheid van het vliegverkeer. De faunabeheereenheid zal de provincie verzoeken om de provinciale vrijstelling uit te breiden met de inzet van jachtvogels. Het is niet logisch dat een jachtvogel wel voor de jacht en voor landelijk vrijgestelde soorten kan worden ingezet en daarmee een toegestaan middel, maar niet voor provinciaal vrijgestelde soorten. Bovendien vormt het een aanvulling op de al toegestane middelen, die kan worden ingezet in situaties waar de andere middelen minder goed toe te passen zijn, zoals afschot met geweer in of in de omgeving van stedelijk gebied. Of als alternatief voor gebieden waarin het hanteren van het geweer relatief onveilig zou kunnen zijn.

Met goede motivatie door de initiatiefnemer zullen indien nodig tevens aanvragen ingediend kunnen worden voor een ontheffing via art. 3.26 lid 3 Wet natuurbescherming om het geweer te gebruiken op gronden die alleen door fysieke barrières niet voldoen aan de in het Besluit natuurbescherming gestelde regels voor een jachtveld, indien op die gronden belangrijke schade optreedt en de schade niet op andere wijze bestreden kan worden.

Afschot van enkele honderden meerkoeten op grond van de provinciale vrijstelling is geen risico voor het duurzaam voortbestaan van de meerkoet in Noord-Holland. Niettemin noopt de gestage lichte afname van de meerkoet als broedvogel over meerdere decennia tot terughoudendheid, met name in de broedtijd en zolang de oorzaak van de achteruitgang onduidelijk is.

Het faunabeheer, onder ontheffing of provinciale vrijstelling, van de afgelopen periode heeft geen invloed gehad op de staat van instandhouding (zie voor onderbouwing 7.11.5). Continuering van dit beheer voor de komende faunabeheerplanperiode is noodzakelijk. Daarom wordt geconcludeerd dat dit toekomstige beheer geen invloed zal hebben op de staat van instandhouding van de meerkoet.

Tabel 7.11.3

Status van de meerkoet in faunabeheer

	Jacht	Vrijstelling	Gewenste ontheffing
	Nee	Ja, provinciaal	Ja
Voorwaarden	nvt	(Dreigende) schade aan gewassen	Veiligheid van het luchtverkeer.
Periode jaar	nvt	1 oktober – 1 juni	Nader bepaald in ontheffing
Periode dag	nvt	Een uur voor zonsopkomst- een uur na zonsondergang	Nader bepaald in ontheffing
Beheermaatregelen	nvt	Aan verjaging ondersteunend doden met geweer, per actie niet meer dan vier dieren per ingezet geweer door maximaal vijf geweerdragers	Verjagen Aan verjaging ondersteunend doden
Tegemoetkoming schade	nvt	Niet van 1 oktober tot 1 juni	Nvt voor dit belang

7.12 NIJLGANS

Status 2010-2016: Niet beschermd.

Status per 1 januari 2017: Niet beschermd.

De nijlgans is een exoot. Hoewel er geen verplichting is om exoten te behandelen in een faunabeheerplan (zie art. 3.12 lid 10 Wet natuurbescherming), kiest de faunabeheereenheid er voor om dat wel te doen. Hiermee wordt inzicht gegeven in de mate waarin de nijlgans schade toebrengt aan erkende belangen die aanleiding zijn voor het geven van een opdracht. Verder is een opdracht van de provincie nodig via art. 3.18 lid 4 Wet natuurbescherming om de nijlgans te kunnen bestrijden met het geweer.

Naar verwachting wordt de nijlgans in de loop van dit jaar geplaatst op de lijst van voor de EU zorgwekkende invasieve uitheemse soorten (EU-exotenverordening 1143/2014). Dit houdt onder meer in dat bezit, handel, kweek, transport en import verboden worden.

7.12.1 SOORTBESCHRIJVING

De nijlgans is een eendensoort (meest verwant aan de bergeenden) die in Nederland in de hoogste dichtheden voorkomt in graslandgebieden met nabijgelegen waterpartijen in Laag-Nederland en het rivierengebied. Nijlganzen voeden zich met gras en plantenzaden waarvoor ze met name foerageren op grasland of bouwland met oogstresten van bijvoorbeeld maïs. De in Nederland voorkomende individuen zijn afstammelingen van losgelaten of ontsnapte siervogels en pas vanaf 1967 geldt de

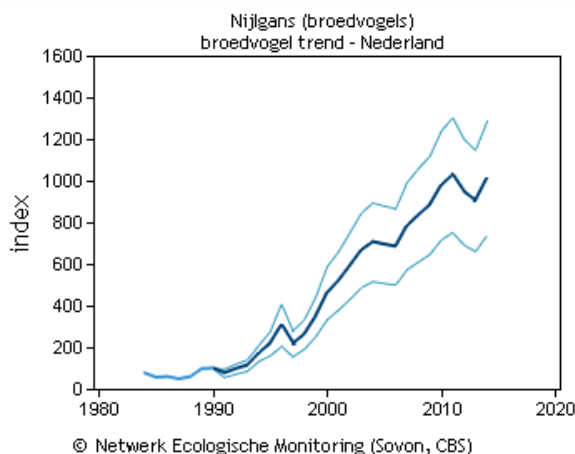
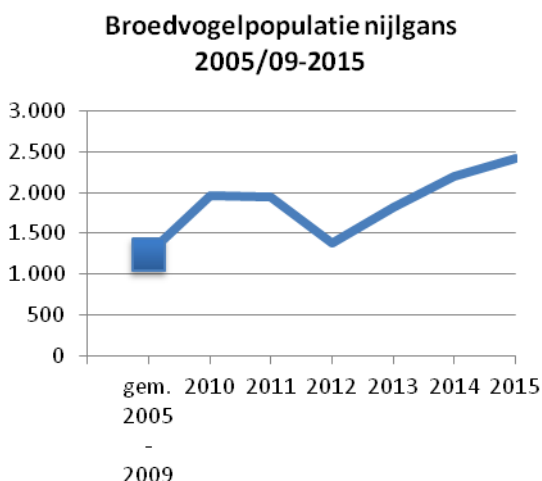
nijlgans in Nederland als broedvogel. De soort broedt vooral op oude nesten van kraaien, roofvogels en reigers in de periode april tot begin juni, maar hele vroege (januari) en late legsels (november) komen ook voor. Tijdens de broedperiode betrekken individuen een eigen territorium, maar in de ruitijd in juli komen ze voor in groepen van enkele honderden individuen. De nijlgans is in Nederland een standvogel, maar er zijn aanwijzingen dat de populaties in Nederland, België en Duitsland als één broedpopulatie beschouwd kan worden waarbinnen individuen uitwisselen (van Dijk & Majoor 2011). Ondanks de sterke toename van de populatie sinds de jaren 90 en het soms felle verdedigingsgedrag van deze soort tegen predatoren en indringers zijn er geen aanwijzingen dat de nijlgans een negatief effect heeft op de populaties van andere watervogels. Ze kunnen wel bezette buizerd- of haviksnesten innemen.

7.12.2 POPULATIEGROOTTE EN –ONTWIKKELING

De nijlgans is een standvogel, die alleen lokaal verplaatst en in de winter en de ruitijd meer in groepen leeft.

In Nederland is de nijlgans als broedvogel sterk in aantal toegenomen. Vanaf 1990 verdubbelt de populatie elke 15 jaar (figuur 7.12.1). In Noord-Holland is de nijlgans over de periode van 2005-2015 toegenomen en het eind van de groei van de Noord-Hollandse populatie lijkt nog niet in zicht (figuur 7.12.1). Het aantal broedparen in Noord-Holland bedraagt tussen 2005-2009 circa 1.000-1.500. Op basis van de trendgegevens van Sovon komt de broedvogelpopulatie in 2015 op ca. 2.500, een verdubbeling ten opzichte van de schatting van de Atlas van de Noord-Hollandse broedvogels voor de periode 2005-2009. Bij de zomertelling van de ganzen in Noord-Holland in 2015 werden 6.000 nijlganzen geteld (Visbeen & Bloem, 2016a) en in 2016 ruim 7.000 (Visbeen & Bloem, 2016b). Aangezien de nijlgans hoofdzakelijk een standvogel is, wordt de wintertrend niet weergegeven. Landelijk lijkt een stabilisatie op te treden van de aantallen die tijdens de winter worden geteld, wat een gevolg zou kunnen zijn van het afschot (Hornmann et al, 2015, 2016). De groei van de populatie in Noord-Holland zou het gevolg kunnen zijn van het feit dat afschot hier niet heeft plaatsgevonden.

Voor deze soort is geen staat van instandhouding van toepassing. De Nijlgans is een exoot en valt daarmee buiten artikel 1 van de Vogelrichtlijn, dat betrekking heeft op alle natuurlijk in het wild levende vogelsoorten op het Europese grondgebied van de EU-lidstaten. De nijlgans is daarmee ook niet beschermd op grond van de Wet natuurbescherming.

Nederland Deze grafiek is gebaseerd op het Meetnet Broedvogels (BMP). Weergegeven is de jaarlijkse index van de broedpopulatie t.o.v. 1990 en de standaardfout. **Project informatie**

vanaf 1990: significante toename van >5% per jaar (++, minimaal verdubbeling in 15 jaar)

laatste 10 jaren: significante toename van <5% per jaar (+)

Fig. 7.12.1

Populatie-ontwikkeling nijlgans als broedvogel in Noord-Holland (2005-2015; aantal broedpaar) (bron: Scharringa et al., 2010, in combinatie met trend, Sovon, website) en in Nederland (1984-2014) (bron: Sovon, website)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015
nijlgans						
voorjaarstelling	4.707	5.019	4.665	5.175	4.600	6.708
zomertelling	-	2.393	2.021	2.561	4.501	6.028

Tabel 9.12.1

Aantal nijlgansen tijdens de voorjaarstelling en de zomertelling (gegevens uit Jaarverslagen FBE; telling wbe's (voorjaar) respectievelijk Landschap Noord-Holland (zomer)).

7.12.3 ONTWIKKELING SCHADE AAN BELANGEN

Gewasschade

Gewasschade door nijlganzen komt niet in aanmerking voor een tegemoetkoming en wordt daarom niet getaxeerd. De schade die toch is getaxeerd (omdat er naast nijlganzen ook andere soorten bij zaten, waarvoor wel wordt tegemoetgekomen) geeft dus geen goed beeld van de werkelijke schade. Een schatting van de gewasschade kan worden gemaakt op basis van de aantallen en gewaskeuze van nijlganzen. De meeste gewasschade treedt op in blijvend grasland (92%) en daarna in wintergraan en nieuw ingezaaid grasland (tabel 7.12.2).

Lensink (2010) heeft de gewasschade berekend die door de nijlgans in Nederland wordt veroorzaakt: €500.000 per jaar in 2009. In Noord-Holland wordt tijdens de watervogeltelling in januari 2015 28% geteld van alle nijlganzen in Nederland (5.999 individuen op een totaal van 21.459; Hornmann et al., 2016). Daarmee komt de gewasschade op €140.000 voor Noord-Holland. Wanneer we de verdubbeling van de populatie in Noord-Holland sinds 2009 meenemen, zal de gewasschade uitkomen op €280.000.

Het is belangrijk dat schade veroorzaakt door nijlgans door de grondgebruikers wordt opgegeven bij de website www.faunaschade.nl om op deze manier een schadehistorie op te bouwen.

Tabel 9.12.2

Getaxeerde gewasschade en aantal schademeldingen veroorzaakt door nijlgans. Dit geeft een zeer onvolledig beeld van de gewasschade.

Nijlgans						
Jaar	Aantal schademeldingen (≥ €250)	Totaal	Totaal ≥ €250	Graszaad	Nieuw grasland	ingezaaid
2010	33 (1)	2.892	645			
2011	66 (8)	6.162	3.482			
2012	64 (4)	7.266	3.044			
2013	109 (10)	10.982	4.231			
2014	107 (2)	8.712	623			
2015	131 (16)	18.438	8.444	390	251	

De kolom 'totaal' geeft de totale getaxeerde schade weer. De kolommen per gewas geven de getaxeerde schade ≥ €250 weer.

In 2016 belangrijke schade van circa €35.000 vanwege het frequenter melden van groentetelers in o.a. ijsbergsla.

Belang van de vliegveiligheid van het luchtverkeer

Voor de vliegveiligheid is de nijlgans een risicosoort, want vanwege de grootte kan deze een beschadigde c.q. uitvallende motor veroorzaken, wanneer zij daar in terecht komt. In de periode 2010-2015 zijn er vier birdstrikes geweest met nijlganzen op Schiphol.

Aantal fauna incidenten en aandeel birdstrikes op Schiphol. Fauna incidenten betreffen zowel birdstrikes (vliegtuig heeft aanvaring gehad met vogel) als dieren die op/langs de banen dood zijn gevonden.

Nijlgans		
Jaar	Fauna incident	Waarvan birdstrike
2010	2	1
2011		
2012	1	1
2013		
2014		
2015	2	2
Eindtotaal	5	4

Bron: Bird Control Schiphol

Schade aan flora en fauna

GANZEN kunnen in zijn algemeenheid schade veroorzaken in natuurgebieden, door vermessing en te sterke begrazing van percelen met kwetsbare vegetaties (o.a. veenmosrietlanden), wegvreten rietkragen, vermindering waterkwaliteit (Kleijn et al., 2011; Visbeen et al., 2012) en intolerantie naar andere soorten zoals competitie om nesten (anekdotisch, maar niet uit te sluiten; NVWA, webdocument). Ook is er mogelijk een effect op weidevogels, al is onderzoek daarin niet eenduidig. De nijlgans zal in dit verhaal een verwaarloosbare rol spelen, zeker vergeleken met de grauwe gans.

7.12.4 RESULTATEN BEHEER AFGELOPEN PERIODE

FBE heeft nooit een aanwijzing voor het gebruik van geweer gehad. Afschot heeft uitsluitend plaatsgevonden in het kader van de ontheffing Schiphol 10 km zone. Afschot ligt daar jaarlijks tussen de 600 en 1.700. Nijlganzen worden geschoten ten behoeve van de vliegveiligheid, op Schiphol zelf of in de 10 km zone daaromheen (tabel; 7.12.2). Er zijn geen nijlganzen gevangen tijdens vangacties in Noord-Holland.

Nestbehandeling vindt plaats met tussen de circa 10 en 340 behandelde nesten (tabel 7.12.4).

nijlgans				
	Totaal	FBE	RUD	
	Alle	ontheff-	Ontheffi	Schade
Jaar	fingen	ngen	ngen	gewassen
				Vliegveiligheid
2010	820	nvt	(1)	820 (1)
2011	1.744	nvt	(2)	1.744 (15)
2012	939	nvt	(2)	936 (13)
2013	596	nvt	(2)	596 (2)
2014	1.103	nvt	(1)	1.103 (3)
2015	1.570	nvt	(1)	1.570 (4)

Tabel 7.12.3

afschot nijlgans op basis van ontheffingen van FBE en RUD. () aantal beschikbare ontheffingen.

2010		2011		2012		2013		2014		2015	
nesten	eieren	nesten	eieren	nesten	eieren	nesten	eieren	nesten	eieren	nesten	eieren
312	2311	106	1159	134	1290	37	337	9	59	?	?

Tabel 7.12.4: nestbehandeling nijlgans (gegevens RUD).

7.12.5 EVALUATIE AFGELOPEN BEHEERPERIODE

De populatie van de nijlgans neemt nog steeds toe. Schade is gerelateerd aan het aantal nijlganzen en zal dus ook blijven toenemen. Voor de vliegveiligheid vormen nijlganzen een risico. Al met al is het beheer de afgelopen periode onvoldoende geweest om de toename te stoppen en om te zetten in een afname, wat het provinciale beleid voorstaat.

Een intensivering van het beheer zal daarom noodzakelijk zijn. Onderdeel daarvan kan ook verjaging/wering zijn met name rond Schiphol. Experimenten met laserlicht (een autonoom opererend systeem) worden uitgevoerd, maar resultaten daarvan zijn nog niet beschikbaar. Wanneer deze positief uitvallen, zouden deze ingezet moeten worden. Volgens onderzoek en praktijkervaring is afschot effectief als methode voor verjaging en als versterking van andere weringsmethoden. Daarnaast wordt afschot ook ingezet al middel van populatieregulatie.

7.12.6 WETTELIJKE STATUS EN PROVINCIAAL BELEID

De nijlgans kent geen wettelijke bescherming, het is immers een exoot. De randvoorwaarde 'geen verslechtering van de staat van instandhouding' geldt daarom niet voor deze soort. Er is op basis van het Faunabeheerplan ganzen omgeving Schiphol een provinciale aanwijzing om nijlganzen in bepaalde terreinen binnen de zogenaamde 10 km zone rond Schiphol te schieten en legselreductie uit te voeren. Gewasschade door nijlganzen komt niet in aanmerking voor een tegemoetkoming.

7.12.7 DOELSTELLING

- Het bereiken van een zo laag mogelijke stand, bijv. maximaal enkele tientallen broedparen in Noord-Holland.
- Het voorkomen dan wel beperken van belangrijke gewasschade (€250 per geval).
- Verminderen en zo mogelijk voorkomen van risico's voor de veiligheid van het vliegverkeer.

7.12.8 BEHEERMAATREGELEN

Preventieve middelen worden ingezet volgens de Handreiking faunabeheer en de module Ganzen van de Faunaschade Preventie Kit. Zie <http://www.bij12.nl/bij12units/faunafonds/faunaschade-preventiekit-fpk/ganzen/>

Het beheer wordt uitgevoerd door afschot, legselreductie en verstoren. Zolang het rijk het gebruik van het geweer niet geregeld heeft, is afschot alleen mogelijk op grond van een opdracht door de provincie. Legselreductie is niet goed mogelijk omdat nijlganzen meestal hoog boven de grond broeden.

7.12.9 UITVOERING BEHEERMAATREGELEN

Uitvoerders (jagers) mogen nijlganzen met het geweer doden, als de provincie daartoe opdracht gegeven heeft.

Maatregelen om schade te beperken of te voorkomen hebben betrekking op lokale situaties bij schadegevoelige percelen. Schadegevoelige gewassen komen binnen de gehele provincie voor.

Tevens is het mogelijk om jachtvogels, met name havik, slechtvalk en woestijnbuizerd, als wettelijk erkend middel in te zetten.

Preventieve middelen worden ingezet volgens de module Ganzen van de Faunaschade Preventie Kit (BIJ12, 2016), zoals vogelschrikkers, vlaggen, linten, ballonnen, vliegers, afweerpistolen en knalapparaten.

7.12.10 EFFECTIVITEIT BEHEERMAATREGELEN

Zowel visuele als akoestische preventieve middelen werken maar gedurende een korte periode. Daarna wennen ganzen er aan. Door deze middelen af te wisselen wordt de effectiviteit verhoogd en gewinning zoveel mogelijk uitgesteld. Verjaging met ondersteunend afschot is een noodzakelijke aanvullende mogelijkheid die moet worden ingezet.

7.12.11 MONITORING

De jaarlijkse aantalsontwikkeling van de nijlganzen wordt gevolgd in de meetnetten 'broedvogels', 'PTT-tellingen in december' en 'watervogels', onderdelen van het Netwerk Ecologische Monitoring. Dit betreft trends, geen schatting van absolute aantallen. Nijlganzen worden verder geteld bij de voorjaarstellingen en de ganzentelling, die de faunabeheereenheid ieder jaar in april (via de wbe's) en juli (via Landschap Noord-Holland) organiseert.

De registratie van het afschot en de inzet van preventieve middelen vindt plaats door rapportage via het faunaregistratiesysteem (FRS) van de FBE. Sinds 1 januari 2017 zijn uitvoerders (jagers) wettelijk verplicht om gedode dieren te melden bij de faunabeheereenheid.

7.12.12 CONCLUSIES

Intensiveren van het beheer is noodzakelijk om de gewenste stand van hooguit enkele tientallen broedparen te bereiken. De hiervoor meest geschikte middelen zijn afschot en legselreductie.

Het faunabeheerplan maakt het mogelijk om een opdracht via art. 3.18 Wet natuurbescherming te vragen om met het geweer populatiereductie uit te voeren (populatiebeheer) en voor afschot en legselreductie toegang te krijgen tot terreinen. Daarbij zal ook het verzoek worden gedaan voor de inzet van kunstmatige lokganzen en akoestische lokmiddelen.

Daarnaast moet de inzet van werende/verjagende middelen, geïntensiveerd worden.

7.13 SPREEUW

Status 2010-2016: Provinciale vrijstelling voor aan verjaging ondersteunend doden en vangen, van 1 juli tot 1 november, bij schade aan fruit. Provinciale vrijstelling van de verboden bedoeld in art. 10 van de Flora- en faunawet.

Status per 1 januari 2017: Provinciale vrijstelling voor aan verjaging ondersteunend afschot, van 1 juli tot uiterlijk 1 november, gericht op bestrijding van schade aan fruit.

7.13.1 SOORTBESCHRIJVING

De spreeuw is een talrijke vogel in dorpen en steden en in het agrarisch gebied. Voedsel zoekt hij vooral op grasland en grasvelden, en in veel minder mate op akkers.

Spreeuwen zijn alleseters, maar ze eten voornamelijk wormen, insecten en insectenlarven. In zomer, herfst en winter eten ze ook veel bessen en fruit, zoals appels. Op grasvelden en golfbanen zijn zij natuurlijke bestrijders van emelten in de grasmatten.

Spreeuwen nestelen in natuurlijke holtes in bomen, in nestkasten maar ook in gebouwen. Na de broedtijd verzamelen spreeuwen zich op slaapplekken met vaak (tien)duizenden exemplaren.

Een deel van de broedvogels trekt in de winter weg, maar blijft relatief dicht bij huis: België, Noordwest-Frankrijk en Zuid-Engeland. Uit noordelijke en oostelijke streken van Europa trekken grote aantallen spreeuwen door Nederland, waarvan een deel in ons land overwintert. In de winter zijn er daarom meer spreeuwen in Nederland dan tijdens het broedseizoen.

7.13.2 POPULATIEGROOTTE EN –ONTWIKKELING

De broedpopulatie spreeuwen is in Nederland de periode 1984-2014 achteruit gegaan. De laatste tien jaar neemt de populatie minder sterk af, maar er is nog steeds een daling (figuur 7.13.1). In Noord-Holland is de populatie broedparen in 2005/09 circa 40-60.000 en over de periode 2010-2015 min of meer stabiel. Het aantal broedparen bedraagt dan ca. 35.000 (figuur 7.13.1). Dit levert een populatie na het broedseizoen, inclusief jongen, van circa 140.000 individuen. In herfst en winter worden onze broedvogels deels vervangen door trekvogels uit Noordoost-Europa. De aantallen hiervan variëren enorm maar tonen een licht dalende trend over de laatste 10 jaar voor de populatie in Noord-Holland (figuur 7.13.2). Landelijk is er geen significante aantalsverandering van de winterpopulatie de afgelopen 10 jaar.

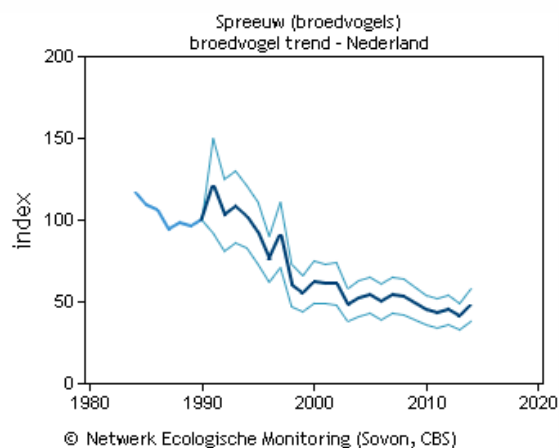
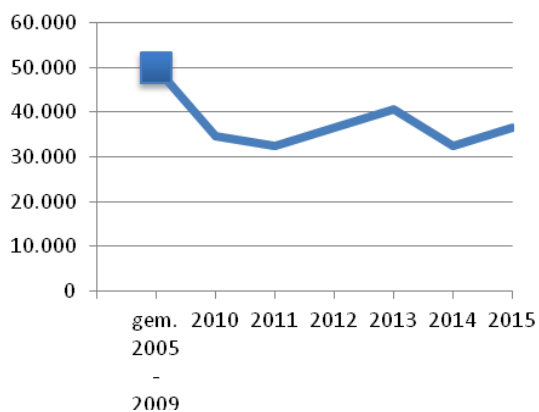
Landelijke staat van instandhouding van de spreeuw als broedvogel is matig ongunstig (Vogel et al., 2013). Zie voor nadere toelichting 3.1.2.

Populatie	Verspreiding	Leefgebied	Toekomst	Totaal
-	-	-	-	-

Landelijke staat van instandhouding van de spreeuw als niet-broedvogel is gunstig (Vogel et al., 2013). Zie voor nadere toelichting 3.1.2.

Populatie	Verspreiding	Leefgebied	Toekomst	Totaal
+	+	+	+	+

**Broedvogelpopulatie spreek
2005/09-2015**

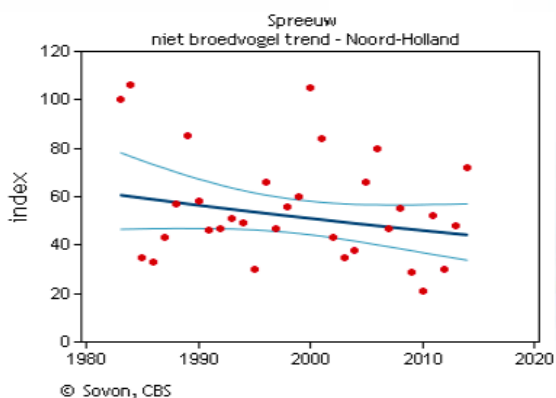
Nederland Deze grafiek is gebaseerd op het Meetnet Broedvogels (BMP). Weergegeven is de jaarlijkse index van de broedpopulatie t.o.v. 1990 en de standaardfout. [Project informatie](#)

vanaf 1990: significante afname van <5% per jaar (-)

laatste 10 jaren: significante afname van <5% per jaar (-)

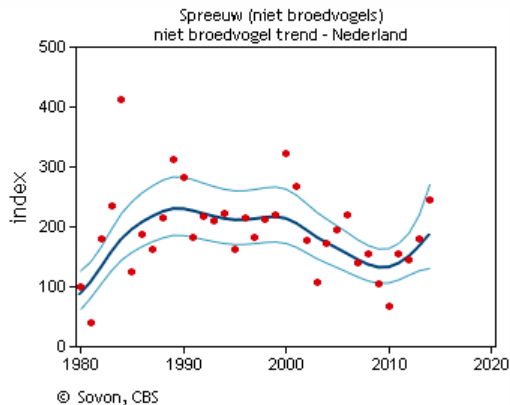
Fig. 7.13.1

Populatie-ontwikkeling spreek als broedvogel in Noord-Holland (2005-2015; aantal broedpaar) (bron: Scharringa et al., 2010, in combinatie met trend, Sovon, website) en in Nederland (1984-2014) (bron: Sovon, website)

Noord-Holland Deze grafiek is gebaseerd op het Punt Transect Tellingen project (PTT). Weergegeven is de jaarlijkse index van de winterpopulatie in december (rode punten), de trendlijn (donker gekleurde lijn) en het 95% betrouwbaarheidsinterval **Project informatie**

vanaf 1983: significante afname van <5% per jaar (-)
 laatste 10 seizoenen: significante afname van <5% per jaar (-)

Nederland Deze grafiek is gebaseerd op het Punt Transect Tellingen project (PTT). Weergegeven is de jaarlijkse index van de winterpopulatie in december (rode punten), de trendlijn (donker gekleurde lijn) en het 95% betrouwbaarheidsinterval **Project informatie**

vanaf 1980: geen significante aantalsverandering (0)
 laatste 10 seizoenen: geen significante aantalsverandering (0)

Fig. 7.13.2

Winterpopulatie-ontwikkeling spreeuw in Noord-Holland en in Nederland (1984-2014) bron: Sovon, website)

7.13.3 ONTWIKKELING SCHADE AAN BELANGEN

Gewasschade

Het aantal schadegevallen dat is gemeld is zeer gering, maar betreft deels wel hoge bedragen, alle belangrijke schade van groter of gelijk aan €250 (tabel 7.13.1).

Eén geval betreft schade aan peren met een beperkte schade. Dit treedt op in de nazomer als het fruit bijna rijp is. Twee andere gevallen betreft rietteelt met grote schade. Hoewel het areaal rietteelt zeer beperkt is, kan het wel om aanzienlijke schade gaan. Als spreeuwen in de winter met duizenden tegelijk een rietveld als slaapplek kiezen, kunnen halmen knakken en bevuild worden met vogelpoep. Daardoor kan de complete oogst verloren gaan.

Soms treedt ook overlast op van spreeuwen in melkveestallen, waarbij vogelpoep het voer dat voor de koeien ligt vervuult.

Tabel 7.13.1

Getaxeerde gewasschade (in €) door spreeuw.

Jaar	Aantal schade-meldingen (≥ €250)	Totale schade	Totaal ≥ €250	Riet	Peer
2010					
2011					
2012					
2013	1 (1)	289	289		289
2014	1 (1)	91.800	91.800	91.800	
2015	1 (1)	64.076	64.076	64.076	

Belang van de vliegveiligheid van het luchtverkeer

Spreeuwen worden nabij vliegvelden gereguleerd in verband met de vliegveiligheid. Op Schiphol zijn in 2010-2015 64 birdstrikes gerapporteerd.

Aantal fauna incidenten en aandeel birdstrikes op Schiphol. Fauna incidenten betreffen zowel birdstrikes (vliegtuig heeft aanvaring gehad met vogel) als dieren die op/langs de banen dood zijn gevonden.

Spreeuw		
Jaar	Fauna incident	Waarvan birdstrike
2010	17	15
2011	12	9
2012	7	7
2013	11	11
2014	10	8
2015	17	14
Eindtotaal	74	64

Bron: Bird Control Schiphol

Overige schade aan belangen

Slaapplaatsen geven soms ook overlast door poep op stoepen of auto's en geluidsoverlast. Nadere gegevens hierover ontbreken.

Resultaten beheer afgelopen periode

In tabel 7.13.2 blijkt dat regulering incidenteel voorkomt. Er worden spreeuwen geschoten in het kader van ontheffingen vliegveiligheid, maar exacte aantallen zijn van slechts één jaar bekend. Over het algemeen vormen vogels die groter zijn dan spreeuwen veel meer risico voor de vliegveiligheid, maar groepen spreeuwen vormen ook een risico. Er is slechts één ontheffing voor gewasschade gegeven.

Het ging om een zeer grote slaapplaats in een rietveld van 80 ha in de Westeinderplassen bij de Haarlemmermeerpolder. Hier zijn 2.280 dieren geschoten. De FBE is nooit in het bezit geweest van een ontheffing met betrekking tot de spreeuw.

Tabel 7.13.2

Aantal ontheffingen en afschot spreeuw op basis van ontheffingen van FBE en RUD. () aantal beschikbare ontheffingen. De kolom 'totaal' geeft de totale getaxeerde schade weer. De kolommen per gewas geven de getaxeerde schade \geq €250 weer.

Jaar	FBE Alle ontheffingen	RUD Geen ontheffing	Schade gewassen	Vliegveiligheid
2010	nvt	x		
2011	nvt			onbekend (1)
2012	nvt			onbekend (2)
2013	nvt			onbekend (1)
2014	nvt			23 (2)
2015	nvt		2.280 (1)	onbekend (1)

7.13.4 EVALUATIE AFGELOPEN BEHEERPERIODE

Landelijk is de spreeuw als broedvogel sinds 1990 achteruitgegaan en als overwinteraar sinds 1980 stabiel gebleven.

Spreeuwen veroorzaken slechts incidenteel schade aan gewassen, met name aan riet, of risico voor de vliegveiligheid. Volgens ervaring is afschot effectief als methode voor verjaging en als versterking van andere weringsmethoden. De aantallen gereguleerde (gedode) dieren zijn klein ten opzichte van de totale populatiegrootte. Alleen in 2015 is naar schatting 1,6% van de populatie na het broedseizoen geschoten. De jaarlijkse overleving in Nederland in de periode 1990-2012 van adulten is 58% en van juvenielen 12% (mortaliteit van 42% resp. 88%) (Versluijs et al., 2016). Dat maakt het onwaarschijnlijk dat het afschot onder ontheffing leidt tot een verlaging van de populatie op langere termijn en daarmee op de staat van instandhouding. Daar de spreeuw als broedvogel in aantal achteruitgaat moet de populatie-omvang en het afschot gevolgd blijven, en waar mogelijk andere methoden van schadepreventie worden ingezet.

7.13.5 WETTELIJKE STATUS EN PROVINCIAAL BELEID

Provinciale vrijstelling voor aan verjaging ondersteunend afschot van 1 juli tot 1 november gericht op het bestrijden van schade aan fruit. In de toelichting van de Verordening vrijstellingen soorten Noord-Holland staat aangegeven waarom er geen andere bevredigende oplossingen zijn dan doden.

Vanwege de vrijstelling komt dit soort schade door spreuwen niet in aanmerking voor een tegemoetkoming. Daar komt bij dat schade door vogels aan fruit sinds 1 januari 2017 überhaupt niet meer in aanmerking komt voor een tegemoetkoming.

7.13.6 DOELSTELLING

- Voorkómen dan wel beperken van belangrijke gewasschade (€250 per geval), in het bijzonder aan commercieel geteeld riet.
- Verminderen en zo mogelijk voorkomen van risico's voor de veiligheid van het vliegverkeer.

7.13.7 BEHEERMAATREGELEN

Het beheer wordt uitgevoerd door verstoren en aan verjaging ondersteunend afschot.

Tevens is het mogelijk om jachtvogels, met name havik en woestijnbuizerd, als wettelijk erkend middel in te zetten.

Preventieve middelen worden ingezet volgens de module Kleine zangvogels van de Faunaschade Preventie Kit. Zie <http://www.bij12.nl/bij12units/faunafonds/faunaschade-preventiekit-fpk/kleine-zangvogels/>.

7.13.8 UITVOERING BEHEERMAATREGELEN

Op grond van de provinciale vrijstelling mogen grondgebruikers met het oog op bestrijding van schade aan fruit spreuwen doden. Maatregelen om schade te beperken of te voorkomen hebben betrekking op lokale situaties bij schadegevoelige percelen, met name fruitteelt en rietpercelen. Verstoring gebeurt met visuele en akoestische preventieve middelen vermeld in de module Kleine zangvogels van de Faunaschade Preventie Kit (BIJ12, 2016), zoals vogelschrikkers, vlaggen, linten, ballonnen, vliegers, afweerpistolen en knalapparaten.

7.13.9 EFFECTIVITEIT BEHEERMAATREGELEN

Zowel visuele als akoestische preventieve middelen werken maar gedurende een korte periode. Daarna wennen spreuwen er aan. Door deze middelen af te wisselen wordt de effectiviteit verhoogd en gewenning zoveel mogelijk uitgesteld. Verjaging met ondersteunend afschot is een noodzakelijke aanvullende mogelijkheid die wordt ingezet.

7.13.10 MONITORING

De jaarlijkse aantalsontwikkeling van de spreeuw wordt gevolgd in de meetnetten 'broedvogels' en 'PTT-telling in december', onderdelen van het Netwerk Ecologische Monitoring. Dit betreft trends, geen schatting van absolute aantallen.

Sinds 1 januari 2017 zijn uitvoerders (jagers) wettelijk verplicht om gedode dieren te melden bij de faunabeheereenheid. Daarmee wordt een beter inzicht verkregen in de relatie tussen beheer en populatie-ontwikkeling.

7.13.11 CONCLUSIES

De provinciale vrijstelling gericht op het bestrijden van schade aan fruit in een deel van het jaar is niet geheel voldoende basis voor een effectief beheer van de spreeuw.

De faunabeheereenheid wenst voor de looptijd van dit faunabeheerplan de mogelijkheid open te houden om in incidentele schadesituaties aanvullende ontheffingen aan te laten vragen.

Met goede motivering door de initiatiefnemer zullen daarmee incidenteel ad hoc ontheffingen aangevraagd kunnen worden bijv. vanwege schade aan rietpercelen of aan fruit buiten de periode 1 juli – 1 november. Ontheffing op voorhand blijft noodzakelijk voor het belang veiligheid van het luchtverkeer.

Het faunabeheer, onder ontheffing of provinciale vrijstelling, van de afgelopen periode heeft geen invloed gehad op de staat van instandhouding (zie voor onderbouwing 7.13.5). Continuering van dit beheer voor de komende faunabeheerplanperiode is noodzakelijk. Daarom wordt geconcludeerd dat dit toekomstige beheer geen invloed zal hebben op de staat van instandhouding van de spreeuw. Gezien de dalende trend van de spreeuw is extra inzet van werende en verjagende middelen wenselijk en is terughoudendheid in afschot geboden.

Tabel 7.13.3

Status van de spreek in faunabeheer

	Jacht	Vrijstelling	Gewenste ontheffing
	Nee	Ja, provinciaal	Ja
Voorwaarden	nvt	(Dreigende) schade aan fruit	(Dreigende) schade aan gewassen, preventieve maatregelen verplicht. Veiligheid van het luchtverkeer.
Periode jaar	nvt	1 juli tot 1 november	Nader bepaald in ontheffing
Periode dag	nvt	Een uur voor zonsopkomst – een uur na zonsondergang	Nader bepaald in ontheffing
Beheermaatregelen	nvt	Aan verjaging ondersteunend doden met geweer, per actie niet meer dan vier dieren per ingezet geweer door maximaal vijf geweerdragers.	Verjagen Aan verjaging ondersteunend doden
Tegemoetkoming schade	nvt	Niet voor fruit van 1 juli tot 1 november Geen tegemoetkoming voor schade door vogels aan fruit	Voorwaarde: adequaat gebruik van de ontheffing

7.14 GAAI

Status 2010-2016: Beschermde vogelsoort.

Status per 1 januari 2017: Provinciale vrijstelling voor aan verjaging ondersteunend afschot gericht op bestrijding van schade aan appels en peren, van 15 juni tot 15 november.

7.14.1 SOORTBESCHRIJVING

De gai is van oorsprong een bosvogel, die tegenwoordig bijna overal in Nederland broedt, mits er maar voldoende opgaande beplanting aanwezig is. Gaaien uit Scandinavië en Rusland overwinteren deels in Nederland (Speek en Speek, 1984). Gaaien eten zaden, zoals eikels en beukennotjes, bessen, fruit, eieren, ongewervelden en kleine gewervelden.

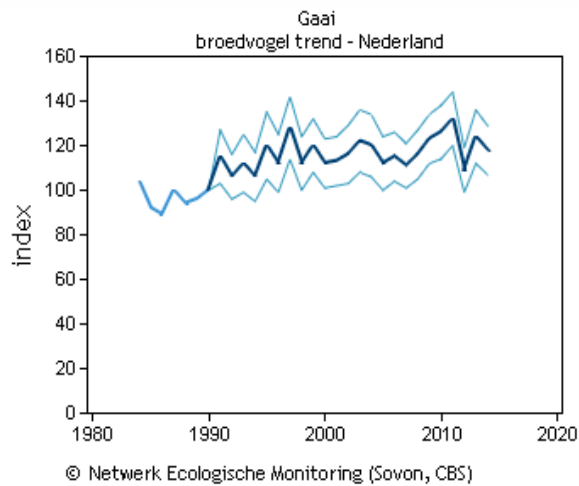
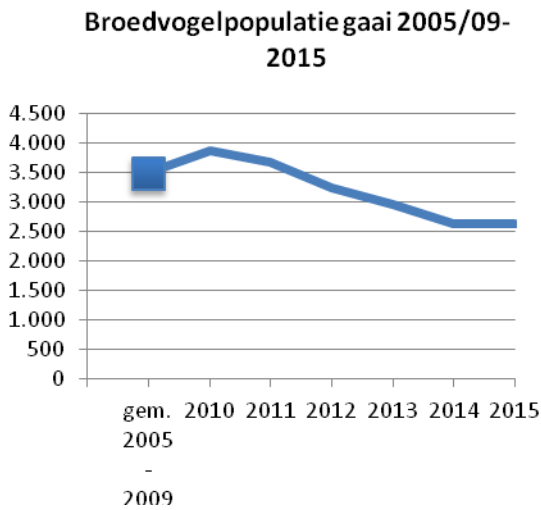
7.14.2 POPULATIEGROOTTE EN –ONTWIKKELING

Over heel Nederland bekeken is er geen significante aantalsverandering van de gai als broedvogel (figuur 7.14.1). In Noord-Holland is de gai vanaf 1980 stabiel en over de periode van 2005-2015 licht dalend, met name in de periode 2010-2014 (figuur 7.14.1). Het aantal broedparen bedraagt in de periode 2005-2009 ca. 2.500-4.500. Op basis van de trendgegevens van Sovon is het aantal broedparen in 2015 ca. 2.600. De wintertrend is zowel voor Noord-Holland als Nederland stabiel sinds de jaren 80 en licht afnemend de laatste 10 jaar (figuur 7.14.2).

Landelijke staat van instandhouding van de gaai als broedvogel is gunstig (Vogel et al., 2013). Zie voor nadere toelichting 3.1.2.

Populatie	Verspreiding	Leefgebied	Toekomst	Totaal
±	+	+	+	+

Nederland Deze grafiek is gebaseerd op het Meetnet Broedvogels (BMP). Weergegeven is de jaarlijkse index van de broedpopulatie t.o.v. 1990 en de standaardfout. [Project informatie](#)

vanaf 1990: geen significante aantalsverandering (0)

laatste 10 jaren: geen significante aantalsverandering (0)

Fig. 7.14.1

Populatie-ontwikkeling gaai als broedvogel in Noord-Holland (2005-2015) (bron: Scharringa et al., 2010, in combinatie met trend, Sovon, website) en in Nederland (1984-2014) (bron: Sovon, website)

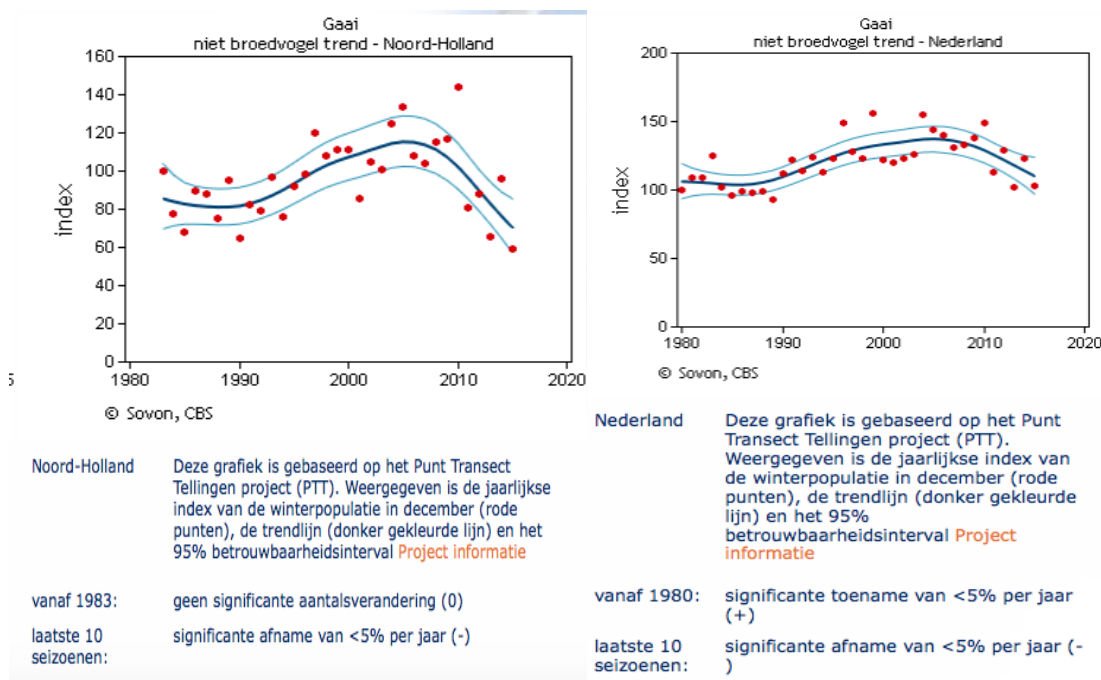

Fig. 7.14.2

Winterpopulatie-ontwikkeling gaai in Noord-Holland (1984-2014) en in Nederland (1980-2014; bron: Sovon, website)

7.14.3 ONTWIKKELING SCHADE AAN BELANGEN

Gewassschade

In de periode 2010-2015 is er jaarlijks een tiental schademeldingen aan gewassen gedaan, het betreft uitsluitend schade in fruit (tabel 7.14.1). Het schadeniveau is in perenteelt aanzienlijk, gemiddeld rond €600 per melding, met een uitschieter in 2012 wat landelijk het jaar met de hoogste schade was in fruit (Lommen et al., 2017). In appelteelt treedt minder vaak en minder hoge schade op. 62% van de meldingen (92% van de totale getaxeerde schade) betreft belangrijke schade van groter of gelijk aan €250.

Overige schade aan belangen

Uit tabel 6.6.2 blijkt dat op basis van ontheffingen geen schade aan andere belangen bekend zijn. Op Schiphol zijn er geen fauna incidenten / birdstrikes geconstateerd.

Tabel 7.14.1

Getaxeerde gewasschade (in €) door gaai. De kolom 'totaal' geeft de totale getaxeerde schade weer. De kolommen per gewas geven de getaxeerde schade \geq €250 weer.

Gaai					
Jaar	Aantal schade-meldingen (\geq €250)	Totaal	Totaal \geq €250	Peer	Appels en peren
2010	4 (3)	1.657	1.463		1.463
2011	7 (5)	2.003	1.765		1.765
2012	14 (11)	19.064	18.825	18.825	
2013	10 (4)	3.987	3.028	3.028	
2014	12 (6)	4.697	3.885	3.885	
2015	5 (3)	2.809	2.461	2.461	

7.14.4 RESULTATEN BEHEER AFGELOPEN PERIODE

Voor schade aan gewassen is alleen in de laatste twee jaren een ontheffing verleend (tabel 7.14.2). Op basis hiervan zijn in totaal 3 gaaien gedood.

Preventieve middelen worden ingezet en vormen de basis waarop aan verjaging ondersteunend afschot mag plaatsvinden.

Tabel 7.14.2

Aantal ontheffingen en afschot gaai op basis van ontheffingen van FBE en RUD. () aantal beschikbare ontheffingen.

Jaar	Totaal	FBE		RUD	Schade gewassen
		Alle ontheffingen	Geen ontheffing		
2010	0	0	x		
2011	0	0	x		
2012	0	0	x		
2013	0	0	x		
2014	2	2			FBE (1)
2015	1	1			FBE (1)

7.14.5 EVALUATIE AFGELOPEN BEHEERPERIODE

De broedpopulatie van de gaai is in Nederland stabiel en in Noord-Holland stabiel sinds de jaren 80 en licht dalend de afgelopen 10 jaar. De totale broedpopulatie van gaai van Noord-Holland is 2.600 paar. De vogels komen wijd verbreid voor in bewoonde gebieden en natuurgebieden, meer nog dan in het agrarisch gebied.

Schade aan belangen door gaaien treedt uitsluitend in fruitteelt op en kan daar lokaal aanzienlijke schade veroorzaken. In enkele gevallen wordt een ontheffing verleend, die resulteert in een zeer beperkt afschot (1-2 gaaien per jaar). Volgens ervaring is afschot effectief als methode voor verjaging en ter ondersteuning van weringsmethoden. Hoe effectief weringsmaatregelen op zich zijn (met visuele en akoestische middelen) is onvoldoende bekend.

De jaarlijkse overleving van adulten gaaien is 59,0% en van juvenielen 60,0% (mortaliteit 39% resp. 40%) (BTO, website). Het is onwaarschijnlijk dat het minimale afschot onder ontheffing, of andere weringsmethoden in uitsluitend fruitteelt, leidt tot een verlaging van de populatie op langere termijn en daarmee de staat van instandhouding beïnvloedt.

Het is onduidelijk in hoeverre het huidige beheer bijdraagt om de schade door gaaien beperkt te houden. Gering afschot zou kunnen betekenen dat afschot niet nodig is (alhoewel het ook kan laten zien dat meer schade hierdoor juist is voorkomen), maar gezien de zeer beperkte impact op de populatie is continuering van verjaging met ondersteunend afschot wenselijk.

7.14.6 WETTELIJKE STATUS EN PROVINCIAAL BELEID

Provinciale vrijstelling voor aan verjaging ondersteunend afschot gericht op het bestrijden van schade aan appels en peren, van 15 juni tot 15 november. In de toelichting van de Verordening vrijstellingen soorten Noord-Holland staat aangegeven waarom er geen andere bevredigende oplossingen zijn dan doden. Vanwege de vrijstelling komt dit soort schade door gaaien niet in aanmerking voor tegemoetkoming. Daar komt bij dat schade door vogels aan allerlei fruit, waaronder appels en peren (onder het verzamelbegrip pitvruchten), sinds 1 januari niet meer in aanmerking komt voor tegemoetkoming.

7.14.7 DOELSTELLING

- Voorkomen dan wel beperken van belangrijke gewasschade (meer dan €250 per geval).
- Verminderen en zo mogelijk voorkomen van risico's voor de veiligheid van het vliegverkeer.

7.14.8 BEHEERMAATREGELEN

Preventieve middelen worden ingezet volgens de Handreiking Faunabeheer en de module Kraaiachtigen van de Faunaschade Preventie Kit. Zie <http://www.bij12.nl/bij12units/faunafonds/faunaschade-preventiekit-fpk/kraaiachtigen/>

Het beheer wordt uitgevoerd door verstoren, aan verjaging ondersteunend afschot en inzet van jachtvogels. Op grond van de provinciale vrijstelling kan dit van 15 juni tot 15 november.

7.14.9 UITVOERING BEHEERMAATREGELEN

Op grond van de vrijstelling mogen grondgebruikers gaaien verjagen met ondersteunend afschot. Maatregelen om schade te beperken of te voorkomen hebben betrekking op lokale situaties bij schadegevoelige percelen, met name fruitteelt. Verstoring gebeurt met visuele en akoestische preventieve middelen vermeld in de module Kraaiachtigen van de Faunaschade Preventiekit (BIJ12, 2016), zoals vogelschrikkers, vlaggen, linten, ballonnen, vliegers, afweerpistolen en knalapparaten.

7.14.10 EFFECTIVITEIT BEHEERMAATREGELEN

Zowel visuele als akoestische preventieve middelen werken maar gedurende een korte periode. Daarna wennen gaaien er aan. Door deze middelen af te wisselen wordt de effectiviteit verhoogd en gewenning zoveel mogelijk uitgesteld. Verjaging met ondersteunend afschot is een noodzakelijke aanvullende mogelijkheid die wordt ingezet.

7.14.11 MONITORING

De jaarlijkse aantalsontwikkeling van de gaai wordt gevolgd in de meetnetten 'broedvogels' en 'PTT-telling in december', onderdelen van het Netwerk Ecologische Monitoring. Dit betreft trends, geen schatting van absolute aantallen.

De registratie van het afschot en de inzet van maatregelen vindt plaats door rapportage via het faunaregistratiesysteem (FRS) van de FBE. Sinds 1 januari 2017 zijn uitvoerders (jagers) wettelijk verplicht om gedode dieren te melden bij de faunabeheereenheid.

7.14.12 CONCLUSIES

Naar verwachting is de status als provinciaal vrijgestelde soort voldoende basis voor een effectief beheer van de gaai. Met een goede motivatie kunnen incidenteel ad hoc ontheffingen aangevraagd worden voor aan verjaging ondersteunend afschot met het oog op bestrijding van schade aan gewassen waarvoor de vrijstelling niet geldt of buiten de periode van de vrijstelling. Ontheffing op voorhand blijft wel noodzakelijk voor het belang veiligheid van het vliegverkeer. De faunabeheereenheid zal de provincie verzoeken om de provinciale vrijstelling uit te breiden met de inzet van jachtvogels. Het is niet logisch dat een jachtvogel wel voor de jacht en voor landelijk vrijgestelde soorten kan worden ingezet en daarmee een toegestaan middel, maar niet voor provinciaal vrijgestelde soorten. Bovendien vormt het een aanvulling op de al toegestane middelen, die kan worden ingezet in situaties waar de andere middelen minder goed toe te passen zijn, zoals afschot met geweer in of in de omgeving van stedelijk gebied. Of als alternatief voor gebieden waarin het hanteren van het geweer relatief onveilig zou kunnen zijn.

Op grond van eerdere ontheffingen is een zeer beperkt aantal gaaien gedood. Vanaf 1 januari 2017 geldt een provinciale vrijstelling voor een deel van het jaar. Verwacht wordt dat het afschot zo beperkt zal blijven, dat er geen risico is voor het duurzaam voortbestaan van de gaai in Noord-Holland. Het faunabeheer, onder ontheffing of provinciale vrijstelling, van de afgelopen periode heeft geen invloed gehad op de staat van instandhouding (zie voor onderbouwing 7.14.5). Continuering van dit

beheer voor de komende faunabeheerplanperiode is noodzakelijk. Daarom wordt geconcludeerd dat dit toekomstige beheer geen invloed zal hebben op de staat van instandhouding van de gaai.

Tabel 7.14.3

Status van de gaai in faunabeheer

	Jacht	Vrijstelling	Gewenste ontheffing
	Nee	Ja, provinciaal	Ja
Voorwaarden	nvt	(Dreigende) schade aan appels en peren	(Dreigende) schade aan gewassen, preventieve maatregelen verplicht. Veiligheid van het luchtverkeer.
Periode jaar	nvt	15 juni - 15 november.	Nader bepaald in ontheffing
Periode dag	nvt	Een uur voor zonsopkomst – een uur na zonsondergang	Nader bepaald in ontheffing
Beheermaatregelen	nvt	Aan verjaging ondersteunend doden met geweer, per actie niet meer dan vier dieren per ingezet geweer door maximaal vijf geweerdragers	Verjagen Aan verjaging ondersteunend doden
Tegemoetkoming schade	nvt	Niet voor appels en peren van 15 juni tot 15 november Geen tegemoetkoming voor schade door vogels aan fruit	Voorwaarde: adequaat gebruik van de ontheffing

7.15 EKSTER

Status 2010-2016: Provinciale vrijstelling van de verboden bedoeld in art. 10 Flora- en faunawet: verontrusten van vogels.

Status per 1 januari 2017: Provinciale vrijstelling voor aan verjaging ondersteunend afschot gericht op bestrijding van schade aan appels en peren, van 15 juni tot 15 november.

7.15.1 SOORTBESCHRIJVING

De ekster is een talrijke broedvogel, die overal in Nederland voorkomt, behalve in hele open landschappen of juist dichte bossen. Ze komen talrijk voor op het platteland, vooral daar waar houtsingels, bomenrijen e.d. aanwezig zijn. In de stedelijke omgeving is de soort talrijk en heeft zich daar ook uitgebreid. De ekster is een echte standvogel en bevindt zich jaarrond in een relatief klein gebied. Jonge vogels zwerven wat meer rond.

Eksters eten een grote variatie aan voedsel, waaronder allerlei kevers en andere insecten, kleine zoogdieren, zoals muizen, eieren en jonge vogels. Ook wordt aas gegeten (verkeersslachtoffers) en pikken ze parasieten uit schapen. In de stad profiteren eksters van weggegooide voedselresten. Vruchten en zaden staan ook op het menu. Ook fruit wordt door eksters aangepikt in de periode van rijping. Eksters broeden in bomen en stuiken, waarin ze een koepelvormig nest bouwen. Ze hebben een legsel per jaar. Er is concurrentie met zwarte kraaien, de buizerd predeert op nesten van ekster en de havik is een geduchte predator van de volwassen eksters.

7.15.2 POPULATIEGROOTTE EN -ONTWIKKELING

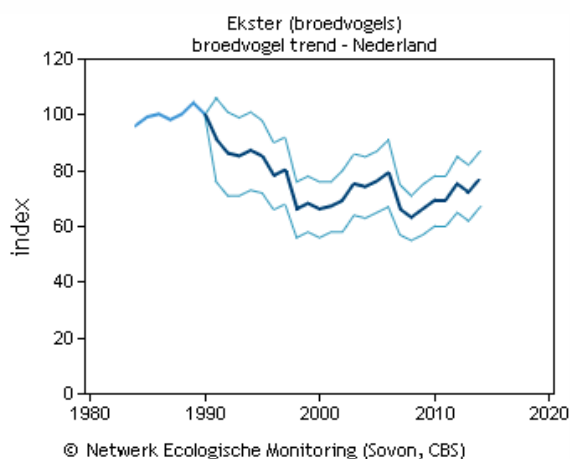
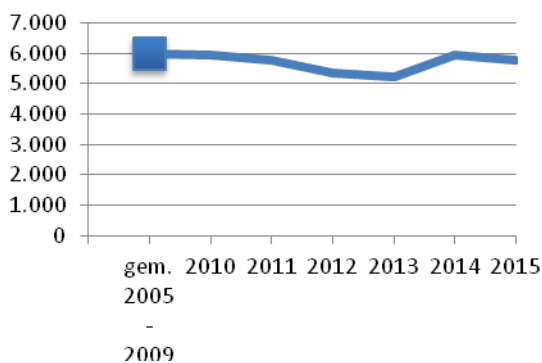
Over heel Nederland bekeken is de ekster als broedvogel, na een daling sinds de jaren 80, niet significant in aantal veranderd over de laatste 10 jaar (figuur 7.15.1). In Noord-Holland is de ekster over de periode van 2005-2015 min of meer stabiel. Op basis van de trendgegevens van Sovon is de populatie in 2015 ca. 6.000 broedparen, gelijk met de schatting van Scharringa et al. (2010) voor de periode 2005-2009 (4.000-8.000).

De winterpopulatie is stabiel in Nederland sinds 1990 na een aanvankelijke daling en licht dalend in Noords-Holland (figuur 7.15.2).

Landelijke staat van instandhouding van de ekster als broedvogel is zeer ongunstig (Vogel et al., 2013). Zie voor nadere toelichting 3.1.2.

Populatie	Verspreiding	Leefgebied	Toekomst	Totaal
--	-	+	+	--

**Broedvogel populatie ekster
2005/09-2015**

Nederland Deze grafiek is gebaseerd op het Meetnet Broedvogels (BMP). Weergegeven is de jaarlijkse index van de broedpopulatie t.o.v. 1990 en de standaardfout. [Project informatie](#)

vanaf 1990: significante afname van <5% per jaar (-)

laatste 10 jaren: geen significante aantalsverandering (0)

Fig. 7.15.1

Populatie-ontwikkeling ekster als broedvogel in Noord-Holland (2005-2015) (bron: Scharringa et al., 2010, in combinatie met trend, Sovon, website) en in Nederland (1984-2014) (bron: Sovon, website)

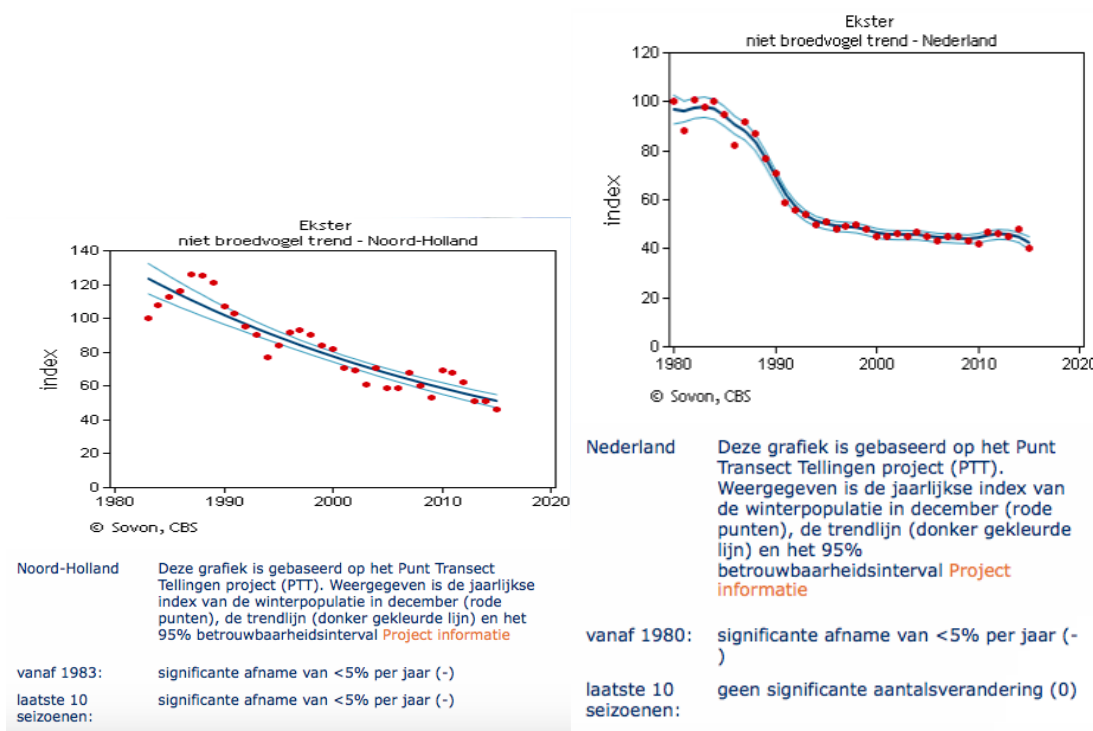

Fig. 7.15.2

Winterpopulatie-ontwikkeling ekster in Noord-Holland (1984-2014) en in Nederland (1980-2014); bron: Sovon, website)

7.15.3 ONTWIKKELING SCHADE AAN BELANGEN

Gewasschade

In de periode 2010-2015 is er jaarlijks een sterk wisselend aantal schademeldingen aan gewassen gedaan, tussen 6 en 31 (tabel 7.15.1). Het betreft uitsluitend schade aan hardfruit, voor het overgrote deel peren. Ook het schadeniveau wisselt sterk per jaar. Meestal bedraagt het €2.000 -5.000 per jaar, maar in 2012 was de totale getaxeerde schade €37.000, wat landelijk het jaar met de hoogste schade was in fruit (Lommen et al., 2017). Dit laat zien dat de schade in sommige gevallen/jaren aanzienlijk kan zijn. 60% van de meldingen (92% van de totale getaxeerde schade) betreft belangrijke schade van groter of gelijk aan €250.

Tabel 7.15.1

Getaxeerde gewasschade (in €) door ekster. De kolom 'totaal' geeft de totale getaxeerde schade weer. De kolommen per gewas geven de getaxeerde schade \geq €250 weer.

Jaar	Aantal schade-meldingen (\geq €250)	Totaal	Totaal \geq €250	Peer	Appels en peren
2010	6 (4)	2.364	2.065		2.065
2011	13 (6)	5.640	4.636		4.636
2012	31 (28)	37.205	36.733	36.733	
2013	16 (8)	4.336	3.587	3.587	
2014	13 (4)	4.457	3.204	3.204	
2015	7 (2)	2.492	1.807	1.807	

Belang van de vliegveiligheid van het luchtverkeer

De ekster is een van de risicoveroorzakers voor vliegveiligheid. Er zijn op Schiphol twee birdstrikes geconstateerd.

Aantal fauna incidenten en aandeel birdstrikes op Schiphol. Fauna incidenten betreffen zowel birdstrikes (vliegtuig heeft aanvaring gehad met vogel) als dieren die op/langs de banen dood zijn gevonden.

Ekster		
jaar	fauna incident	waarvan birdstrike
2010	1	
2011	2	1
2012	1	
2013	1	
2014	1	
2015	1	1
Eindtotaal	7	2

Bron: Bird Control Schiphol

Overige schade aan belangen

Incidenteel veroorzaakt de ekster ook schade in de categorie overige schade.

7.15.4 RESULTATEN BEHEER AFGELOPEN PERIODE

Jaarlijks worden enkele ontheffingen verleend voor de categorieën schade aan gewassen en risico voor vliegveiligheid (tabel 7.15.2).

Het afschot op basis van de verschillende typen ontheffingen is, voor zo ver bekend, gering, van enkele tot circa 50 dieren. Vermoedelijk vindt het meeste afschot plaats in verband met schade aan gewassen, echter over afschot ten behoeve van vliegveiligheid ontbreken gegevens.

Tabel 7.15.2

Aantal ontheffingen en afschot ekster op basis van ontheffingen van FBE en RUD. () aantal beschikbare ontheffingen.

Jaar	Totaal		FBE	RUD	Schade gewassen	Vliegveiligheid	Gewassen, vee, bossen, bedrijfsmatige visserij en wateren
	Alle ontheffingen	ontheffingen	Ontheffingen	Geen ontheffing			
2010	0		0	x			
2011	onbekend		0			onbekend (1)	
2012	min. 8		0			onbekend (1)	8 (1)
2013	min. 9		0		9 (2)	onbekend (1)	0 (1)
2014	44		13		17 (3)	14 (1)	0 (1*)
2015	min. 51		34		17 (3)	onbekend (1)	

7.15.5 EVALUATIE AFGELOPEN BEHEERPERIODE

Schade aan belangen door ekster treedt op in fruitteelt en met betrekking tot de vliegveiligheid. In voorkomende gevallen wordt een ontheffing verleend, die resulteert in afschot van enkele tot maximaal 50 eksters per jaar. Volgens ervaring is afschot effectief als methode voor verjaging en als versterking van andere weringsmethoden. De totale populatie van Noord-Holland is ca. 6.000 broedparen (circa 24.000 individuen, inclusief juvenielen en subadulten) en de broedvogelpopulatie is na een daling de laatste 10 jaar stabiel. Het afschot betreft maximaal 0,2% per jaar. Jaarlijkse overleving van adulten is 69,0% en van juvenielen 40,0% (mortaliteit is 31,0% resp. 60,0%) (BTO, website). Dit maakt het onwaarschijnlijk dat het afschot onder ontheffing leidt tot een verlaging van de populatie op langere termijn en de staat van instandhouding beïnvloedt.

7.15.6 WETTELIJKE STATUS EN PROVINCIAAL BELEID

Provinciale vrijstelling voor aan verjaging ondersteunend afschot gericht op het bestrijden van schade aan appels en peren, van 15 juni tot 15 november. In de toelichting van de Verordening vrijstellingen soorten Noord-Holland staat aangegeven waarom er geen andere bevredigende oplossingen zijn dan doden.

Vanwege de vrijstelling komt dit soort schade door eksters niet in aanmerking voor tegemoetkoming. Daar komt bij dat schade door vogels aan allerlei fruit, waaronder appels en peren (onder het

verzamelbegrip pitvruchten), sinds 1 januari 2017 überhaupt niet meer in aanmerking komt voor tegemoetkoming.

7.15.7 DOELSTELLING

- Voorkómen dan wel beperken van belangrijke gewasschade (€250 per geval).
- Verminderen en zo mogelijk voorkomen van risico's voor de veiligheid van het vliegverkeer.

7.15.8 BEHEERMAATREGELEN

Preventieve middelen worden ingezet volgens de Handreiking Faunabeheer en de module Kraaiachtigen van de Faunaschade Preventie Kit. Zie

<http://www.bij12.nl/bij12units/faunafonds/faunaschade-preventiekit-fpk/kraaiachtigen/>

Het beheer wordt uitgevoerd door verstoren, aan verjaging ondersteunend afschot en inzet van jachtvogels. Op grond van de provinciale vrijstelling kan dit van 15 juni tot 15 november.

7.15.9 UITVOERING BEHEERMAATREGELEN

Op grond van de vrijstelling mogen grondgebruikers gaaien verjagen met ondersteunend afschot en inzet van jachtvogels, met name havik en woestijnbuizerd. Maatregelen om schade te beperken of te voorkomen hebben betrekking op lokale situaties bij schadegevoelige percelen, met name fruitteelt. Verstoring gebeurt met visuele en akoestische middelen vermeld in de module Kraaiachtigen van de Faunaschade Preventie Kit (BIJ12, 2016), zoals vogelschrikkers, vlaggen, linten, ballonnen, vliegers, afweerpistolen en knalapparaten.

7.15.10 EFFECTIVITEIT BEHEERMAATREGELEN

Zowel visuele als akoestische preventieve middelen werken maar gedurende een korte periode. Daarna wennen eksters er aan. Door deze middelen af te wisselen wordt de effectiviteit verhoogd en gewenning zoveel mogelijk uitgesteld. Verjaging met ondersteunend afschot is een noodzakelijke aanvullende mogelijkheid die wordt ingezet.

7.15.11 MONITORING

De jaarlijkse aantalsontwikkeling van de ekster wordt gevolgd in de meetnetten 'broedvogels' en 'PTT-telling in december', onderdelen van het Netwerk Ecologische Monitoring. Dit betreft trends, geen schatting van absolute aantallen.

De registratie van het afschot en de inzet van maatregelen vindt plaats door rapportage via het faunaregistratiesysteem (FRS) van de FBE. Sinds 1 januari 2017 zijn uitvoerders (jagers) wettelijk verplicht om gedode dieren te melden bij de faunabeheereenheid.

7.15.12 CONCLUSIES

De landelijke en Noord-Hollandse populatie van de ekster is na een aanvankelijke daling de laatste 10 jaar stabiel.

Naar verwachting is de status als provinciaal vrijgestelde soort voldoende basis voor een effectief beheer van de ekster. De faunabeheereenheid wenst echter voor de looptijd van dit faunabeheerplan wel de mogelijkheid open te houden om in incidentele schadesituaties aanvullende ontheffingen aan te laten vragen.

Met goede motivering door de initiatiefnemer zullen daarmee incidenteel ad hoc ontheffingen aangevraagd kunnen worden voor aan verjaging ondersteunend afschot met het oog op bestrijding van schade aan gewassen waarvoor de vrijstelling niet geldt of buiten de periode van de vrijstelling. Ontheffing op voorhand blijft wel noodzakelijk voor het belang veiligheid van het luchtverkeer. De faunabeheereenheid zal de provincie verzoeken om de provinciale vrijstelling uit te breiden met de inzet van jachtvogels. Het is niet logisch dat een jachtvogel wel voor de jacht en voor landelijk vrijgestelde soorten kan worden ingezet en daarmee een toegestaan middel, maar niet voor provinciaal vrijgestelde soorten. Bovendien vormt het een aanvulling op de al toegestane middelen, die kan worden ingezet in situaties waar de andere middelen minder goed toe te passen zijn, zoals afschot met geweer in of in de omgeving van stedelijk gebied. Of als alternatief voor gebieden waarin het hanteren van het geweer relatief onveilig zou kunnen zijn.

Op grond van eerdere ontheffingen is een beperkt aantal eksters gedood. Vanaf 1 januari 2017 geldt een provinciale vrijstelling voor een deel van het jaar. Verwacht wordt dat het afschot zo beperkt zal blijven, dat er geen risico is voor het duurzaam voortbestaan van de ekster in Noord-Holland.

Het faunabeheer, onder ontheffing of provinciale vrijstelling, van de afgelopen periode heeft geen invloed gehad op de staat van instandhouding (zie voor onderbouwing 7.14.5). Continuering van dit beheer voor de komende faunabeheerplanperiode is noodzakelijk. Daarom wordt geconcludeerd dat dit toekomstige beheer geen invloed zal hebben op de staat van instandhouding van de ekster.

Tabel 7.14.3

Status van de ekster in faunabeheer

	Jacht	Vrijstelling	Gewenste ontheffing
	Nee	Ja, provinciaal	Ja
Voorwaarden	nvt	(Dreigende) schade aan appels en peren	(Dreigende) schade aan gewassen, preventieve maatregelen verplicht. Veiligheid van het luchtverkeer.
Periode jaar	nvt	15 juni - 15 november.	Nader bepaald in ontheffing
Periode dag	nvt	Een uur voor zonsopkomst – een uur na zonsondergang	Nader bepaald in ontheffing
Beheermaatregelen	nvt	Aan verjaging ondersteunend doden met geweer, per actie niet meer dan vier dieren per ingezet geweer door maximaal vijf geweerdragers.	Verjagen Aan verjaging ondersteunend doden
Tegemoetkoming schade	nvt	Niet voor appels en peren van 15 juni tot 15 november Geen tegemoetkoming voor schade door vogels aan fruit	Voorwaarde: adequaat gebruik van de ontheffing

8. REGISTRATIE EN EVALUATIE

8.1 VERZAMELING MONITORINGSGEGEVENS

Goede monitoring en registratie van activiteiten rond faunabeheer is essentieel voor een goede onderbouwing van beleid.

Monitoring van ontheffingen, handelingen en afschot/regulatie

Het faunaregistratiesysteem FRS vormt de basis voor een goede en centrale registratie voor FBE en WBE's. FRS wordt door verschillende gebruikers gevoed en informatie wordt voor verschillende doeleinden ontsloten: jagers geven activiteiten door, de FBE gebruikt het als platform om onder andere machtigingen ter beschikking te stellen. Daarnaast worden de samengevatte gegevens gebruikt voor rapportages zoals het jaarverslag van de FBE en voor de evaluatie in het kader van een nieuw faunabeheerplan. Ook wordt de registratie van uitgevoerde bestrijdingsacties door het

Faunafonds gebruikt om te toetsen of er adequaat gebruik is gemaakt van de ontheffing om schade te voorkomen dan wel te beperken. De invoer van gegevens door diverse gebruikers verloopt redelijk goed, de output in vorm van machtigingen eveneens (zie 7.2 voor uitbreiding meldingsplicht). De terugkoppeling van informatie naar diverse gebruikers kan worden verbeterd, zoals:

- Gegevens voor periodieke rapportages op eenvoudige manier beschikbaar te maken, op provinciaal niveau (FBE secretaris) op WBE niveau (WBE secretaris) en jachtveldniveau (de jachthouder zelf). Wanneer gebruikers er zelf informatie uit kunnen halen, stimuleert dit ook om

faunabeheereenheid

NOORD-HOLLAND

gegevens goed en tijdig aan te leveren. Hetzelfde geldt voor genereerde overzichten en analyses, zodat zichtbaar wordt dat er iets met de verzamelde gegevens gebeurt.

- Nadere aandacht is nodig voor juiste indeling en registratie in categorieën/ontheffingen op basis waarvan handelingen en afschot/regulatie plaatsvindt. Welke wettelijke belangen hiermee zijn gediend.
- Meer aandacht voor andere maatregelen dan afschot/regulatie: welke andere middelen zijn ingezet (zoals vangkooien, aardhonden, fretten etc.); behandeling van nesten; inzet van preventieve maatregelen, inrichting/aanpassing leefgebied en maatregelen voor biotoopverbetering.
- Registratie van handelingen en afschot/regulatie door andere partijen (nestbehandeling door agrariërs, TBO's; vangacties) dan WBE's vindt niet altijd plaats in FRS. Over handelingen en afschot ontvangt FBE soms wel jaarrapporten van de betrokken organisaties. Echter registratie van andere activiteiten en maatregelen worden hierin niet systematisch gegeven. De (gezamenlijke) FBE's zouden een format kunnen ontwikkelen om hierop meer zicht te krijgen, waarbij de gegevens ook in FRS worden aangeleverd.
- Afschot/maatregelen gepleegd op ontheffingen die door andere partijen dan de FBE worden verstrekt (de Uitvoeringsdienst in Noord-Holland RUD NHN), moeten op een eenduidige en efficiënte manier worden verwerkt in FRS.

Het is van belang dat FRS alle vereiste registraties kan verwerken die voortvloeien uit wat de Wet natuurbescherming, het Besluit en de regeling natuurbescherming, de provinciale verordeningen van Noord-Holland voorschrijven, de uitvoering van dit plan, w.o. tellingen, de gegevenseisen van de FBE zelf en die van de Fauna Schade Registratie (SRS).

Monitoring van populatie-ontwikkeling

Het is wenselijk met WBE's, Sovon en Zoogdiervereniging na te gaan hoe schattingen zijn te maken van totaal aantallen van de populaties. Daarbij kan beter inzicht verkregen worden welk aandeel van de populatie wordt geschoten en of dit invloed op de trend kan hebben.

Voor vogelsoorten lijkt het lopende project Vogelatlas van Sovon binnenkort ook schattingen van de totaalaantallen per provincie te kunnen leveren. Als er eens per 5-

10 jaar zo'n schatting is, voldoet in volgende jaren de gestandaardiseerde metingen die nu al plaatsvinden om trends vast te stellen (zoals BMP, PTT, watervogeltellingen).

Voor verwilderde diersoorten, vooral 'stadsduif' en boerengans, is weinig aandacht onder vrijwilligers die voor Sovon de tellingen uitvoeren. Hier kan meer aandacht worden gevraagd bij Sovon. Tevens zouden stadsduif en verwilderde kat opgenomen kunnen worden in de voorjaarstellingen van de WBE's, waar de boerengans wel wordt meegenomen.

De Zoogdiervereniging heeft onvoldoende data om een schatting van totaalaantallen te maken, voor veel zoogdiersoorten is dit ook moeilijker vanwege de meer verborgen leefwijze. De Zoogdiervereniging geeft wel trends van verandering in populaties voor een beperkt aantal soorten.

De tellingen van wildsoorten en vrijgestelde soorten zoals door de WBE's uitgevoerd (voorjaarstelling) wordt geregistreerd in FRS en kan de komende jaren belangrijke aanvullende informatie opleveren over trends in populaties. Belangrijk is om deze tellingen zo veel mogelijk gebiedsdekkend te krijgen,

waarbij ook ondertelde biotopen, zoals de stad, worden meegenomen. Daarnaast is het wenselijk de dekking van de telling vast te leggen, zodat correcties van jaar tot jaar mogelijk zijn voor niet-getelde gebieden. Voor ree en damhert worden gebiedsdekkende tellingen uitgevoerd, waarbij absolute aantallen niet mogelijk zijn, maar wel betrouwbare trends genereerd kunnen worden vanwege de grootte van de steekproef. Per WBE kunnen zowel de jacht-/telgebieden als de niet getelde gebieden nader gekarakteriseerd worden in een aantal biotooptypen op basis waarvan de tellingen geëxtrapoleerd kunnen worden.

Monitoring van schade aan belangen

Schade door fauna

Schade aan gewassen wordt goed geregistreerd door BIJ12/Faunafonds, voor zover deze schade voor tegemoetkoming in aanmerking komt. Echter diverse vormen van schade worden hiermee onderbelicht:

- schades lager dan €600 per geval worden waarschijnlijk niet meer of onvolledig gemeld (dat is de som van het behandelbedrag (€300), eigen risico (minimaal €250) en €50 (bedrag waaronder geen tegemoetkoming wordt gegeven);
- schades door diersoorten die niet worden vergoed: wildsoorten, landelijk en provinciaal vrijgestelde soorten, exoten en onbeschermde soorten; alleen wanneer dergelijke soorten samen voorkomen met soorten die wel worden tegemoetgekomen, wordt deze schade geregistreerd, dit gebeurt dus niet systematisch;
- schades in bepaalde teelten, zoals in de fruitteelt, die niet meer wordt vergoed; diverse indirecte schades, zoals tijdens opslag van producten en voer en structuurschade aan de bodem, uitgebreid beschreven in Guldmond e.a., 2013.

Met name voor de eerste drie typen schade heeft BIJ12-Faunafonds een Meldpunt schade opgezet (www.faunaschade.nl). Dit is recentelijk gelanceerd en wordt steeds meer, maar op een bescheiden schaal, gebruikt. Aan de hand van deze gegevens gaan consultants van BIJ12-Faunafonds de schades valideren. Het dient verder te worden ontwikkeld en gepropageerd in samenwerking met de agrarische sector, particulieren en andere belanghebbenden die ook schade of overlast ondervinden door fauna.

De omvang van schade aan de (deel)belangen flora en fauna, vee, bosbouw, visserij, wateren, sportterreinen, bedrijventerreinen, en overlast in de bebouwde kom is nu nog erg onvolledig en zou beter in beeld moeten worden gebracht.

Daarnaast zullen de betrokken partijen een goede registratie moeten voeren, waarbij schade aan belangen jaarlijks inzichtelijk wordt gemaakt en geregistreerd en de maatregelen genomen om de schade te voorkomen of te beperken dienen te worden vastgelegd. Daarmee wordt een vollediger onderbouwing gegeven van schade aan de verschillende belangen. Hieronder werken we dit punt verder uit.

Aanrijdingen met fauna (dierenwelzijn)

Aanrijdingen met reeën en damherten vormen een risico voor de verkeersveiligheid. Ook kleinere dieren kunnen een risico vormen i.v.m. uitwijkpogingen van automobilisten. Over het algemeen wordt door wegbeheerders aanrijdingen met dieren opgenomen tot een grootte van een vos of das.

Gegevens van aanrijdingen met fauna kunnen op verschillende wijze worden gemeld, veelal gebeurd dit via de meldkamer van de politie. Dit vindt plaats via het BOA registratiesysteem (BRS) dat gegevens doorgeeft aan het FRS waardoor dit ook bij de FBE bekend wordt. Maar ook kunnen gemeentelijke of voor een terreinbeherende organisatie werkende boa's een jager direct inschakelen. Van belang is echter dat de meldingen van fauna-aanrijdingen zo volledig mogelijk en op eenzelfde wijze worden verwerkt, in het FRS systeem.

Ondanks dat gegevens in verschillende databases, zoals de Nationale Databank Flora en Fauna (NDFF), BoaRegistratie (BRS), FaunaRegistratie (FRS) en data van de Stichting Das & Boom, vastgelegd kunnen worden en op zichzelf waardevol zijn, biedt de registratie in één systeem de beste mogelijkheden voor zo volledig mogelijke dataset.

Vliegveiligheid luchtverkeer

Gegevens over incidenten/aanvaringen tussen vogels en vliegverkeer worden door de betreffende luchthavens verzameld.

Volksgesondheid en openbare veiligheid

Zwemwaterkwaliteit wordt door de waterbeheerders gecontroleerd en aan de provincie gerapporteerd. Deze laatste zorgt voor de informatie hierover naar het publiek (zie:

<https://www.helpdeskwater.nl/onderwerpen/gebruiksfuncties/zwemwater/wetgeving-beleid/>).

Rapportage van deze gegevens, en wat de mogelijke oorzaken zijn (bijv. ganzenuitwerpselen), moet worden verbeterd en openbaar beschikbaar worden.

Bosbouw

Er worden geen tegemoetkomingen in de schade aan bosbouwdoelstellingen toegekend. Mede hierdoor, maar ook vanwege het ontbreken van productiedoelstellingen over grotere bosgebieden in Nederland, zijn er vrijwel geen gegevens over schade aan aanplant en natuurlijke bosverjonging door vraat van hoefdieren voorhanden. Met het weer meer op de voorgrond treden van productiepotentie van bossen in Nederland, worden deze gegevens meer en meer van belang. Vraat kan zowel de mate van verjonging, de vorm van de bomen als de boomsoortsamenstelling beïnvloeden.

Natuurdoelstellingen

We onderscheiden hier de drie meest belangrijke vormen van schade aan flora, fauna en natuur in het algemeen.

1. Predatie

Weidevogels en andere bodembroeders, soms ook zoogdieren, zoals haas en de hamster in Limburg. Monitoring: terreinbeherende organisaties, collectieven agrarisch natuur- en landschapsbeheer/weidevogelbeheerders.

2. Vraat door ganzen en eutrofiering oppervlaktewater

Ganzen kunnen rietkragen en oevervegetatie beïnvloeden. Dit kan leiden tot een direct effect op de aanwezige plantensoorten, maar ook indirect op bijvoorbeeld rietvogels.

Oligitrofe wateren zoals vennen, kunnen door benutting als slaapplek door ganzen te voedselrijke wateren worden voor de natuurwaarden waarvoor ze zijn beschermd.

Monitoring: terreinbeherende organisaties.

3. Vraat in bossen (zie ook bosbouw)

Hoge vraatdruk kan resulteren dat sommige boomsoorten niet kunnen regenereren. Inlandse eik is hiervan een voorbeeld, hierdoor komt de instandhouding van 'Oude zuurminnende eikenbossen op zandvlakten met *Quercus robur*' (H9190) in gevaar. In de Waterleiding duinen is gebleken dat de verjonging van duinbossen door de begrazing van damherten wordt tegengegaan (Faunabeheerplan damherten in het Noord- en Zuid-Hollandse duingebied 2016-2020).

Ook zijn er uit het buitenland gevallen bekend dat broedvogels achteruit gaan door dat de vraatdruk tot een structuurarmer bos leidt.

Monitoring: Terreineigenaren, terreinbeherende organisaties, BPG.

Schade en overlast aan sportvelden, schietterreinen, industrieterreinen, kazernes, of begraafplaatsen

Er is geen provinciale of landelijk registratie van schade aan deze belangen. Voor een goede onderbouwing is deze registratie wenselijk.

Monitoring: via Landelijk Meldpunt Faunaschade (www.faunaschade.nl)

Overlast en andere schadevormen

Schade of overlast door vogels of zoogdieren kan worden gemeld bij het Landelijk Meldpunt Faunaschade (www.faunaschade.nl). Hier kunnen particulieren ook gebruik van maken.

8.2 RAPPORTAGEPLICHT

Sinds 1 januari 2017 is in nieuwe Wet natuurbescherming de verplichting vastgelegd voor uitvoerders (jagers) om gedode dieren te rapporteren bij de faunabeheereenheid. Dit geldt nu dus ook voor afschot in het kader van jacht en voor afschot in het kader van de (landelijke en provinciale) vrijstelling. In Noord-Holland ontbreken deze gegevens nu vrijwel voor de afgelopen periode van het FBP. Er was geen verplichting om deze cijfers te registreren voor jacht en landelijke vrijstelling

8.3 UITGANGSPUNTEN TOEKOMSTIGE EVALUATIES

Door de monitoring van de bovengenoemde gegevens kan het schadeverloop, de populatieontwikkeling en het beheer beter weergegeven worden. Deze data zijn essentieel om een faunabeheerplan op te stellen.

Een jaar voor het aflopen van het huidige faunabeheerplan dient de evaluatie opgesteld te worden, zodat vervolgens tijdig een nieuw faunabeheerplan kan worden opgesteld.

Causale verbanden tussen beheer en afname van schade of overlast zijn veelal niet eenduidig te maken en hangen in ieder geval ten dele af van de gedane aannames.

In hoeverre een evaluatie het uitgevoerde beheer kan duiden, hangt af van:

- meetbare beheerdoelen;
- verklarende factoren die gemonitord worden;
- causaal verband dat tussen beheer en wettelijke belangen aantoonbaar is.

Juist dit laatste is van belang, wanneer het er om gaat te onderbouwen waarom de schade juist is afgenomen, dan wel toegenomen. Wat is bijvoorbeeld de betekenis van afschot op de hoogte van de schade? Hiertoe zal veelal meer gedetailleerd onderzoek noodzakelijk zijn.

8.4 ONDERZOEK EN AANBEVELINGEN

De eisen die aan een faunabeheerplan worden gesteld zijn hoog. Zo moeten conclusies zo veel mogelijk worden onderbouwd met wetenschappelijk onderzoek. Bij het opstellen van dit faunabeheerplan is tegen een aantal kennislacunes opgelopen. Daarom hebben we de volgende onderzoeksvragen opgesteld.

Onderzoek

- Meer (experimenteel) onderzoek naar de effectiviteit van zowel preventieve middelen als naar verjaging met behulp van ondersteunend afschot op soort- al dan niet gewasniveau. De nadruk van het onderzoek hiernaar heeft tot nu vooral gelegen bij ganzen en fruit.
- De effectiviteit van vossenbeheer in relatie tot grondbroeders, met name weidevogels.
- Welke maatregelen kunnen de vossenpredatiedruk verminderen.

Aanbevelingen

- De faunabeheereenheid gaat verkennen of en zo ja op welke wijze afstemming en/of samenwerking in het knobbelzwanenbeheer mogelijk is met aangrenzende provincies.
- De faunabeheereenheid gaat met andere smientenrijke provincies verkennen om tot een gezamenlijke afstemming en aanpak van de smient te komen.
- De faunabeheereenheid zet zich in dat de schade die wild- en vrijgestelde soorten veroorzaken, en waarvoor geen tegemoetkoming is en dus ook geen taxatie voor plaatsvindt, via het nieuwe portaal www.faunaschade.nl op provinciaal niveau in beeld komt en door BIJ12-Faunafonds kan worden geleverd en als gevalideerde schade kan worden gebruikt in toekomstige faunabeheerplannen.

BRONNEN

Alblas, P. (2009) Broedbiologie van Maastrichtse houtduiven (*Columba palumbus*) in 2003 en 2008. CNME, Maastricht.

ANV Hollands Noorden, 2017. Predatie beheerplan ANV Hollands Noorden. Een verantwoorde regulatie van weide- en akkervogel predatoren in het werkgebied van het collectief Hollands Noorden.

Atlas van de Noord-Hollandse broedvogels, 2010. Redactie: C.J.G Scharringa, W. Ruitenbeek en P.J Zomerdijs. Samenwerkende Vogelwerkgroepen Noord-Holland (SVN) en Landschapsbeheer Noord-Holland.

Bade, T., R. Enzerink, B. van Middeldorp & G. Smit, 2010. Wild van de economie – Over baten van bronst, burlen en andere beestachtige belevenissen. KNNV Uitgeverij, Zeist.

Baker, P.J., 2005. Het bestrijden van de vos, helpt dat eigenlijk wel? In: J.L.Mulder, R.C. van Apeldoorn & C. Klok (eds). Naar een effectief en breed geaccepteerd vossenbeheer, pp. 50-57. Uitgave Faunafonds, Dordrecht.

Barkow, A., Fiebrich, M., Klostermann, S. & Wille, W. (2016) Wiesenvogelbericht und Befunden der Revierkartierung, der Nestersuche, des Gelegeschutzes und des Bruterfolges. NABU-Naturschutzstation Niederrhein e. V., Kranenburg.

Bauer, K. & U.N. Glutz von Blotzheim (1968) Handbuch der Vögel Mitteleuropas. Band 2. Anseriformes (1. Teil). Akademische Verlagsgesellschaft, Frankfurt am Main.

Baxter, Andrew T. & Allan, John R. (2008) Use of Lethal Control to Reduce Habituation to Blank Rounds by Scavenging Birds The Journal of Wildlife Management, 72 1653-1657.

Beemster, N. & J.L. Mulder (2002) De vossenproblematiek rond het Lauwersmeer: een verkenning (A&W-rapport 332). Altenburg & Wymeng ecologisch onderzoek bv, Veenwouden.

BIJ12, 2016. Faunaschade PreventieKit. <http://www.bij12.nl/bij12units/faunafonds/faunaschade-preventiekit-fpk/>

Bijlsma, R.G., F. Hustings en C.J. Camphuysen (2001) Algemene en schaarse vogels van Nederland. Avifauna van Nederland 2. GMB Uitgeverij/KNNV Uitgeverij, Haarlem/Utrecht.

BirdLife International. (2004) Birds in Europe: population estimates, trends and conservation status. Cambridge, UK: BirdLife International. (BirdLife Conservation Series No. 12).

BirdLife International. 2016. *Mareca penelope*. The IUCN Red List of Threatened Species 2016: e.T22680157A86024595.

<http://dx.doi.org/10.2305/IUCN.UK.2016-3.RLTS.T22680157A86024595.en>

(<http://www.iucnredlist.org/details/22680157/0>)

BirdTrends 2016: trends in numbers, breeding success and survival for UK breeding birds. Research Report 691. BTO, Thetford. <http://www.bto.org/birdtrends>

Blackwell, B.F., G.E. Bernhardt en R.A. Dolbeer, 2002. Lasers as nonlethal avian repellents. *Journal of Wildlife Management*, 53, 713-719.

Boele A., van Bruggen J., Hustings F., Koffijberg K., Vergeer J.W. & van der Meij T. 2016. Broedvogels in Nederland in 2014. Sovon-rapport 2016/04. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

Bolton, M., G. Tyler, K. Smith & R. Bamford, 2007. The impact of predator control on lapwing *Vanellus vanellus* breeding success on wet grassland nature reserves. *Journal of Applied Ecology* 44: 534–544.

Bos D. & J. Stahl, 2003. Creating new foraging opportunities for Dark-bellied Brent Branta bernicla and Barnacle Geese B. leucopsis in spring - insights from a large-scale experiment. *Ardea* 91(2): 153-166.

Boudewijn, T.J., G.J.D.M. Muskens, D. Beuker, R. van Kats, M.J.M. Poot & B.S. Ebbinghe 2009. Evaluatie Opvangbeleid 2005-2008 overwinterende ganzen en smienten. Verspreidingspatronen van foeragerende smienten. Alterra rapport 1841. Bureau Waardenburg, rapport 08-090.

Broekhuizen, S., B. Jenster & F. Leeuwenberg (1992). Haas *Lepus europaeus* Pallas, 1778. In: S. Broekhuizen, B. Hoekstra, V. van Laar, C. Smeenk & J.B.M. Thissen (red.). Atlas van de Nederlandse zoogdieren: 322-327. Stichting Uitgeverij Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging, Utrecht.

BTO, website: <https://www.bto.org/about-birds/birdfacts>

Cepek, J.D., J. Suckow, C. Croson en B.F. Blackwell, 2001. Wildlife control methods for airports (Task 3). Experiment 3: Laser dispersal of Canada geese at Lake Galena, Pennsylvania. Interim Report submitted to DOT/FAA, William J. Hughes Technical Center by USDA/WS/NWRC.

CLM, 2014. http://www.clm.nl/uploads/pagina-pdfs/Flyer-PNW_mais_mesurol_kraaien-13035-web.pdf

Cooch, E. G., Guillemain, M., Boomer, G. S., Lebreton, J.-D. & Nichols, J. D., 2014. The effects of harvest on waterfowl populations. *Wildfowl*, Special Issue 4, 220-276.

Cottaar, F. (1999). Ruiende Knobbelzwanen in het Noordzeekanaal tussen IJmuiden en Amsterdam, aantallen in de periode 1989-99. *Fitis* 35(3): 105-110.

Cramp, S. (red.) (1980) Handbook of the Birds of Europe the Middle East and North Africa. The Birds of the Western Palearctic. Volume II. Hawks to Bustards. Oxford University Press, Oxford.

Dolbeer, R.A., J.R. Belant & J.L. Sillings (1993) Shooting gulls reduces strikes with aircraft at John F Kennedy International Airport. Wildlife Society Bulletin 21: 442-450.

Drees, J.M. & D.P.J. Kuiper, 2007. Voorkoming en bestrijding van schade door beschermde inheemse dieren. Een literatuurstudie aan zeven thema's. A&W-rapport 750. Altenburg & Wymenga, ecologisch onderzoek bv, Veenwouden

Durant, D., Fritz, H., Blais, S. & Duncan, P. (2003) The functional response in three species of herbivorous Anatidae: effects of sward height, body mass and bill size. *Journal of Animal Ecology*, 72, 220-231.

Ebbinghe, B.S., J.A. Heesterbeek & J.H. Beekman 1998. Knobbelzwanen in Noord- en Zuid-Holland: een modelmatige benadering van de aantalsontwikkeling bij verschillende beheersscenario's. IBN-Rapport 375. IBN-DLO, Wageningen.

Ebbinghe, B.S, P.W. Goedhart, M. Kiers en H. Naeff, 2014. Betrouwbaarheid van aantalsschattingen van schadeveroorzakende watervogelsoorten: Deel 2 Watervogels. Alterra rapport 2427, Wageningen.

Ernberg Simonsen, C. J. Madsen, I.M. Tombre and J. Nabe-Nielsen, 2016. Is it worthwhile scaring geese to alleviate damage to crops? – An experimental study. *Journal of Applied Ecology* 53: 916–924.

Faunabeheereenheid Noord-Holland, Jaarverslag 2010, 2011 Stichting Faunabeheereenheid Noord-Holland.

Faunabeheereenheid Noord-Holland, Jaarverslag 2011, 2012 Stichting Faunabeheereenheid Noord-Holland.

Faunabeheereenheid Noord-Holland, Jaarverslag 2012, 2013 Stichting Faunabeheereenheid Noord-Holland.

Faunabeheereenheid Noord-Holland, Jaarverslag 2013, 2014 Stichting Faunabeheereenheid Noord-Holland.

Faunabeheereenheid Noord-Holland, Jaarverslag 2014, 2015 Stichting Faunabeheereenheid Noord-Holland.

Faunabeheereenheid Noord-Holland, Jaarverslag 2015, 2016 Stichting Faunabeheereenheid Noord-Holland.

Faunabeheereenheid Noord-Holland, Strategisch Meerjarenprogramma (SMJP) 2017-2021 van de FBE Noord-Holland, 2016 [intern document].

Handreiking Faunaschade - Preventieve maatregelen, soorten faunaschade, wetgeving, beleidsregels en procedures, 2009. Faunafonds.

Faunafonds, 2010. Pilot ganzen verjaging met border collies. Deel 1. J.G. Oord. Pilot verjaging ganzen met border collies. Deel 2. B.S. Ebbinge, M. Kiers & P. Goedhart. Effect van het verjagen met border collies op de verspreiding van ganzen in ZW-Friesland in 2009/2010.

Fletcher, K, N.J. Aebischer, D. Baines, R. Foster & A.N. Hoodless, 2010. Changes in breeding success and abundance of groundnesting moorland birds in relation to the experimental deployment of legal predator control. *Journal of Applied Ecology* 47: 263- 272.

Foppen R., van Roomen M., van den Bremer L. & Noordhuis R. 2016. De ecologische haalbaarheid van de Natura 2000 instandhoudingsdoelen voor vogels. Sovon-rapport 2016/51. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

Fox, A.D., L. Dalby, Thomas Kjær Christensen, S. Nagy, T.J.S. Balsby, O. Crowe, P. Clausen, B. Deceuninck, K. Devos, C.A. Holt, M. Hornman, V. Keller, T. Langendoen, A. Lehikoinen, Svein-Håkon Lorentsen, B. Molina, L. Nilsson, A. Stipniece, Jens-Christian Svenning & J. Wahl (2016) Seeking explanations for recent changes in abundance of wintering Eurasian Wigeon (*Anas penelope*) in northwest Europe. *Ornis Fennica* 93: 12-25.

Ganzenakkoord Gereedschapskist, 2013. Maatregelen voor het verminderen van schade door ganzen in de zomerperiode.

Ganzenbord Noord-Holland, 2011. Redactie R. Joldersma & A. Guldmond, CLM Onderzoek en advies:, Culemborg <http://www.clm.nl/uploads/pdf/765-GanzenbordNH2-web.pdf>

Gibbons, D.W., Reid, J.B. & Chapman, R.A. (1993) *The New Atlas of Breeding Birds in Britain and Ireland: 1988–1991*. T. & A.D. Poyser, London.

Gilsdorf, J. M., S.E. Hygnstrom and K.C. VerCauteren, 2002. Use of frightening devices in wildlife damage management. *Integrated Pest Management Reviews* 7: 29–45.

Glutz von Blotzheim, U.N. & K.M. Bauer, 1993. *Handbuch der Vögel Mitteleuropas*. Band 13/III. Passeriformes (4. Teil). AULA-Verlag, Wiesbaden.

Guldmond, J.A. & H.J. den Hollander, 2010. Pilot gansveilig Schiphol: ganzen en graan - Monitoring ganzen en animo. CLM Onderzoek en Advies, Culemborg.

Guldmond, J.A., H.J. Joldersma & A. Visser, 2012. Ganzenbord - Naar een afzet van wilde ganzenvlees als natuurproduct . CLM Onderzoek en Advies, Culemborg.

Guldmond, J.A., H.J. den Hollander, E.A.P. van Well en D.D.J. Keuper, 2013. Kosten en baten voor de landbouw van schadesoorten. CLM Onderzoek en Advies, Culemborg.

Guldemon, J.A., H. Kloen en D. Keuper, 2016. Wat is de potentiële faunaschade aan landbouwgewassen zonder afschot in Zuid-Holland? CLM Onderzoek en Advies, Culemborg.

Hall, T.C. website. Magpies. Internet Center for Wildlife Damage Management. Cornell University. <http://icwdm.org/handbook/birds/Magpies.asp>

Hoogeboom, D. W. Ruitenbeek, F. Visbeen & J. Wondergem (2014) Atlas van de Noord-Hollandse zoogdieren 1989-2014. Landschap Noord-Holland, Heiloo.

Hornman M., Hustings F., Koffijberg K., Klaassen O., van Winden E., Sovon, Ganzen- en Zwanenwerkgroep & Soldaat L. 2015. Watervogels in Nederland in 2013/2014. Sovon rapport 2015/72, RWS-rapport BM 15.21. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

Hornman M., Hustings F., Koffijberg K., Klaassen O., van Winden E., Sovon Ganzen- en Zwanenwerkgroep & Soldaat L. 2016. Watervogels in Nederland in 2014/2015. Sovon rapport 2016/54, RWS-rapport BM 16.15. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

Inglis, I.R., Isaacson, A.J., Smith, G.C., Haynes, P.J. & Thearle, R.J.P. (1997) The effect on the Woodpigeon (*Columba palumbus*) of the introduction of oilseed rape into Britain. *Agriculture, Ecosystems & Environment* 61: 113–121.

Karelse, D. & F. Mandigers (red.), 2013. Blauwgoed, helen en halven. 200 jaar ringwerk in eendenkooien. Uitgaven Werkgroep Ringwerk Eendenkooien Nederland (WREN).

Keuper, D.D.J. & J.A. Guldemon, 2014. Waarde van de jacht - Tijd en geld besteed door jagers aan maatschappelijke diensten. CLM Onderzoek en Advies, Culemborg.

Klaver, A. (2006) Handboek Vogelaanvaringspreventie Nederlandse Luchthavens. Commissie Vogelaanvaringen Luchtvaartuigen.

Kleijn, D., H.A.H. Jansman, J.G. Oord en B.S. Ebbinge, 2009. Effectiviteit verjaagmethoden in foerageergebieden met speciale aandacht voor verjaging met ondersteunend afschot. Alterra-rapport 1792.

Kleyheeg, E., van Dijk, J.G.B., Tsooglou-Gkina, D., Woud, T., Boonstra, D., Nolet, B.A. & Soons, M.B. (2017) Movement patterns of a keystone waterbird species are highly predictable from landscape configuration. *Movement Ecology* 5: 2. DOI: 10.1186/s40462-016-0092-7

Kraakman, T., A. Guldemon, A. den Hollander, 2011. Pilot Gansveilig Schiphol. Eindrapportage. LTO Noord, CLM Onderzoek en Advies, Haarlem/Culemborg.

- Lensink R, R.C. Fijn & C. Heunks 2008. Niet-broedvogels in de Natura 2000-gebieden langs Rijn, IJssel, Waal, Nederrijn en in Arkemheen; deel a achtergronden en synthese; deel b 31 factsheets. Rapport 08-085a en 08-085b, Bureau Waardenburg, Culemborg.
- Lensink, R., 2010. Gewasschade door nijlganzen, nu en in de toekomst - Een schatting op basis van voedselopname en schadecijfers. Bureau Waardenburg, Culemborg.
- Lensink, R., en T.J. Boudewijn, 2013. Ganzenbeheerplan omgeving Schiphol. Bureau Waardenburg, Culemborg
- Lensink, R., R.C.W. Strucker, D. Beuker (2014) Effectiviteit verschillende regiems van verjaging en afschot in relatie tot schade aan akkerbouwgewassen in de Hoekse Waard 2012-2013
- LNV 2005. Doelendocument Natura 2000; duidelijkheid bieden, richting geven en ruimte laten. Min. LNV, Den Haag.
- Lommen, J.L., B. van de Ven en J.A. Guldemond, 2017. Preventie van vogelschade in Limburgse Conference perenteelt - Grootschalige veldtest 2016 met Alcetsound. CLM Onderzoek en Advies, Culemborg.
- Madsen, J. 1998a. Experimental refuges for migratory waterfowl in Danish wetlands. I. Baseline assessment of the disturbance effects of recreational activities. *Journal of Applied Ecology* 35 (3): 386-397.
- Madsen, J. 1998b. Experimental refuges for migratory waterfowl in Danish wetlands. II. Tests of hunting disturbance effects. *Journal of Applied Ecology* 35 (3): 398-417.
- Madsen, J. 2001. Can geese adjust their clocks? Effects of diurnal regulation of goose shooting. *Wildlife Biology* 7 (3): 213-222
- Månsson, J., 2017. Lethal scaring - Behavioral and short-term numerical response of greylag goose *Anser anser*. *Crop protection* 96: 258-264.
- Melman, T.P.C., H.J. de Lane en A.P.P.M. Clerkx, 2011. QuickScan effectiviteit van het weren en verjagen van ganzen, Alterra rapport 2251, Wageningen.
- Meetnet Dagactieve Zoogdieren, NEM, 2016. CBS, Sovon en Zoogdierverseniging, onderdeel van het Netwerk Ecologische Monitoring.
- Montizaan, M.G.E. & S. Siebenga, 2010. WBE Databank, Nieuwsbrief 8. Jagersvereniging.
- Mulder, J.L., 2005a. Vossenonderzoek in de duinstreek van 1979 tot 2000. VZZ rapport 2005.72 Zoogdierverseniging VZZ, Arnhem en de drie duinwaterbedrijven.

- Mulder, J.L., 2005b. Schapen en vossen in Waterland. Mulder-natuurlijk, De Bilt.
- Mulder, J.L., 2007. Vossenbeheer voor hamsters, (hoe) heeft het gewerkt ? Mulder-natuurlijk, De Bilt.
- Mulder, J.L. 2011. Vossenonderzoek en -beheer op de Sallandse Heuvelrug 2009 – 2010. Mulder-natuurlijk, De Bilt.
- Mulder, J.L., 2014. Pluimvee beschermen tegen predatie. Mulder-natuurlijk, De Bilt.
- Nagtegaal, J. & J. Giesen, 2014. Konijnenoverlast in het Stedelijke Gebied. Een afstudeeronderzoek naar de mogelijkheden van niet-dodende bestrijding van overlast en schade door Konijnen in het stedelijke gebied. Hogeschool van Hall-Larenstein, Velp.
- Nichols, J. D., Runge, M. C., Johnson, F. A. & Williams, B. K., 2007. Adaptive harvest management of North American waterfowl populations: a brief history and future prospects. *Journal of Ornithology*, **148**, S343-S349.
- Niewold, F., 1976. De bestudering van de ecologie van de vos (*Vulpes vulpes*) in verband met zijn rol bij de verspreiding van rabies. Rijksinstituut voor Natuurbeheer, Arnhem.
- Niewold, F.J.J., 1980. Aspects of the social structure of Red Fox populations: a summary. In: E. Zimen (red.). The Red Fox: symposium on behaviour and ecology. Biogeographica 18: 185-193. Junk, Den Haag.
- NVWA, webdocument:
https://www.nvwa.nl/binaries/nvwa/documenten/.../DataSupplement_9_Vogels.pdf
- Oosterveld, E.B., 2011. Weidevogels en predatie: een literatuuroverzicht. A&W Rapport 1448. Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek. Faenwalden.
- Oosterveld, O., 2013. Mozaïek- en predatiebeheer voor weidevogels in het Eendrachtsgebied 1996-2009. Heeft het gewerkt? Vogeljaar 61(1): 9-22.
- Oosterveld, E.B., 2014. Protocol predatiebeheer bij weidevogels. A&W-rapport 1827. Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek. Faenwalden.
- PACEC (2006) *The Economic and Environmental Impact of Sporting Shooting*. Public and Corporate Economic Consultants, Cambridge. **Full text**
- Parrot, D. en G. Watola, 2008. Deterring mute swans from fields of oilseed rape using suspended high visibility tape. Crop protection 27: 632-637.
<http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0261219407002438>

Picozzi, N., 1975. A study of the carrion/hooded crow in northeast Scotland. *Brit. Birds* 68, 409–419.

Rey, L. & F. Liechti, 2015. Overview of the aims and the extent of birdstrike prevention by lethal control on international airports A literature review on behalf of the Federal Office of Civil Aviation (FOCA). Swiss Ornithological Institute, Sempach.

Rickenbach, O. M.U. Gruebler, M. Schaub, A. Koller, B. Naef-Daenzer & L. Schifferli (2011) Exclusion of ground predators improves Northern Lapwing *Vanellus vanellus* chick survival. *Ibis* 153 (3): 531-542.

Scharringa, C.J.G., W. Ruitenbeek & P.J. Zomerdijs (red.), 2010. Atlas van de Noord-Hollandse broedvogels 2005-2009. Samenwerkende Vogelwerkgroepen Noord-Holland en Landschap Noord-Holland, Heiloo.

Smith, A. E., S. R. Craven and P. D. Curtis. 1999. Managing Canada geese in urban environments. Jack Berryman Institute Publication 16, and Cornell University Cooperative Extension, Ithaca, N.Y.

Smith, R.K., N. Vaughan Jennings & S. Harris 2005. A quantitative analysis of the abundance and demography of European hares (*Lepus europaeus*) in relation to habitat type, intensity of agriculture and climate. *Mammal Review* 35: 1-24.

Speek, B.J. en G. Speek 1984. Thieme's vogeltrekAtlas. Thieme, Zutphen.

Sovon, eigen data winter. Data verkregen via Sovon over populatiegrootte afkomstig van meetnet watervogels, waarbij aantallen in ontbrekende gebieden zijn bijgeschat (data voor december-februari)

Sovon, website:

https://www.sovon.nl/provincies?utm_source=Nieuwsbrief+Onderzoek+%26+Advies&utm_campaign=f70ac419c4-Nieuwsbrief_actuele_soortinformatie1_8_2016&utm_medium=email&utm_term=0_7b70245194-f70ac419c4-104743561

Teunissen W., H. Schekkerman & F.Willems, 2005. Predatie bij weidevogels. Op zoek naar de mogelijke effecten van predatie op de weidevogelstand. Sovon-onderzoeksrapport 2005/11. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

Teunissen, W., H. Schekkerman, F. Willems & F. Majoor, 2008. Identifying predators of eggs and chicks of Lapwing *Vanellus vanellus* and Black-tailed Godwit *Limosa limosa* in the Netherlands and the importance of predation on wader reproductive output. *Ibis* 150 (Suppl. 1): 74-85.

Tichenell, M.A. & W.E Lynch, website. Coping with Canada geese: conflict management and damage prevention strategies. Ohio State University. <http://ohioline.osu.edu/factsheet/W-3>

Tracey, J., Bomford, M., Hart, Q., Saunders, G. and Sinclair, R., 2007. *Managing Bird Damage to Fruit and Other Horticultural Crops*. Bureau of Rural Sciences, Canberra.

van den Bremer L., Schekkerman H., van der Jeugd H., van Roomen M., van Winden E. & van Turnhout C. 2015. Populatieontwikkeling Wilde Eend, Krakeend, Kuifeend en Tafeleend in Nederland: wat weten we over de achtergronden? Sovon-rapport 2015/65, CAPS-rapport 2015/01. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

Van der Jeugd H.P., Voslamber B., van Turnhout C., Sierdsema, H., Feige, N., Nienhuis, J. & Koffijberg, K. 2006. Overzomerende ganzen in Nederland: grenzen aan de groei? Sovon-onderzoeksrapport 2006/02. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

van der Jeugd HP, Ens BJ, Versluijs M, Schekkerman H, 2014. Geïntegreerde monitoring van vogels van de Nederlandse Waddenzee. Vogeltrekstation rapport 2014-01. Vogeltrekstation, Wageningen; CAPS-rapport 2014-01; Sovon-rapport 2014/18, Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

van Dijk K. (1990) Ruiende Knobbelswanen op het IJsselmeer. Rijkswaterstaat directie Flevoland. Lelystad.

van Dijk, K. & F. Majoor (2011) Geboortedispersie van Nijlganzen van Nederland naar Duitsland en vice versa. *Limosa* 84: 82-84.

Van Oort, G. (1978) *De vos*. Spectrum, Utrecht.

Van Oosten, H.H. (2016) Een pilotstudie naar nestpredatoren van in het duin broedende Graspiepers en Roodborsttapuiten. *LIMOSA* 89 (4): 179-184.

Van Wijk, S. 2016. How scientific knowledge about geese-friendly methods to reduce geese damage in the Netherlands can be better implemented in policies and management plans. *Dierenbescherming*.

Visbeen, F.M. Witteveldt, B. van de Riet, R. van 't Veer & C. van den Tempel. 2012. Onderzoek effecten ganzen op Natura 2000 doelstellingen in Laag Holland. Landschap Noord-Holland, rapportnummer 12-013

Visbeen, F., & A. Bloem (2016a) Zomerganzen in Noord-Holland. Provincie dekkende telling juli 2015. Rapportnummer P-5-15-52008.

Visbeen, F., & A. Bloem (2016b) Zomerganzen in Noord-Holland. Provincie dekkende telling juli 2016. Rapportnummer p-3-16-500007.

Vos, C.C., M.E.A. Broekmeyer, R. Buij, H.A.H. Jansman, D.R. Lammertsma, F.G.W.A. Ottburg, A.G.M. Schotman en F.F. van der Zee, 2016. Beoordeling provinciale vrijstellingslijst. Wageningen, Alterra Wageningen UR (University & Research Centre), Alterra-rapport 2699.

Versluijs M., van Turnhout C.A.M., Kleijn D. & van der Jeugd H.P. 2016. Demographic changes underpinning the population decline of Starlings *Sturnus vulgaris* in The Netherlands. *Ardea* 104: 153–165. doi:10.5253/arde.v104i2.a7

Vogel R.L., Bouwma I., Koese B., Kranenbarg J., La Haye M., Odé B., Sierdsema H., Sparrius L., Verburg P. & Zollinger R. 2013. Het belang van Nederland buiten de Ecologische Hoofdstructuur voor soorten van de Vogelrichtlijn en van bijlage V van de Habitatrichtlijn. Sovon-rapport 2013.015. Sovon, Nijmegen.

Voslamber B. 2010. Pilotstudie Grauwe Ganzen (*Anser anser*) De Deelen, 2007-2009. Onderzoek naar het uitrasteren van een broedpopulatie Grauwe Ganzen met als doel de populatie te beperken en landbouwschade te verminderen. Sovon-onderzoeksrapport 2010/02. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

Voslamber B., Mulder J.L. & van den Bremer L. 2012. Invloed van de vos op het broedsucces van Grauwe Ganzen; een pilotstudie in de Gelderse Poort. Zoogdiervereniging rapportnummer 2013.14, Sovon rapportnummer 2012/42. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Mulder-Natuurlijk in de Bilt en de Zoogdiervereniging te Nijmegen.

Vulink J.T., van Eerden M.R. & Drent R.H. 2010. Abundance of migratory and wintering geese in relation to vegetation succession in man-made wetlands: the effects of grazing regimes. *Ardea* 98: 319–327.

Wetlands International 2016. Waterbird Population Estimates. Retrieved from wpe.wetlands.org on Wednesday 6 Oct 2016.

Whitford, P.C., 2008. Successful use of alarm and alert calls to reduce emerging crop damage by resident Canada geese near Horicon Marsh, Wisconsin. Proc. 23rd Vertebr. Pest Conf. (R.M. Timm and M.B. Madon, eds.). Published at Univ. of Calif., Davis. p. 74-79.

